Biekorf. Jaargang 6

bron
Biekorf. Jaargang 6. L. De Plancke, Brugge 1895

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_bie001189501_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. BIEKORF

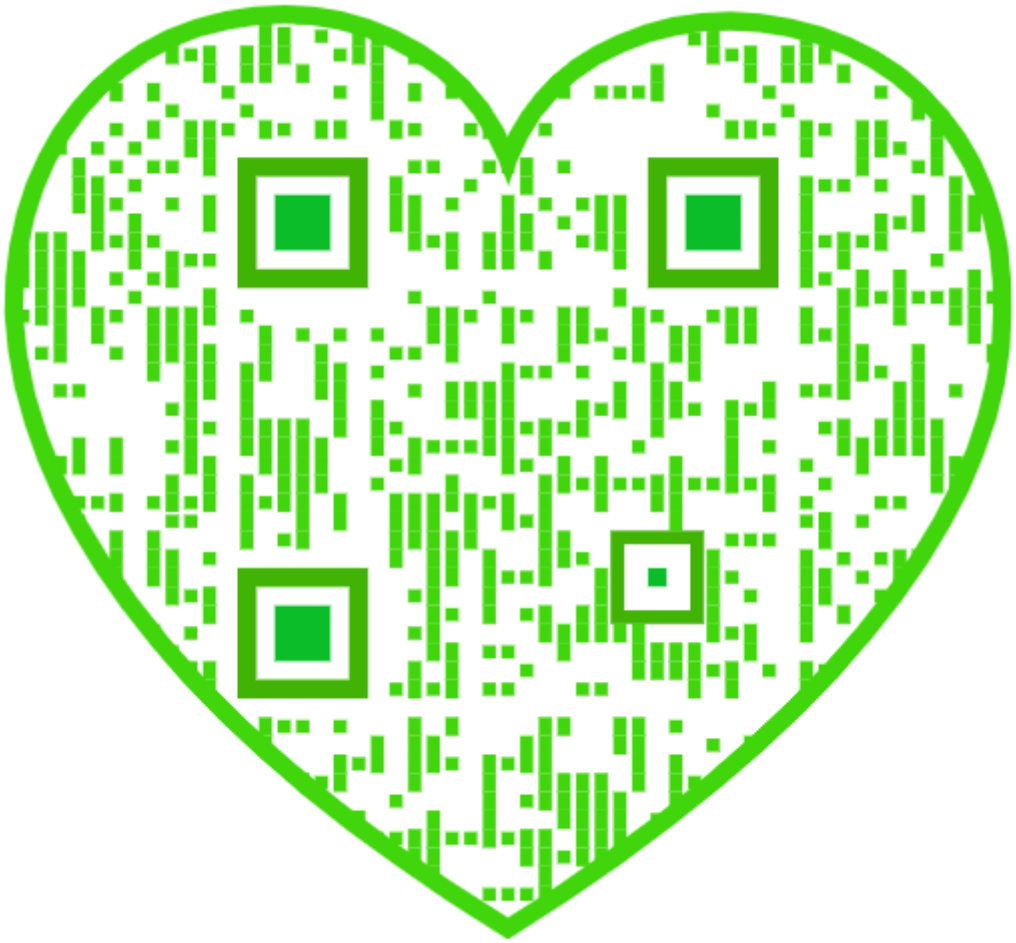

[Nummer 1]

De Roomsche Loopman

I.

HET is op het einde der derde eeuwe na de geboorte van Christus, op een kouden avond van Herfstmaand. Twee reizigers vervorderen hunnen weg in 't land der Morinen, langs het *diverticulum*, dat van Cassel komt, en door vladen en bosschen noordewaarts op loopt.

De oudste van de twee is een kloek gespierde man van in de veertig jaar. Hij draagt een lijfrok van bruine wolle, eene zoogeheeten *tunica*, die in de leên met eene rieme is toegesnoerd en omtrent tot aan de knien hangt. Deze zijn bloot. Zijne voeten zijn geschoeid met leerzen van ruw leer, tot ten halven de braân met riemen vastgebonden. Zijn haar en zijn baard zijn wat gesneden, en op zijn hoofd draagt hij een kleinen vilten hoed met smalle boorden. In zijnen gordel, waaraan een lederen geldbeugel hangt, zit een korte dolk in eene lederen scheede. Tegen de koude van het noorden draagt hij een lederen mantel,

die op zijnen rechter schouder, met eenen haak, is vastgemaakt. In eenen draagkorf op zijnen rug draagt hij een lederen zak, met een touwtje toegebonden, en al voortstappen leunt hij op een langen, kloeken, al boven gekromden gastok: daarmêe hebben wij nu de volledige en nauwkeurige beschrijving van een Roomschen koopman, zooals er velen onder 't Roomsch beheer onze streken doorreisden.

Nevens hem stapt een jonge gezel, een knaap van veertien jaar. Zijne kleedinge gelijkt nagenoeg deze van den man, maar hij draagt een strooien hoed, met de bonte veêre van eenen gaai erop. Aan zijnen hals, aan een leeren snoer, hangt een kokerken met tooverteekens. Ook draagt hij een gordel met een kleinen geldbeugel, een gekromden gastok en een kleinen reispak op zijn' schouder.

't Zijn echte zuiderlingen: men ziet het aan hunne zwarte haarlokken en hunne verbruinde wezens.

De beide reizigers zien er zeer vermoeid uit; de knaap vooral gaat maar traagzaam en slepend over den heerweg; na dat hij menigen keer gezucht en gesteend heeft, hetgene zijn oudere gezel niet en schijnt geware te zijn, spreekt hij eindelijk in zijne vaderlandsche, latijnsche sprake:

- Hoe verre is het nog, beste oom, van de woonstede van uwen frieschen gastvriend? Ik en kan haast niet verder meer gaan. Hoe treurig is toch dit land! Als ik op ons schoon vaderland peize met zijnen zonnigen, helderblauwen hemel, op onze steden met hunne tempels en paleizen, op onze zuivere en effene straten, dan schijnt mij dit nevelig land met zijne bosschen en zompelingen dobbel ongastvrij.

- Mijn beste Cajus, wedervaart de oudste reiziger, en steekt het nu op mij niet, dat deze streken u niet aan en staan. Ik heb u genoeg gewaarschuwd, maar gij en liet mij niet gerust vooraleer ik u beloofde, u naar de kusten der Noordzee mede te nemen. Ook en is deze streke zonder gevaar niet voor ons. Gij weet van uwe leermeesters, dat onze goddelijke Caesar maar met moeite

het land der Morinen overwonnen en heeft. Die zijn nu meer naar 't zuiden geweken en andere Germaansche stammen, de Menapii eerst, na hen de vrije Friesen komen nu deze oorden bewonen. Gij hebt in Tacitus gelezen dat de Friesen vermaard zijn onder de Germanen. Deze zijn veel min dan de Gallen, en om zeggens niemendalle aan 't Roomsch juk onderworpen. Maar weest gerust: ik kenne mijnen ouden frieschen gastvriend aan het heerwoud. Onder zijn dak zal ons geen leed geschieden. Gij klaagt over deze Germaansche streke, waar geene steden te vinden en zijn, maar leert dit volk wat nader kennen, en uw oordeel zal veranderen. Het is een trouw en zedig volk, dat zijne eere en zijne vrijheid boven alles stelt! Wach arme, eergevoel en vrijheid, wij hebben beide sedert lang verloren!

Als in droevige gepeizen verzonken, stapt de Roomsche koopman verder. Dan verheft hij eenslaag zijne blikken en zegt:

- Ha, ik bekenne mij. Troost u; wij en kunnen niet ver meer zijn. Ziet gij ginder langs de baan, op dien knok, dien steenen autaar staan?

De knape juicht van vreugde.

- Lieve Oom, zoo bevestigt hij, nu dat ik zulk eene gedenkenis geware worde, is alle vermoeidheid geweken... Zegt mij, hoe is die kostbare steen hier gekomen?

- Als wij genaderd zijn, zullen wij 't opschrift lezen, en zal ik aan uwe vrage voldoen.

Toen ze voor den autaar komen, zien zij er het stanbeeld op staan eener godinne. Langs de eene zijde is een hond in den steen gekapt en, op de andere zijde, staat er een korf met veldvruchten. Onze beide Roomsche, reizigers lezen in hunne taal op den vorensten kant van den autaar:

> NEHALENNIAE INGENUINIUS JANUARIUS EX PRAECEPTO ARAM POSUIT PRO SALUTE FILI SUI.

- Beste Neef, zoo herneemt de Roomsche koopman, tusschen deze streek en ons vaderland wordt er veel handel gedreven. De Germanen, die op deze kusten wonen

leveren ons gerookt vleesch, ganzen, wollen stoffen en zout. Onze koopvaardschepen komen hier aangeland in de stroomen en kreken, die zoo talrijk den bodem van dit land doorsnijden. De zoon van mijn ouden vriend Ingenuinius Januarius had niet verre van hier, bij hoog water, te worstelen tegen een hevigen storm en wierd gespaard door de hulp der goden. Op dit oord heeft mijn vriend de gedachtenis van deze weldaad willen vereeuwigen. Hij heeft eenen autaar opgerecht aan de machtige Isis, die de kooplieden en de zeevaarders beschermt, en die onder den name van *Nehalennia* in deze streken vereerd wordt.

De jonge knape was door dit verhaal diep ontroerd.

De oom legde de hand op zijne schouder en zegde verder:

- Komt, mijn goede Cajus, wij moeten ons haasten. De zonne gaat, ginder verre onder, in de zee. Daar rechts, waar de rook uit de boomen opklimt, daar staat de woonhalle van mijnen Frieschen gastvriend.

Het oudgermaansch boerenhuis lag in de schaduwe van eeuwenoude eiken. Het was met riet gedekt. De muren bestonden uit vakken vlechtwerk van wijdauw met leemaarde bedekt.

Boven de ingangdeure was de gevel met heldere verwen geschilderd en daar stak eene roede uit, waaraan, als goddelijke teekens, twee peerdekoppen hingen.

Onze beide voetgangers traden binnen, zonder dat ze de groote hofhond kon beletten. Over den aarden vloer stapten zij tot aan den heerd, waar, rond het vier, geheel het huisgezin vergaderd was.

Het bestond uit den kloeken, vijftigjarigen vader, zijne vrouw, die een weinig jonger was, een flinken zoon van twintig en eene jeugdige dochter van veertien jaar.

Even als de beide aangelande reizenaars, in wezen en kleederdracht, hunnen Roomschen oorsprong te kennen gaven, zoo droegen de huisbewoners even duidelijk de kenteekens hunner Germaansche afstamming.

Ouders en kinders waren wit van vel, blauw van oogen en blond van haar.

De Friesche boer droeg een korten, wollen lijfrok en

een nauw sluitend beenendeksel. De schoen bestonden uit een stuk leer dat met riemen aan de voeten vastgemaakt was. De huismoeder droeg ook een wollen rok, die de armen vrij liet, maar die tot aan de knoezels hing. De dochter was gekleed gelijk de moeder; maar de stoffe van den rok was van wit linnen, binnen den huize geweven en beneden met eene roode striepe gezoomd. Als sieraad droeg zij een eenvoudigen halsband, van bronzene ringen gemaakt. De vrouwen droegen hunne prachtige, blonde haarlokken met een bronzenen hoofdring vastgemaakt. De mannen lieten hun haar nêerhangen, los en ongesneden, als een teeken hunner vrijheid, maar toch wel bezorgd. De vader droeg ook zijnen baard, terwijl een schijn van baard op de bovenlip van den zoon begon te schieten.

Nauwelijks kwamen onze beide reizigers in de helderheid van 't heerdvier te voorschijn, of de oudste wierd erkend. De boer trad vooruit met blij gemoed, bood hem groet en vriendelijken handslag:

- Bij den grooten Woden, zoo sprak hij, weest welkom onder mijn dak. Sedert lang verwachtte ik u. Mijne vrouw en mijne dochter konnen met moeite hunnen lust naar uwe schoone waren bedwingen. Als er iets in 't huishouden te kort was of brak dan hoorden wij: zal *Mercator* dan nooit meer komen? Nu zijt gij daar, en de godin Frigg zegene uwe blijde komste.

- Geern, zoo wedervoer de koopman, ware ik reeds vroeger, mijn beste Snello, naar uw gastvrij huis teruggekeerd, maar ongunstig weder en slechte wegen hebben mij langer tegenhouden, dan ik begeerde. Des te blijder ben ik, dat ik nu gekomen ben, omdat ik onder uw gastvrij dak een oogenblik kan vertoeven en uwe gevoelens te mijnen opzichte de zelfste gebleven zijn. Vergunt mij dat ik u Cajus aanbiede, mijnen neef, den zoon mijner overledene zuster, die met mij is mêegekomen. Ik van mijnen kant ben ongehuwd gebleven. Op mijne tochten heb ik nu mijnen neef met mij medegenomen om hem land en lieden te leeren kennen. Laat hem ook uwe gulle gastvrijheid deelachtig wezen. Hij is vermoeid en heeft misschien ook honger.

Moeder en dochter hadden reeds met vluchtige blikken naar den flinkschen vreemden knaap gekeken, en, terwijl deze met heusche wêerhoudendheid bleef staan, trad de moeder op de laatste bemerking van den gastvriend vooruit, nam den knaap bij de hand en zette hem neder op een der stoelen, die rond het heerdvier stonden. Op een teeken van de moeder trad de dochter Sieglinde met eene schale frissche zoete melk vooruit en bood ze, lieflijk rood wordend, den nieuwen gastvriend aan. Dankbaar verhief de knaap zijne schoone, donkere oogen naar de blonde maagd, zette de schaal aan zijnen mond, en dronk ze uit in eene teuge.

Den oom reikte de weerd den drank dor gastvrijheid, den zoeten mee, in den machtigen hoorn van een wilden os.

De zoon des huizes, Wulf, scheen weinig met de nieuwe gasten bekommerd, 't zij uit verlegentheid, 't zij uit een gevoel van trotschheid, die der Germaansche jeugd eigen is.

Bij het binnentreden der vreemdelingen was hij bezig eenen boog te vermaken en zonder hem te stooren, zette hij nu vol neerstigheid zijnen arbeid voort.

Weldra zaten de huisgenooten met hunne gasten rond den vertrouwelijken heerd geschaard. Aan eene balke, met eene ijzeren keten, hing een bronzene ketel met eene ijzeren einze; daarin kookte de melk, met brokken daarin van ongedeesemd roggen brood.

De huisvrouw zette daarna den ketel af en goot de krachtige spijze in de houtene schotels, die de dochter had gereed gezet; elk kreeg zijn deel en begon met zijnen houtenen lepel het voedsel te nutten.

Binst den eten en wierd er geen woord gesproken.

De schotels wierden andermaal gevuld en, nadat de gasten verzadigd waren, wierden ze aan den kant gezet.

Het heerdvier wierd zorgvuldig met asschen toegerekend door de moeder; een spaander harsachtig hout wierd op eenen stok gezet en aanstoken om 't huis te verlichten.

Nu was de tijd gekomen van 't gemoedelijk kouten en klappen rond den heerd.

De vreemdeling was nêergezeten op een houten

stoel, die met een berenvel overdekt was; hij moest van 's zelfs zijne gevarenissen verhalen, om de nieuwsgierigheid der huisgenooten te voldoen.

Hij vertelde van Colonia Agrippina, waar hij dikwijls verbleef; van zijne tochten bij de Friesen in 't Noorden, bij de Chauken en de Cherusken; van de krijgstochten der Roomsche legerbenden. De vrouwen hoorden liever van de stad Roomen vertellen en van den zwier die daar alsdan in zwang was. Vrouw Ermelinde stelde vragen wegens de levenswijze der Roomsche vrouwen en haar losbandig gedrag. De Roomsche koopman liet dat liever onverlet, wel wetende dat de huiselijke getrouwigheid bij de Germanen hoog in eere stond.

Zoo was het stillekens late geworden. De lichtstok was bijkans opgebrand. De vreemde knaap was in slape gevallen en ruste in den arm der moeder. Hij moest gewekt worden als de tijd gekomen was om te gaan slapen.

Bij een der wanden van het huis wierd er stroo gebracht; huiden van wilde dieren wierden er boven opengespreed, waarop huisgenooten en gasten hunne vermoeide lidmaten uitstrekten, en weldra in een diepen slaap verzonken lagen.

(*'t Vervolgt*)

Engeltje Gabriel

ENGELTJE Gabriel is gekomen
uit den Hemel, dezen nacht,
en hij heeft een kerstdagkoeke,
kinderkes,
voor u meêgebracht.

Ziet! op uw beddeke,
aan uwe voetjes,
heeft hij, met voorzichtigheid,
binst dat gij sliept, de
kerstdagkoeke,
met patacons erop, geleid.

Zóó vonden d'herders,
uit de bergen,
rond de stad van Bethlehem
't kindeke Jesus,
't kerstenkindtje,
en daar en was geen bedde voor hem.

In eene kribbe,
tusschen een osse
en eenen ezel, op wat strooi,
lag het kindeke,
't nieuwgeboren,
binst die koude, en gedekt, met rooi.

De Engeltjes zongen:
Glorie zij Gode,
Glorie zij Hem in den Hoogen,
en op aarde
vrede aan de menschen,
die hun goeden wille toogen.

Engeltje Gabriel
heeft dat gezongen
aan uw beddeke, dezen nacht,
en, omdat gij 't
niet gehoord hebt,
eene kerstdagkoeke gebracht.

Dank zij den Engel
voor zijne koeke;
dank zij 't kindeke Jesus zoet
die zijnen Engel
heeft gezonden:
't kindeke Jesus is zoo goed.

Smake de koeke u,
kinderkes, ja!
smake de groote kerstdagkoeke,
en zij geve de
voorsmaak van
't brood des Hemels, in 't zalig hierna.

JER. NOTERDAEME

Vlaamsche volkszettingen in Duitschland

IN Grasmaand van't verleden jaar, deelde Biekorf eenige merkweerdige bijzonderheden mede over het vlaamsch Recht in Duitschland. Het lust ons op die stoffe terug te keeren en sommige wetensweerdigheden aan te stippen, aangaande de uitwijkingen van de Vlamingen naar Duitschland, de stichtinge van dorpen of steden die zij er gedaan hebben en de overblijfsels van vlaamschen oorsprong die ginder nog ten huidigen dage te bespeuren zijn. Deze aanteekeningen zijn verlezen uit het belangrijk werk van E. de Borchgrave '*Histoire des Colonies Belges qui s'établirent en Allemagne pendant le douzième et le treizième siècle*'. (1865)

Aan de Duitschers komt de eere toe eerst de geschiedenisvrage van de vlaamsche uitwijkingen in Duitschland klaar getrokken te hebben. Het zijn: J. Eelking '*Dissertatio historico-juridica inauguralis de Belgis soeculo XII in Germaniam advenis*,' Göttingen, 1770; J.G. Hoche '*Historische untersuchungen über die Niederländischer kolonien in Niederdeutschland*'; Halle, 1791; Dr Schlözer '*Kritische sammlungen zur Geschichte der Deutschen in Siebenburgen*' Göttingen, 1795; en A. von Wersebe '*Ueber die Niederländischen Colonien*' Hannover, 1815-16.

De eerste onder de Belgen die de zake grondig onderzocht en beschreven heeft is prof. Arendt. Zijn werk staat in '*Bulletins de l' Académie*' XXII, 1855.

De eenigste oorkonde waarop de aangehaalde geschiedschrijvers hunne gezegden steunen is: *Chronicon slavorum*, in *Leibnitzii Scriptoribus rerum Brunsvicensium*, b.I. Die *chronicon slavorum* is het werk van Helmold, eenen priester van Buzow in Holstein. Hij leefde in de XIIde eeuwe, dat het tijdvak is der eerste vlaamsche uitwijkingen, en was er ooggetuige van.

Het zal eerst van belang zijn de oorzake te kennen dier talrijke verlandingen van Vlamingen, dat zijn eigentlijke Vlamingen, Brabanders en Hollanders, naar Duitschland. Daar waren redens van den kant der Duitschers, om die

verlandingen aan te raden en te bevoordeeligen en andere van den kant der Vlamingen om ze te ondernemen.

Omtrent de jaren 1130, prak Sint Bernard, eene kruisvaart tegen de Slaven, een heidensch volk dat Noord-Duitschland bevolkte van den Weser tot aan de Weichsel. Meer dan 150.000 Germanen kwamen hen onder de geleide stellen van Hendrik den Leeuw, hertog van Saksen en van Beieren, en van Albrecht den Beer, markgrave van Brandenburg. Deze beide vorsten versloegen de Slaven geheel en al, en noodzaakten ze Noord-Germaniën te verlaten en een nieuw vaderland, verder het Oosten in, te gaan zoeken. Daardoor was Noord-Germaniën ijdel en woest geworden. Hendrik en Albrecht deden eenen oproep aan het vreemde en bijzonderlijk aan Vlanderland. Vandaar, gedurende de XIIde en XIIIde eeuwe, eene gestadige beweginge van Vlamingen, die van de mondingen van de Schelde, van de Maas en van den Rhijn naar ‘den Oost’ togen, zooals zij Duitschland noemden, om er erve en geluk te zoeken.

Doch waarom wierden bij voorkeur de Vlamingen naar Duitschland geroepen door die vorsten? om twee redens: de eerste ligt in den aard zelve der Vlamingen. De Vlamingen immers waren gebroeders van de Duitschers, Germanen van oorsprong en van sprake; zij waren christenen evenals zij; daarbij zij waren wereldberoemd voor hunne kundigheid in het werpen van dammen en dijken, in het bewerken van den grond, in het drijven van den handel en nijverheid.

Een andere reden dient aangehaald te worden (alhoewel zij misschien meer op dichterlijkheid dan op waarheid steunt): te weten, de Duitsche vorsten aanzagen de Vlamingen van den *Littus Saxonicum* als afstammelingen dier Saksers die Karel de Groote in zijnen tijd uit Duitschland naar het noordzeestrand doen verlanden had, om ze des te beter te kunnen temmen: zoodanig dat de vlaamsche verlanders, vervlaamschte Duitschers waren die naar het vaderland hunner voorouders terug keerden. Maar hadden de Duitsche vorsten redens om de Vlamingen herwaarts te roepen, de Vlamingen hadden er nog talrijker en

dringender om dien oproep te beantwoorden. Vooreerst, Vlanderen was dichte bevolkt; al de chroniken van dien tijd zijn daar 's éens over. Suger, († 1152) in zijne lofrede van Lodewijk den Dikke, noemt Vlanderen '*valde populosam*'; en Lambrecht van Aschaffenburg van nog een vroeger tijdvak sprekend, zegt ervan '*multitudine proegravari videbatur*' (1070). Ook en kon de nochtans zoo vruchtbare grond van Vlanderen zijn volk niet onderhouden, en men deed koorn komen van de kusten van de Oostzee en van Nowgorod. Zoolang het goede jaren bleven, kon men voort; maar kwam een onvruchtbare zomer ertusschen, daar stonden hongersnood en diere tijd aan de deure. En de chroniekschrijvers gewagen dikwijls van hongersnood. Despars in zijne '*Chronijke van Vlaenderen*' I, 234 zegt: 'Up dezen zelven tijt (1096) regneirde in Vlaenderen die aldermeeste famine daer men doen ter tijt of wiste te sprekene, zo dater vele schamele lieden van honghere ende van ghebreecke storven ende verghenghen.' De schrikkelijkste hongersnood van al, was misschien deze van 1125-26, die aan zaligen Karel den Goede het leven kostte. Andere staan nog aangeteekend op de jaren 1129, 1133, 1135, 1141, 1145, 1146, 1151; er is één die zeven jaren lang duurde, van 1163 tot 1170.

Bij de kwale van den hongersnood kwam deze van herhaalde en vernielende overstroomingen, mitsgaders woeste ongeweerten en aardbevingen. Wij laten nog eens het woord aan Despars, *Chronyke van Vlaenderen*:

Ad an. 1093: 'Binnen den zelven jaere, zo reyndet continuelick van den XV^{en} daghe van october tot in die maent van april daer naer volghende, twelcke cause was van eene afgriselicke pestilencie, die men corts daer naer zach regnieren, dat zij menich duizent persoon tlijf costede' I, 229.

Ad an. 1101 en 1136: 'Anno XI^{c} XXXVI maectet zulk een afgryselick fel tempeest van donderen, van blixemen van wayene ende van reynene, dat niet en scheen of die weerelt en zoude vergaen hebben'

Item ad an. 1141, 1143, 1149 enz.

Ad an. 1116: ‘Omtrent dezen zelven tyt, ghebuerde in Vlaenderen een afgrislick groote eertbevinghe, daer veel huyzen ende toren omme vielen.’ I, 259.

Ziet over schrikkelijke tempeesten de jaren 1105, 1109, 1123, 1135 enz.

Ad an. 1100: ‘Binnen den zelven jaere, zo liepen die dyken van de vlaemscher zee te veel steden inne, zo dater alomme veel landt bedorf ende groote schade geschiede.’ I, 241.

Andreas Wydts, *Chronyke van Vlaenderen, ad an*. 1100, schrijft: ‘In het zelve jaer heeft de zee op den 13 november een groot deel van Vlaenderen overwaetert, waer door zeer groote schaede is veroorzaekt, zoo aan landen, als aen de huyzen, dewelke omtrent de zeekusten gelegen waeren.’

Despars, *ad an*. 1136; ‘Die zee verhief haer verre boven alle dycken, zodat Vlaenderen, Hollant, Zeelant, Vrieslant, groote schade leden, ende daer versmoorden alomme ontallicke veel menschen ende beesten; die mueren van de stede van S. Omaers wierden LX voeten varre plat neder ter eerden gevelt. I, 322.

De aanhalingen waren te lang, het zij genoeg de overstroomingen aan te teekenen van 1100, 1101, 1105, 1109, 1112, 1115, 1120, 1123, 1124, 1129, 1134, 1135, 1136, 1156, 1164, 1170, 1173, 1174, 1180 enz. die de vlaamsche zeekuste gansch verwoestten en van gedaante deden veranderen; geheele dorpen gingen onder, zooals Lombardsijde, en duizenden Vlamingen, Hollanders en Vrieslanders wierden tot de schrikkelijkste armoede gebracht.

Van den hongersnood en de uitwasemingen van de overstroomde landen kwamen besmettende ziekten en pesten voort: onder andere éene die menschen en dieren meesleepte en die 8 jaren lang duurde, van 1114 tot 1122.

Andere smetziekten zijn aangestipt bij Torfs ‘*Fastes des calamités survenues dans les Pays-Bas*’ (1859-61) op de jaren 1125, 1128, 1129, 1182, 1192.

Is het te verwonderen dat de Vlamingen zoo een onzalig oord vluchtten en dat zij naar Duitschland henen-

togen al zingen van ‘Naer Oostlant willen wi varen, daer is er een betere steê?’

Bij die onheilvolle oorzaken heeft men er twee van anderen aard te voegen, te weten:

De kruistochten hadden in de jaren 1100 als eenen drift doen ontstaan naar het vreemde en den huislievenden Vlaming gadinge gegeven voor het verre reizen. Daarbij, men beleefde alsdan eenen tijd van omwentelinge, die alhoewel min geweldig, zoo verstoorend was als deze van het einde der verledene eeuwe. 't Was de tijd dat het volk, zijne macht voelende, de gemeenten stichtte tegenover het oppergezag der edellieden, een tijd daar gedachten van vrijheid en onafhankelijkheid in de geesten broeiden. En die vrijheid die de Vlamingen in hun vaderland niet en hadden, die gingen zij naar Duitschland en elders gaan zoeken.

(*'t Vervolgt*)

L.B.

Mingelmaren

ONZE kundige medeschrijver, de Standfries Johan Winkler' geeft in den Frieschen volksalmanak van 1895 de geschiedenis van de Friesche Jonkvrouwen, die als bagijntjes te Haarlem *in den Hoeck* hebben geleefd; hij ontleende zijne mededeelingen aan het werk van Trijntje Jans Oly, die de geschiedenis der Haarlemsche bagijntjes beschreef in een handschrift, dat in de boekerij van het Seminarie te Warmond berust.

Hier is het begin van dezen gemoedelijken opstel:

‘Sedert de kerkhervorming in Holland had gezegevierd, en schier haren vollen eisch en beslag, ook te Haarlem, had gekregen, waren daar, in het laatst der zestiende eeuw, enkele vrome en nederige vrouwkens in die stede, die, getrouw gebleven aan de oude Moederkerke, eendrachtelijk samenwoonden, of in kleine huisjes, naast en bij elkanderen staande, haar verblijf hielden in een afgelegen gedeelte van Haarlem, later als *de Hoeck* bekend. Aangetrokken door het stille en godvruchtige leven dezer vrouwen, in catholijken zin, waren daar weldra anderen, die, door gelijke redenen bewogen, door den zelfden geest gedreven, zich bij haar aansloten. Dit gezellig samenwonen, door ernstige

beoefening van een godvruchtig leven, deze eendrachtige toewijding aan de catholijke Kerk, raakte met eere bekend bij de overgeblevene catholijken heinde en verre in de Nederlanden, en bracht al meer en meer vrouwen bij elkanderen, zoodat er eerlang in haar midden eene catholijke statie kon worden opgericht met vast aangestelden Geestelijke en met eene huiskapel, die als eene openbare catholijke kerk tot het midden dezer eeuw in stand gebleven is Ja, de *Vergaderinghe der Maechden van den Hoeck*, met welken naam deze samenwoning genoemd werd, bracht het tot zekere mate van bescheiden bloei, tot aanmerkelijken bloei zelfs, als men de ongunst dier tijden in aanmerking neemt, en vormde als 't ware een brandpunt van catholijk leven voor de verstrooide en verdrukte catholijken dier dagen. De *Maechden van den Hoeck* waren door geene kloostergelofte gedwongen, en leefden ook niet in gemeenschap van goederen, maar vrijwillig behielden zij den maagdelijken staat, sloten zich af van de wereld, beoefenden ernstig een godvruchtig leven in groote nederigheid, vooral ook in menigerlei barmhartigheid jegens armen en afgedwaalden van den weg die ten leven leidt. En niet het minst, en in weerwil van menigerlei verstoring, vervolging, ja verjaging, zij dienden naar haar gering vermogen de catholijke Kerke met een vurig geloof, ook door menigvuldige hulp en handreiking die zij den verstrooiden en vervolgden en in hun geloof soms verslapten of onwetende catholijken in de eerste eeuw na de kerkhervorming deden toekomen, zoo Geestelijken als leeken.

Vrome dochters uit verschillende Hollandsche plaatsen, natuurlijk meest uit Haarlem en Amsterdam, maar ook van elders uit steden en dorpen, en evenzeer uit andere Nederlandsche gewesten, welgestelde burgerdochters en arme boeremeiskens, nederige dienstmaagden en adellijke jonkvrouwen, eenvoudigen van geest en rijkbegaafden, men vond ze van allerlei stand en staat in deze samenwoning te Haarlem in den Hoek. Ook uit Friesland.'

J. CL.

MARIA Theresia en heeft voorzeker geen den minsten uitstand gehad met den *Princessemeulen* van Emelghem, wanof sprake in Biekorf op bladz. 366, van 't verleden jaar.

Die meulen heeft toebehoord, gelijk Brabander's meulen tot Iseghem, en nog veel ander goed in Iseghem, aan mevrouw Louise de Brancas, laatste princesse van Iseghem, overleden te Parijs ten jare 1812, na 39 jaar in huwelijk geleefd te hebben met Louis Engelbert, hertog van Arenberg. Al dat goed, gelegen te Iseghem en in 't gebuurte, wierd in eenen trek verkocht, onder den name van 't *Princessegoed*, in 1828.

BIEKORFS verhaal van *De Roomsche Koopman* is naar 't Hoogduitsch op vlaamschen leest bewrocht.

Leest in de geschiedenisboeken het te weinig besproken tijdstip van Belgenland onder het Roomsch beheer, mitsgaders, in *Biekorf* van verleden jaar de geleerde en merkweerdige opstellen van Z.E.H. Rommel en Dr Blancke over de Roomsche heerwegen in Vlanderen en van E.H.A. Dassonville over het woud rond Thorhout, alsook in *Biekorf* III de belangwekkende bijdrage van E.H.E. Denys over de zate der Menapiers.

Bij Domburg in 't eiland Walcheren, vond men in 1647 eene menigte oudheden, standbeelden, steenen autaren, drinkschalen, potten, munten, en op verscheidene dier gedenkstukken kwam men den naam tegen eener onbekende godinne: *Dea Nehalennia*.

Deze godinne was de godinne van de scheepvaart. Uitgaande van woorden lijk *nor* schip en *naust* schiphut, mag men een oorgermaansche stam gissen *nou, nau* door klankwissel *neu*. Zoo heeft men *ne*, 't eerste deel van 't woord; *h* en geldt niet: 't is een scheidingsteeken tusschen twee lettergrepen. Voor 't overige hebben wij met twee achtervoegsels te doen, het *l* - achtervoegsel *ala* en den gebruikelijken uitgang *ennia. Nehalennia* zal de naam geweest hebben van Isis die de Sweven volgens Tacitus vereerden.

Er bestaat eene wetenschappelijke vrecht over deze godin.

Leest o.a: L.J.F. Janssen, de Romeinsche beelden en gedenksteenen van Zeeland, uitgegeven van wege het Zeeuwsch Genootschap der wetenschappen. Middelburg 1845; *Beiträge zur Geschichte der Deutschen Sprache und Literatur* XVI bl. 210. Onze oude Vredius heeft er ook over gehandeld in zijn werk: *Historioe comitum Flandrioe pars prima*, 1650.

Het opschrift dat wij hier aanhalen is echt en wierd op 't eiland Walcheren gevonden. Wij veronderstellen in dit verdichtsel dat de godin ook wat zuidewaarts vereerd wierd.

Dr S.G. de Vries heeft aan zijn beroemden vader een blijvend gedenkteeken opgericht door de uitgave te bezorgen van Matthias de Vries' *verspreide taalkundige opstellen*, bevattende kleinere en langere stukken uit de jaren 1849-1887. (Den Haag, Martinus Nijhoff).

***

Onze medewerker Lodewijk Scharpé wierd tot meester of doctor uitgeroepen in de Germaansche letteren met een proefschrift over den rederijker Eduard De Dene.

DE oudste oorkonde, waarin men van het Kortrijksche linnen gewag maakt, dagteekent van 1290.

Naderhand, namentlijk in 1573, wierd er in Kortrijk meer gewrocht om de lijnwaadnijverheid te doen bloeien.

Eene gemeenterekeninge van dien tijd luidt als volgt:

‘Betaelt in handen van Jan Bostaen LXIX lib. p. ter cause van ghel. somme bij hem verschoten van seker ghelaeghe, verteert in 't stadhuis by den cooplieden van lynwaed deser stede, als zy besoigneerden ende adviseerden hoe men beste soude moghen upbringhen de linwaetmarct.

De neringe der damastwevers ontstond in 1496. In 1600 wierden Albrecht en Isabella door 't magistraat van Kortrijkstad begiftigd met vier en dertig gedamaste tafellakens, die eene weerde hadden van 2497 ponden parisis.

Ten jare 1713 woeven ze ‘voor den coninck van Spaignen seer schoone tafeldoucken in dewelcke seer constigh gheweven waren de wapens van den souvereyn, ende ooc de volgende jaerschriften:’

VInCe AC DIU IMPERA CortraCENSIUM INDUSTRIA.
(Uit het Belfort, november, 11).

DE koninklijke vlaamsche Academie stelde de volgende prijsvrage voor 1896:

Beredeneerd overzicht der jongste stellingen over den oorsprong der Edda's.

Zijn er geene onder onze jonge liefhebbers die lust hebben om dit onderwerp te onderzoeken? Zij kunnen de studie aanvangen mits het belangwekkend en grondig werk: *Die Lieder der sagen. älteren Edda, nebst einem Anhang: die mytischen und heroischen Erzählungen der Snorra Edda. Ubersetzt und erläutert von Hugo Gering. Leipzig und Wien, Bibliographisches Institut*. 401 bl.

Twee Dietsche woorden zijn o.a. in 't Russensch verdoold. Ge hebt de twee Russensche woorden *bastrok* en *buzurunka, kiel*. 't Eerste komt van *borstrok* en het tweede van *boezeroen* of *boezeron*.

J. CLAERHOUT

Is boezeroen, boezeron wel Dietsch?

G.G.

[Nummer 2]

De Roomsche Loopman

II.

DEN volgenden morgen was er een dikke smoor gerezen en toch waren verschillige bewoners der hofstede reeds neerstig aan 't werk. De boer kloof hout voor 't dagelijksch gebruik, de dochter kwam uit de stallen met de versch gemolkene melk in blinkende eemers, de moeder had met de gloeiende asschen een laaiend turfvier aangeleid en was bezig met melk en brood te koken voor het nuchtenmaal.

Wulf alleen en was niet te zien. Voor 't klaren van den dag was hij met zijnen hond vertrokken om zijne stroppen na te zien. Welhaast keerde hij weder, in iedere hand eenen haze dragende, dien hij in zijne stroppen gevonden had.

Nu verschenen ook de gasten, door eenen gezonden slaap hersteld en ze boden hunne vrienden eenen hertelijken goedendag.

De vreemde knaap keek nieuwsgierig rond in het huis. Hij en was nog in state niet om vergelijkingen te maken

tusschen deze woonstede en de huizen van zijn vaderland.

Hetgene hem meest aanstond was dat de stallen aan de beide uiteinden van het huis gelegen waren en dat men van in de woonkamer de koeien in de stallen zag staan; dat de hond, de kat en het lam, door Sieglinde met een rood lint versierd, ook aan de tafel kwamen bijgeschoten. Hij vroeg ook aan zijnen oom, wat de kruisen te bedieden hadden, die hij hier en daar zag staan op de deuren, en zelfs op de zullen; wel had hij te Roomen van het kruisteeken nog hooren gewagen, dat door een zeker slag van menschen grootelijks vereerd wierd, maar hij was verwonderd het in deze afgelegene streken tegen te komen. Zijn oom vertelde hem dat het geen kruisteeken en was, maar het hamerteeken van den germaanschen afgod Thor, onder wiens bescherminge dit huis en zijne bewoners stonden.

Wanneer zij al te zamen de melk en als naspijze den haverbrui met veel smake genut hadden, en wilde de koopman niet langer meer de nieuwsgierigheid zijner friesche vrienden op de proeve stellen.

Hij haalde zijnen zak, deed hem open en legde zijne waren ten tooge op de tafel.

Daar lagen nu die nieuwigheden, die de germaansche mannen en vrouwen zoo geerne zagen, voor de verrukte oogen der gastvrienden: kleederhaken, fijn gewrochte halsringen, armbanden, schoone gordels, gouden en zilveren vingerringen, perelsnoeren van allertieren glas, kleene fleschelkens met welriekende olie en balsem, metalen spiegels en zelfs waaiers voor de vrouwen; blinkende bijlen, ijzeren punten voor speren en pijlen, dolken in leêren scheeden, zikkels en peerdegebijten, gekleurde ballen en pijpen voor de kinders; zelfs speelgetuigen, hoorns en fluiten waren er bij.

De koopman wierd allicht gewaar dat Sieglinde met begerige oogen eenen halsband van bruine peerlen bezag; hij nam hem rap op en deed hem als geschenk rond den hals van de dochter, die opsprong van blijdschap.

De boer kocht eerst eene scherp geslepene bijle, gaf in verwisseling een schoon berenvel en kreeg als toemaat eenen zikkel.

De zoon verwisselde voor eenen dolk, den hoorn van eenen wilden os, dien hij in eenen put gevangen had en ontving als toebate eenen jachthoorn.

De moeder bleef langst aan 't uitkiezen.

De koopman was verlekkerd op hare schoone haarlokken, die de Roomsche vrouwen als valsche strekken geern zouden gedregen hebben, en hij had al verscheidene nuttige zaken voor den huisraad als wisselwaren uitgestoken en aangeboden.

Zij koos ten langen laatsten een schoon Roomsch lichtvat of lampe om heuren lichtspaander te vervangen, eene doze met naalden, eenen versierden haarkam en een lederen gordel met eene gespe.

Den kam gaf zij aan hare dochter en den gordel aan haren zoon.

Nu was elkendeen voldaan van zijne zaken, maar bovenal de koopman, die de kostelijke waren in zijnen zak verborg en gereedschepe begon te maken om te vertrekken.

Hij deed teeken naar zijnen neve.

Deze nam zijnen kleenen zak, deed hem open, nam er eenige bonte schelpen uit die hij op strange verzameld had en een kleen dozeken, waar er een zilveren muntstuk in zat van keizer Vespasianus en gaf deze dingen ten geschenke aan de dochter des huizes. Zij was toch wat beschaamd om het aan te nemen, maar haar herte klopte van welgezindheid.

Cajus en was nog niet rap ter tale in 't Germaansch, maar de dochter verstond toch uit zijne redens dat hij ook eene gedachtenisse zou gewild hebben en, eenigszins bevreesd over hare geringe junste, bood zij hem hare halsketen.

Na dat zij malkander met vriendelijken handslag vaarwel gewenscht hadden en te zamen den scheedrank gedronken, verlieten de Roomsche kooplieden dezen gastvrijen dorpel.

Snello wierp zijnen vrieschen mantel over zijn schouders om zijne gasten een stapken uitgeleed te doen. Zij verlieten het hof, dat onder de schaduwe der eiken lag en met een hekken van wissen van 't land afgescheiden was.

De rogge was reeds ingehaald, maar de haver stond nog op stam. Door een open hekken stapten zij in de weide, waar de peerden naast hunne huppelende veulens graasden en waar de herders nu ook de koeien en de kalvers naar toe dreven.

Hier nam Snello afscheid van zijne gasten, wenschte hun eene voorspoedige reize en ontbood ze om het toekomende jaar terug te keeren.

De reizigers gingen verder den Noorden in en, nadat zij malkander nog verschillige keeren van verre gegroet hadden, keerde de friesche boer, naar zijne bezigheden terug.

(*'t Vervolgt*)

Eenheid

SEDERT jaren hoort men gestadig in de Vlaamsche taalwereld: '*Daar moet eenheid zijn*.'

De zoogezeide westvlamingen worden in andere gouwen aanzien als hardnekkige vijanden dier bedoelde eenheid, en toch 'n verdienen zij dat verwijt niet; enkel hun gedacht verschilt nopens die eenheid.

1° De woorden, uitdrukkingen, enz. van *één streke* of liever van de *boekgeleerden*, zullen aleen taalrecht hebben.
Ofwel
2° De woorden, uitdrukkingen, die *overal gebruikt* en *verstaan* zijn, hebben zulk recht;
Ofwel
3° De woorden en uitdrukkingen die in *ieder gouwe* leven, en als echte tale kunnen gewettigd worden.

De eerste eenheid is *dwang* en *willekeur*; zij eischt hetgeen heur niet uitsluitend toe 'n komt. De andere gouwen hebben gelijk van ook hun plekke te vragen in de algemeene verbeelding hunner eigene gedachten en gevoelens. Zulke eenheid geeft den godsklop aan al dat de eere niet 'n heeft, het merk te krijgen op het aanbeeld der *officieele* smisse; 't is beulenwerk, en onmenschelijke

miskenninge van een anders recht; 't is 't versmachten en 't dooddoen van al dat groeit en bloeit buiten den ge wij den omtrek van die gespannen touwe.

De *tweede* eenheid is redelijker, maar brengt de *eeuwige armoede* in de algemeene tale.

De *derde* eenheid is de *ware*, en 't is die eenheid daar wij moeten naar trachten. Zij erkent allemans recht, en is eene bronne van levende water dat vei en gulzig over onzen uitgedroogden taalakker zou vloeien. Wilden deze die hun met tale bezig houden die eenheid aanveerden, 't ware uit en effen met al die nuttelooze twisten, die tot hiertoe zoo weinig eerde aan den dijk hebben gebrocht. Laat elke gouwe heurs zelfs blijven, met heure eigenaardigheden en levende verruwpracht in woord en beeld.

Alzoo, en anders niet, kunnen wij de vlaamsche letterkunde beschouwen, als de echte weêrsplete van den vlaamschen volksgeest.

Het zoo lang gedoemde *particularismus* zou als bij tooverslag verdwijnen, omdat het als bestanddeel burgerrecht zou vinden in de *aangenomen* tale. Ons tale moet leven en machtig zijn, vol zwier en vol eigenweerde, rijke en zingende in woord en in wending, 't goede gezonde volkswoord moet zijn recht hebben benevens en boven het boekewoord; het goede boekewoord nochtans 'n mogen mij niet uitsluiten, en 't volk mag ook in zijn lezingen nieuwe woorden leeren. Wat geeft het dat wij uit andere gouwen levende woorden en uitdrukkingen tegenkomen die wij niet 'n kenden: is 't eene reden om ze te verwerpen? Laat ons liever blijde zijn, 't is winste en 't is weelde.

Gingen de Westvlamingen zoo kleengeestig te werke, zij zouden de vlaamsche boeken en dagbladen moeten buiten gooien van als er een woord inkomt dat hun niet aan 'n staat, dat hun *eigen* taalgevoel kwetst, of dat hun vreemde onder de oogen valt.

'k Late varen die bedrukte taalkemels, die gedwee onder het staal van den denker, ah! zoo dikwijls, met hunnen afgrijzelijken bulte de reken komen ontsieren.

Waarom 'n zou men tot die gewenschte eenheid niet kunnen geraken?

De groote moeilijkheid, zegt men, ligt in 't verschil der verbeeldinge.

Nu, aanveerdt men *paard* en *peerd, star* en *ster, hart* en *hert*, enz. Waarom zou men zooveel andere gedaanten doemen, die even veel recht hebben?

Voor de spellinge, volgen de westvlamingen de *nieuwe wet*, voor zooveel die spellinge het behouden van hunne eigene woorden niet 'n hindert.

Uit de verschillige gedaanten, kiezen de westvlamingen geern hun gedaante, zonder daarom de andere te weêrzien, of zelfs uit te sluiten; zij wikken en wegen, zien wat beter voegt, hooren wat beter slaat, en, verkiezen zij het hunne, 't is omdat het doorgaans het beste is.

Och dat *onverstaanbaar*, dat *onhebbelijk westvlaamsch*!!

Hoe dikwijls 'n is dat vooroordeel niet gevallen na 't lezen van zoogezeide westvlaamsche boeken. Ik vrage't in voller minne: wie, onder de verstandige lieden, zal vijand blijven van recht en van waarheid?

De eenheid 'n sluit de veelvuldigheid niet uit.

In Gods scheppinge is er éénheid en verscheidenheid. Waarom ook als goede en gangbare tale niet aannemen, 't gene in iedere gouwe met verschil van verwe, uit den zelfsten *dietschen* stam gesproten is? Waarom moeten de westvlamingen altijd en in alles toegeven? zij hebben hun al genoeg laten binden. Maar, 't schoonste van al, hoe dikwijls 'n houdt men niet voor *westvlaamsch*, voor *particularismus*, 't gene met lijf en ziele aan de *algemeene* levende volkstale toe behoort?

Is 't willewerk, of is 't onwetendheid?

Menigmaal hoorde ik, na eenen uitval tegen sommige westvlaamsche gedaanten, de Oostvlamingen, de Antwerpenaars en de Brabanders geheel verwonderd bekennen dat de zelfste gedaanten in hun eigene streke mondsgemeene waren! en dat zij bijgevolg, in vele gevallen ook, en zonder weten, zoogezeid *westvlaamsch* spraken: wij willen *waarheid* en *leven*, in gedacht en in gevoel, wij vragen die gezonde vrijheid, dat los en sierlijk kleed van echte vlaamsche snêe, waarin de tale gemakkelijk roert, en deftig haren gang gaat, verkend en bemind van 't eigen

volk, geacht en vereerd bij al deze die, van over de grenzen, Vlaanderens heropkomste gadeslaan.

In mijn verhaal van Gasten heb ik met *opzet* veel levende en bijna algemeene taalgedaanten in acht genomen, die men tot hiertoe nooit gebruikt 'n heeft.

Le '*Bien Public*' die Gusten *gekeurd* en bestempeld heeft met: *plat westflamand légèrement adouci*, 'n heeft stellig niet verre genoeg gedacht; ook 'n heeft hij er niet aan gehouden, zijne beoordeeling taalkundig te staven. Andere 'n konden niet begrijpen, hoe het Gods mogelijk was, van zulke *particularismen* zoo als, *den beer, den boek*, (eerste naamval), *e kind, en vrouwe*, in beschaafde tale te durven mengen.

Bemerkt wel, ik 'n heb nog het inzicht, noch het recht die gedaanten op te leggen; ik wille enkel 't gedacht trekken op iets dat tot hiertoe onopgemerkt in onze levende tale lag.

In de naaste bijdrage, zal ik die *aardigheden* met hunne *algemeene en vaste wetten* uiteen doen, en menigeen 'n zal ze niet meer *aardig* vinden.

A. MERVILLIE

Uit Dudzeele, in Nieuwjaarmaand, 1895.

Pitthem

DE naamreden van *Pitthem* en is niet moeilijk.

Deze die in 't uitleggen der oordnamen niet bedreven en zijn, hebben nochtans gemakkelijk de beteekenis van *Pitthem* gevonden en dezen dorpsname als *Puthem* ontleed.

En is dat nu geen afleidinge die door 't volk verzonnen is? Echte Pitthemnaars zeggen altijd *Pitthem* en schrijven onveranderd *Pitthem* van in de vroege middeleeuwen: Waarom daar nu lijk 't ongeletterd volk *Putthem* van gemaakt?

Om verschillige redens.

***

De samenstellingen lijk deze van *Put-hem* zijn heel gebruikelijk. Wij kennen er nog van 't zelfste maaksel, die eenigszins onzen uitleg komen bevestigen.

't Geliefd en zoet germaansch woordeken *heim* en wierd niet alleenlijk bij den *genitivus* meervoud van vadersnamen gevoegd, zooals in *Caneghem*, de woonplaats der *Caniga*, de kinderen van den man die *Cano* moet geheeten hebben, alhoewel men dien name in geene oorkonden tegen en komt, of *Iseghem*, de woonplaats der afstammelingen van *Iso: Heim* wierd soms gevoegd bij andere oordnamen om later eenen eigenname, eenen dorpsname uit te maken. Zoo hebben wij:

Bornhem; 't is het *heim* bij de bronne, bij den waterput gelegen; 't is om zeggens de zelfste naam als *Puthem*.

Broechem in Antwerpen en *Brouckom* in Limburg, twee gevoeglijke namen om te ontstukken in *broek* en *heim*, en die ons nogmaals 't zelfste maaksel en nagenoeg de zelfste bediedenis als *Puthem* vertoonen.

Keyem, dat uit zijn eigen onuitlegbaar is, maar dat vroeger heel eenvoudig als *kleihem* verstaan en geboekt wierd.

***

Waarom schrijft men van overouds en waarom zeggen sommige menschen *Pitthem* in stede van *Puthem*?

Daar en is geene de minste moeilijkheid in gelegen. Daar is omklank in 't spel.

De omklank is de wijziging van eenen klinker, namelijk de veranderinge van *u* in *i*, onder de werkinge van *i* of *j* der volgende lettergrepe, die vroeger deel miek van het gaaf en ongeschonden woord, maar die nu dikwijls door de slete van den tijd is afgevallen of merkelijk verkort.

Omdeswille van die klankwet zegt men hier en daar *pit* voor *put*, en die klankwet is oud genoeg opdat zij ook heur werk zou gehad hebben in den dorpsname *Puthem*.

Neemt bij voorbeeld het woord *zonde*; in 't Oudsassensch luidt het *sundia*; in 't Oudfriesch, waarvan onze tale ten deele voortkomt, is die *u* van *sundia* door omklank

i geworden en 't woord luidt *sinne*. 't Woord *koning* is in 't Oudsassensch *cuning*, nogmaals zullen wij door omklank in 't Oudfriesch *kining* tegenkomen.

't Is meest in 't Angelsassensch; waaruit het Engelsch ten deele gesproten is, dat men de verandering van *u* in *i* kan waarnemen, maar ook in 't Oudsassensch, dat zijne bestanddeelen voor onze tale leverde, bestond de klankwijziging van *u* in *i*.

Christus onze Heer, dat luidt in den Heeliand, de christene heldensage der oude Sassen, *drohtin krist*. In 't Oudhoogduitsche is 't *truhtin* met *u* en die *u* is in een handschrift van den Heeliand door omklank *i* geworden. De engel Gabriel zegt tot Maria.

Thu skalt ûses *drihtnes* wesan môdar...

Gij zult van onzen Heere wezen moeder.

Pitthem, met zijnen klankwissel van *u* in *i*, en is voorzeker zoo oud niet als de Heeliand en de Friesen; en willicht de Sassen, die met de Franken in Vlanderen versneden zaten, zullen als van 's zelfs *Puthem Pithem* genoemd hebben.

***

Maar *put, puteus* is een latijnsch woord: hoe kan een latijnsch woord tot grondslag gediend hebben aan eenen ouden, eigendietschen dorpsname?

't Woord *puteus* is al heel vroeg in onze germaansche talen overgegaan.

Wij hebben daaraf een klaar en duidelijk bewijs.

De medeklinker *p* wierd in 't begin der oudhoogduitsche woorden *pf*, door een taalverschijnsel dat men de wet der klankverschuiving heet.

Die klankverschuiving heeft waarschijnlijk begonnen in de 5^{e} eeuwe en was in de 8^{e} eeuwe voltrokken: welnu de *p* van *put* was in 't Oudhoogduitsch reeds verschoven en *put* was in die tale als *pfuzzi* en *pfuzza* bekend.

't Is dus een zeker teeken dat het woord *puteus* reeds voor de 8^{e} eeuwe volle burgerrecht in de germaansche talen verworven had, en 't en bestaat geen beletsel dat in latere tijden de dorpsname *Puthem* aan dit germaansch geworden woord zijn ontstaan zou te danken hebben.

't Woord *puteus* is even als vele andere latijnsche woorden in 't Germaansch overgegaan door de nauwe betrekkingen die tusschen Roomelingen en de Germaansche volksstammen bestaan hebben.

De roomsche legers zaten vol germaansche wapenknechten, en de roomsche keizers hadden germaansche lijfwachten. Caesar spreekt van roomsche kooplieden bij de Ubiërs en de Zwaven, en Tacitus gewaagt ook van den roomschen koophandel die onder de germaansche volksstammen gedreven wierd. Even als de Roomelingen germaansche dieren en gewassen, spijzen en dranken leerden kennen, zoo hebben ook de Germanen zuidersche dieren en gewassen, spijzen en dranken met hunne namen overgenomen.

***

't Is altijd een duidelijk bewijs van de aflleidinge van eenen name, als men ievers elders op germaanschen bodem de weersplete van dien name tegenkomt met een vasten en duidelijken uitleg.

Zoo hebt ge in Gelderland de parochie *Putten*, die in 1129 *Putte*, en in 853 *Puthem* genoemd was met den zelfsten name als ons schoon dorp *Puthem*, in Vlanderland.

J. CLAERHOUT

't Lied van 't Noorden[1]

Weêrzang (*Refrain*)

LEVE 't Noorden!...die roep doet onze herten ontwaken!
Leve 't Noorden!... met zijne bleuzende kaken!
met zijne machtige en zwierige taal,
met zijnen wil van ijzer en staal,
met zijn gulhertige broedermin,
zoo blijft het gehecht
aan plicht en aan recht
aan EIGENDOM, GOD, en HUISGEZIN.

(1) 't Noorden van Brugge.

1

Wijde vlakte met groene bilken,
waar zoo bevallig het blomken bloeit,
en waar, tusschen den lisch- en rietstaal,
't heldere water deur de are[1] vloeit.
Waar den os
vrij en los
gers en malsche klaver weedt,
en waar 't beeld
der snoeken speelt
in de grachten diep en breed.

2

Wijde vlakte met lachende hofsteên
waar zoo getrouwe de ganze waakt,
en waar de aande in het koele water,
kopken omleege, den peereboom maakt.
Waar de pauw
groen en blauw
lijk de zonne glanst en laait,
als hij hoog
met breed vertoog
zijnen steert vol sterren zaait.

3

Wijde vlakte, waar in den zomer,
blinkende tarwe op den akker prijkt,
en waar stil over 't doomend moerland
de eenzame reiger zijn vlerken strijkt.
't Nevelkleed
grauw en breed
hangt den herfst zijn' slaapjas aan,
binst dat hier,
en rood lijk vier,
de appels nog te bleuzen staan.

(1) Are = waterloop. Verwant met het germaansch *aa* (fr. eau) = water. *aa* vinden wij nog in *ei*land of *ee*land, eigentlijk waterland. *are* is dus een ond bewaard woord, dat in 't noorden nog mondsgemeene is. In Holland en Duitschland komt men *aar* nog tegen als riviername.

4

Wijde vlakte, waar in den winter,
klagend en zuchtend het zeelied ruischt,
waar de wind, over ijs en sneeuwdrift,
huilend en kwaad deur de boomen buischt.
't Noorderkind
vangt den wind
als een streelken in 't gezicht,
't en ontziet
de koude niet,
noch de sneeuw die buiten ligt.

5

Wijde vlakte, waar sterk en roerloos,
machtige torens de wolken scheên,
oude reuzen die 't vlaamsch verleden
nog doen herleven in 't grijsde steen.
Dat gedacht
geeft ons kracht,
't oude volk was vroom en groot!
nieuwe jeugd,
vooruit met vreugd,
't VLAAMSCHE VOLK 'n is niet dood!

A. MERVILLIE

Wansprekendheid

IS jammer dat veel Vlamingen niet beter op en letten in het aanwenden van de woorden: *Indien, Als, Zoo, Of*. Zij verwarren keer voor keer. Horkt liever:

Indien

‘Vooraleer eenen enkelen letter fransch te schrijven of te spreken,
overdenkt *indien* het met uwe vlaamsche meeninge overeenstemt.’

De Klauwaart, in Slachtmaand 1891.

Zegt *De Klauwaart* hier inderdaad wat hij heeft willen zeggen? Geenszins. Zijne woorden beteekenen: Stemt het met uwe vlaamsche meeninge overeen, overdenkt eer dat ge Fransch bezigt; Stemt het met uwe vlaamsche meeninge niet overeen, en overdenkt niet.

> ‘De voorzitter vroeg den advokaat *indien* hij van zin was in 't Vlaamsch te pleiten.’

Ons Vlaanderen, den 27sten in Winterm. 1891.

> ‘De Heer Ferdinand Van der Haeghen - ik weet niet *indien* men hem reeds baron mag noemen - is een onzer verdienstelijkste vlaamsche geleerden.’

Ons Vlaanderen, 3den Zaterdag.

> ‘... dat men zich afvraagt *indien* een Academielid er iets zou tegen hebben dat Hugo Verriest de plaats van den koenen strijder Delaet zou bekleeden.’

Ons Vlaanderen, 5den Zaterdag.

> ‘Wie weet *indien* de jeugd, welke het ééne Duitschland, het ééne Italie tot stand bracht, de Nederlanden niet weer één zal maken?’

Ons Vlaanderen, 19den Zaterdag.

> ‘Nu, wie weet *indien* de betrekkingen tusschen Noord en Zuid daardoor niet zullen verbeteren?’

Ons Vlaanderen, den 31sten in Nieuwjaarm. 1892.

> ‘Aan u, Onders, wijden wij dit vlugschrift toe, en bidden u het aandachtig te overlezen en ter zelver tijde te overwegen *indien* het waarheid spreekt of niet.’

Vlugschrift over 't Onderwijs, Rousselare, Druk Du Buisson-Clais, 1892, bl. 1.

> ‘Er wordt gevraagd *indien* het ook verboden is van binst de verloven studentenvergaderingen te houden tegen het socialismus.’

Vlaamsche Vlagge, 1892, *Paaschverlof*, bl. 37.

> ‘Laat de socialisten dan maar opstaan tegen de natuur..... en vraagt hun *indien* zij evenveel zullen betalen, én aan den overtuigden partijganger der vol-

strekte gelijkheid..... én aan den neerstigen arbeider die.....'

De Vlaamsche jongeling en zijne vijanden, door Em. Vliebergh, Gent, A. Siffer, 1892, bl. 26.

'Hij heeft er niet bijgevoegd *indien* hij alleen Rozendael bezocht heeft.'

Het Volk, den 1sten in Koornmaand 1894.

'*Le Bien Public* van dezen morgen vraagt zich af *indien* er eene meerderheid voor de Kamer zal zijn.'

Het Vlaamsche Volk, den 18den in Zaaimaand 1894.

'Wij weten niet *indien* de fransche bisschop de waarheid zegt, maar in alle geval moet er licht komen.'

Het Vlaamsche Volk, den 26sten in Zaaimaand 1894.

'*Le Patriote* vraagt zich af *indien* er eene troonrede zal zijn.'

Het Vlaamsche Volk, den 27sten in Zaaimaand 1894.

'Men vrage eens aan den engelschen werkman *indien* hij er de afschaffing zou van willen.'

Het Vlaamsche Volk, den 30sten in Zaaimaand 1894.

'Maar nu is het gepast zich af te vragen *indien* deze wetgevers, na deze kleine betooging ingericht te hebben, het als hun plicht zullen aanzien hunne redevoeringen of hunne onderbrekingen in het Vlaamsch te doen, ofwel *indien* zij in het Fransch zullen redekavelen.'

Het Vlaamsche Volk, den 16den in Slachtm. 1894.

'Wij veroorloven ons te vragen *indien* die heer de vlaamsche vakwoorden kent.'

Het Vlaamsche Volk, den 28sten in Slachtm. 1894.

Vervangt in bovenstaande zinsneden het woord *indien* door het woord *of*, en gij hebt goede tale.

Als

'De keizer stond verstomd; bij en wist niet *als* hij zijne oogen gelooven wilde en keek rondom om te zien of hij andere voorwerpen onderscheiden kon.'

Christen Heldenmoed, door Cam. Marichal, Rousselare, Julius De Meester, bl. 27.

> ‘Hij vraagt *als* niemand geene voorstellen te doen heeft in 't belang van den landhouwer.’

De Westvlaamsche Landbouwer, den 3den in Schrikkelmaand 1894.

> ‘Met het herte toegenepen en gebroken, was het haastig naar huis geloopen om aan vader te vragen *als* dit waar was.’

Onthoudersblad van West-Vlaanderen, den 12den in Schrikkelmaand 1894.

> ‘Uit het verslag kunnen wij niet weten *als* de toenmalige burgemeester een der aanwezige leden verzocht heeft de zaal te verlaten, omdat hij familie was van een der kandidaten, maar volgens dit verslag...’

Nieuwsblad van Yper, den 31sten in Lentem. 1894.

> ‘Wie weet *als* M. Brunfaut vandage, Zaterdag, in den gemeenteraad zelve de zake niet en zal uitleggen.’

Zelfste blad, zelfste stuk.

> ‘Wij verzoeken u eerbiedig ons zoo spoedig mogelijk te antwoorden *als* gij zoo goed zult willen zijn medewerker van Het VI. Volk te worden.’

Op een Strooiblad uit Brussel, den 18den in Hooimaand 1894. Geteekend: *C. Meyfroidt*.

> ‘*Als* die benoeming door de werklieden goed zal onthaald worden, is een andere zaak.’

Het Vlaamsche Volk, den 19den in Slachtmaand 1894.

> ‘Hier ook, om goed Dietsch te hebben, moet men in bovenstaande zinsneden het woordeken *als* vervangen door het woordeken *of*.

Zoo

> ‘Daarom kom ik u vragen *zoo* gij in uwe stad of omliggende niet eenen of meer mannen kent die zouden willen.’

Uit..... den 15den van Wintermaand 1892.

Hier nogmaals diende er *of* te staan in steê van *zoo*.

Welke is nu de reden waarom de woorden *indien, als* en *zoo* in de aangehaalde voorbeelden slecht gebruikt zijn?

Die woorden zouden hier moeten *vragende kracht* hebben; immers - die ooit Latijn leerden zullen dat seffens bemerken - in al die zinsneden zit er eene *onrechtstreeksche vrage*. Welnu, het woordeken *indien* geeft altijd eene voorwaarde te kennen en beteekent *ingeval dat*; wat de woorden *zoo* en *als* betreft, is 't zake dat ze hier iets kunnen bedieden, dan bediedt *zoo* het zelfste als ‘indien’, namelijk *ingeval dat*; dan bediedt *als* oftewel *ingeval dat* oftewel *ten tijde dat*. Daaruit blijkt dat er in die drie woorden geene hoegenaamde *vraagkracht* en zit. Wilt ge 't ondervinden? Vervangt, in de hooger bijgebrachte voorbeelden, de woorden *indien, als* en *zoo* door de wisselwoorden *ingeval dat, ten tijde dat*, en herleest. Bijaldien gij nog een weinig taalgevoel hebt, zoo zult gij duidelijk vatten dat ge louter onzin uitkraamt.

Of is hier het eenige en noodige vraagwoord.

JAN CRAEYNEST

Mingelmaren

Vrage

IN oude kerkrekeningen van Belleghem lees ik van ‘eene oude *filier* balcke’ van ‘spaenders up het kerckhof van deerste *filier* balcke,’ ook nog van de verkooping van de ‘vorte rebben vanden solder met tvort berdt ende *tfilierken* van voor de vunte.’

Wat moet er verstaan worden door dat woordeken *filier*, dat ten jare 1603 nog in gang was?

Men heeft gezeid,
te meniger stond:
Dat in den moed is
spreekt uit den mond.

[Nummer 3]

De Roomsche Loopman

(*Slot*)

ZES jaar waren vervlogen sedert dat onze friesche boer van den Roomschen koopman zulk een vriendelijk afscheid genomen had.

Sedert dien en was de koopman niet meer teruggekeerd noch had hij eenige mare naar zijne vrienden gedaan.

Twee der bewoners van de hofstede waren meest met dat achterblijven bekommerd.

't Waren Snello en Sieglinde.

De vrome Fries was aan de jaarlijksche komste van zijnen vreemden vriend zoodanig gewend geworden, dat hij door deze lange afwezigheid zeer gekwollen was.

Hij beminde trouwens den rechtveerdigen handelaar en schatte den bekwamen man. Hij verwisselde met hem de opbrengsten van zijne jacht en zijn huishouden en hij wierd daarbij in zijne eenzame woning van den loop der wereldsche zaken onderricht.

Het deerde de dochter zooveel van den neve als van den koopman.

Zij had weinig vermaak of vertij.

Zij en had geene zusters; de andere hoeven waren te ver van de vaderlijke halle verwijderd; 't en gebeurde maar eenmaal 's jaars dat zij in maagschaps- of gouwvergaderingen met bloedverwanten eenige stonden kon overbrengen.

Als zij in de lange winteravonden te spinnen zat, peisde zij dikwijls op den Roomschen jongeling en op de halsketen die zij van hem als gastgeschenk gekregen had; als zij alleen was, vond zij heur beschot in 't aanschouwen van de kleene schelpen en van de Roomsche munte, die zij als dierbare gedenkenissen bewaarde.

Ze was tot eene knappe deerne opgegroeid; maar zij droomde, terwijl zij, uiterlijk met zorge en vlijt, het huiswerk nevens heure moeder aan 't verrichten was.

Bij de Germanen wierd het huwelijk door de ouders geschikt; de dochter moest in die zaken den wil van heuren vader volgen, en zoo kwam het dat de dag reeds gesteld was waarop Sieglinde in den echt zou treden met den zoon van eenen gouwgenoot van heur geslacht, waarop de geschenken zouden gewisseld en de bruiloft gevierd worden.

't Was op eenen schoonen dag in herfstmaand, eenige weken voor de plechtigheid; Sieglinde was naar de weide getogen om het vee ga te slaan.

In diepe gepeizen verzonken stapte zij vooruit, met de oogen naar den grond gekeerd, terwijl de blijde scharen der zwaluwen in de lucht ronddraaiden en vergaarden om naar 't zuiden over te steken.

Al met eens ziet ze de schaduwe van eenen man voor haar op den grond geteekend.

Eenigszins verschrikt kijkt zij op, en een jonge Roomsche reiziger staat voor haar.

Met den eersten oogslag heeft ze hem herkend. Ze had toch zoo zeer naar zijne wederkomst verlangd.

- Sieglinde, sprak de jongeling, hebt ge mij bekend?

- Ja, antwoordde zij met zachte stem, terwijl de welgezindheid op haar gelaat te lezen stond.

- Komt, zeide de jongeling, leidt mij naar uwe ouders, want ik brenge hun eene boodschap van mijnen oom.

Als zij nu onder het dak van den frieschen boer hunne groetenissen gewisseld had, als de reiziger eenigszins van zijne vermoeienissen hersteld was en als zij al te zamen rond den heerd neêrgezeten waren, sprak Snello:

- Vertelt ons, mijn jonge gastvriend, van uwen oom, onzen trouwen vriend. Verhaalt ons de gebeurtenissen van deze laatste jaren.

- Mijn oom, zoo wedervoer de jonge reizenaar, heeft mij belast u zijn laatste vaarwel over te brengen. Hij en is niet meer onder de levenden.

Eene diepe stilte volgde. De friesche boer had het hoofd gebogen. Hij was pijnlijk getroffen door 't vernemen van de dood van zijnen Roomschen vriend.

- Vertelt ons, zoo zeide hij met bedrukte stem, hoe 't gebeurd is.

- Als wij u over zes jaar verlaten hadden, reisden wij langs de groote Roomsche heerwegen naar Colonia Agrippina. Mijn oom was van zin daar eenige weken te vertoeven, en alsdan 't een of 't ander schip af te wachten, om nog voor den winter den Rhenus op te varen en naar ons vaderland terug te keeren.

De goden hadden er anders over beschikt.

Mijn oom kreeg te Colonia hevige koortsen en wierd in korte dagen zijnen levensdraad afgesneden.

Als hij zijn einde voelde naderen, riep hij eenen notarius, miek mij zijn aangenomen zoon, zijnen erfgenaam, en legde mij de volgende verplichtingen op.

Als zijn lijk zoude verbrand zijn, moest ik zijn asschen naar Italiën medenemen en de *urna* of het aschvat in eenen zerksteen neêrzetten langs den openbaren weg van Roomen naar Tibur, waar hij geboren was.

Ook zond hij mij brieven mede voor onze bloedverwanten in Roomen, met de schikkingen die ik voor mijne toekomst moeste volgen.

Hij legde mij op naar deze streken terug te keeren en ook u in 't bijzonder zijn laatste vaarwel over te brengen.

Ik moest ook verders de geldsommen komen opzoeken

die hij hier en daar aan den schoot der eerde had toevertrouwd.

Hij wees mij nauwkeurig de plaatsen aan, waar 't geld verborgen zat.

Ge moet weten dat de Roomsche kooplieden, als zij ievers roovers vreezen, hun geld en koopwaren in den grond wegsteken, om het bij eene gunstige gelegentheid weder te komen halen.

Ik en zal u niet verhalen hoe ik bijkans van smert en wanhoop verging bij de dood van mijnen oom, ik, jonge knaap, die daar alleen stond in eene vreemde stad, zoo ver van mijn land.

Zijne wenschen aleventwel waren heilig voor mij en ik besloot ze naar mijn vermeugen te volbrengen.

Ik kon gelukkig naar Italiën terugkeeren, bewaarde trouw de *urna* en stelde ze met diepen eerbied op de gevraagde stede.

Alsdan toog ik naar Roomen om de brieven aan onze bloedverwanten te bestellen. Ik wierd daar vriendelijk ontvangen en leerde uit den inhoud der brieven de begeerte van mijnen oom kennen.

Hij ried mij aan, om den wille van 't gevaar, op zijne voetstappen niet te wandelen en uitte den wensch dat ik mij op rechtsgeleerdheid zou toeleggen, om mij aldus eenen eervollen en onafhankelijken stand te verschaffen.

Deze wensch stemde met mijne neiging overeen en, aangezien mijn oom mij rijke middels nagelaten had, en was het mij niet moeilijk zijne begeerte te volbrengen.

Tot mijn zestiende jaar bezocht ik de scholen en nadat ik den witten kerel of *toga* in luisterlijke plechtigheid op het *Forum* had aangetrokken, volgde ik met vlijt de leergangen van het recht te Roomen en voltooide mijne leering als *auditor* of toehoorder bij eenen rechtsgeleerde van aanzien.

Ik wierd als dienstman in 't keizerlijk bestier aanveerd, volgde als *assessor* of meêzaat een hoogeren beambte naar Colonia Agrippina, waar ik nu voor goed gevestigd ben.

Dan reisde ik hier en daar om de gedolven schatten te gaan opzoeken, hetgene mij naar wensch niet en lukte.

Nu kome ik tot u mijne laatste plicht vervullen met het vaarwel van uw beminden gastvriend.

Hier heb ik een schat gevonden, dien ik niet en zocht; om hem mede te nemen hebbe ik alleen uwe toestemming van doen. Ge en zult ze mij niet weigeren.

Bij die onverwachte wending van 't gesprek keken de ouders verwonderd op, terwijl de dochter die de scheiding nakend dacht, in haar zelven verschrikte.

- Geeft duidelijken uitleg, bad de weerd; waarover vraagt gij onze toestemming?

- Ware't, wedervoer de gast, dat mijn lieve oom en vader nog leefde, tot u kwam en zeide: Mijn Snello, geeft mijnen zoon uwe dochter tot vrouwe; de jongelingen beminnen malkander!... Wat zoudt gij antwoorden?

De jonge dochter was in de armen harer moeder gevallen; de vader keek met gramschap op en riep verschrikt uit:

- Goden!... Wat gaat er hier gebeuren tusschen dezen vreemdeling en eene verloofde Germaansche vrouwe?

- Uwe dochter is verloofd?.... Hoe is het mogelijk? Zegt ons Sieglinde dat uw vader gemist is.

Sieglinde rees op uit de armen harer moeder en sprak, bleek van aandoening, maar toch op vastberaden toon:

- Cajus ik beminde u, maar ik en kon mij dit gevoelen niet uitleggen, toen ik onverwachts met een onbekenden man van mijnen stam verloofd wierd. Bij 't geluk u weder te zien had ik alles vergeten. Als Germaansche vrouwe echter moete ik mijne plichten kennen en mijnen bruidegom volgen! Vader, ik en verdien uwe strenge woorden niet. Ik en ben in niets plichtig. Ik eerbiedig den wil mijner ouders.

Dan legde de vader de hand op de schouder van zijnen jongen gastvriend en sprak met bedaarde stem:

- Cajus Mercator, ware uw oom vroeger tot ons gekomen en had hij deze woorden uitgesproken, ik zou hem wellicht trots alle bezwaar eene gunstige antwoorde gegeven hebben. Nu is het echter te laat zooals gij daar uit den mond mijner dochter vernomen hebt. Onze Germaansche

zeden zijn streng, en 't en bestaat voor beleediging tegen de godin Freya geene andere verzoening als de vloek der ouders en de verbanning. Verlaat ons in vrede. De nagedachtenis van uwen oom zullen wij in eere bewaren.

De jonge Cajus zuchtte een diepen zucht; hij wierp een treurigen blik op de dochter en sprak:

- Ik eerbiedig uwe strenge opvatting van de heiligheid van hethuwelijk. Ik achte uwe vrome Germaansche zeden. Alle hoop echter en zal ik niet opgeven. De goden zullen mij wel eenen uitweg verschaffen.

Nauwelijks waren die woorden uitgesproken of Wulf, de zoon des huizes, verscheen op den dorpel:

- Een slaaf met geschoren kop volgde den jongeling, die recht naar zijnen vader ging en verschrikt uitriep:

- Vader, onze bloedverwant zendt zijnen slaaf om u te berichten dat zijn oudste zoon, de bruidegom van Sieglinde, op de jacht door een wilden os is doodgestoken!

De nieuwmare wierd door de aanwezigen met verschillende gevoelens opgevat.

Cajus richtte dankbaar zijne blikken ten hemel. Sieglindes oogen hingen aan die van Cajus. Snello was diep ontroerd. De moeder was tevens verblijd en aangedaan en greep met teedere liefde de handen harer dochter vast.

De eerste die de stilzwijgendheid onderbrak was de jonge Roomeling, die zijne hand toereikte.

- Vader Snello, eenen schoonzoon hebt gij verloren, de goden hebben het gewild. Een andere wordt u aangeboden.

- Dat kan bij u 't gebruik zijn, sprak de friesche boer met ruwe stem. Gij en kent ons volk niet. Sieglinde was verloofd en moet haar nu in zekeren zin als weduwe gedragen. 't Is nu de rouwtijd. Eerbiedigt den sluier van de weduwe. Als vrouw Holle ons wederom blommen en vruchten zal verleenen en als uwe gevoelens de zelfste gebleven zijn, zult gij wel den weg naar mijne woonhalle wedervinden. Gaat nu uwen weg en de goden beschermen u op uwen tocht.

Cajus reikte hem de hand, wierp een langen en vierigen

blik op Sieglinde, groette vriendelijk de moeder en verliet de hofstede van den frieschen boer, terwijl de sterren in den hemel begonnen te schijnen.

Of de flinke jongeling een jaar nadien, dag op dag wel wedergekeerd is, zullen onze lezeressen vragen.

Ja, hij verscheen op de hofstede aan het heerwoud, waar later het heim der *Snellinga* gevestigd was. Zelfs zullen wij onze lezers kond doen dat de leering van Chrysolius, die in 't land der Moeringen, bij de *Cominga* aan de *Legia* predikte, ook tot onder het dak van Snello gedrongen was.

Wat Cajus betreft, hij was te Colonia tot het waar geloove bekeerd en een vrome kersten geworden.

J. SEGHERS

Aan J. Lagae, den beeldkunstenaar

In te Speravi...

DE wind de boomen henenvaagt,
die de armen steken uit, alsof
zij, schielijk uit het land gejaagd,
hunne erve ontliepen; bijzend stof,
en loof dat los is, vaart, gezwind
ze volgende, in den wervelwind.

Waarheen, o boomen, vaart gij, die,
te vroeg, eilaas, onterfd, onteerd,
ik, een en al, verhuizen zie?
Wie weet wanneer ge ook wederkeert?
Waar is het dat gij henengaat,
alhier en ons alleene laat?

't Al meêvliegt, meê met u, en daar
en blijft, o edel boomgewas,
het nabeeld en 't geheugen maar
uws meiloofs, dat zoo schoone was:
de wind heeft u voorbij gegaan,
eens loopens, en 't al meêgedaan.

De ziele is uit uw lijf gelicht,
geen verwe en voert ge, en donker valt,
gesperteld, onder 't manelicht,
de schaduwe uwer boomgestalt:
het leven is uit hage en heg,
de vriendschap en de vreugde is weg!

Wat laat gij ons? Al sprakeloos
nu, de onbewoonde nestjes, ach,
daar menig herte, bange en boos,
zijns levens hope in liggen zag
ontloken eens, en uitgebroed,
van oorverdoovend veugelgoed.

Geen tortelduifsche talen teer,
noch nachtegaal, noch merelaan;
't gekwikkwak van den kwakkel meer
en hoore ik, noch de vinken slaan;
maar overal zit, ongenood,
nu kerkhofstilte en kale dood.

Wat laat gij ons? Nog vreugde? Neen,
een stom en steenig jaargetij,
te murwen door geen traangeween,
noch door wiens bede of boete 'et zij:
tot sterke rotsen stijft het al,
geen bronne, die nog leken zal.

Wat laat gij ons? Geraamten van
uwe al te onvaste aanschouwbaarheid;
geraamten, door den grafputman
hun kerkhof en de ruste ontzeid;
die, dreigend met de roeden, staan
om hongersnood in 't land te slaan.

Afschuwlijk is de schurde kant
des jaars, en onverbidlijk is
uw' bete, o noordsche dwingeland,
die grinst in 's winters wildernis:
de hope alleen, zoo God mij ziet,
o Winter, die en doodt gij niet.

Ik hope in U, die middenvast,
onwandelbaar, in 't wezen staat:
die, rondom U, dat waant en wast,
om Uwentwille in 't leven laat:
ik hope in U, dien tel noch tijd
en tikt: die één, die eeuwig zijt!

Kortrijk, 15/11/'94.

Taalzuivering

EENIGEN zitten vooral op de vreemde wendingen en uitdrukkingen: gewis missen zij daarin; het is minstens nog 20 jaar te vroeg, om den oorsprong der verschillige wendingen vast te stellen; immers het zal nog wel 20 jaar zijn, eer men een zinbouwredenkundig woordenboek zal hebben. Nog heeft men nergens eene volledige rangschikking der wendingen in gelijk welke taal.

Dat men dus eerst vreemde en onvlaamsch luidende woorden verbanne.

Men werpt op dat sommigen slecht vertaald zijn, zoo als internationaal, door *wederlansche*; en daarom wil men die vreemde woorden behouden.

Wat er daarvan ook zij, wij weten dat het vlaamsch sprekend volk zonder moeite al zijne gedachten in eigen spraak kan uitdrukken, ja dat het zelfs geene moeite en zou hebben om tien goede vertalingen te geven van genoemd vreemd woord: wij willen dus dat men eene tweede maal bezie, als men met de eerste maal niet en lukt.

Wat hebben wij tegen de schuimwoorden?

1. Hunne uitspraak misnoegt den vlaamschen mond; harde samenkoming van boekstaven, geheugenbrekende doormengeling van klinkers en medeklinkers, overeindzetting van de stemzate.

De lezer oordeele welke moeite een vlaming, die niet geoefend en is in de uitspraak der vreemde talen, zal hebben

om woorden uit te spreken en te onthouden als: *poly synthetische*; *monocotyledoni*; *apherese, labialiseering*; *sesquibasisch, hyposulfurisch, acide*!

2. Zij zijn duister: nemen wij bijv. het woord *internationaal*, dat men een *zoo klaar* woord heeft durven noemen. - Men vergat erbij te voegen, dat het zoo duidelijk was voor degenen die fransch kunnen, maar ik vergis mij hier, 'k moet zeggen, die latijn kunnen: *inter* en bestaat immers in 't fransch niet.

Wanneer zal men toch eens eenen vlaamschen opsteller tegenkomen, die, zoo het billijk is, veronderstelt, dat zijne lezers niet anders dan vlaamsch en kunnen?

Eenigen behandelen onze taal als een oud moedertje, wiens dienst men niet meer noodig en heeft, maar welke men zoms een aalmoes wil geven. Zij meenen haar alzoo eenen dienst te bewijzen, terwijl zij haar de beleedigendste der versmadingen doen.

3. Het volk is genegen om onder de vreemde woorden vlaamsche te verstaan, en zoo verwringen zij de woorden, en verduisteren 't gedacht. Het zal van *apocopen*, apekoppen maken, enz.

4. In welke vlaamsche spraakkunst leert men hoe *pathologie, genre* (in dit *genre*), *praeteritum praesens, populair* moeten uitgesproken worden? Men zou er allicht den helft der fransche spraakkunst moeten inbrengen.

5. De vreemde woorden vermoeilijken de verspreiding der wetenschappen onder 't volk, dewelke nochtans zeer noodig is.

Geeft eens eene voordracht bijv. over de gewassen aan 't volk en spreekt daar over *petalen, petiolen, monocotyledonen, derm, epiderm, stomaten, ovairs, antheres*!

‘Ik meende dat 't voor nieten was,’ zei eens een toehoorder zulker onderwijzing ‘en mijnheer spreekt altijd van betalen (*pétalen*)! Hoor-je 't, nog een keer van betalen, maar van mij en krijgt hij geen oordtje.’

Hoe klaar, integendeel, en wordt de voordracht niet met de woorden bloembladtje, bloemsteel, enz. te gebruiken? Zoo ook bijv. in eigenheidkunde, hoe gauw vat men 't woord en mitsgaders de zake? straalbreking *Refractie*

zouden andere zeggen. Bovendien hoe gemakkelijker en wordt alles niet onthouden.

Voorzeker, moet het in Vrankrijk, waar de wetenschappelijke taal grootendeels latijn en grieksch is, dubbel moeite vergen om 't volk te onderwijzen; en daar zou men ons ook naartoe willen.

Zeker is het grootelijks af te keuren vele van zijnen tijd en moeite te verliezen in 't zoeken naar vertalingen van schuimwoorden; doch die de zaak goed verstaat die hij boekt, en zijne taal wel kent, zal die vertalingen, in de hitte van den opstel of van de voordracht zonder eenig letsel noch tijdverlies maken, en ze zullen beter zijn als de lang en verre gezochte.

A.V.C.

Een Vondel

BESTE lezers van *Biekorf*, 'k ben blijde en 'k wil u kond doen waarom ik blijde ben.

't Is van zelfs omdat ik een beetje zeem mag inzenden.

Ik heb eene zeldzame vondste gedaan; ik heb een koninkrijk ontdekt, hetwelk gij te vergeefs in uwe landteekeningen of in uwe geschiedenisboeken zoudet zoeken.

Ik heb een koninkrijk ontdekt en toen nog wel in ons oud Vlanderen, dat ons door Vrankrijk ontfutseld wierd.

***

Maar 'k en mag het een met het ander niet vergeten, zooals de menschen zeggen die langdradig zijn in hun spreken, luistert wel; ik kome in mijne redens.

Ge hebt verleden jaar in *Biekorf* gelezen van Anselmus Adornes, die in bedevaart naar Jerusalem toog en wiens gevarenissen door de Doppere in zoeten Brugschen tongval zoo keurig en zoo gemoedelijk beschreven wierden.

Welnu Joris Lambrecht Adornes behoorde in de jaren 1600 tot dat zelfste adellijk geslacht.

Hij trad den eersten keer in den echt met Isabelle

de Beer, dochter van Judocus, heere van Lendelede en van Maria van Hessele.

Die edele vrouwe van Lendelede en leefde niet lange en de weledele heer Adornes hertrouwde in Koornmaand 1623 met Johanna de Haynin.

Die verloofde bracht een koninkrijk mede in heuren bruidkorf.

't Ging dus zooals in de volkszegmaren die onze medewerker E.H.J. Leroy zoo geestig vertelt: hij had het geluk met eene koninginne te trouwen.

Zij was koninginne van *Timallum*.

***

'k Moet u nog iets vertellen, eer ik u nader bescheed kan doen over dat koninkrijk.

Baron Jan Bethune heeft in de maatschappij l'*Emulation* van Brugge een voortreffelijk oudheidkundig werk uitgegeven.

Het tweede en laatste deel is dezer dagen verschenen. Het werk heet: *Méraux des Families Brugeoises*, en 't handelt over de loodene teekens die bij de adellijke maagschappen van Brugge in gebruik waren, als bewijsstukken van de giften, die zij in de diensten voor overledenen aan de arme lieden uitdeelden.

In eene lezensweerdige inleidinge onderzoekt de schrijver nauwkeurig al de oudheidkundige bijzonderheden die met deze teekens in verband staan; dan komt de afprente en de beschrijvinge van iederen loodpenning die bewaard bleef en gelegentheid geeft om de geschiedenisse der adellijke geslachten van Brugge A B C wijze op te sporen.

Op zulk een loodtje met de wapens van 't geslacht, die ik door gebrek aan wapenkundige kennissen niet en kan beschrijven, maar die sommige kundige lezers en liefhebbers van *Biekorf* wel zouden kunnen uiteendoen, staat er te lezen, in 't fransch:

D JEANNE DE HAYNIN DAME DE FACHE ROYAUME DES ESTIMAUX DOUAGIERE DE MESS' GEORGE LAMBERT ADOURNE CHLR SR DE MARQUILLIES MARQUE NIEWENHOVE NIEUVLIET PEENHOVE EZ.

Royaume des Estimaux, dat is 't koninkrijk van Timallum.

***

Ge zult zeggen: wij en hebben nog nooit van dat koninkrijk hooren spreken... Waar lag dat zonderling koninkrijk?

'k Moet u eerst zijnen name uitleggen: men houdt nu vele van den uitleg der namen.

Timallum bestaat uit *Ti* en *mallum*.

De weledele en zeer geleerde heer Bethune drukt dat hij de bediedenis van dat voorvoegsel niet en kent.

Het voorvoegsel *ti, ty, thy* is de verkorte gedaante van *petit*, het gekend fransch bijvoeglijk naamwoord, waarvan de oorsprong niet gekend en is.

Ti is genoeg gekend: wij hebben 't van kindsgebeente af achter de hennen geropen.

'k Zag eens eene fransche vrouwe koorn strooien voor heure hennen; ze riep gedurig: *petits! petits!* en gaf mij aldus het bewijs dat het voorvoegsel *ti* kleen tebedieden heeft.

De gekende geslachtnaam *Tiberghien, Tyberghein* bevat het ook; hij beteekent niets anders als kleen Berghem.

Mallum is oud.

't Is de name der volksvergaderingen ten tijde van onze voorouders de Franken, die ons ook door Vrankrijk ontfutseld wierden.

In zulk eene vergaderinge of *placitum* wierden de rechtsgedingen afgewezen en al de bestierlijke zaken van de gouwe besproken.

't Was daar ook openbare koopdag en de verhandelingen van goederen die nu ten allen kante, met vele kosten, van ambtswege moeten ingeschreven worden, en hadden alsdan geene andere waarborge dan hunne ruchtbaarheid.

Nu gaan wij naar ons koninkrijk.

De name van *Timallum* is gebleven aan de vrije leenen der casselrij van Rijssel.

Die leenen hadden geene rechtdraadsche leenheeren, maar zij hingen aleventwel af van de zaal van Rijssel en

waren onderworpen aan 't gezag van den grave van Vlanderen, die aldaar vervangen wierd door den casteelheer, den opvolger der oude *missi dominici*.

Deze was bijgestaan in zijn ambt door schepens, *scabini de Timallo*, die hun gezag uitoefenden over al de leenen van de zale van Rijssel.

Een van die schepens had een voetje vooren bij zijne gelijken en verving den casteelheere en later den baljuw als hij afwezig was.

Die voorrang, toegekend aan den schepen van het leen van Faches, kreeg den naam van koningdom, en zoo wierd dit leen het koninkrijk van *Timallum*.

* * *

Ge weet nu hoe men konink wordt.

'k Ben zeker dat er onder de geleerde lezers van *Biekorf*, velen zijn die meer ontdekken dan een koninkrijk van *Timallum*!.....

Dat zij doen zooals ik.

Dat zij moedig de pen opnemen en de vruchten hunner navorschingen tot stichting en verlichting onzer eer- en leerzame lezers mededeelen.

H. DEVOLDER

Boezeroen (VI, 16).

'**I**S boezeroen wel Dietsch?' wordt ter aangehaalder plaatse gevraagd. Mijn antwoord is: neen! Dat woord, het bekende korte arbeiders-overhemd aanduidende, is van Spaanschen oorsprong. De spaansche krijgsknechten van de zestiende eeuw, die toenmaals in zoo grooten getale in de Nederlandsche gewesten gelegerd waren, droegen over hunne wapenrokken, die hun eigenlijk opperkleed uitmaakten, en onder hun ijzeren harnas, een kort hemd, ter beschutting van den wapenrok, opdat deze door de wrijving en schuring van de ijzeren wapenrusting, niet te spoedig zoude verslijten. In hunne

bloemrijke taal noemden die Spanjaarden dit kleedingstuk '*Besalomos*' (van '*Besar los lomos*'), letterlijk: de lendenkusser. Van dit spaansche woord is het keulsche woord '*Baselum,*' in verkleinvorm '*Baselümpche,*' in beteekenis volkomen overeenstemmende met het algemeen Nederlandsche woord *Boezeroen*, eene verbastering. Zoo te lezen in Fritz Hönig, Wörterbuch der Kölner Mundart (Keulen, 1877). Trouwens, in verschillende Nederlandsche gouwspraken luidt dit woord ook wel *Bazeroen* of *Baasroen*, (de *l* en *r* zijn wisselletters), nader bij den keulschen vorm. Namelijk te Leeuwarden zegt men niet: *Boezeroen*, maar *Baasroen*. Maar het volk in deze Friesche hoofdstad, de stuitende samenvoeging van *s* en *r* willende vermijden, zegt ook menigvuldig *Baasgroen* of *Baasgroentsje*. Deze woordvorm levert een aardig voorbeeld op, hoe het volk, de spraakmakende gemeente, vreemde woorden zich weet toe te eigenen en te verklaren. Omstreeks den jare 1840 en later woonde te te Leeuwarden een timmerman, die uit Holland, ik meen uit de stad Leiden herkomstig was, en die Groen heette. Deze man droeg zulk een boezeroentje, dagelijks in zijn werk, - een kleedingstuk dat toenmaals bij de Friesche werklieden nog niet bekend en was. In stede van een boezeroen droegen dezen toen een mouwvest. Maar dat vreemde kleedingstuk van den algemeen bekenden Baas Groen vond te Leeuwarden navolging; en het volk, meenende dat het zijnen naam aan Baas Groen ontleende, noemt het sedert dien tijd vrij algemeen: *Baasgroentsje*.'

Haarlem.

JOHAN WINKLER

Mingelmaren

't **E**N zal niemand zeggen dat *buzurunka* geen Russensch woord en is.

Dat het aan 't Dietsch ontleend is leert ons zijne geschiedenis kennen en zijn oorsprong.

Zoo is *boezeron* een nieuw Dietsch woord dat aan 't Romaansch ontleend is, zooals wij sedert lang in Franck gelezen hebben.

't En is geen echt Dietsch woord zal men opwerpen.

'k Zou wel eens een zuiver Dietsch, een zuiver Germaansch, ja, sedert de nasporingen van Carl Abel, een zuiver Indogermaansch woord willen zien!

J. CL.

GE verneemt uit het verhaal van den *Roomschen Koopman* dat de kooplieden somtijds hun geld in den grond wegstaken.

Aldus is 't geschied dat men nu hier en daar Roomsche munten in onzen bodem komt op te delven.

A. Möser, van wien er sprake is in een opstel hierboven, is een der beste, zoo niet de beste der hedendaagsche Duitsche lierdichters.

De *Sonette aus dem Walde*, klinkdichten uit het woud, staan in een zijner schoonste bundels *Aus der Mansarde*, verschenen bij M. Heinsius Nachfolger, te Bremen.

JONKVROUW Leonie van de Walle, van Brugge, bezit een handschrift van het einde der XVe eeuw, bevattende de Getijden van O.L.V. in het Latijn, en twaalf Dietsche begroetingen aan de werktuigen van het bitter lijden Christi.

Dr K. de Gheldere heeft die *Getijden* enz., verleden jaar uitgegeven in het *Tijdschrift voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde*.

Hier volgt, om er u een denkbeeld af te geven, de begroetinge aan de doornen kroone:

Ic groetu, scarpe dornijn crone,
Die gode up thoeft was gheduwet,
Daer mi sondare, cleene persoene,
Seere of te sprekene gruwet.
V edel bloet dat quam ghespuwet
Huut uwen hoofde in LXXII steden.
Heere, al hebbic v ghescuwet,
Toecht an mi uwe ontfaermichede.

[Nummer 4]

De Genesis voor Noord en Zuid

OVER eenige dagen viel er een vlugschrift in mijne handen dat heet: DE GENESIS VOOR NOORD EN ZUID, *door J.P. Van Kasteren, S.J.*, dat te Maastricht den 19sten November 1894 geschreven, en te Utrecht, bij P. Van de Weyer in 1894, gedrukt wierd. Het bevat eenen opstel die 17 kanten beslaat, en overgedrukt is uit de STUDIEN *op godsdienstig, wetenschappelijk en letterkundig gebied, XXVII jaargang, Dl XLIII*.

Deze verhandelinge behelst eene beoordeelinge, of beter, zoo de schrijver het zegt, bl. 4, ‘ééne korte en oppervlakkige vergelijkinge van twee werkjes,’ te weten:

HET OUDE TESTAMENT... *Eerste deel, eerste aflevering*. DE GENESIS *in 't Dietsch vertaald en uitgeleid door* A.G. VAN DE PUTTE S.T.L. *der hoogeschool van Leuven; leeraar van H. Schrift en Godgeleerdheid in 't Groot Seminarie van Brugge*.

En:

BIBLIA SACRA VETERIS TESTAMENTI, *dat is* DE HEILIGE

BOEKEN VAN HET OUDE VERBOND. Deel I. - I^{e} aflevering (*Het boek* GENESIS of *der Schepping*), *door* P.L. DESSENS, *professor te Warmond*. 's Hertogenbosch, C.N. Teulings, 1894.

De eerweerde Vader J.P. Van Kasteren, zoowel als de hollandsche uitgave van P.L. Dessens, is mij onbekend, en diensvolgens en wille ik geene volledige beoordeeling geven over de vergelijkinge, maar ik zou begeren ter loops, in volle vrijheid en in aller minne, eenige opmerkingen te maken over zekere gedachten en besluitselen die met mijne wijze van zien niet overeen en komen.

Op bl. 6-7 is er sprake over ‘de vergelijking van den *hoofdinhoud* van beide werken, de vertaling en de verklaring.’

Voor de vertalinge zegt de schrijver, bl. 6.

> ‘Beide vertalingen geven den latijnschen tekst doorloopend zeer getrouw en nauwkeurig terug en waar zij in kleinigheden van elkander afwijken schijnt nu de één dan de andere meer tot den hebreeuwschen grondtekst te naderen.’

Voor de verklaring leest men op bl. 8 en 9.

> ‘De aanteekeningen van Van de Putte beslaan meer ruimte en dalen in menig punt meer in bijzonderheden af. Bij naamsverklaringen worden niet enkel de beteekenis, maar ook de hebreeuwsche grondvormen medegedeeld; min belangrijke afwijkingen in den grondtekst of de oude vertalingen worden nauwkeuriger aangestipt; afwijkende verklaringen veelvuldiger weerlegd of ten minste vermeld; bronnen voor verdere studie aangewezen; wetenschappelijke bijzonderheden van verschillenden aard met mildere hand bijgevoegd; - zoodat de Belgische aanteekeningen, als ik het zoo zeggen mag, ook een meer wetenschappelijken vorm vertoonen. Vooral sommige belangrijke hoofdstukken zooals het Scheppingsen Paradijsverhaal (1-3) en de voorspellingen van Jacob (49) zijn merkelijk breeder hehandeld.....’
>
> ‘Professor Dessens bepaalt zich in het algemeen meer tot de hoofdzaken, en tot de stellige verklaring van den tekst, zooals hij dien verstaat, veelal zonder weerlegging of zelfs vermelding van andere opvattingen.....

> Op die wijze wordt bij hem toch veel gemist, wat bij VandePutte, voorkomt en wat voor hen die dieper in de wetenschappelijke studie van den tekst willen doordringen zeer wetenswaardig is... Voorloopig wil het ons voorkomen dat de Hollander meer het bijbellezend leekenpubliek, de Vlaming meer den studeerenden geestelijke of seminarist voor oogen had.....'

En uit de vergelijkinge van het XVIste hoofdstuk uit beide vertalers aangehaald, blijkt het klaar en duidelijk hoe verre de vlaamsche vertalinge en uitlegginge de hollandsche overtreffen.

En desniettegenstaande trekt Eerw. Vader van Kasteren op bladzijde 16, het volgende besluit:

> 'Wij vermoeden echter dat de hollandsche uitgave meer ingang zal vinden in België dan de vlaamsche in Nederland. Niet omdat de inhoud van de laatste in innerlijke wetenschappelijke waarde bij de eerste achter staat: wij zouden eerder geneigd zijn het tegendeel te beweren.
> Maar ons vermoeden steunt op verschillende andere redenen.
> Beschaafde leeken in beide landen, die de H. Schrift willen lezen zonder er eene grondige studie van te maken, zullen aan de mindere technische noten van Dessens de voorkeur geven, vooral indien zij het latijn niet machtig zijn.'

Dit besluit verwondert mij ten hoogsten, en hadde ik het mijne moeten geven na de overweginge van het gene voorengaat, ik zoude gezeid hebben. Daar een Hollander die ongetwijfeld zijn eigen volk, zijne eigene mannen, zoovele de waarheid het toelaat, zal trachten te bevoordeeligen, en aan te prijzen, moet bekennen dat de uitgave van Vande Putte in wetenschap, geleerdheid en diepgrondigheid de hollandsche overtreft, dus:

1. Al de geestelijken en al de seminaristen van Belgenland zullen de uitgave van Vande Putte verre vooren kiezen daar zij bijzonderlijk, en met goeden uitslag, voor hen gemaakt is.
2. De Eerw. Geestelijken en seminaristen van Holland

zullen nog al vele uit vaderlandsliefde de hollandsche uitgave verkiezen; maar deze die begeren wat dieper in de zaken te gaan en zullen de vlaamsche niet willen missen, sommige misschien zullen enkel de beste, de diepgrondigste alleene gebruiken.

3. De leeken van beide landen die eene grondige studie over het heilig schrift willen doen zullen nogmaals, en met veel gelijk, de vlaamsche uitgave alleene koopen.

En deze die begeren eene min gegronde kennisse van het Heilig Schrift te verwerven zullen zonder twijfel met veel nut de hollandsche uitgave van Dessens doorbladeren; 't en ware zij reeds te vrede zouden zijn met het lezen van eene *Geschiedenis des Bijbels*, iets dat hier voortijds te lande een christelijk en godvruchtig gebruik was. Dat zoude mijn besluit zijn.

Ja maar en zal de tale van de eene of andere uitgave geen beletsel zijn voor hare verspreidinge in de twee landen?

In Van Kasteren's meeninge ja, want:

> ‘Het eigenaardige dietsch van Vande Putte zegt hij (bl. 16), zal in Noordnederland weinig aantrekkingskracht uitoefenen, en het *uitsluitend* gebruik van zijn werk zou van den nederlandschen geestelijke, met het oog op den kansel, zelfs voorzichtigheid eischen.’
> En toch zegt hij bl. 5 dat ‘menige volzin bij Vande Putte ons in den waan zou doen versterken dat Vlaamsch en Hollandsch slechts twee namen zijn voor een zelfde Nederlandsch.’

En verder.

> ‘Laten we echter opmerken dat het besproken dietsch nooit of uiterst zelden door eenen Hollander verkeerd zal *verstaan* worden: een enkel geval van dien aard is misschien het woord *flessche* dat 21, 14 een lederen waterzak (*uter, hêmet*) schijnt te beteekenen.’

En op bl. 14, na dat Eerw. H. Van Kasteren de vertalinge en den uitleg van het XVIste hoofdstuk der beide uitgaven nevens malkander geplaatst heeft, zegt hij uitdrukkelijk ‘de verklaringen van Vande Putte hebben

wellicht meer nederlandschen klank' dan deze der hollandsche uitgave[1].

En toch op bladzijde 5, na eerst den heere Vande Putte afgekeurd te hebben over het gebruik van vormen en woorden als, *herte, aanveerden, hong, miek, eene beest, het heilig schrift*, het veelvuldig gebruik van *hem* en *haar*, voor *zich*, de dubbele ontkenning *niet en* en dergelijke; zegt hij: 'niet dat wij professor Vande Putte of wien ook het recht betwisten om te schrijven zooals men in Vlaanderen spreekt en die taal zelfs fraaier te vinden.'

Na aandachtige overweginge van hetgene voorngaat; en valt het niet te betreuren, dat mannen met verstand en geleerdheid begaafd met zulke vooringenomenheid kunnen te werke gaan?

Zijn zucht naar waarheid en rechtveerdigheid dwingt den schrijver te bekennen dat de tale van Van de Putte voor alle Hollanders ten volle genietbaar en verstaanbaar is, en dat zij zelfs meer nederlandsch klinkt dan de tale van den Hollander; maar het vooroordeel komt en zegt: Die tale is in Westvlanderen geschreven en bijgevolge dient zij beknibbeld en verwezen te worden, men doet eenen onfaalbaren hollandschen bril aan, men klimt op een verhoog, en van daar zal men alles veroordeelen en doemen, niet naar de eischen van de rede maar naar deze van eene kleingeestige vooringenomenheid. Zoo iets betreuren wij bij de Hollanders zoowel als bij de Vlamingen.

Willen wij hiermede bedoelen dat er niets, in het geheele niets te bespreken en valt in het werk van Eerw. Heer Vande Putte? Dat en bewere ik niet.

Ik wete, en alwie ooit, al en ware het maar eenen enkelen opstel heeft laten drukken, zal met ons 's eens zijn, dat men in de beoordeelinge van zulk een reuzenwerk, niet met kleingeestige beknibbelingen maar met eene rondborstige en edele toegevendheid moet te werke gaan.

(1) Bij het lezen dezer laatste opmerkinge, zonde men waarlijks denken dat Eerw. Vader Van Kasteren vreest dat de onpartijdige beoordeelaars, zijne voorgaande beknibbelingen over Eerw. Heer Vande Putte's vertalinge zouden afkeuren.

En welke zijn nu de redens die de schrijver aanhaalt om de tale van Eerw. Heer Vande Putte te keuren? Luistert met alle oplettendheid! 'k En vinde geene andere als de deze..., ‘Daar is veel (in de tale van Vande Putte) wat ons noordnederlandsch *taalgevoel* geweld aan doet (bl. 5)... maar het is een *feit* dat de *hollandsche smaak* daar naar niet gevormd is’.

En daarmede is het uit en tenden.

Gij ziet het, geene bewijzen, geene besprekinge, *noordnederlandsch taalgevoel, hollandsche smaak*; en wie gij ook zijn moogt in het dietsche vaderland, buigt eerbiedig uw hoofd en houdt uwen hoed in uwe hand! De hollandsche taaldwingeland is daar, (dat is een feit!) en Friesland, Limburg, Brabant, Antwerpen, West- Oost- en Fransch-Vlanderen, ja Gelderland en Zeeland, 't en moet al maar zwichten en als een onmondig kind stom en stille blijven!

't Is sedert jaren reeds de gewoonte geworden dat sommige lieden, met of zonder kennisse van de tale, de zoo gezeide gewestspraken aanvallen, al en hadden zij er nog nooit eenen boek in gelezen, en zij vinden te verknoeien en te beknibbelen zelfs daar waar het algemeene tale geldt; zij verwerpen zuiver goud voor koper en lood, omdat hun taalgevoel misleid en hunne smaak verstompt is.

Zij en willen niet dulden dat er eene gewestsprake de overhand hebbe, en zij kampen tegen recht en reden, om voor hunne gouwtale het recht te verkrijgen dat zij met eene blinde hardnekkigheid in de andere gewestspraken bestrijden. ‘Geen Westvlaamsch’ zeggen zij, omdat het eene gewestsprake is. En Hollandsch zeker, omdat het *geene* gewestsprake en is.

Onze gedachten moeten breeder zijn, en daarom zeg ik met den Heer A. Mervillie, onzen geëerden medeopsteller (z. Biekorf, 6de jg., bl. 20):

Wij en willen geene opgedwongene en willekeurige tale waarin de woorden, uitdrukkingen, enz. van eene *streke* of liever van de *boekgeleerden* alleene taalrecht hebben.

Wij en willen de eeuwige armoede niet van eene tale

bestaande enkel uit woorden en wendingen die overal gebruikt en verstaan zijn, maar wij begeren eene rijke tale waarin de woorden en wendingen, die in iedere gouwe leven en als echte tale kunnen gewettigd worden, als gangbare munte aanveerd worden. Eene tale die allemans recht erkent, en die eene bronne moet zijn van levende water dat vei en gulzig over onzen uitgedroogden taalakker zou vloeien. Iedere gouwe zoude haar zelfs blijven en met hare eigenaardigheden en levende verruwpracht in woord en beeld, zoude zij helpen den schat vergrooten van onze dietsche moedertale.

En zoo Eerw. Heer Van Kasteren de tale op die wijze aanschouwt, die de eenige ware en redelijke is, zoo zal hij vinden dat hetgeen hij een ‘eigenaardig dietsch’ noemt kortweg ‘dietsch’ mag geheeten worden; en zoo hij ooit, al ware het maar een reisken in Vlanderen gedaan en hadde, hij en zoude niet meer schijnen te zeggen dat Vande Putte schrijft gelijk men in Vlanderen spreekt, 't verschil is immers hemelbreed en 't besluit van zijnen opstel zoude naar recht en reden luiden:

De vertaling en de verklaringen van Eerw. Heer Vande Putte zijn in goede en echte dietsche tale geschreven, zijn werk getuigt van diepgrondiger geleerdheid en uitgebreider wetenschap; dus zullen alle geleerden van Belgenland zijn werk voorenkiezen, en de hollandsche geestelijken, seminaristen en diepe denkers zullen nevens de vertalinge van Dessens deze van Vande Putte tot bake en richtsnoer nemen in de studie van onze heilige boeken.

L. D'HEERE

Fiat lux!

't **S**MOORT, het smuikt, het smokkelwedert
allentheen! Waar zijn ze thans,
waar de boomen, waar de huizen,
waar de wereld, heel en gansch?

Handen uit! Wat is 't? Wat hapert
er, genoot, dien 'k niet en zie;
die ‘goendagn’ mij, uit den nevel,
roept, van hier nen stap of drie?

Van den hoogen torre en blijft er
speur! Wat uur, hoe late is 't wel,
aan den tijd? De zonne en zie 'k niet:
slaapt of waakt het wekkerspel?

Hier en daar een' plekke boenend,
zit de zonne, in 't duister veld;
rood, gelijk een oud versleten
stuk ongangbaar kopergeld.

Wind, waar zijt ge heengeloopen?
Ligt ge of ievers doodgekeid;
neêrgevallen, plat ter aarde?
Wind, waar is uw' roerbaarheid?

Op! Hervat uw' vluggen bezem;
vaagt des werelds wegen vrij
van die vale en vuile dompen:
dat het dage en daglicht zij!

Zonne, krachtig krauwt vaneen die
hoopen: ruimt uw ridderspeur;
slaat er dwers en nogmaal dwers uw'
scherpe, sterke hoeven deur!

Werpt uiteen de onvaste vlagen;
vluchten doet ze, en verre voort
zij de smoor van hier gedreven:
nevel, 's Heeren stemme aanhoort!

Fiat lux! - De zonne, ontembaar,
zegepraalt; de nevel zwicht:
onverwinlijk is de Waarheid,
onverheerbaar is het Licht!

Kortrijk, 12/10/'94.
GUIDO GEZELLE

Herewald-Thourout

MEENT de heer Alfons Dassonville (z. *Biekorf*, 1894, bl. 269) dat de naam van Thourout eenige eeuwen bij 't volk in de spraak in ongebruik is geweest, ofwel is hij van gedacht dat, omdat er hier of daar afschrijvers van oude papieren gemist hebben, zij daardoor de oorzake zijn geweest dat het volk dien naam aanstonds veranderd heeft?

Dit en kunnen wij in 't minste niet aanveerden. Al aannemen dat *her*(*e*)*wald* de oorspronkelijke naam is van *Thourout*, zouden wij dus liever, eenen anderen weg uitsteken, om van *herewald* tot *Thourout* te komen, voortgaande op de volkstaal. *Herwald* gebruikte men, meenen wij, eerst met 't lidwoord *'t*, maar terwijl dat *wald* eene stad wierd, en daar stadsnamen zonder lidwoord gebezigd worden, heeft men allengskens gemeend dat *'t* tot den stam behoorde, en blijven zeggen *therwald*. Verders, als *wald, woud, out* wierd, zoo is *ther*, bij eene slag van *brechung, thour* geworden.

Best schrijft men dus *Thourout*.

A.v.C.

Ut Musica poësis

WAAROM wij de rijmreken beminnen?

Wel, om hunnen maatslag en hunne klankverwandelinge.

't Gebeurt zelfs dat uitmuntende dichters den gang en den stap der lettergrepen, de dracht en zoetvloeiendheid der klanken zoodanig weten te passen dat zij de scheppinge nabootsen, dat zij om zeggens wezentlijk gerucht en geruisch verwekken, werkelijke geluiden en bewegingen kunnen verbeelden.

Zij doen aan de ooren weerklinken wat eene verwprachtige kleurentaal voor de oogen schildert.

Die kunst bestaat. Die kunst mag als 't past, beoefend, en als 't lukt, genoten en bewonderd worden.

Ge hebt nog 't bootaallaam gehoord in den oest? Luistert naar J. Winkler Prins, in zijne *Maaiers:*

Tot blij getik
En dof gebik,
klik-klik, klik-klik,
Van hamers klinkt op de sneden:
Tot scheermesscherp de zeis weer blinkt
En 't maaiersliedje lustig klinkt
Nu de zeis weer komt aangesneden!

Guido Gezelle zal met meerdere kunst dien doffen hamerslag voor onze ooren tooveren:

En 't bootallaam de pikke zit
heur botheid af te boeten.

De stafrijmen van *bootallaam, botheid* en *boeten* weerkaatsen het geluid, en de woorden *de pikke zit* vertoonen ons de beweging van den hamerslag.

In die twee korte en klankrijke reken zitten er nog een diepe zin en een schoon beeld: de pikke en wordt niet enkel scherp geboot, maar ze boet heure botheid onder de slagen.

Meer klanknabootsende zoetvloeiendheid en zeggenskracht en kan men in min woorden niet aantreffen.

***

Ook is meester Gezelle een weergalooze dichter.

Wie en heeft er zijn overvloedigen rijkdom van stafrijmen niet bewonderd?

't Is eene bronne die nooit drooge en staat en die gestadig heure glinsterende waterstralen in de lucht schiet. 't Is een stroom van welluidendheid.

Een voorbeeld onder duizenden:

Bezaaid, bezeeuwd,
bezabberd al in 't ronde,
met blâren, bleeke en blonde,
door 't waaien en door 't windgeweld,
is weg en wegel vol geveld.

Maar 't gene wij in dezen nederigen opstel willen doen uitkomen, 't zijn de rijmreken van zijnen *Tijdkrans*

waar hij meer als 't gelijk welke dichter de waarheid van de oude spreuke bevestigt: *ut musica poësis*.

Ge hebt nog 't lied van den storm gehoord?

In Noord-Nederland dichten er hedendaags ook knappe Dietsche meesters. Luistert naar Jacques Perk:

> Door 't woud der pijnen kreunt en zucht de wind,
> En machtig wuiven de gepluimde toppen,
> En strooien rond de zware schilferknoppen,
> Die stuiven over 't knerpend naaldengrint:
> En uit het hemelgroen dier ruige koppen,
> Die schudden: ja, en neen, van woede ontzind...
> Daalt daar een lied op 't bevend menschenkind
> Dat van een grootsch ontzag de borst voelt kloppen...

't Geloei van den storm wordt echter meer aangewezen en beschreven dan nagebeeld.

Horkt nu naar 't machtig lied van onzen kloekgevooisden Westvlaamschen vinder:

> Regen, als de boomen buigen,
> slaande weg en weêr hun loof,
> als de donder kletst daartusschen
> bei mijn ooren dol en doof,
> dan, dan is 't me een deun, daaronder
> dichtende, in een woordendonder
> 't wilde woên
> uwer gramschap na te doen.

Hoort ge 't gedommel van den donder, door al die donderende stafrijmen zoo verbazend nagedicht?

***

Zoo rijk in klanken is onze meester dat hij om prijs dingt met den nachtegale, den koning van de zangers.

Wie en heeft er den hemelzoeten avondlofzang van *Philomele* niet bedicht? Wie en stond er naar die galmende stemslagen met wellust niet te luisteren? Maar wie gelukte erin die klanken voor onze ooren na te doen? Hoe zal Gezelle die heldere slagen van den nachtegale om zeggens letterlijk vertolken?

Eerst komt hij, dank aan zijn wonder vermogen, met

eene nieuwe en oorspronkelijke vergelijking te berde, waarin wij tevens eerst een klankenspel te genieten krijgen:

Zoo zit en zingt er menig man,
vroegmorgens op 't getouwe, om, van
goên drom, te maken
langlijdend lijwaadlaken.

De wever zingt, zijn' webbe deunt;
de la klabakt, 't getouwe dreunt;
en lijzig varen
de spoelen heen, in 't garen.

't Is geheel de zang van 't getouwe welluidend weergegeven.

't Is al wel de schoonheid van de vogelentaal duizendvoudig te beschrijven; eene wondere en eigenaardige kunst is 't met ons taalvermogen 't lied der vogelen na te zingen:

Horkt! Langzaam, luide en lief getaald,
hoe diep hij lust en leven haalt,
als uit de gronden
van duizend orgelmonden!

Nu piept hij fijn, nu roept hij luid';
en 't zijpzapt hem ter kelen uit,
lijk waterbellen,
die van de daken rellen.

Geteld, nu tokt zijn taalgetik,
als ware 't op een marbelstik,
dat perelkransen,
van 't snoer gevallen, dansen.

Elders nog staat de dichter naar 't lied van den nachtegaal gemoedelijk te luisteren en zijne diepe ontroering in teergevoelige rijmreken weêr te geven, wanneer een ander geluid van de lente zijn gehoor komt treffen.

't Wordt nogmaals in zijne echtheid uitgedrukt:

Hoe lieflijk zingt hij! Maar, wat hoor
eensgangs ik ginder gekken?

Wat is 't, dat her end wederher
verergerend gerrebekken

Och, vorschenvolk, in 't waterwied,
houdt op! 'n Stoort de stilte niet:
laat hooren mij dat leutig slaan...
en, kwelgediert, houdt op voortaan!

Wie bedichtte 't ooit voordezen?

***

Nog nooit en hoorden wij een zoeteren maatslag als dezen waarmeê de toondichter 't op en nedergaan van 't wiegewagend koorn volgt, noch zoetere klanken als deze waarmede hij 't snuisteren van den Wind, 't ruischend koorn in zijne welluidende rijmreken poogt te evenaren:

Als ge naar het kooren luistert,
dat nu op- nu nedergaat;
daar een' zwepe wind in snuistert,
dat de lieve zonne baadt;

neen, 't en kan geen' snare talen,
die zoo zoete om hooren is
als 't gerep der roggestalen
als 't geroer van 't kooren is.

't Vaart een fijn gelispeld leven
deur de toppen, altemaal;
daar de diepere stammen beven,
deunende als een dondertaal.

Hel en duister, lijze en luide,
mingelmangelt in de lucht
't ruischen van de groengekruide,
grauwgetopte koorenvrucht.

Ge moet eens naar 't murmelen van den Wind, naar 't *snuisteren*, want het is nauwkeurig opgenomen, in 't golvend koorn staan luisteren, en vraagt u dan wat er zoeter weerklinkt: 't geritsel van de buigende roggestalen of de wondere verzen van onzen meester?

J. DE BIE

Tweekamp

DE nacht, met donkre wolk omtogen,
staart, schuw en zwart, naar 't dagend licht,
dat rijst, met vuur in 't aangezicht,
en heeten kampengloed in de oogen!

Een strijd vangt aan ten hemelbogen:
een felle strijd; en schicht op schicht
vliegt heên, door barms van wolken dicht,
en vonkt en schittert in den hoogen!

De dag wint aan; de nacht wijkt henen
en vlucht voor 't licht, te fel beschenen,
bedwelmd, door klaarte en bliksemgloed:

Dan, schoon en jong, het hoofd in stralen,
met spere en priem gansch rood van bloed,
daar rijst de zon vol zegepralen!

VINCENT LEFERE

Mingelmaren

OVER eenige dagen heeft men te Brugge een hs. ontdekt dat voor hoofding heeft: *die sierheit der gheesteliker bruloft*, gekend werk van Jan van Ruusbroek den grooten mystieker der 14 eeuw, die prior was te Groenendaele en stierf in 1382. *Die chierheit der ghesteliker brulocht*, wierd overtijd uitgegeven door de Gentsche Bibliophilen; de uitgave bezorgden David en Snellaert.

Het brugsche hs. schijnt van een later tijdstip, doch kan van groot nut wezen onder opzicht van taalkunde en textstudie.

Om een gedacht te geven van de tale en van den tongval waarin het geschreven is, zullen wij bij voorkeur den lezer een staalken toogen, waar van Ruusbroek, in 't voorbijgaan, eene vergelijking bezigt van de biën.

De schrijver kwam te zeggen hoe men niet rusten en mag ‘op inwendige troest ende op soeticheit’; en dat men somtijds valsche zoetigheid tegenkomt, ‘die ghevet die vyant die in dat eynde den mensche verleit.’ Dan gebruikt hij zijne vergelijkinge.

‘Een cleyne ghelikenisse wil ic u segghen op dat ghi niet en

doelt[1], maer u wel regeret in desen wesen. So sel di merken ende doen als die wise bye. Si woent in der enicheit mit vergaderinghe haerre gheselscap, ende vaert nut niet in den storme, maer in stillen ghesaten[2] wedere in schine der sonnen op alle die bloemen daermen soeticheit in vinden mach. Sy en rust niet op gheen bloemen noch op gheen scoenheit of soeticheit, maer si trecter uut honich ende was dat is soetigheit ende materie der claerheit, ende voertse inden vergaderde enicheit op dat si vruchtbaer warde in groter oerbaerlicheit[3]. Dat ontloken herte daer Christus, die ewighe sonne in schijnt daer doet hi groyen ende bloeyen ende vloeyen, dat herte ende alle die inwendighe crachten mit vruechden ende mit soeticheden. Soe sel die wise mensche doen als die bye ende fel vlieghen mit ghemerke ende mit redenen ende mit onderscheide op alle die gaven ende op alle die soeticheit die hi ye[4] ghevoelde ende op al dat guet dat hem god ye ghedede; ende mit dien strale der karitaten ende innechs gemerkens proeven alle die menichvoldicheit des troests ende des gueds ende niet rusten op gheen bloemen der gaven, maer al geladen mit dancken ende mit love, weder vlieghen in den enicheit daer hi mit gode ruste ende woenen wil in ewicheit.'

V.

Een tweede hs. wierd te Brugge gevonden, ouder als het eerste, en sprekende van het leven ons 'liefs heren Jhesu-Christi.' Het telt nagenoeg 500 bladzijden en is op papier geschreven. Het geschrifte verraadt de veertiende eeuw. De laatste bladzijde draagt het jaartal 1331, doch dit schijnt naderhand bijgevoegd te zijn.

Ziethier de 'voerreden' van het hs.

'Du seltste[5] na ver volghen der ordinancien des levens ons liefs heren Jhesu-Christi; alle daghe een deel voernemen in welken du enen sabboth der weelden overmids goddienstighen ghedachten onsen here Jhesum Christum daghelix feestelic bewysen seltste. Ende daer in seltstu uut ghenoechten rusten ende soetelic ontsla-

(1) doolt.
(2) gerust, gezeten,
(3) oerbaerlicheit, in westvl. oorboore = nut. gebruik.
(4) immer. ooit; door van Maerlant dikwijls gebruikt.
(5) seltste; de gewone vorm ware selste dat staat voor: selstu. Door den invloed van het voornaamwoord *du* dat gedurig aan het werkwoord wordt gevoegd, is de uitgang: *ste, st*, ontstaan: de u wierd verzwakt tot *e*, of verdween. Op die wijze veranderd wierd het voornaamwoord weldra gebezigd, zonder dat men het in aandacht nam, en zoo kwam het, dat men het wederom vóór en zelfs na het werkwoord plaatste, du selste, selste du. (Franck. Mnd. gr. § 130, 2, 4, 5.)

pen van den gheruste alre uutwendigher onlede[1] ende werltliker becommernissen. Ende tot dien selven sel een mensch waer hi is hem dicwilen keren als tot een zeker hulpe ende beschermenisse ieghen alde sondelike wandelbaerheit[2] der menscheliker crancheit die den knechten gods stadeliken[3] aenvechten. Dicwilen sel hi hem oec nogtan keren tot den overnemenden werken Christi, als van synre ontfanghenissen ende tot sijnre gheboerten sijn besnijdenis syn openbaeringhe den coninghen, synre precentacien in teympel synre passien, synre verisenisse, synre hemelvaert ende nedersendinghe des heylighen gheestes. Dit seltstu aldus oefenen om sonderlingher ghehoghenisse, om gheestelike vermakinghe, om troest ende oefeninghe. Dit leven sel een zondaer in groter begheerten hebben om veel saken willen. Ten eerste om vergiffenisse synre sonden; want als die sondaer oerdel gheeft over hem selven overmids biecht hem selven wroghende[4] ende hy rechtveerdicheit doet overmids aenneminghe willigher penetencien, ende dan zorchvoudelic mit onsen here wandert, so en wort hi niet luttel ghereynicht van den onreynicheit der sonden.'

V.

IN 't XIVe taalcongres wierd er te Maastricht een staalken gelezen van Westvlaamsche proza en namentlijk een uittrek uit *de oude kuste van Vlaanderen*, door kanonik Duclos.

Prof. Kern, na de lezing daarvan, die zelfs tweemaal geschiedde, gehoord te hebben, zei er zijn gedacht over als volgt: (dit staat gedrukt in *Handelingen van 't XIVe congres*, bl. 117).

'Ik wil wel gelooven dat verscheidene personen in Westvlaanderen zoo denken als de persoon uit wiens werk eenige stukken zijn voorgelezen, maar ik heb bij die voorlezing geglimlacht, *want de bewoordingen waren geheel Nederlandsch*. Wanneer nu waarlijk de pogingen van die gevreesde particularisten alleen daarop uitloopen dat zij zulke werken schrijven in die taal, waarlijk dan is er geen gevaar voor verbrokkeling van ons taalgebied.'

Uit: *Gewestspraak en algemeene taal*, door P. Baes.

(1) bezigheid.
(2) veranderlykheid.
(3) gestadiglijk, geduriglijk.
(4) beschuldigende.

[Nummer 5]

Hoe Boudewijn van Vlanderen met den duivel trouwde

IN de chronike van 't bisdom van Kamerijck vindt men het volgende zeisel over zekeren Boudewijn, grave van Vlanderen[1]. De koning van Vrankrijk, die te dien tijde de machtigste vorst van Europa was, hadde eene dochter met name Beatrix, en hij wrocht met handen en voeten om Boudewijn met haar te doen trouwen. De grave en wilde daar niet van hooren, en zei vlak weg aan den koning, dat al zijne pogingen voor zulk huwelijk verloren moeite waren. De fransche koning was hierom zeer verbitterd, en nog veel ridders en edellieden met hem; en hij gaf vervolgens, op 't gedurig vragen en hervragen, zijne dochter aan den keizer van Constenobel ten huwelijke.

Ondertusschen had Boudewijn 't hof van den koning van Vrankrijk verlaten en verbleef eenigen tijd in de stad Noyon. Op zekeren dag kreeg hij gadinge om te

(1) Waarschijnlijk Bondewijn IX, zegt de chronike.

jagen, in de bosschen rond de stad. Gevolgd van menigeen zijner vrienden stak hij den hoorn en vertrok op jacht. De grave, op zijn beste peerd gezeten, had voor alle wapen eene geweldige knodse, daarmede hij de machtigste en de wreedste wilde dieren wist neer te vellen.

Nauwelijks waren zij eenige honderden stappen verre in den bosch, of een wild zwijn, pek zwart en van buitengewone grootte, springt van achter eenen dikken eeke weg, smijt een ijselijk gegrol uit, en stormt door takken en struiken om de jagers te ontgaan. De grave sloeg zijnen draver zoo duchtig met de spoore dat hij brieschende vooruit sprong, en als een schicht tusschen de boomen verdween op het speur van 't verschuwde wild.

‘Ha!’ riep de graaf, ‘zoo waar, als ik Boudewyn van Vlanderen heete, 'k en keere niet huiswaard, vooraleer ik u onder mijne knodse nedergeveld hebbe.’

Lange liep het vreeselijk wild zwijn, in woeste vaart, door struik en tak, over dijk en beke; maar Boudewyn, de oogen vol vier en vlamme, op zijn vierig ros gezeten, stormde zoo snel, en zoo benauwdelijk zeere, dat geen ridder hem volgen en kon, zoo dat hij welhaast uit ieders ooge verdween. Het zwarte gedrocht was woedend en sloeg vreeselijk met zijne scherpe tanden naarden grave zijne honden, die hoe langer hoe naarder hem op 't lijf zaten; en menigeen lag reeds, waar hier waar daar, stervend ten gronde. Boudewijns peerd scheen onvermoeibaar en voer eerder als loopen altijd de beeste achterna, zoo dat ze alle twee te gâre in eene plaatse gerochten, waar de Seine eenen elleboge maakt. Het wild zwijn zat gevangen; graaf Boudewijn zag het, sprong van zijn schuimend peerd en liep met zijne knodse rechte naar het dier. ‘Draait u om, zwart spook,’ riep de grave, ‘veel eere geschiedt u van te mogen kampen met den grave van Vlanderen.’ Aanstonds sprong het zwijn met zijn machtigen kop naar den grave; maar de schrikkelijke knodse bonsde zoo geweldig op zijnen schedel, dat het in duizelinge ten gronde stortte. 't Weerklonk een tweede slag, en het wild zwijn lag stuiptrekkend voor 's graven voeten.

Boudewijn zette hem, nevens den dooden ever, in het gras, te wachten achter zijne jachtgezellen.

Terwijl hij daar alzoo gezeten was, en dat zijne gedachten reeds verre, verre van daar waren, zoo verschoot hij al met eens: 't docht hem dat hij den stap van een peerd gehoord had.

Inderdaad, 't en leed niet lange, of hij zag eene jonge vrouw op eenen pekzwarten draver gezeten. Zij was geheel alleene en zij reed rechte naar hemwaard.

Boudewijn, verwonderd, sprong rechte, en ging die eenzame vrouwe te gemoet. Haar peerd bij den teugel vattende, groette hij haar geheel beleefd en sprak:

‘Jongvrouw, welgekomen, God zij met u.’

Zij groette den grave even beleefd weder.

‘Waarom reist gij alzoo alleene, zonder eenig gezelschap?’ vroeg de grave.

‘Heere, alzoo heeft het God gewild en geschikt,’ antwoordde zij.

‘Wie zijt gij dan, en wat is de oorzake uwer verlatenheid?’

‘Ik ben de dochter van den koning van Morgenland; mijn vader wilde mij doen trouwen tegen mijnen wille en dank, maar bij God heb ik gezworen nooit geenen man te willen, 't en zij hij de rijkste grave ware van Kerstenheid. Daarom ontvluchtte ik mijns vaders hof.’

‘En waar zijt gij nu te wege?’ vroeg Boudewijn.

‘Nu zoek ik den grave van Vlanderen, Boudewijn bij name, waarvan men, in ons land, met zoo veel lof en eere spreekt.’ Als zij die woorden sprak, keek zij Boudewijn zoo vriendelijk, en zoo onweerstaanbaar in de oogen, dat hij geheel uit zijn lood gesmeten ten gronde keek, als of ware hij beschaamd geweest. Boudewijn was gevangen, en zijn herte kwijt: zoo edel was de houdinge en tale van de vrouwe, en zoo verrukkend en hertroovende hare oogen.

‘Edele jongvrouwe,’ sprak de grave, ‘ik ben Boudewijn, de grave van Vlanderen, dien gij zoekt, geen rijker grave en leeft er in geheel het kerstendom. Het volk van veertien graafschappen staat mij te gebode, en aangezien gij mij zoekt, zoo wil ik, opdat uw eed geschiede en bewaarheid worde, U gravinne maken aan mijne zijde en u mijn vrouwe noemen, is 't dat het u bevalt.’

‘Sedert lange en droomde ik niets beters, en geerne zou ik mijne hand gelukkig in de uwe leggen, wist ik met zekerheid dat gij grave Boudewijn zijt.’

‘Jongvrouwe, binnen eenige stonden zullen mijne ridders, mijne jachtgezellen hier zijn; 't zal dan klaar blijken wie ik ben. Intusschen, zegt mij eens: wie zijt gij, en hoe heet uw vader?’

‘Mijn doopname is Helia,’ sprak zij bedeesd, ‘wie mijn vader is, dat en zal nooit iemand kennen, zoo wilt het God. Alleenlijk moogt gij weten, dat hij heerscht in Morgenland.’ Boudewijn en moeste niet meer weten ook, want hij was als betooverd, en van zinnen en herte beroofd. Hij begon dan te blazen en te tuiten op zijnen hoorn, zoo geweldig dat men het kon hooren schallen een ure verre door de bosschen. 't En leed niet lange, of geheel zijn gevolg van ridders en edellieden kwam in volle vlucht langs alle kanten daar toe gestormd.

De twee eerste die vooren op reden waren Hendrik van Valencyn en Wouter van Sint-Omaars.

‘En wel, heer Graaf,hebt gij iets gevangen of gedood?’ riepen zij te gelijk.

‘O ja,’ antwoordde Boudewijn, fier en trotsch, ‘daar ligt met geborsten kop het schoonste en 't wreedste wild zwijn dat ik ooit op jacht gezien hebbe. Ik hadde gezworen naar huis niet te keeren, voor dat het schuimbekkend onder mijne knodse nederviel, en daar ligt het. Daarbij die schoone jongvrouw, zoo edel van bloede als van lijve, die daar staat, die beschikte mij God, en 'k hebbe, bij dieren eede, gezworen ze tot mijne vrouwe te nemen, is 't dat het met haren wille is.’

De graaf Hendrik van Valencyn bezag die jongvrouwe; zij was rijk en prachtig gekleed en zat op een peerd dat zoo schoon, zoo fier was, dat flinker nooit onder zijne oogen en kwam; maar Hendrik was wijs en voorzichtig, en daarom sprak hij:

‘Heer Graaf, gij zijt zeer onvoorzichtig, zoo dunkt het mij, u door uiterlijken schijn te laten verleiden.’

‘Gij verwijst Beatrix van Vrankrijk, en gij zoudt eene tot vrouwe nemen, die gij niet en kent. Wie is die jonk-

vrouwe, en van waar komt ze? Gij zijt onvoorzichtig, Heer graaf!'

''t Kan zijn, dat gij de waarheid spreekt,' antwoordde Boudewijn, 'en dat uw raad wijs en goed is; maar, 't is besloten en zij zal mijne vrouwe worden, dat ervan kome wat er van komen wilt. En spreekt mij niet tegen; zoo begeert het de grave.' Daarop zweeg Hendrik van Valencyn, en zoo zwegen al de ridders, en iedereen keerde, droefmoedig genoeg, naar Noyon weder. Graaf Boudewijn van zijnen kant ging met Helia naar Kamerijck, daar hij zijn huwelijk met de wondere jongvrouwe liet inzegenen.

(*'t Vervolgt*)

J. LEROY

Bilk

NEVENS *luik, look, geloken, beluiken, beluik*, enz. moet in het Germaansch met den zwakken klankgraad van den zelfsten wortel *luk, luk, leuk, lauk*, een naamwoordelijke stam *bi-luko-* bestaan hebben, met de beteekenis: omsluiting, afgesloten ruimte. Dit naamwoord luidde in het Westgermaansch, na het werken der uitgangswetten, *bi-lok*; de *o* in dezen naamvorm was eene wijziging der *u*, onder invloed der volgende klinkers; zij was derhalve gesloten, sterk naar de *u* (met de klankweerde der duitsche *u*) overhellende, en om die reden ook soms in de spelling door *u* verbeeld.

Het naamwoord dat ons bezig houdt kom ik in het Duitsch voor den eersten keer tegen in de *Annales Abbatioe Sancti Petri Blandiniensis, edidit R.D.F. Vande Putte*, bl. 80 (uitgave van *La Société d' Emulation*). Daar lees ik, in eene bekendmaking die steunt op eene oorkonde van de 9de eeuw: *in loco Hostermaringabiluca*. De uitgaande *a* van *biluca* is wel het teeken van den *datif*, hier als bijstellinge gebruikt van den latijnschen *ablatif*. Om de zelfste reden lezen wij een weinig verder, in den zelfsten *text: in loco Erpelingalanda*. Het is zeker

dat de germaansche stam *lando*-, in den *nominatif* en *accusatif*, in het Westgermaansch, reeds allen stam-, en allen bijzonderen naamvaluitgang verloren had; daarom is het ook met volle recht dat wij hooger den *nom.- acc.*- vorm *bi-lok, bi-luk* als westgermaansch aangesteld hebben. In den *datif* echter was, benevens andere klinkers, ook de *a* als uitgang gebruikelijk. Men raadplege hierover W. Braune: *Althochdeutsche Grammatik*, J.H. Gallée: *Altsächsische Grammatik*, P.J. Cosyn: *De oudnederlandsche Psalmen*, M. Heyne: *Kleine Altsächsische und Altniederfränkische Grammatik*.

In het Germaansch droegen de samengestelde naamwoorden de stemzate op de eerste lettergreep; in *bilok* viel de stemzate bijgevolg op de lettergreep *bi*. Nooit en waren er vele zelfstandige naamwoorden, die alzoo met een beklemtoond *bi* waren samengesteld, eene dergelijke samenstelling, die tot in het huidige Dietsch bewaard is, is *biecht*, uit *bi-jichti*; misschien ook *beeld* uit *bilithi*: dit laatste is twijfelachtig, doch een tweede zeker voorbeeld meen ik te ontdekken in dit ons *bilok*, dat in het Westvlaamsch voortleeft onder den vorm *bilk*. - Bij de werkwoorden integendeel, die met een voorz.-bijw. samengesteld waren, viel de stemzate op de stamlettergreep: b.v. *beluiken* uit *bi-lûkan*; en bij de naamwoorden, die in groot getal van zulke werkwoorden afgeleid wierden, bleef de stemzate op de zelfste lettergrepe als bij de werkwoorden: daarom is het, om hier maar een voorbeeld aan te halen, dat *beluik*, afgeleid van *beluiken*, de stemzate op de tweede lettergrepe draagt.

In het Dietsch, reeds voor het middeleeuwsch tijdvak, veranderde de beklemtoonde vrije, dat is in open lettergreep komende, korte *i* in *e*, dewelke gerekt wierd: zoo ontstond uit *bilok* eene gedaante *belok*. Of de middeleewsche gedaanten *beloke, biloke* eenen anderen stam voorstellen, afgeleid van den zelfsten wortel, of enkel naamval- (*dat.-loc.*-) gedaanten zijn van den zelfsten stam, zijn vraagstukken die wij hier niet te onderzoeken en hebben; evenmin als de twijfel die zou kunnen opgeworpen zijn wegens de *quantitas* der *i* in *biloke*.

Door verdooving der onbeklemtoonde lettergreep moest *belok* overgaan tot *belok*, geschreven *belec*. Deze gedaante *belec* vind ik in *Cartulaire de Saint-Bavon*, bl. 128, in eene oorkonde van rond de jaren 1220. Door volledig verlies der onbeklemtoonde lettergreep bekomen wij welhaast *beelk*; van daar de vormen *Broembeelc, Ghersbeelc* in *L' Abbaye de Nonnenbossche, près d' Ypres, par Leop. Van Hollebeke*, (uitgave van *La Société d' Emulation*), blz. 120, in eene oorkonde van het jaar 1272. Zoo lees ik nog bij Ch.-L. Diericx: *Mémoires sur la ville de Gand*, I, blz. 601, in eene oorkonde van 'k en weet welk jaar: *also voorts duere Borluuts beelcke*.

De *e* van *beelk* moest, als zij regelmatig ontwikkeld was, gerekt zijn. Doch in het tegenwoordig Westvlaamsch wordt de klinker die eene *l* voorafgaat veelvuldig verkort, wanneer de *l* volkomen uitgesproken is. Deze neiging om de *accentquantiteit* op den vloeiklank te verleggen kan reeds oud zijn. Alzoo is het misschien dat wij de spelling, met eene enkele *e*, moeten verstaan in *Hoestbelc*, 1248, (*L' Abbaye de Nonnenbossche*, blz. 121) en *Heedbelc* 1272, (*ibid.* blz. 124). Doch laat de onvaste spellinge der middeleeuwen toe hier ook eene gerekte *e* te veronderstellen, te meer daar men reeds in eene oorkonde van het jaar 1087 de gedaante *Wermbolbelc* tegenkomt (*Chronicon monasterii Aldenburgensis Majus, edidit R.D.F. Vande Putte*, blz. 84. Uitgave van *La Société d' Emulation*). Het is overigens ook mogelijk dat de *e*, in bepaalde gevallen zou kort gebleven, of (afgezien zelfs van den invloed der volgende *l*) zou kort geworden zijn, en dat er daardoor een middeleeuwsche dubbele gedaante zou tot stand gekomen zijn, de eene met eene korte, de andere met eene lange *e*; dit verschijnsel merken wij immers ook op in middeldietsch *kelc, welc*, enz., nevens *keelc, weelc*, enz.

Regelmatig ontwikkeld, moest de *e* van *beelc* eene geslotene *e* zijn. Maar nog eens verandert in het Westvlaamsch de geslotene *e* voor *l* geern in eene opene *e*. Deze neiging kan insgelijks reeds oud zijn; ja, wij mogen uit de oudere spellinge besluiten, dat zij, ten

minsten in de late middeleeuwen, reeds haar werk uitgeoefend had. Eene poginge om deze uitspraak te verbeelden mogen wij niet waarschijnlijk bespeuren in de schrijfwijze *beilc, beylck*, die in de late middeleeuwen gebruikelijk is.

Wat er ook van weze, van de besluitselen die wij nopens de vroegere uitspraak uit de oudere spellinge mogen trekken, zeker is het dat, volgens de westvlaamsche klankwetten, de *e* van ons woord ten huidigen dage moet kort en open zijn, in geval de *l* volkomen uitgesproken wordt. (Voor de wijziging, waardoor eene door *l* gevolgde *e* in het Westvlaamsch getroffen wordt, zie *Philologische Bijdragen, Bijblad van het Belfort*, 1895, blz. 11 en 15). Welnu, in het Westvlaamsch wordt de opene korte *e* verbeeld door *i*, omdat bij ons de korte dietsche *i* de bedoelde klankweerde heeft: daarom wordt het woord, dat wij hier bespreken, *bilk* geschreven. In geval dat de *l* maar half uitgesproken en wordt, hetgeen in het tegenwoordig Westvlaamsch regelmatig geschiedt voor eenen lip- of keelklank, dan wordt de *e* (geschr. *i*) een weinig gerekt; en wanneer de *l* volkomen wegvalt, dat ook soms het geval is, dan kan de *e* (geschr. *i*) overgaan tot den tweeklank *ei*. Vgl. *helkeren, hilkeren, heikeren, verwelkeren, verwilkeren, verweikeren*, enz. (*Phil. Bijdr. ib.* blz. 15).

Een ander uitwerksel van de westvlaamsche *l* is van de voorgaande korte open *e* (geschr. *i*) te veranderen in *ö* (geschreven *u*), vooral wanneer een lip- of keelklank voorafgaat (z. *Phil. Bijdr. ib.* blz. 15). Zoo bekomen wij den vorm *bulk*, nevens *bilk*. Deze wijziging reikt tot in de middeleeuwen. Voor ons woord is dit bewezen door de laatmiddeleeuwsche spelling *buelc, beulc*, en door den veelvuldig voorkomende geslachtsname *Van den Bulcke*.

Eene ontwikkeling, die van het begin tot het einde, sneê om sneê gaat met deze die wij bij *bilk* vervolgd hebben, kunnen wij nagaan bij het woord *welk*, te weten: *hwilîk* midd. *weelc* en *welc*, nieuwwestvl. *wilk* en *wulk* (nevens *wuk*); gedeeltelijk de zelfste ontwikkeling heeft *beeld* doorloopen: *bilithi*, middeldietsch *beelde, beylde*, ook reeds *bilde*, nieuwwestvl. *bild*, enz.

De oorsprong, die wij aan *bilk* toekennen, is met de beteekenis van het woord in volkomen overeenstemming. Gelijk *luiken, beluiken*, sluiten beteekent, zoo beteekent *bilok* oorspronkelijk afsluiting, omsloten, beloken ruimte. Van daar middeleeuwsch *beloke, biloke* = afgesloten plaats, gevang, klooster. Zoo is de naam *Biloke* van het gentsche klooster-gasthuis eene gepaste verdietsching van het latijnsche *claustrum*, behoorende bij *claudere* = sluiten, gelijk *Biloke* bij *beluiken*. Van daar middeleeuwsch en nieuwwestvlaamsch *beelc, bilc*, dat, volgens De Bo, ten huidigen dage nog in twee zinnen gebruikt is: 1° (in 't Rousselaersche) in den zin van Beluik voor beesten, bocht, omsloten weide, omheind perk; 2° (in Noord-Vlanderen en Veurne-Ambacht) in den zin van eene met grachten omringde, ingesloten weide. In al de bijzondere, door het woord aangenomene beteekenissen, is de grondbediedenis nog doorschijnend genoeg om noodzakelijker wijze aller oogen en geesten te treffen.

A. DASSONVILLE

In 't Hofken van Oliveten

Jesus, die voor 't nakend lijden
Zocht in 't bidden nut en voordeel,
Trok met de elven uit 't cenakel,
Traagzaam door het dal van 't oordeel.

‘Dezen nacht,’ zei Jesus, ‘zult gij
Al in ergernis geleid zijn,
Want de herder zal geslagen
En de kudde alom verspreid zijn.’

Petrus riep, die, liefdedronken
Van de Nutting, wilde strijden:
‘Lijden ze allen ergernisse,
Ik nochtans zal geene lijden!’

- ‘Eer gij 't haangekraai,’ zei Jesus,
‘Dezen nacht zult tweemaal hooren,
Hebt ge mij, uw' Heer en Meester,
Reeds tot driemaal afgezworen.’

Petrus zei: ‘Al moest ik sterven,
'k Zal U looch'nen noch verlaten!’
Zoo ook spraken de and're apostels,
Even roekloos en verwaten.

Daar Hij voortging ten Olijfberg,
Treurde Jesus overvloedig,
Hij, de trooster aller smerten,
Wierd vol angst, vol schrik, zwaarmoedig.

Jesus trad den Cedron over,
En, gekomen in het midden
Van Gethsemani: ‘Ach! blijft hier,’

Sprak Hij, ‘daar ik ginds ga bidden.’

Zwankend schreed Hij met den drien voort
Die op Thabor Hem verzelden,
En Hem vroegen wat gevaren
Zijn benauwden boezem kwelden.

Jesus loosde een diepen zucht: ‘Mijn
Ziel is droevig droef ten doode!...
Blijft hier, daar ik ginds ga bidden.’
Petrus, angstvol, deed het noode.

Jesus nu besteeg den bergvoet,
Door het hofken van oliven,
Zag een rotskuil, daalde erbinnen
Om de smertwolk heen te drijven.

Te vergeefs ... Het hol was duister
Als de nacht, die 't rond omvouwde,
En waardoor geen enkle sterre
Noch geen engelooge en schouwde.

Schooner als de schoonste dagen,
Ach! waar is die Kerstnacht henen
Die, doorklingeld van gezangen,
Door den hemel wierd beschenen?

't Is nu de uur der duisternissen,
Waar de goeden bidden, slapen;
Sionsstad ligt stil, begraven,
Als een hoop vermoeide schapen.

Neen!... 't is de uur der duisternissen,
Waar de boozen waken, loeren
Om verraad, om haat- en nijdwerk,
Om den Godsmoord uit te voeren.

De uur der scherpgetande dieren,
Panters, tigers, wolven, slangen
Die, verhongerd, de onschuld slinden,
Met het schaapken dat zij vangen.

Langs de zwarte, doodsche muren
Gaat een stoet met fakkellichten,
Gaat met stokken en met zweerden...
Waar of zij hun stappen richten?...

't Broedt iets onder, boven de aarde!
Sulferreuk verpest de luchten,
Die, doorzoefd van duivelsvlerken,
Als in barensnood verzuchten.

Satan, als een leeuw aan 't brieschen,
Zwerft en zoekt wien hij zal vreten,
Ai! hoevelen sedert eeuwen
Heeft dat ondier reeds gebeten!

't Was in deze traanspelonke
Dat hij Adam heeft verslonden,
Die hier vluchtte voor den engel,
Weenend, naakt, gevloekt, vol wonden.

Sinds, hoe menige Adamskindren
Greep hij vast in zijne klauwen!
Thans, zijne arglist wilt den Heiland
Strikken, stroppen en benauwen.

Hoor!... de storm komt nader, nader...
Met het roezig wolkgevaarte,
Reuzig leger van de zonden,
Vol gebrom en bliksemklaarte!

Nader, nader rond den Boeter...

't Stormt uit al de luchtgewesten,
Uit het Noorden, uit het Zuiden,
Uit het Oosten, uit het Westen!

Zwarte wolk van gruwelbeelden,
Die Hem nauwer steeds omringen
En, als olie, tot in 't merg toe
Van zijn beendren binnendringen.

Schrikkelijk... de Boeter huivert.
Zijn' twee oogen baden, zwemmen
In eene zee van vuile zonden,
Die Hem spannen en beklemmen.

Op zijn voorhoofd brandt de doodstraf;
Van zijn kinderlijke lippen
Voelt Hij, tegen wil en dank, de
Vreezelijkste vloeken glippen.

Broederbloed druipt van zijn handen,
Zondenslijk omspoelt zijn voeten,
Daar de woorden van Gods wrake:
‘Wee u, Cain!’ rond Hem toeten!

In dien nachtelijken angststrijd
Is zijn' godheid weggeweken;
En zijn' menschheid, afgezonderd,
Ligt verwanhoopt en bezweken.

Jesus, Hem nog zwarter ziende
Als de zwarte rotsgewelven,
Zondenziek van top tot teenen,
Voelde een afgruw voor Hem zelven.

Zondenbok voor 't schuldig menschdom,
't Beeld, in lijf en vleesch, der zonde,
Viel Hij schrikkend voor zijn' voeten,
Loodzwaar ploffend, plat ten gronde.

Jesus hoorde Satan greten,
Lag doorsidderd van afgrijzen,
Eindlijk poogde, zweetend, dampend,
Uit het modder op te rijzen.

Ach, zijne ooge zoekt nen hoopstraal,
Zijne lip een druppel balsem!
Uit die zwarte, weeke wanden
Druppelt niets dan bittere alsem!

Raad- en troostloos, reikt Hij de armen
Naar zijn' Vader, die kan troosten;
Door den ingang van den kerker
Schijnt de maanschijve uit het Oosten.

Doch zoo groot, zoo rood, zoo vlammend,
In een ring van zwarte vlekken,
Of het waar' Gods grimmige oogslag
Die het wraakwerk komt voltrekken!

Jesus beeft nu voor den Vader,
Die zijn Zoon niet meer wil kennen;
Zijne vingers, steunsel zoekend,
Voelen niets... dan duivelspennen...

Vallen op den klauw van Satan,
Die Hem vastgrijpt bij de handen
En Hem toont de schrikgestalten,
Die verschijnen langs de wanden.

Jesus' oog ziet klaar en duidlijk
Eén voor één de zonden zweven,
Die het menschdom te allen tijde en
Allenthenen heeft bedreven.

Wisselspel van spookgedaanten,
Die zijn zwijmlend hert doen sterven
Van vervaardheid en van walging,
Eénmaal niet maar duizend werven.

Jesus ziet de Morgensterre
Haren drakenkop verheffen,
Om de godheid driemaal heilig
In haar herte zelf te treffen;

Ziet de bontgeschubde slange,
Die onze ouders komt bekoren,
't Wangedrochtig broed der reuzen.
En den trots van Babels toren;

Bahal met zijn gouden hoofdkam
En zijn wankle geitenpooten,
Die, geklauterd op den autaar,
God afzet en doet ontblooten,

Die en zon en maan en sterren,
Tot de stomste van de dieren,
Tot de vuilste van de zonden,
Doet vergoden, eeren, vieren;

Jesus ziet Beelzebub, wiens
Bijzondshorens twist ontsteken
Wiens gescherpte tigerklauwen
Van het bloed der volkeren leken;

Astaroth, het geile verken,
Met zijn snuiter gansch bemodderd,
Drijver van een menschenkudde,
Die, als hij, in vuilnis sloddert;

Deze menschen, die verdierlijkt
't Licht uitdoofden hunner geesten,
Zijn geblinddoekt, om het voorhoofd,
Met de kenspreuk: ‘Wij zijn beesten!’

Walgelijke schouwtooneelen!
's Duivels pen alleen kan schrijven
Welke gruwlijkheên van zonden
Voor den blik van Jesus drijven,

In een stoet onafgebroken!
Ah! wie zal dat leger tellen,
Helleduister, luchtverpestend?
Stroom van zonden die ontwellen

Bij de Joden, bij de Heidenen,
Babiloonjers, Sodomiters,
Romelingen en Atheners,
Eer- en geld- en vleeschgenieters!

Meest nog waar de Zeênbeschaafdheid

Op vooruitgang schijnt te snoepen,
Daar ontstaan die euveldaden
Die oin wraak ten hemel roepen.

Satans klauw knelt Jesus' vinger,
Doet Hem al die zonden tasten
Eén voor één, en telkens spot hij:
‘Zult gij daarmeê u belasten?’

Jesus trilt.. eilaas! zijn hert is
Als een zee, waar al de vlieten
En de stroomen van de zonden
Hunne vuiligheid in gieten!

Satan greet: ‘Gij Zondeboeter,
Wil uw eigen schuld uitwisschen,
Vooralleer eens anders schulden
Tot betaling op te visschen.

Waarom vluchten naar Egypte
En de kinders laten moorden
In uw plaats?... Waartoe, 't en zij tot
Tweedracht, dienden al uw' woorden?

Wie trok voordeel uit uw wondren?
Groote Zondaars, Zondaressen,
Doch Maria-Magdalena
Bracht tot schande uw schoone lessen.

Beter zoudt gij, min pronkzuchtig,
Sedert Joseph is begraven,
Voor uw' moeder die in nood is,
Winning zoeken, werken, slaven.’

't Was te veel voor Jesus' herte
Dat, geslagen als het koren
Door de vlegels van de zonden,
Zijnen polsslag had verloren.

Jesus schrikkend, griez'lend, gruw'lend,
Wiggelwagg'lend heen en weder,
Viel gelijk een kille doode
't Aanzicht in het slijk daar neder.

‘Vader, Vader!’ zucht Hij eindlijk
‘Keer dien beker af van lijden!
Toch uw wil, en niet de mijne
Zij gezegend te alle tijden!’

Jesus' klacht gaat machtloos stuiten
Op den rotsmuur van dien kelder;
Hij staat op en vliedt ten hove;
't Maanlicht schijnt, nog rood en helder.

Ach, den troost, dien God hem weigert,
Zal Hij aan zijn kindren vragen;
Zijne knieën, zwak en knikkend,
Kunnen nauwlijks nog Hem dragen.

't Angstzweet perelt op zijn' wangen
Uit zijne opgestroefde haren;
Bleek, ontverfd en gansch neêrslachtig
Struikelt Hij door braam en varen,

Plompt ten gronde, hompel strompel,
Sukkelt voorwaarts tot zijn vrinden...
Daar ten minsten voor zijn smerte
Zal Hij troost en lind'ring vinden!

Ach! ze zijn in slaap gevallen
Overvaakt en onverschillig?
Ja, hier ook om Jesus' herte
Wordt het eenzaam, duister, killig.

‘Simon, hoe, gij ligt en slapen?
- Hoort de nacht den Heiland kijven -
Hoe en hebt gij toch geen uurken
Kunnen met Mij wakker blijven?’

Scherpe taal! De lievelingen,
Sluimerdronken opgesprongen,
Hunnen Meester schaars verkennend,
Kijken stom, van wee doordrongen.

Jesus keert al jammerend weder,
In het klimtij zijner pijnen,
Gansch verlaten van zijn' Vader,
Gansch vergeten van de zijnen!

(*'t Vervolgt*)
S.

Van Kobben

ZWIJGT van Kobben! Mijn herte kriezelt als ik er op peize.

Ik sta wel toe dat er sommige schoone Kobben zijn, gestriepte, getiggelde en getikkelde, gelijk de Oliekobbe, *Epeira diadema*, of gelijk de fijntige, verruwrijke Busseweefster, *Drassa splendida*; maar het meeste deel zijn grauw, vuil, kijzig en walgelijk: weg daarmeê! foei!

Dat zij dan nog buiten bleven, of hen ten minste in schuren en stallen geneerden; maar neen, ze'n komen zij maar overal binnen, in huis en kamer, alsof alle plaatsen te hunnen dienste waren, alsof er geen eigendom meer en bestonde. Een waar slach van *socialisten*, inderdaad!

Oei! Oei! Haast u! Den kobbejager! Hier!... zie mij dat nu! zij laat haar vallen,... daar... op den grond,... en zij gebaart haar dood; ha! die slimme! Wacht een beetje, ik zal ze... Ja maar, niet meer te vinden; gevlucht is zij, al lange weg en deure! - Geen wonder, zult gij zeggen; elk schrikt voor de dood. - Zij sloeg eerst hare armen rond haar lijf, trok hare acht pooten thoope, en hield haar gesloten; maar zoo haast zij het gat schoone had, *sauve qui peut*! Red u!... Zoudt gij het misschien anders doen?

Het is, zeg ik u, een boos en trouwloos volksken, dat Kobbenvolk. Kijkt! Ziet gij ze daar niet zitten, die kobbe, in dat putje gedoken, in den hoek van de nette die zij gespannen heeft? Zij houdt twee touwtjes vast, en loert met al hare oogen open, zes of achte: komt er onbedacht

een vliegske op de nette gevlogen, op! de Kobbe heeft het vast, gekoord en gebonden; dat het nu maar en spartele!...

Zoudt gij mij niet gezeid hebben dat ze het leven leide van een paterken dat in zijn celleken zit, in diepe overwegingen verslonden, *sicut aranea meditabuntur*?... Gij zijt er wel mêe: schijnheiligen zijn 't, en booswichten.

Andere, neen, en blijven alzoo niet thuis zitten spinnen en weven; zij en spannen alzoo geene hinderlagen om hun prooi te vangen: zij slachten van Nimrod, zij gaan op jacht, wijggierig en bloeddorstig: zwervende landloopers, baanstroopers en doogenieten zijn 't.

'k En spreke van den Albalg niet, *Holetron phalangum*, die met zijne lange schinkels zoo geern langs de muren loopt.

Ik bedoel de Tarentelkobbe, die in Siciliën meest, in de omstreken van Taranto omwaart. Warme streken, hitsige kobben: de bete van de Tarentelkobbe is vergiftig, en geneest wel best bij middel van muziekspel, - als gij die 't zeggen gelooven wilt.

Een erger slag van kobben nog, dat zijn de Scorpioenen, die twee drie vingers lang zijn, en twee sterke armen hebben om hun prooi te grijpen: die met hunne giftige pin of steert in de lucht vliegen, en beneden rap te poote zijn: *veloces pedes eorum ad effundemdum sanguinem!* God zij gedankt, die geen Scorpioenen in ons lief Belgenland gehuisvest en heeft; maar in Congoland loopt er zulk gespuis. Gaat gij eens van uw leven die verre landstreek bezoeken, draagt toch een fleschken amoniac of stikwater meê, want het straal van de Scorpioenen, - de grootste ten minste, - is doodlijk.

Maar hoe wonder is toch God in zijne scheppinge! En bemerkt zijne goedheid. Onder het Kobbenvolk vindt men ook al kunstvolle en behendige werkers. Ziet eens die netten, die zij daar spannen; hoe regelmatig de eerste draadtjes, als stralen, van een middenpunt uitgaan; hoe de andere er gelijkloopig dwers over liggen; hoe allen onderlinge samenhouden; hoe geheel het werk aan takken of staken geankerd is. - Ziet nu dat andere geweefsel daar, dat als satijndoek, al de wanden van de hallen en de gangen

bekleedt, waar de kunstwerkster woont. - Bewondert gij dat niet? En zegt mij, wie heeft er de Kobben dat geleerd, dat kunstig zitten spinnen en weven, gelijk de hooggeprezen vrouw van de Wijzen: *apprehenderunt digiti ejus fusum*,... Prov. XXXI, 19.

Hebt gij ooit van de Metskobbe, *Aranea Ctenyza*, hooren vermelden hoe zij onderaardsche gangen graaft, waarvan zij den ingang met een slag van valdeure sluit? Vreest zij, dat gij haar gaat stooren, zij houdt de deure gesloten, al binnen tegen den kant van den gang geschoord uit al hare krachten. Gij gevoelt het, doet gij niet?

En de Waterkobbe, *Aranea argyroneta*, die over het water loopt, erin zwemt en duikt; die in 't water een huizeken bouwt van zilverdraad; hebt hij er nog hooren van spreken, van dat wonder schepsel?

't Zijn Kobben ook die den Godssamaer ofte den herfstdraad spinnen, in de lucht laten zwaaien, of over strate spannen, van den eenen boom naar den anderen, gelijk de koordedansers zouden doen. En klaagt niet dat zij u den weg afsluiten; maar laat de reizigers in sommige streken van Java en Sumatra klagen, waar de Kobben zoo machtig kunnen spinnen, dat er schier geen mensch meer door en kan.

Men beweert nog dat gewisse Kobben ook niet zonder gevoel of herte en zijn. De jonge Wolfgang Mozart wist zoo zoet en zoo indrukwekkend te vedelen, zegt men, dat eene Kobbe, langs heur draadtje, tot op zijn speeltuig haar telkens liet nederzinken. 't Staat ook ergens verhaald van Silvio Pellico, hoe hij in zijne eenzame gevangenis, eene Kobbe had getemd, en hoe hij daar troost bij vond, te midden zijner droefheid.

Daar zi'. Zult gij nu nog zeggen dat ik van de Kobben, niets anders als kwaad en wete? Ik zeg alleenlijk dat het bij de Kobben gaat gelijk bij de menschen: God heeft aan iedereen iets gegeven dat goed is; tot aan de boosten, aan de grootste snoodaards tot, geeft hij vernuft of gevoel, kunst of behendigheid, opdat wij, naar zijn voorbeeld, zouden goed zijn jegens eenieder, als ware kinderen van den hemelschen Vader: *ut sitis filii Patris*

vestri, qui in coelis est: qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit superjustos et injustos. Matth. V. 45.

D.G.M.

Verzet

NAAR aanleiding van Biekorf, 1895, bl. 57.

1° 'k En meene geenszins ‘dat de naam van Thourout eenige eeuwen bij 't volk in de spraak in ongebruik is geweest.’

2° Noch en ben ik van gedacht ‘dat, omdat er hier of daar afschrijvers van oude papieren gemist hebben, zij daardoor de oorzake zijn geweest dat het volk dien naam aanstonds veranderd heeft.’

3° 'k En kan niet begrijpen hoe het lezen van Biekorf, 1894, bl. 269, den Heer A.v.C. ertoe kan gebracht hebben, mij zulke verkeerde meeningen op te dringen.

4° Het is vast en zeker dat de name Herwald en de name Thorhout geen gemeens en hebben. Die daarover mijne meening begeert te kennen, leze met meer opmerkzaamheid, dan de Heer A.v.C. dit gedaan heeft, de opstellen van Biekorf, 1894. bl. 269 en vlg., bl. 252 en vlg.

A. DASSONVILLE

Mingelmaren

't **G**ENE mijn eerweerde vriend Mervillie zoo schoone en zoowel schrijft over de eenheid onzer tale, doet mij eene koddige gebeurtenisse te binnen komen, die ik hier wille vertellen.

't Was ievers een schoolvos of een stadhuisratte, 'k en wete 't niet stijf wel meer, die bij hooge en bij leege beweerde en hield staan, dat de Westvlamingen stinkend ongelijk hadden van alzoo aan hunne gewestsprake te houden. ‘Dat en is geen tale,’ riep hij, ‘en bovendien zij en is nievers verstaan; men zou moeten eene tale schrijven die overal verstaan worde, eene algemeene

tale - en al die gewesttalen daar laten!' en op dien toon sprak hij nog geheele en vele mondsvollen, te lang en te dom om te melden.

Niemand en was er die op al zijn gekraamsel antwoordde, en onze welsprekende redenaar stond met uitgesteken buik en uitdagende oogen zijne aanhoorders te bezien, als of hij zeggen wilde: 'En wel, ge en zegt daar niets op... dus... heb ik gelijk.' Daar was al gelijk iemand die 't niet en koste opkroppen; hij hadde wel willen op 't gestoelte gaan, maar gelijk hij niet goed ter tale en was, en durfde hij niet. En toch overwon hij zijne benauwdheid, stond rechte en vroeg het woord. 't Wierd hem toegestaan! 't Was uitwendig een eenvoudige man van den buiten; maar van binnen huisde er meer verstand in zijnen kleenen pinkel als in geheel den schoolvos zijn lijf. Op 't gestoelte gekomen, haalde hij eene geheele handsvol van alle slach van noten uit zijnen zak, en lei ze daar vóór hem.

De grootspreker schoot in eenen lach en geheel de zale met hem, maar onze buitenling bleef rustig staan en wachtte de stilte af.

Eindelijk iedereen zweeg, keek en luisterde. 'Mijnheeren' sprak hij, 'ik heb hier alle slach van noten vóór mij; ik zal ze u allen één voor één togen, en gij mijnheer, die zoo vele over de eenheid der tale en over eene algemeene tale gesproken hebt, zult wel de goedheid hebben, iedere note die ik u zal voorenleggen, bij haren name te noemen, niet waar?'

'En wel, ja, 't zij zoo.'

'Mijnheer, wat voor een note is dat hier?'

'Eene Okkernoot.'

'En dat hier?'

'Eene baardnoot.'

'En de deze?'

'Eene boschnoot.'

'Ja en deze hier, wat voor een is dat?'

'Een amandelnoot.'

'Er zijn ook nog hazelnoten, bloknoten, enz. Maar mijnheer, zijn er dan geen noten die noch okkernoten, noch baardnoten noch boschnoten, noch amandelnoten en zijn, maar die enkel den name van *note* dragen, in andere woorden, zijn er geene algemeene noten?'

'Neen vriend, dat is een onzin, dat is onmogelijk!' riep de schoolvos en hij loech dat hij schuddebuikte.

'En wel mijnheeren, zoo onmogelijk is het ook eene algemeene tale te schrijven of te maken, die noch westvlaamsch, noch oostvlaamsch, noch brabandsch en is.'

Daarop daalde hij van 't gestoelte en de schoolvos en loech niet meer, maar hij zweeg dat hij zweette.

[Nummer 6]

Hoe Boudewijn van Vlanderen met den duivel trouwde

ZOO dat liep eenigen tijd aan, en alles was om ter best. Had het zoo mogen voortgaan, Vlanderen ware gelukkig geweest. Maar Helia begon weldra zware lasten te leggen op het volk en bedreef alle slag van wreedheden, zoo wel ter stede als te lande, en 't volk, hierom verbitterd, begon te knoteren en den grave zijne misnoegdheid te kennen te geven.

Ondertusschen ging Helia ter kerke, gelijk alle christene menschen deden, woonde de sermoenen bij, maar binst de Consecratie, als de priester de H. Hostie ter aanbiddinge omhooge hief, verliet zij telkenmale de kerke, zoo dat iedereen daarvan verwonderd stond, en zeer verergerd was.

Zoo gerocht men in 't jaar 1188, 't jaar, dat de Keizer van Constenobel, de man van Beatrix van Vrankrijk, in strijd lag met den Sultan der Turken. Het kostte den Keizer zijn leven, maar de Cristenen eventwel en kwamen

niet over, en hielden stand tegen den vijand, over dat zij vermochten.

Dit geschiedde 't jaar Onzes Heeren 1188.

Dat zelfste jaar hield Boudewijn, grave van Vlanderen, met zijne vrouwe Helia, groote fooie op zijn slot te Wynendale, zoo dat het open hof was, en dat er vele vlaamsche edellieden ten male kwamen.

Nu dat hij met al de uitgenoodigde ridders te wege te berde was, zoo kwam daar een stokoude pelgrim in het hof. Hij scheen wel honderd jaar oud, en ondersteunde zijn gekromde lijf met eenen pelgrimstok. Hij bad den Grave, in Godes name, om iets te mogen nutten, en wat te rusten. Boudewijn bevool aan zijne knechten den ouden pelgrim in de zale te leiden en deed hem aan een tafelken alleene zitten, waar men hem al de spijzen van 's graven tafel moeste voorenzetten. Helia en was nog niet gekomen, en iedereen zat reeds neder. 't En leed nochtans niet lange, of zij kwam, en zette haar, volgens gewoonte, aan 's Graven zijde.

Als de pelgrim die vrouwe zag, begon hij te sidderen en te beven, sloeg zijn kruis en 'n wilde noch eten noch drinken. Helia en was ook op haar gemak niet om dien ouden pelgrim. Zij vreesde groot onheil en schande; daarom sprak zij tot den Grave:

‘Heere, jaagt toch dien ouden man van hier; hij stoort geheel onzen blijdag, door zijne onbetamelijke kleedinge?’

De Grave, die een goed herte was, antwoordde:

‘Vrouwe, almoesen geven aan den arme is Gode geven; daarom wil ik dat dien man niets en ontbreke, en de zale en zal hij niet verlaten.’

Als Boudewijn zag dat de oude pelgrim daar zat te beven en aan geene spijze of drank en roerde, vroeg hij:

‘Brave man, waarom en eet gij niet? begeert gij iets anders; spreekt en men zal het u brengen?’

Daarop stond de pelgrim rechte. Alle vreeze was voorbij en zijne ooge vonkelde, alsof hij begeesterd ware geweest.

‘Grave en edele ridders,’ sprak hij, ‘staat van eten en drinken, want een groot onheil bedreigt u; nochtans en schrikt niet vooraleer de tijd van schrikken gekomen zij: want hetgeen gij zult zien zal u in groote benauwdheid zetten. Betrouwt op God en geen haar van uw hoofd en zal beschadigd zijn.’

Iedereen stond verwonderd, en zweeg stille, en de Grave, met zijne genooten, hielden op van eten en van drinken.

Dan bezwoer hij die vrouwe Helia bij den almachtigen God en hij sprak: ‘Duivel die in 't lijf dier vrouwe zit, ik bezwere u, bij God den Heere, die voor ons de bittere dood des kruis gestorven is; bij God, die u verdreven heeft uit den heiligen Paradijze, met alle booze geesten, omdat zij met Lucifer, hun hoofd, door hooveerdigheid gezondigd hadden; bij de Heilige Sacramenten, die Jesus ingesteld heeft; bij zijne almacht, die eeuwig duren zal. Ik bezwere u en ik gebiede u dit gezelschap te verlaten. Maar, vooraleer te vertrekken, verklaart, waarom gij alzoo met onzen Graaf gehandeld hebt, en keert dan weder van waar gij gekomen zijt, zonder, bij uw wegvaren, iets te roeren of te schaden van al dat eenigszins aan het land van Vlanderen toebehoort. Alzoo bezwere ik u bij den almachtigen God van 't hemelsch paradijs!’ Als die vrouwe haar alzoo bezweren hoorde, en als zij gevoelde dat zij den Grave niet langer meer en zou kunnen bedriegen, noch in Vlanderen verblijven, begon zij te spreken en te zeggen, aan al die 't hooren wilde, dat het haar onmogelijk was nog langer te verbergen wie zij was, omdat zij aan den almachtigen God niet en kon wederstaan.

‘Ik ben,’ sprak zij, ‘een der engelen die God uit het Paradijs verdreef, en daarom hebben wij zoo groote smerte, dat het niemand zeggen en kan. Sedert dien dolen wij de wereld rond, plagen en bekoren al die voor den hemel bestemd is. Zoo, met Gods toelatinge, om den Grave te straffen over den trots, daarbij hij de hand van Beatrix weigerde, ben ik in het lijf gegaan van eene koningsdochter uit Morgenland, die gestorven was. De schoonste

maagd was ze, die men vinden kon. Ik ging, binst den nacht, in haar doode lichaam, en zij herleefde, geene andere ziele hebbende als mij zelve; hare ziele was immers daar zij zijn moest. Ik kwam en de Grave en kon niet weerstaan. Hij nam mij tot vrouw. Dertien jaren lang leefde ik met hem, en hebbe ik het land van Vlanderen vele kwaad berokkend. Dertien jaren lang loerde ik alle morgenden en alle avonden, of de Grave zijnen Schepper gedenken zou, en hem met het H. Kruise teekenen; nooit en heeft hij 't gelaten, en 't moet hem nu verblijden, want had hij het een maal verzuimd, zoo was hij verloren. Meer en zeg ik niet. Nu ga ik naar Morgenland terug, om dit lichaam weder in zijn graf te brengen.'

Na deze woorden verdween zij zonder iemand, of iets, te genaken of te schaden. De Grave, met zijne genooten, stond sprakeloos en stille, als of zij in steen veranderd waren. Eindelijk, als Boudewijn wat bekwam, viel hij voor de voeten van den pelgrim, bedankte hem wel duizendmaal, en vroeg wat er hem te doene stond.

'Gaat naar Roomen,' zei de pelgrim, 'biecht den Paus uwe zonden, en doet boetveerdigheid.'

Boudewijn bleef drie volle dagen in zijne kamer opgesloten, en zuchtte, en weende over zijne zonde. Den vierden dag vertrok hij naar Brugge, waar hij van iedereen belachen en bespot wierd. De kinders zelve wezen hem met den vinger, en riepen: 'Ei! vlucht! vlucht! de grave komt, die met den duivel trouwde!'

Zoo ging het ook te Gent, zoo te Atrecht, en in andere steden, en de grave zwoer naar Jerusalem te gaan om te vechten tegen de Saracenen. Hij trok eerst naar Roomen, daar hij den Paus zijne zonden biechtte, en voor boete kreeg naar Constenobel te gaan, om de keizerinne Beatrix, des konings dochter van Vrankrijk, te helpen, tegen de Saracenen.

Daarna is hij vertrokken, heeft ginder wonderen van dapperheid gedaan; maar eindelijk verdween hij in eenen slag tegen den Sultan, zonder dat men ooit geweten hebbe, wat er van hem geworden is.

J. LEROY

Atrecht

DE naam van het gallo-keltische volk der *Atrebates* is bewaard in den franschen stadsname *Arras*; dat dit ook het geval is met *Atrecht*, den vlaamschen name dier zelfste stad wil ik hier trachten te bewijzen.

Vooreerst moet onder de ooge gehouden worden dat, zoowel volgens de keltische als volgens de germaansche wetten over de plaats der stemzate, de eerste lettergreep beklemtoond was.

De uitgang -*es* van *Atrebates* moest in het vroege Germaansch wegvallen, evenals dit geschied is in *mannes* > *manniz* > *mann*, Dietsch (meerv.) *man, fôtes* > *fôtiz* > *fôti* > *fôt*, Dietsch (meerv.) *voet*, enz. Hier veronderstellen wij dat *Atrecht* uit den meervoudsvorm van den volksname *Atrebates* ontsproten is; doch is het even mogelijk, of zelfs waarschijnlijker, dat wij als uitgangspunt den vorm *Atrebatum*, een name die al vroeg aan de hoofdstad der *Atrebates* gegeven wierd, moeten aannemen. In dit geval moest de uitgang -*um* (wiens *m* ten andere in het volkslatijn en bij de romaanschsprekenden reeds stom was) eveneens, en volgens de zelfste taalwetten, verloren gaan. Dit zelfste verschijnsel bemerken wij in het Germaansch, b.v. *fatom* > *fato* > *fat*, Dietsch *vat*, enz.; alsook in de woorden die in vroege tijden aan het Latijn ontleend wierden, b.v. *vînu*(*m*) > *wîn*, Dietsch *wijn*, enz.

Zoo komen wij tot eene woordgedaante *Atrebat*. - Uit latere keltische talen (b.v. het Oud-iersch) blijkt dat de keltische sluitklank *b*, na eenen klinker, overgegaan is tot den *bilabialen* schuif klank *β*; of dit in het Gallisch ook het geval was, is, wegens onze onvoldoende kennis van dezen tak der keltische talen, onzeker, doch waarschijnlijk. In allen gevalle is dit geschied in den mond der romaanschsprekenden. De latijnsche *intervocalische b* immers had, ten minste in de tweede eeuw, reeds de weerde van eenen schuifklank. Dit blijkt uit de afwisselende schrijfwijze *b* voor *v* en *v* voor *b*, en uit de romaansche talen, waar de latijnsche *intervocalische b*, door den *bilabialen* schuifklank *β*, tot den *labiodentalen*

schuifklank *v* overgegaan is. Ook is in de oude leenwoorden de zelfste latijnsche *b*, in de germaansche talen, te zamen gevallen met de germaansche *β*, en beide zijn in het Dietsch, tusschen klinkers tot *v*, in den uitgang en voor medeklinkers tot *f*, ontwikkeld. *Atrebat* wordt bijgevolg gewijzigd tot *Atrevat*, een vorm die overigens door de spelling *Atravates*, die bij de latere latijnschrijvenden in gebruik is, bevestigd wordt.

Verders moest de klinker der uitgaande onbeklemtoonde lettergrepe allengskens verdooven; *Atrevat* > *Atrevət*, om welhaast gansch uit te vallen: dan kwam de *v* in aanraking met *t*, en wierd noodwendiger wijze verscherpt tot *f*: *Atrevət* > *Atreft*. Eene ontwikkeling van den zelfsten aard hebben wij in middeleeuwsch *hi hevet*, dat is *hevət* later *hij heeft*.

Maar in het oudere Dietsch (evenals in het middeleeuwsch Nederduitsch) verandert *ft* in *cht*. Eenige voorbeelden om deze klankwet tastbaar te maken: *lucht*, hoogduitsch *luft*; *nicht*, oudhoogduitsch verkleinw. *niftila*, uit germ. *nifti* (nieuwhoogd. *Nichte* is aan het Nederduitsch ontleend); *zacht*, hoogd. *sanft* (waarnevens *sacht*, uit het Nederduitsch), engelsch *soft*; *zuchten* hoogd. *seufzen*; middeldietsch en nieuwwestvlaamsch *vichtiene* en *vichtig* nevens *vijftien, vijftig*, enz. enz. Volgens deze wet moest *Atreft* tot het middeleeuwsche, hedendaags nog heerschende *Atrecht* overgaan.

Wilde iemand den overgang van *b* tot *v*, die nochtans buiten twijfel is, bestrijden, zoo weze hier terloops bemerkt, dat *b*, in aanraking komende met *t*, alleszins moest *p* worden, en *pt* verder, door *ft*, moest overgaan tot *cht*. Vergelijkt *kochte* (middeleeuwsch gouwsprakelijk ook *cofte*) behoorende bij *koopen; verknocht*, behoorende bij *knoopen; geruchte*, behoorende bij *roepen*.

Uit het voorgaande blijkt dat de uitgang -*trecht*, in *Atrecht*, geen gemeens en heeft met den zelfsten uitgang -*trecht* of -*tricht* in *Utrecht, Maestricht*: deze is de voortzetting van het latijnsche *Trajectum* = overtocht, veer of doorwaadbare plaats.

Ik meene, gesteund op algemeen geldende taalwetten, de

ontwikkeling van den name *Atrecht*, van zijnen vroegsten oorspong, tot zijne tegenwoordige gedaante, zoo duidelijk voor oogen geleid te hebben, dat diesaangaande geen twijfel meer en kan overblijven. De voorgestelde ontwikkeling vereischt echter dat de name dezer stad, van de vroegste tijden onzer tijdrekening tot in de middeleeuwen, zonder onderbreking, bij germaanschsprekende Vlamingen, wel gekend en druk gebezigd geweest zij. Dit mag, bij het eerste opzien, wonder schijnen, van eene stad die, ja van overouds, in het romaanschsprekend gebied gelegen is. Doch wonderlijk en zal deze daadzaak niet meer schijnen, zoo men overdenkt dat, reeds in de eerste eeuwen na Christus, de stad Atrecht, door hare fijne geweefsels en veelgezochte kleedingstukken wereldberoemd was. In de derde eeuwe wordt van deze Atrechtsche voortbrengselen, als van uitgelezen kostbaarheden, gewag gemaakt door Trebellius Pollio, in zijne levensbeschrijving van keizer Gallienus, door Flavius Vopiscus, in zijne levensbeschrijving van keizer Carinus; en in de vierde eeuw door den H. Hieronymus, *Contra Jovinianum*, Hoe later, in de middeleeuwen, de tapijtwerken van Atrecht tot in het verre Oosten vermaard en geschat wierden, is genoeg geweten. Verder heeft Atrecht met Artoys langen tijd tot het graafschap Vlanderen behoord; zelfs wanneer Artoys tot een eigen graafschap verheven was, heeft het lange onder het zelfste vorstenhuis gestaan en is steeds met Vlanderen in drukke betrekking gebleven. Eindelijk ligt Atrecht onwijd van de germaanschsprekende grenzen, die eertijds, langs die gewesten, nog merkelijk verder dan nu, en over gewichtige deelen van Artoys strekten. Het kon dan niet anders of de stad Atrecht moest bij de naburige germaanschsprekende bevolking overbekend zijn; en hoe zou haar naam dan anders, dan volgens eigene germaansch-dietsche, en onafhankelijk van de romaansch-fransche taalwetten, behandeld geweest zijn? Andere namen van naburige, reeds van over oude tijden franschsprekende steden, zooals *Doornik, Ryssel, Kamerijk*, hebben overigens het zelfste lot ondergaan.

A. DASSONVILLE

In 't Hofken van Oliveten

Jesus bidt de zelfste bede.
Op den rotswand, vóór zijne oogen
Komt een nieuwe reek te voorschijn
Van nog zwarter schrikvertoogen.

Al de ontelbre zondestraffen
Die God oplegt tot voldoening;
Hoe meer zonden, hoe meer schulden!
Eerst betaling, dan verzoening!

In haar naaktheid schijnt de zonde,
Ver van Gods genadestralen,
Met de doodstraf rond haar schedel,
Met een langen stoet van kwalen:

Duisternissen in de geesten,
In de herten vuige driften,
Dan, hoevele ellenden, ziekten
Die des menschen bloed vergiften!

Hongersnood en pest en oorlog,
Deze groote volkenrampen,...
Hoe zal Hij, de zondeboeter,
Met zoo'n reuzenlijden kampen?

Dan, wat overmacht en trotschheid
Tot verdrukking uit kon peinzen,
Dwangarbeid en slavenboeien,
Zullen mooglijks Hem doen deinzen?

Jesus bibbert... Hij aanschouwt daar
Al die wreede marteltuigen,
Pijnbank, rooster, haken, tangen,
Tigers die het bloed uitzuigen...

Schrikt nog meer voor 't doodsgeraamte,
Dat zijn zeisen staat te scherpen,
Om den eeuwigen Zoon des Vaders
Ook aan 't noodlot te onderwerpen.

Doch, wat is het bij den gruwel
Die zijn ziel nu komt bespringen?
De aarde ontzinkt hem; levend daalt Hij
In den poel van folteringen,

Waar de zondaars eeuwig branden
Zonder hope noch genade,
Met den worm der hertewroeging
1n den nacht der pijn van schade,

Daalt met allen die daar dalen
Als de sneeuw, bij duizend vlokken...
Zal Hij aller pijnen uitstaan,
Hij zoo teeder, zoo verschrokken?

Al die wee'n zoo menigvuldig,
Bij geen engeltong te namen,
Kent zijn goedheid, voelt zijn menschheid
Eén voor één en al te zamen.

Heel die smertzee zal hij drinken,
Lijden al die hellevuren,
Hij zoo schuldloos als gevoelig,
1n nog min dan twintig uren!

Ja, Hij voelt den kus van Judas,
't Spog, de wante- en geeselslagen,
Voelt de doornen, zoent zijn moeder
En het kruis dat Hij moet dragen.

Ziet de ontblooting en de nagels
Op den bergtop van Calvaren,
Waar Hij sterft aan 't schandig galghout,
Hangend bij twee moordenaren!

Jesus wringt zijn handen samen,
Wankelt op zijn kranke beenen,
Vlucht bezweet het diepe graf uit
Waar hij spreekt tot koude steenen.

Komt bij zijne drie beminden,
Die Hij lief heeft boven allen...
Ach! ze zijn van vaak en weedom
Wederom in slaap gevallen!

Zijne jammerklacht ontwekt hen;
Zij verschieten, staan vol schaamte,
Koud, verstijfd van angst en doodschrik
Bij het zien van zoo'n geraamte.

Hun geloof begint te manken,
En hun hert geraakt in storing;
Jesus lispelt; ‘Bidt en waakt, dat
Gij niet vallet in bekoring!’

Keert terug naar zijn spelonke
Voor een derde maal, te midden
Eenen zwerm van spookgezichten,
Om de zelfste beê te bidden.

Nu dat Jesus reeds twee kampen
Zegepralend heeft doorstreden,
Wacht een laatste en feller kampstrijd
Zijne moêgebeulde leden.

Al zijn lijden ware een troosting,
Mocht het slechts tot voordeel strekken,
Satan staat daar aan den ingang
Met den Heiland trotsch te gekken:

‘Zondeboeter, treed maar binnen!
Vooralleer het u moog' rouwen,
Zal uw oog het nutloos einde

Van uw boetwerk nu aanschouwen?’

Vóór den blik des Zaligmakers
Schuift de doek der toekomst open,
Weenend ziet Hij welken ondank
Zijne kruising mag verhopen.

Ach! een ezel kent zijn meester,
't Peerd weet dank aan zijnen voeder,
Jesus sterft voor zijne kindren,
En zijn dood maakt hen verwoeder!

Geerne wilt Hij eenmaal sterven;
Sterven toch miljoenen keeren
Door de handen van de christ'nen
Die Hem mart'len en onteeren!...

IJzelijke lotverwachting,
Die Hem toegrijnst op die muren!
Jesus ziet er daar zoovelen
Die lijk Judas hen verhuren,

Hem verkoopen voor wat oordjes,
Nog geen dertig zilverlingen!
Die Hem binden aan de schandpaal,
Roerloos vast aan ijz'ren ringen,

Die Hem gees'len met de zwepen
Van hun wulpsche zieletochten,
Of, hooveerdig, Hem omkranzen
Met een kroon uit doorns gevlochten!

Vele dwaalleeraars, hervormers
Die nog eens op 't kruis Hem pinnen,
Als niet wel gekruist nog zijnde
Naar den uitleg hunner zinnen!

Ketters, die zijn kleeren scheuren,
Haters, die zijne eer bevlekken
Schuddebollend bij de kruisgalg,
Lauwaards, die langshenen trekken!

Zielbedervers, die zijn dorst met
Gal, azijn en edik laven,
Kerkvervolgers die de Kerk, zijn
Lichaam, zoeken te begraven.

Veel versteenden, die op 't sterfbed
Hem bespotten en bespuwen,
Als de kwade moordenaar, of
Erger nog... zijn oogen gruwen...

Beulen, wier schijnheil'ge tanden
Jesus' vleesch aan stukken rijten
In den zetel zijner liefde,
Om het voor de zwijns te smijten!...

't Was alsof men op dien stonde
Jesus' lichaam zou verscheuren,
Lijf en leden, brokke op brokke,
Gansch in scherven, lompen, leuren!

't Heir van zijne ontaarde kinders,

Tigors, wolven, valsche schapen,
Door den draak gezweept, geprikkeld,
Stormden Jesus aan te wapen!

Sloegen, beukten, staken, korven...
Was het wonder dat zijn herte,
Lijk het kaf gedorscht, gevlegeld,
Kromp tot berstens van de smerte?

Was het wonder dat zijne ad'ren
Van de spanning sprongen open,
Dat het bloed uit al zijn leden
Met zijn zweet kwam uitgedropen?

Uit zijn oog, van bloed dooraderd,
Uit zijn saamgeplakte lokken,
Uit zijn baard ineen verwarreld,
Uit de wangen heel vertrokken!

‘Vader, Vader! prevelt Jesus,
Keer dien beker af van lijden!
Toch uw wil, en niet de mijne,
Wees gezegend te alle tijden!’

Straalt gij sterren, weest bermhertig!
Boort den duisteren, koperen hemel,
Die te lang reeds ligt gesloten
Voor uw troostend lichtgewemel!

Glanst, geliefde! ziet uw schepper
Glansloos in het modder bonken,
Daar de helvorst op zijn offer
Zijnen voet drukt, zegedronken!

Zie... de wolke scheurt... een lichtstraal
Schiet in 't rotshol uit de mane,
Sterk gevleugeld daalt een engel
Langs het spoor dier vurige bane.

't Duister wijkt alwaar hij voortsnelt
Met een kelk van troost en zegen;
Zachtjes nadert hij tot Jesus,
Die in 't slijk ligt neêrgezegen,

Reikt Hem helpend eene hand toe
Om zijn hoofd herop te beuren,
Laat Hem drinken uit den beker
Vol van zoete honinggeuren.

Jesus wierd uit deze bronne
Nieuwe levenskracht geschonken;
Zijne bleeke wangen bloosden,
Zijn verstorven oogen blonken!

Op zoo stond Hij, onderworpen
Aan zijns Vaders heil'gen wille,
Wel is waar, bedroefd, bedrukt nog,
Doch gelaten, moedig, stille.

De spelonk nu scheen min duister,
Niet zoo naar en wangedrochtig,
Jesus droogde baard en haren,
Van het bloed en zweet nog vochtig.

En Hij trad met vasten trede,
Zonder beven, zonder schromen
Tot de apostelen, die sliepen:
'Op! de vijand is gekomen!'

S.

De Tabak

WIEN en lust het niet een pijpken te rooken? Welken schrijver of lezer van *Biekorf* en verkwikt een zalig en smakelijk pijpken den geest niet? Van welke gezellige bijeenkomsten en vriendelijke samenspraken en is het de gelegentheid niet?

Wanneer wierd de tabak ontdekt?

In 1492, te zamen met America.

In San Salvador vond Columbus dat de inboorlingen bij hunne plechtigheden rookten.

Dat smooren gebeurde uit zonderlinge pijpen, uit Y-wendige rooktoestellen.

In 't onderste buizeken brandden drooge blâren, en de twee andere pijpkes van dit kaveken wierden in elkeen der neusgaten gesteken.....

Hebt ge gading, beste lezers? Wellicht smaakt dat wild rooken zoowel als het snuifken, dat ze in de 18de eeuwe gedurig ter hand hadden of het pruimken waarin sommige menschen hun beschot vinden.

***

Men twist nog al over den oorsprong van 't woord *tabak*.

Sommigen meenen dat het gewas *cohiba* geheeten wierd en dat het pijpke der inboorlingen den name droeg van *tobacco*.

Anderen leiden den name ten onrechte af van 't eiland *Tabago*, waar Columbus maar in 1498 aan en landde of van de Mexicaansche stad *Tabasco* die door Cortez in 1520 veroverd wierd.

Den tabak noemde men langen tijd *petun* in Florida en Brasil.

***

In 1558 is de tabak naar ons werelddeel gekomen; twee jaar nadien bracht hem Nicot, de gezant van Vrankrijk naar zijn land.

Lijk alle kruiden wierd hij van 's zelfs geroemd als een redmiddel tegen alle kwalen en hij kreeg in de

wetenschap den plechtigen name van *herba Nicotiana*.

De liefhebbers zouden dit jaar eene eeuwfeeste mogen vieren en toogdag houden:

In 1595 rookten de Engelsche en de Fransche leerlingen der hoogschool van Leiden uit eerden pijpen, tegen den dank van de overheid, die altijd bereid waren om over 't rooken te waken: de plichtigen wierden verdreegd dat hunne hersens zouden zwart worden.

***

In 1668 getuigde 't bestier der Sinte Pieterskerke van Comen dat er sedert twee, drie jaar tabak gekweekt wierd op twee, drie bunders land, maar dat het de moeite niet weerd en was daarvooren tienden te heffen.

In 't zelfste stuk veroorkonden de leden van 't zelfste capitel van Comen dat er sedert verschillige jaren, twintig maal meer tabak gewonnen wierd te Werveke.

J. DE BIE

Misdruk

IN den opstel: BILK, in het voorgaande talmerk van Biekorf, zijn eenige zinstoorende drukfauten geslopen. Men gelieve ze op de volgende wijze te verbeteren:

Bl. 69, 9ste reke al onder, insteê van Duitsch, leest Dietsch.

Bl. 69, onderste reke, insteê van *Erpelingalando*, leest *Erpelingalanda*.

Bl. 71, 2de reke al boven, insteê van: overgaan tot belok, leest belək.

Bl. 72, 3de reke al boven, insteê van: niet waarschijnlijk, leest: met waarschijnlijkheid.

Mingelmaren

JOHAN Winkler, schreef in den Frieschen Volksalmanak van 1895:
Het oude Friesche spreekwoord:

Ald jild, âld hea, âld brea,
Det komth yen wol to stea,

is heden ten dage nog slechts aan weinigen bekend. Ook is het mij, zij het dan natuurlijk ook omgezet in het Dietsch, in de andere Noord-Nederlandsche gewesten, buiten Friesland, nooit voorgekomen.

Sedert de schatten der West-Vlaamsche volkseigenheden ons meer en meer ontsloten worden, komen er zoo vele bijzondere overeenstemmingen tusschen Friesch en West-Vlaamsch aan het licht, dat het ons waarlijk niet behoeft te verwonderen, ook dit spreekwoord bij de West-Vlamingen terug te vinden. GUIDO GEZELLE vermeldt het in zijnen 'Nieuwe Vlaamsche Duik-Almanak' in dezer voege:

Oud geld, oud hooi, oud brood,
Komt wel te passe in nood.

Hoe komt het dat Jantje Rul in 't protestantsch geloove zit?

DAAR was ne keer een protestantsche dominé die moeste preêken over 't geloove - en hij ging op den preêkstoel met eene verschgeplukte baardnote in zijne handen.

'Beminde toehoorders,' sprak hij, 'daar zijn op de wereld vele soorten van gelooven en van geloovigen, en ik zal ze u maar vergelijken met de verschillige deelen van deze baardnote. Daar zijn menschen die een geloove hebben dat niet vele in en houdt, en daarom ook en staan ze niet stijf sterk; zonder moeite of geweld kan men ze aan hun geloove doen verzaken en een ander aanveerden. Die menschen of geloovigen zal ik vergelijken met den groenen bunsel waarin de baardnote verdoken zit, om dat die bunsel zonder moeite of geweld, gemakkelijk van de note scheidt.' Dit zeggende trok hij zachtjes dit groen notenkleed af, en wierp het op 't volk.

'Daar is een ander geloove,' sprak hij, 'hard en streng; 't is het Roomsch Katholijk geloove. Deze die dat geloove hebben, houden er zoodanig aan dat men moet handen en tanden gebruiken om ze er aan te doen verzaken, en nog en lukt het bijna nooit,

z'hebben liever te breken, 't is te zeggen te sterven. Daarom zal ik ze vergelijken aan de harde onplooibare schelpe van de baardnote, die maar en begeeft onder groot geweld van handen en tanden en liever breekt als te plooien.'

Tot bewijs en staving van zijn zeggen, kraakte de dominé de baardnote met zijne tanden, onder alle slach van vijze muilen, en smeet wederom de stukken op zijne toehoorders.

'Maar daar is eindelijk nog een ander geloove,' sprak hij voort, ''t eenig goede geloove, 't eenige geloove dat den mensch kan nuttig zijn voor dit en 't ander leven, en dat is ons protestantsch geloove. Daarom zal ik het vergelijken aan de keeste of kern dezer baardnote, omdat de keeste 't eenigste is in de note dat den mensch kan dienen, 't is 't eenigste dat men geniet, men eet het op.' En dit zeggende stak hij de keeste in zijnen mond.

Ja maar, Jan-verdikke, Jantje Rul zat er in, en de dominé bij den eersten knabbel was 't geware en hij spoog al duizende bekken en muilen maken de note met Jantje Rul op 't volk en liep uit zijn preêkgestoelte.

Sedert dien zit Jantje Rul in 't protestantsch geloove.

Dit vertelde mij een oud manneken uit het gasthuis van Houthulst.

J.L.

BIJ *Averbeke, Haverbeke* of *Overbeke* kunnen de volgende geslachtnamen nog te passe komen:

Avereyn, te Oostkerke en Keyem.
Over Rhyn?
Avermaete, rond Gent.
Averbach, in Westfalen, het zelfste als *Overbeke* alhier.
Averdieck, in Pommeren.
Averhagen, in Overyssel.
Averheide, langst den Rhyn.
Averhoult, in Artoys.
Haverkamp, in Holland.
Haverals et *Haverhals*, in 't Mechelsche.
Van Haverskerke en *Haveskerke*.

Binst dat menige vrienden en meeschrijvers van '*Biekorf*' zoo hun beste doen om oorsprong en beteekenis van onze stedeof- oordnamen op te sporen, is het niet jammer dat er heden ten dage ook al eens eromme gedaan wordt, zou men zeggen, om schoone, vatbare namen van hiervoortijds te verduisteren en onkennelijk te maken?

Te Belleghem, b.v. ligt er, langst de voormalige *heirstrate* naar Doornijk, een bosch van 17 bunder, en in dien bosch eene lare of splete met het eeuwenoude *goed* erin *van Arghendale* (1603), of *Ergendale* (1767), dat is eene voorname hofstede, alsnu toebehoorende aan M'Her Grustaaf vrijheer van Spiere, te Maulde. Welnu, op Lichtmisse laatstleden, gingen ze daar een deel eeken te koope bieden, en de notaris, daarmede belast, liet ernstig weten dat de verkooping zou geschieden ‘om 2 uur en half klokslag in den *Herzendaalsbosch!*’ Elk zegge het voort!

Averloo Anderwerf.

Ter gelegenheid van den uitleg op Averloo (*Biekorf* 1894, bladz. 383), wordt er bevestigd dat *loo* van het vrouwelijk geslachte zou zijn.

Indien men geene andere bewijzen en kan bijbrengen als deze die getrokken zijn uit het veronderstelde *Vander Loo*, of het gekrompene *Verloo*, dan durf ik er wel aan twijfelen.

'k En ben trouwens niet indachtig ooit eenmaal *Vander Loo* aangetroffen te hebben 't zij in Winkler, 't zij in de duizende en duizende geslachtsnamen, die sedert jaren onder mijne oogen voorbijtrokken. *Verloo* alleen komt men tegen op den boord van de Leye, in 't Kortrijksche. De oude zate is tot Oyghem, en van daar hebben de *Verloo'n* voortgezet naar Iseghem, Ouckene en Winkel-Sint-Eloy. Tot Iseghem staat die name bij eeniegelijk bekend ter oorzake van de driedobbele moord, die aldaar bedreven wierd op den 7sten van Schrikkelmaand 1831, op de gebroeders Pieter en Jan Verloo, en hunnen knape, Marcus Leperck.

Intusschen, dieper in Westvlanderen, op den boord van de Schelde, nestelen er talrijke *Verloo'n*, maar als het geld doet en te schrijven komt, zoo zijn 't al *Grulois* of *Gorloo's*.

Welke is nu de oorspronkelijke geslachtsname, ofwel *Grulois*, die zeer verspeid zit in den driepekkel tusschen Audenaarde, Doornijk en Robays, ofwel *Verloo*, die, mijns dunkens, teenemaal verminkt en ten onrechte in 't vlaamsch verkleed, uit het Walenland in 1658 naar Oyghem is overgewaaid? En is 't dat de *Verloo'n* waalsch zijn van afkomste, hoe mogen zij een handtje toesteken om den uitleg van ons vlaamsche *Daverloo* of *Averloo* te helpen opklaren?

L.

TE Rousselare is er een oud vrouwke dat met alle dingen weg weet. - ‘Om van eenen zeeren tand verlost te zijn,’ zegt het, ‘staat met uwen mond open, en uwen tand bloot naar de roste mane, en leest 'nen *Onze Vader*, en 't zal genezen zijn.’

Wilt ge weten hoe dat de raven zwart geworden zijn?

DE Araben weten het volgenderwijze uiteen te doen:

‘Te allen tijde wierden de Araben van God geren gezien, terwijl de Europenaars bij Hem verstooten waren! Daarom zond Hij eens eenen veugel uit, eenen scoonen witten veugel, eene kraaie: Hij belaste dien veugel met het dragen van twee zware zakken! de eene vul geld, en de andere vul... vlooien; de geldzak was voor de Araben en de vlooizak voor de Europenaars. Zoo de kraaie met dien vrecht, vloog eerst naar de Araben,.... ging daar haren geldzak laten zinken en dan oversteken naar Europa. Ongelukkiglijk de kraaie, die maar een domme veugel en is, smeet eerst den vlooizak uit, en vloog over met de ponke naar Europa! Van sedert toen is Europa smoorrijke geworden, en de Araben zijn arm, en zullen altijd hunne vlooien bijhouden! .... God nochtans, die de Araben lief hadde, heeft de kraaie gestraft en hare schoone witte vederen zijn zwart bedegen.!’

't **S**CHIJNT dat Morolt eene heks is, die tooverkatten bezigt. Waar staat die naam veroorkond?

Is dit wezen het zelfste als Marolde, Marulle, wier naam men in de volgende kinderdeuntjes tegenkomt?

Te Leeuwarden, gehoord door onzen vriend Johan Winkler:

Oude Maroude!
Sat seuven jaar in de koude.
Oude Maroude had flees noch bloed,
En oude Maroude waar altiid goed.

In Zwolle:

Krulle Marulle, wat doet Mevrouw?
Krulle Marulle, ze is in den rouw:
Krulle Marulle, wat doet ze daar?
Krulle Marulle, ze krolt er hair.

Wat is er over die Marolde ievers verneembaar?

HEBT ge nog van Soranus gehoord?

Dat was een Betuwsche krijgsheld, - een Batavier, zouden ze nu zeggen, - door den Roomschen keizer Hadrianus, met een Grieksch grafschrift vereerd. Daarin staat er te lezen dat hij met zijn volle wapentuig den Donauw kon overzwemmen en een bout in de lucht, in 't nederdalen met een anderen bout kon treffen en doorsplijten.

HEBT ge nog van de tarwe gehoord die in de Egyptische lijkpoppen verborgen en sedert duizende jaren bewaard zat?

Men heeft van die tarwe gezaaid; 't graan is uitmuntend; iedere staal groeit ruim twee meters hoog en draagt in den top een truizeken dunne stalen met elk hun auwe en ieder graantje in een afzonderlijk buister.

TOEN *Biekorf* gesticht wierd, was 't met het inzicht de schuimwoorden te verdietschen.

Voor een dienstman van 't leger en heeft men geen woord, geenen eigenen name: men moet hem *sergeant* of *onderofficier* heeten.

Kramers en weet er van eigen ook geenen weg meê.

Onze vaders hadden eenen name: een zoogezeide *sergeant* was vroeger een *weyfelare*.

Ge en behoeft in dat woord niet te verschieten: de Duitschers kennen en bezigen 't ook en zeggen nu nog *Webel* en *Feldwebel*.

't Staat ook bij Schiller in dat vermaard en wonderschoon Rütlitooneel.

Pflanzt vor ihm auf die Schwerter der Gewalt
Und Seine Waibel stehen ihm zur Seite!

't **B**ESTAAN veel middels om de worten te genezen: de handen buiten in den manesching uitwasschen in 'nen wepelen kom, en hem dan in 't water uitgieten!... Bij 't ontmoeten van twee menschen op een peerd, de wort als 't ware opnemen en hun toewerpen met den uitroep: neemt den derden ook mee.

Dat bericht ons *De Navorscher*; wie kent er nog?

***

Tooverspreuke

'**H**EERJUSSUS heeft ontvangen zijne 5 bloedige woenden die nu noch nimers nooi meer en zullen verzweeiren en ik hoope dat dezen perle zal verteerren en nu noch nimers nooi meer en zal verzweeren.'

Ontvangen van Febrni (Febronia) Dhaene, vrouwe Schoutteeten, die 't gekregen hadde van eene oude vrouwe, om de perels van heur' jongens oogen af te lezen.-Kortrijk, Schrikkelmaand 1895.

[Nummer 7]

Een Wederwoord

DEN 24sten maart ontving ik uit Brugge van eene onbekende hand - welke ik hiermede mijn dank breng - de 4de aflevering van *Biekorf*, waarin de Heer L. D'Heere (*ss. tt.*) heeft goedgevonden zijne Lezers onder andere te onderhouden over hetgeen hij noemt de ‘beknibbelingen over Eerw. Heer Vande Putte's vertalinge’ der *Genesis*, voorkomende in mijn opstel *De Genesis voor Zuid en Noord*[1]. De Schrijver, die blijkbaar over eene welversneden pen beschikt, heeft echter in mijn opstelletje dingen ontdekt die ik er nog niet in gelezen had.

Indien zij er evenwel in te lezen staan, kan het hem niet onaangenaam zijn dat ik de Lezers van *Biekorf* in de

(1) STUDIEN *op godsdienstig, wetenschappelijk en letterkundig gebied*, deel 43 bl. 276 v. Dit katholiek nederlandsch tijdschrift verschijnt te Utrecht bij P. Van de Weyer; in tien afleveringen geeft het jaarlijks minstens 1000 bladzijden in octavo. Prijs voor België (franco per post): fr. 12.

gelegenheid stel zich daarvan te overtuigen. De zaak is zeer eenvoudig. Ik zal hun den volledigen tekst voorleggen van hetgeen ik over de *taal* van Prof. Vandeputte gezegd heb. (Mijne verdere beschouwingen over zijne vertaling schijnen mijn geëerden beoordeelaar minder geërgerd te hebben). Dan valt het iedereen Lezer licht te vergelijken wat ik zeg, en wat de Heer D'Heere mij laat zeggen.

Vergis ik me niet, dan zal echter langs dien weg spoedig blijken:

1. Dat ik de taal van Prof. Vandeputte noch ‘afgekeurd,’ noch ‘beknibbeld,’ maar integendeel van iedere uitlating omtrent de *objectieve waarde* zijner taal mij zorgvuldig onthouden heb;
2. Dat ik duidelijk verklaard heb niemand het recht te betwisten om te schrijven ‘zooals men in Vlaanderen spreekt,’ en dus veel minder iemands recht betwist om te schrijven zooals Vandeputte schrijft;
3. Dat ik de taal van den kundigen Bijbelvertaler voor Hollanders ten volle *verstaanbaar* genoemd heb. (D'Heere bl. 53 voegt erbij: ten volle *genietbaar*).
4. Dat mijn gezegde: ‘De uitdrukkingen van Vandeputte hebben wellicht meer nederlandschen klank (dan die van Dessens)’ - *alleen* slaan op *drie* uitdrukkingen in het 16de hoofdstuk, waar de Hollander mijns inziens *te* letterlijk het latijn vertaalde, zoodat ‘nederlandsch’ hier niet tegenover ‘vlaamsch’ staat (dan zou ik ‘bollandsch’ of ‘noordnederlandsch’ gezegd hebben), maar tegenover te woordelijk vertaald latijn. In ieder geval is daarmede niet bekend dat *in het algemeen* ‘de *tale* van Vande Putte... meer nederlandsch klinkt dan de tale van den Hollander’ (Zie bl. 53).

Zooals de Lezer reeds uit bl. 51 weet, had ik nl. het geheele 16de hoofdstuk volgens beide uitgaven met alle aanteekeningen medegedeeld, en wel ‘om den Lezer tot een *eigen oordeel* in staat te stellen’ (*Studien* bl. 283). Dit middel schijnt niet zoo geheel verwerpelijk. Althans mijn geachten bestrijder, die het werk van Dessens niet kent (bl. 50), is het alleen uit die vergelijking van het

16de hoofstuk ‘klaar en duidelijk hoeverre de vlaamsche vertalinge en uitlegginge de hollandsche overtreffen’ (bl. 51). Dit belet hem echter niet bl. 53 te schrijven....

> ‘Men doet een onfaalbaren hollandschen bril aan, men klimt op een verhoog, en van daar zal men alles veroordeelen en doemen.’

Wat de taal betreft heb ik *niets* veroordeeld of gedoemd. Alleen heb ik beweerd - en de Heer D'Heere heeft dit *niet* tegengesproken - dat bij Vandeputte een aantal woorden en wendingen voorkomen die afwijken van het *hollandsche* of *noordnederlandsche* spraakgebruik, - naast ‘menigen volzin’ diə daarvan niet afwijkt. De Heer D'Heere weet evengoed als ik dat de in geheel Noord-Nederland gebruikelijke schrijftaal niet geheel dezelfde is als die van een aantal Vlamingen, en dat onze *hollandsche* smaak (terecht of ten onrechte) van kindsbeen af naar de eerste gevormd is. Of dit op een dwaas noordnederlandsch vooroordeel berust, en het werk is van een ‘hollandschen taaldwingeland’ is hier de vraag niet. Het *feit* valt niet te ontkennen. Op een *Hollander* die bij Vandeputte leest: *het* kleur, *de* pand, *eene* beest, *de* bosch enz. maakt dit ongeveer denzelfden indruk als op een Franschman *le* couleur, *la* gage, *un* bête, *le* forêt. Verstaanbaar is het, genietbaar ‘voor alle *Hollanders*’ durf ik niet zeggen. Men noeme dit nu ‘kleingeestige vooringenomenheid, misleid taalgevoel, verstompte smaak,’ enz. enz.; men kan daarmede niet wegcijferen dat die ‘verstompte smaak’ bij het hollandsche (en een deel van het belgische) volk *bestaat*. En dit *feit* alleen heeft mij doen ‘vermoeden’ dat de woorden en wendingen die Vandeputte niet aan het algemeen nederlandsche maar aan het vlaamsche spraakgebruik ontleende, aan de verspreiding van zijn verdienstelijk werk schade zullen doen, m.a.w. dat men het daarom te minder *zal* koopen. Dat men daarmede verstandig zal handelen heb ik niet beweerd: wèl dat het een voordeel zal zijn voor den *uitgever* van Dessens' vertaling. Veeleer heb ik ondanks dit ‘vermoeden’ den *wensch* geuit dat het boek in vele exemplaren zijn weg

over onze grenzen moge vinden. Dit schijnt me iets anders dan beknibbelen, veroordeelen, doemen. Wèl ben ik van gevoelen, - en dit heb ik minder gezegd dan aangeduid - dat men niet onvoor waardelijk ieder woord van Vandeputte *in Holland* op den kansel zou mogen gebruiken. Want hoe men zelf over de taal denke, dààr behoort men met gebruik en smaak van zijn gehoor rekening te houden. Toen ik vóór eenige jaren in Vlaanderen predikte heb ik ook, op raad van verstandige Vlamingen, sommige in Holland gangbare woorden zooveel mogelijk vermeden. Dat dit een veroordeelen en doemen van mijne moedertaal was heb ik nooit vermoed.
-

Doch men leze zelf en oordeele.

> ‘Wat de taal betreft - zoo schreef ik bl. 280 - is het onderscheid (tusschen de beide vertalingen der Genesis) bijna even sprekend (als wat druk en uitvoering aangaat). Een goed gedeelte der nieuwere zuidnederlandsche letteren zou de meening kunnen vestigen dat vlaamsch en hollandsch slechts twee namen zijn voor een zelfde nederlandsch, en menige volzin bij Vandeputte zelf zou dien waan kunnen versterken. Maar over het algemeen toont zijn “dietsch” toch op overtuigende wijze dat zich bij onze zuidelijke taalbroeders ook nog andere strevingen doen gelden. Daar is veel wat ons noordnederlandsch taalgevoel bepaald geweld aandoet. Zóó, om eenige voorbeelden te noemen, schrijfwijzen als *herte, smerte, drij, deure, zake, aanveerden, hooveerdigheid, rouw* (ruw, ruig), *hong*, hij *miek* (elders ook *maakte*), *houwelijk* (blz. 18; elders *huwelijk*); woorden als *dienstwijf*, het *Woudsch* dal, *verduiken, edeldom, gevang, binst* (binnen, gedurende); geslachtswijzigingen als *het kleur, de pand* (m), *eene beest, het H. Schrift, de bosch* (m.) *op hare schouder*; uitdrukkingen als *in 't gevangenhuis steken, zij hief hare stem op*, iemand *geweldig geerne zien*; het veelvuldig gebruik van *hem* of *haar* voor *zich*, de dubbele ontkenning *niet en*, en dergelijke. Niet dat wij Professor Vandeputte, of wien ook, het recht betwisten om te schrijven zooals men in

> Vlaanderen spreekt[1], en die taal zelfs fraaier te vinden, - maar het is eenmaal een feit dat de hollandsche smaak daarnaar niet gevormd is. En wij meenen te mogen verzekeren dat de hollandsche uitgever den vlaamschen vertaler voor die eigenaardige taalkleur dankbaar mag zijn. Zij zal de verspreiding der vlaamsche uitgave in Noord-Nederland stellig belemmeren, en misschien in België zelve niet bevorderen; want de velen die daar ook op taalgebied naar verbroedering met het Noorden streven, kan zij slechts ten deele voldoen. Laten wij echter opmerken dat het besproken dietsch nooit of uiterst zelden door een Hollander verkeerd zal *verstaan* worden: een enkel geval van dien aard is misschien het woord *flessche* dat 21, 14 een lederen waterzak (*uter, hêmet*) schijnt te beteekenen.'

Na de mededeeling van het 16e hst. volgens beide vertalingen, schreven wij (bl. 288): Deze bladzijden, vertrouwen we, zullen den opmerkzamen Lezer van beider taal en behandelingswijze een juister denkbeeld geven dan hetgeen wij er van zeggen kunnen.....

De uitdrukkingen van Dessens: *ten einde* ik niet baren zou (v. 2); *gij doet tegen mij onrechtvaardig* (v. 5), *niet geteld worden* (v. 10) sluiten zich nauwer aan de Vulgaat, de laatste tevens aan het Hebreeuwsch, - maar die van Vandeputte hebben wellicht meer nederlandschen klank. Misschien ook *verzoek* (v. 2) tegenover *vraag*. Doch '*gelijk* hij inwilligde' (v. 2), en 'na tien jaren *dat*..... (v. 3) is uitsluitend vlaamsch.....'

Eindelijk bl. 290, besloten wij onze beoordeeling met de volgende woorden: 'Wordt ten slotte onze wensch vervuld, dan vinden beide bewerkingen in vele exemplaren hun weg, ook over de gemeenschappelijke rijksgrenzen. Beide zijn ruime verspreiding waard. De priester vooral, en wie zich voor het priesterschap voorbereidt,

(1) De Heer D'Heere heeft gelijk als hij beweert dat ik hier SCHIJN te zeggen dat Prof. Vandeputte aldus schrijft. De *schijn* is er, de *werkelijkheid* niet, de *bedoeling* slechts *in zooverre* dat Vandeputte, naar mijne meening, aan het vlaamsche spraakgebruik *die* woorden en wendingen ontleende waarvan boven sprake is.

zal met veel vrucht beide vertalingen en verklaringen vergelijken. Wij vermoeden echter dat de hollandsche uitgave meer ingang zal vinden in Belgie dan de vlaamsche in Nederland. Niet omdat de inhoud van de laatste in innerlijke wetenschappelijke waarde bij de eerste achterstaat; wij zouden eerder geneigd zijn (op grond van de grootere uitvoerigheid der aanteekeningen) het tegendeel te beweren. Maar ons vermoeden steunt op verschillende andere redenen. Beschaafde leeken in beide landen, die de H. Schrift willen lezen zonder er eene grondige studie van te maken, zullen aan de minder technische noten van Dessens de voorkeur geven, vooral indien zij het latijn niet machtig zijn. Het eigenaardige “dietsch” van Vandeputte zal in Noord-Nederland weinig aantrekkingskracht uitoefenen, en het *uitsluitend* gebruik van zijn werk zou van den nederlandschen geestelijke, met het oog op den kansel, zelfs voorzichtigheid eischen. Bij onze zuidelijke taalbroeders zal de keuze voor een deel afhangen van de richting die men volgt op taalgebied. Wie aan het vlaamsch, in tegenoverstelling van het noord-nederlansch, blijven vasthouden, zullen stellig de uitgave van Brugge verkiezen. Maar zij die meenen dat het behoud van het nederlansch in Belgie, tegen de dreigende voortwoekering van het fransch, in verbroedering met het Noorden ligt, - en dezer getal neemt dagelijks toe, - zullen in het gebruik der hollandsche uitgave een onwaardeerbaar middel vinden om zich onberispelijk nederlansch eigen te maken. En bij de zware moeilijkheden die den Vlaming op dit punt in den weg staan kan de vergelijking beider vertalingen uitstekende diensten bewijzen. Eene dubbele, letterlijke en nauwkeurige vertaling van een zelfden tekst van zuid- en noord-nederlandsche hand is voor den Vlaming een middel tot studie zijner moedertaal dat hem niet alle dagen geboden wordt. En hier zal een dieper indringen in den gewijden tekst daarmede hand in hand gaan.’

Den aandachtigen Lezer zal het duidelijk zijn dat ik over de *objectieve* waarde of onwaarde van de taal des Bijbelvertolkers niets afkeurends gezegd heb, - maar

met het *hollandsche* taalgevoel, heb ik gezegd, komt zij slechts *ten deele* overeen. Was dit misschien niet duidelijk gezegd? Althans de Heer D'Heere heeft mij anders verstaan. Hij laat mij de taal des geleerden schrijvers eenvoudig *veroordeelen* en voor *reden* aanvoeren dat zij met den hollandschen smaak in strijd is. Hij laat me zeggen: Die taal is verwerpelijk, *want* de hollandsche smaak is de eenige ware maatstaf voor het nederlandsch, - en bestrijdt dan bewering en bewijs beide. Ik heb echter geen van beide gezegd, maar alleen dit: Die taal is *ten deele* verwerpelijk *inzoover* men het hollandsche taalgebruik tot maatstaf neemt, - en zeer velen, vooral in Noord-Nederland, doen dat werkelijk. De eerste bewering heeft mijn tegenstander niet weersproken, de tweede veeleer bevestigd.

Over het gewichtige vraagstuk der gewestspraken, waaraan de Heer D'Heere zijne laatste bladzijden wijdt, kan ik me niet herinneren ooit een woord geschreven te hebben, - om de eenvoudige reden dat ik me daartoe niet bevoegd reken. Dat het vraagstuk, in de praktijk althans, zijne moeilijkheden heeft, blijkt reeds uit het verschil van meening dat daarover in België tot nu toe bestaat. Geen wonder ook! Voor de opvatting die de Heer D'Heere voor ‘de eenige ware en redelijke’ houdt is in theorie zeer veel te zeggen. Maar in de praktijk moet men ook rekening houden met bestaande en ingewortelde en wijdverspreide oordeelen of vooroordeelen die ertegen pleiten. Ik voor mij zou met leede oogen de gewestspraak zien ten onder gaan die aan de liefelijke liederen van Guido Gezelle hunne teederste en treffendste trillingen leent, - maar ik zie ook met leede oogen dat die vlaamsche dichtjuweeltjes in Holland minder lezers vinden dan bijvoorbeeld de onwaardige maar meer hollandsch getinte roman *Sursum Corda*, waarin een Cyriel Buysse het brave vlaamsche landvolk door het slijk sleurt. Over dit punt wil ik dus met niemand twisten. En het weinige wat ik - na een aangenaam jaartje verblijf in Vlaanderen - van de belgische toestanden meen te kennen, brengt mij ertoe om met geestdrift iederen Vlaming de hand te

reiken, die tegenover het fransche ongeloof en de fransche modderpers het dietsche vaandel hoog houdt, - of dan op dat vaandel *De Nederlanden* of *Vlaanderen, landtaal* of *gewesttaal*, of beide geschreven staan.

En hiermede mijn welgemeenden groet aan den Heer D'Heere. Want over het andere geschilpunt, of de hollandsche uitgave in België meer of minder ingang zal vinden dan de vlaamsche in Nederland, laat ik het oordeel aan den Lezer. Ik voor mij ben niet verder gekomen dan tot een *vermoeden*. De gronden van dat vermoeden, door hem slechts ten deele medegedeeld, staan hierboven in hun geheel. De zijne staan op bl. 51 v. Wie van beiden in dezen het juiste gezien heeft zal eerst de toekomst, dunkt mij, met zekerheid kunnen leeren.

J.P. VAN KASTEREN, S.J.

Maastricht, 30 maart 1895.

Nog ‘De Genesis voor Zuid en Noord.’

IK zelve hebbe, het talmerk 4 van ‘Biekorf,’ waarin mijn opstel over ‘*De Genesis*’ enz. te lezen staat, aan den Eerweerden en zeer geleerden vader van Kasteren doen zenden, en 'k ben blijde alzoo zijn ‘Wederwoord’ uitgelokt te hebben.

Het zij den lezer kond gedaan: dat ik in mijne bijdrage (ziet Biekorf bl. 49) vermeden hebbe het uittreksel dat Eerweerde nu aanhaalt, op zijn geheele te laten drukken, enkel en alleene omdat het mij te lang scheen voor eene uitzende van ‘Biekorf.’ Het is mij bovendien aangename dat het hier nu gedrukt staat omdat ik, gelijk mijn eerweerde tegenstrever, overtuigd ben, dat de lezers zooveel te beter zullen kunnen oordeelen, en tot eene onpartijdige overtuiginge geraken.

Nu ter zake:

Eerweerde vader zegt: ‘uit de aanhaling (van dat uittreksel) zal het spoedig blijken, dat ik de taal van Prof. Vandeputte noch “afgekeurd” noch “beknib-

beld” heb, maar integendeel van iedere uitlating omtrent de *objectieve waarde* zijner taal mij zorgvuldig onthouden heb.’

Hieruit mag men met reden besluiten dat Eerw. vader van Kasteren Vandeputte's tale niet en heeft *willen* beknibbelen noch afkeuren. En dat hij dat eigenaardig dietsch niet *uitdrukkelijk* afgekeurd of beknibbeld en heeft, dat wille ik wel toegeven, toch zij het mij gegund eenige opmerkingen te doen die den lezer zullen laten oordeelen waarom ik in het vermelde vlugschrift, eene zekere vooringenomenheid tegen de tale en het werk van Eerw. Heer Vandeputte hebbe meenen te vinden.

Kortheidshalve, zal ik eerst de eigene bewijsreden van mijnen eerweerden tegenstrever volgen, ze tegen hem omkeeren, door de namen van de vertalers en der talen met malkander te verwisselen, en men zal kunnen oordeelen of ik zoo doende de tale en het werk van professor Dessens afkeure en beknibbele ofwel aanbevele en prijze.

Ik zegge dus:

In het werk van leeraar Dessens zijn er menige woorden, uitgangen, klanken en wendingen die ons *vlaamsch* taalgevoel bepaald geweld aandoen. Zoo om eenige voorbeelden te noemen: al de schrijfwijzen die in tegensprake zijn met hetgeen Van Kasteren aanhaalt, als zijn: *smart, aanvaarden, zaak*[1] het veelvoudig gebruik van *zich; de H. Schrift, het beest*, enz. enz.; alsook nog deze die ik in het XVIde hoofdstuk ter loops bemerkt hebbe: *richte* voor rechte, - *meerdere* in den zin van verschillige. En; *nu zij ziet dat zij*... *versmaadt zij mij*, voor; dewelke ziende dat zij... mij versmaadt. Niet dat wij Prof. Dessens of wien ook het *recht* betwisten om te schrijven zooals

(1) Hier zij in 't voorbijgaan aaDgehaald dat het mij grootelijkg verwondert dat E.H. van Kasteren woorden als *zake* aanhaalt, als zoude die schrijfwijze tegen het taalgevoel van de Hollanders zijn; en dat hij in het eerste vers XVI hoofdstuk, daar waar Vandeputte ‘met *naam* Agar’ en Dessens ‘met *name* Agar’ gebruikt die zelfste opmerkinge niet en maakt op de vertalinge van zijnen landgenoot. Of zoude dat taalgevoel misschien ophouden als de volgende letter een klinker is?

men in Holland spreekt, en die tale zelfs fraaier te vinden, maar het is eenmaal een *feit* dat de vlaamsche smaak daarnaar niet gevormd is.

Ten anderen (bl. 10) het eigenaardig 'Hollandsch' van heer Dessens zal in Zuid-Nederland weinig aantrekkingskracht uitoefenen en het *uitsluitend* gebruik van zijn werk zou van den vlaamschen geestelijke met het oog op den kansel zelfs voorzichtigheid eischen.

Daarentegen, het werk van Vandeputte verdient o i uit oogpunt van taal en stijl allen lof (bl. 6).

Ja zelfs, volgens de getuigenisse van eenen geleerden Hollander is zijn dietsch, uitgeweerd misschien het woord *flessche*(1), (in den zin van *uter, hêmet*) voor den Hollander *ten volle verstaanbaar*.

Volgens mijn bescheiden oordeel zoude het besluit, na deze bewijsreden, moeten luiden als volgt: Al de Vlamingen zullen, uit taalgevoel en voorzichtigheid, de uitgave van Vandeputte alleene koopen.

***

Maar laat ons nu eens te zamen met den Heer Van Kasteren uitrekenen, welk onthaal de uitgave van Vandeputte in Holland te wachten staat?

Voor onze noorderlijke taalbroeders zal de keuze tusschen deze twee uitgaven afhangen van de richtinge die men volgt op taalgebied.

1° Wie aan het Hollandsch, in tegenoverstellinge van het Zuidnederlandsch, blijven vasthouden; dat is, naar onze meenige, deze die van geene ware verbroederinge en willen weten, zullen stellig kleengeestig en uitsluitend

(1) Valt het woord flessche als vertalinge van *uter hêmet* hier wel af te keuren?
Het woord flesch, of flessche staat bij mijner wete als vertalinge van *uter hêmet* in menig gezaghebbende bijbelvertalinge, zooals bij van Wynghen, Thomas Dujardin en Fr. d'Enghien, Smits, allen Belgen, als ook bij Vanderschuur, een Hollander, en tot zelfs in den Hollandschen Statenblijbel toe leest men *flesch*. Het is zeker en vaste, dat men het ding dat men hier wilt aanduiden, bij de Hebreeuwen noch flessche, noch lederen waterzak, maar *hêmet* noemde, en dat het woord flessche wel geschikt is om die zake te bedieden. Hebben de Hollanders misschien de beteekenisse van dat woord verloren dat bij hunne voorouders bekend stond, en zelfs in hunnen Statenbijbel staat?

genoeg zijn om het welgelukken der vlaamsche uitgave te belemmeren; ja zelfs misschien om een werk te verwerpen dat, volgens de eigenmondige getuigenisse van eenen Hollander, Eerweerden vader Van Kasteren, *a/* merkelijk breedvoeriger, dieper en geleerder is, *b/* voor alle Hollanders ten volle verstaanbaar, zullen (zeg ik) kleengeestig genoeg zijn om de hollandsche vertaling vooren te kiezen en daarmede, spijts de geleerdheid, te vreden te zijn.

2° De Hollanders die breedere gedachten hebben, die tot '*verbroederinge*,' tot eene zekere taaleenheid, tot een stelsel dat van weêrzijden aannemelijk zij willen geraken, hoe zullen zij hier handelen, wat zullen zij verkiezen?

Maar eerst nog, welke verbroederinge is er wel wenschelijk en bereikbaar? Ik hebbe naar mijn inzien reeds in mijn laatste schrijven de oplossing aangeduid en ik herhale ze opnieuw, volgens het gedacht van A. Mervillie.

1° Het is zeker en vaste dat die verbroederinge niet en kan geschieden door het opdringen van ééne, 't is gelijk welke gewestsprake, die ter uitsluitinge van alle andere gewestspraken overal en algemeen zoude aanveerd worden. Ik neme de twee gewesttalen die, meen ik, meest kanse zouden hebben om te lukken, zoo 't ware dat er ooit eene enkele moest deuredragen. Wat zal algemeene tale worden, het Hollansch of het Vlaamsch?

Het is een feit dat een groot deel van de Noordnederlanders van ons vlaamsch niet en willen weten, maar er is een ander feit dat niet min zeker en is, het is dat Vlamingen in het algemeene het stramme en stijve Hollandsch dat met zoo veel fransche woorden doorspekt is, noch ter roe noch ter hand en willen aanveerden. Beiden hebben hierin misschien even veel gelijk of ongelijk, maar 't is een feit, dat beide volkeren aldus gesteld zijn, en dat zulke verbroederinge eene ware dwingelandij zoude mogen heeten, die onmogelijk en onrecht is.

2° Noch Hollanders noch Vlamingen en zouden eene algemeene tale willen waarin *alleenlijk* die woorden, wendingen enz. recht van bestaan en leven hebben, die *overal* in al de gouwen gebruikt en verstaan zijn, dat ware broodgebrek en de eeuwige ellende.

3° Eene ware verbroederinge, dat zou eene overeenkomste moeten zijn waarin wederzijds rechten erkend, en wederzijds toegevingen gedaan worden. Eene verbroederinge waarin een kant alles en altijd, en de andere nooit en niets en moet toegeven, en steunt op het recht noch op de reden niet en, en zal geen stand houden. Zouden de Hollanders den slechten, den toegevenden kant willen hebben? Waarom willen zij hem dan den Vlamingen opdringen?

Daarom zoude de ware verbroederinge eene tale moeten scheppen, die allemans recht eerbiedigt, allemans goed aanveerdt, en niemands heerschappij en krenkt; eene tale waar alle woorden en wendingen, alle geslachtelijkheden, uitgangen, klanken, enz. die *echt dietsch* zijn, burgerrecht zouden genieten. Het zij dat ze uit Holland, uit Vlanderen of uit 't is gelijk welk ander geweste herkomstig zijn, het zij ze nog levende op de lippen van het volk gevonden, of uit oude boeken en schriften opgehaald worden, van zoo de taalgeleerden er het merk ‘echt dietsch’ kunnen op slaan, zouden zij als klinkende munte in den algemeenen taalschat gestort, naar behoefte en behooren gebruikt en weigerlijk bewaard worden.

Ik wete het wel dat men zelfs tegen dit stelsel moeilijkheden kan opwerpen, maar tot nu toe en hebbe ik nog van geen redelijker gehoord, en vonde ik een dat beter en billijker is, ik zoude het bereidwillig aanveerden. Nu, Vandeputte heeft dit verstaan en de regels die uit dien verbroederingszin voortvloeien heeft hij in het werk gesteld.

En 't en lijdt geen twijfel, dat zijne poginge tot verbroederinge wel gelukt en zijne toegevendheid groot moet zijn, dewijl een Hollander zelve moet getuigen dat ‘menige volzin (bl. 5) bij Vandeputte zelf den waan dat Vlaamsch en Hollandsch slechts twee namen zijn voor een zelfde Nederlandsch zou kunnen versterken, en dewijl zijne tale voor den Hollander ten volle verstaanbaar is.’

Hoe zullen die Hollanders dan handelen?

Deze die de ware verbroederinge willen, en God lof,

hun getal groeit dagelijks aan[1], zullen zonder den minsten twijfel de vlaamsche uitgave verkiezen; bijzonderlijk de priesters, de seminaristen en alle geleerde lieden, die op grondiger geleerdheid en meer breedvoerigeren uitleg verliefd zijn; en zij zullen bovendien in het gebruik van dat werk eenen middel vinden om hun 'echt dietsch' (of nederlandsch) eigen te maken.

En de voorspellinge zoude klaar zijn: de uitgave van Vandeputte zal in veel grooter getal in Holland dringen als deze van Dessens in Belgenland.

***

Maar laat mij toe, menige andere opmerkingen ter zijde latende, er nog eene te maken, over de kwade voorspellinge van mijnen eerweerden tegenstrever.

Hij vermoedt dat de hollandsche uitgave meer in Belgenland zal dringen als de vlaamsche in Holland, en dat vermoeden schijnt mij enkel en alleene te steunen op het *feit* dat het hollandsch *taalgevoel* (is 't niet de vooringenomenheid) ten huidigen dage alzoo bestaat. Dit feit stelt de eerweerde schrijver vaste, zonder te willen oordeelen of zijne landgenooten, met dat taalgevoel in te volgen, met alles wat aan hunne hollandsche smake mishaagt af te wijzen, verstandig of onverstandig zullen handelen. Waarom zegt hij dan: *ons* hollandsch taalgevoel?

Waarom weigert een knappe schrijver, een geleerd en gezaghebbend man, zijn oordeel te strijken? Waarom hier gezwegen?

(1) Die zucht naar verbroederinge heeft het volgende gedacht ingegeven aan *Revue biblique internationale* (4e jaar, T^{k} 1, bl. 119). Een medewerker die V.K: teekent spreekt over de vlaamsche en hollandsche vertalinge van den bijbel en op het einde van zijne kleine bijdrage zegt hij:
Tout en souhaitant le meilleur succès aux deux comités, plusieurs se demandent pourquoi ils ne se sont pas réunis pour donner une même traduction à tous les catholiques de langue neerlandaise?
De Vlamingen zouden gemakkelijk kunnen antwoorden op de vrage waarom men niet te gare gewrocht en heeft; en de antwoorde zoude bewijzen dat de schuld en de verantwoordelijkheid van die zake op hunne schouders niet en weegt, en dat, zoo er iemand niet toegevend geweest hoeft, het toch de Vlamingen niet en zijn; alhoewel zij eerst het gedacht en de wijze van uitgeven opgevat hadden.

a) Zoo hij *meent* dat de Hollanders door de vlaamsche uitgave te verwerpen *onverstandig* zullen handelen, waarom niet gezeid en bewezen dat zij ongelijk hebben? Waarom, uit christene vaderlandsliefde, en uit achtinge voor zijn eigen volk, zijne landgenooten niet afgehouden van eene onverstandige daad. In stede van door hun zwijgen een valsch gevoelen als het ware aan te kweeken, waarom en zouden de geleerden zoo iets niet voorkomen met te prijzen waar er dient geprezen te worden, wel wetende dat het volk zal lezen wat geleerden aanprijzen.

Bovendien, komt het hem wel toe te vermoeden en te voorspellen dat zij onverstandig zullen handelen? Kwaad vermoeden van eens medeburgers opvatten, en nog meer het nederschrijven, en is ongetwijfeld niet vereerend noch vleiend voor eigen land-, stam- en taalgenooten. Of, 't gene nog min vleiend is, meent de eerweerde schrijver misschien dat zijne landgenooten, tegen alle recht en reden in, koppig en verstokt in hun onverstand zullen blijven volherden?

b) *Meent* hij integendeel dat zij *verstandig* zullen handelen, waarom het dan niet *uitdrukkelijk* en rechtuit gezeid? waarom dan niet geschreven b.v.: Hollandsche taalgenooten, die voor recht en reden zijt, gij moet de vlaamsche uitgave verwerpen om deze en die gegronde redens.

Waarom laat hij het enkel als ten dievelinge, en bedektelijk verstaan, daar hij als mannen die voor de *verbroederinge* zijn, (iets dat zeker wel goed an wenschelijk is) deze alleene aanziet, die de hollandsche uitgave zullen verkiezen? En waarom voegt hij erbij dat deze lieden in het gebruik der hollandsche uitgave een onwaardeerbaar middel zullen vinden om zich *onberispelijk* nederlandscheigen te maken? *Onberispelijk* nederlandsch is hier zeker wel gezeid in tegenstelling met het *eigenaardig dietsch van Vandeputte*, ofwel het redenen van Vader Van Kasteren houdt weinig aaneen. Is dat niet *zijdelings* afkeuren en beknibbelen?

Ik zoude nog vele dingen moeten bespreken, maar mijn schrijven is al lang genoeg, en ik sluite met opentlijk te bekennen dat:

Alhoewel ik Vlaming ben, en onze tale, ons volk en onze geleerden rechtzinniglijk beminne, ik toch zonder aarzelen de hollandsche uitgave zou verkiezen, zoo een geleerd man gelijk eerweerde Vader Van Kasteren, mij beweerde dat de hollandsche uitgave dieper en breedvoeriger is als de vlaamsche, en voor mij ten volle verstaanbaar.

Ik late mijn gedacht over aan den verstandigen lezer en vrage hem dat hij naar recht en reden, zonder vooringenomenheid, zoude oordeelen of ik gelijk hadde of niet met in het schrijven van E.H. Van Kasteren eene afkeuringe, eene beknibbelinge te vinden, die, alhoewel eene bedekte, toch eene afkeuringe, eene beknibbelinge was. Met eenen bedanke ik 'Biekorf,' omdat hij mijn schrijven heeft willen drukken, en ik groete den Eerweerden Heer Van Kasteren met minzaamheid en hoogachting.

L. D'HEERE

Mingelmaren

Boekennieuws

DE brugsche 'Société d'Emulation' heeft, sedert vier maanden, twee geleerde werken uitgegeven, waarmede onze lezers geern zullen kennis maken. Beide zijn geschreven door den Heer L. Gilliodts-van Severen, den onvermoeibaren en nooit volprezen stadsarchivaris. Zij dragen voor opschrift, het eerste: '*Les Registres des* ZESTENDEELEN, *ou le Cadastre de la ville de Bruges de l'année* 1580;' 401 bladzijden; het tweede: 'BRUGES PORT DE MER *Etude historique sur l'état de cette question, principalement dans le cours du seizième siècle, d'après des documents inédits reposant aux archives de la ville de Bruges*; - *avec trois cartes inédites des années* 1514, 1546 *et* 1588'; 540 bladzijden.

Deze belangrijke verhandelingen verdienen in '*Biekorf*' besproken te worden. Een jonge medewerker zal eenige mededeelingen doen over de 'Zestendeelen' enz.; wat 'Brugge-Zeehaven' betreft, wij zullen, volgens den boek van den Heer Gilliodts, in drie bijdragen, eene studie geven over de middels die Brugge, in de jaren vijftienhonderd, gebruikt heeft, om zijne oude haven van Sluis, het zoogenoemde Zwin, open te houden.

Deze middels en hebben ongelukkiglijk met geenen goeden uitslag bekroond geweest en het Venetie van het Noorden is ten onder gegaan. Mocht eene nieuwe Zeehaven het welhaast doen verrijzen!

H. ROMMEL

Ter indachtigheid

Poperynghe, 11 febr. 1812.

Godtminnende Dogter,

VERNEME uyt uwe aengenaeme tydingen dat gy wel te vreden zyt in uwen aengenomen staet; den Heere believe u de volherdinge te geven.

Gy zult de bijzondere gratie van uwen roep wel beantwoorden, indien gy by den iever voor uwe eygene volmaektheyd, nog voegt veele zorgvuldigheyd voor den lichaemelyken en geestelyken nood van de arme lidmaeten van J.-C.

Wilt dan zonder ophouden d'oodmoedigheyd, verduldigheyd en gehoorzaamheyd betragten.

Gedenkt dikwils hoe zoet en gelukkig het is den Heer te dienen in verwijderinge van de bedorventheyd van de wereld.

Hebt d'oeffeninge van het inwendig gebed wel ter herten, en vraagt met veele vierigheyd van Godt den geest van gebed. Zonder gebed en veele oeffeninge van het gebed zoude gy het eynde van uwen roep niet konnen bereijken die is uwe eijgene heyligmaeking en het dubbel welzijn van de arme lieden.

Belieft uwe weerde overste en geheel het gemeente te verzekeren van mijne agtinge met den wensch van eenen zaeligen vasten.

Geve u mynen zegen.

Uwen toegenegen vaeder in Christo,

D.A. LAUWERS, past.'

Die brief is geschreven en geteekend door zaliger den E.H. Dominicus-Augustinus Lauwers, Deken der Christenheid van Poperinghe van Maarte 1815 tot den dag van zijn overlijden 21 April 1824. Hij stond als Pastor op O.L.V. te Poperinghe, hoe lange en kan ik niet zeggen, en hij ging van daar over naar Sinte Bertens als Pastor en Deken. Hij was geboren te Belle in Fransch-Vlanderen en zone van Dominicus-Jacobus-Lodewijk bij Pieternelle-Threse Devos. Hij stierf ter elde van 66 jaren. God gedinke zijn' ziele!

Het opschrift of terecht was als volgt:

'Aen Masoeur Coleta Werquin, bij de Zusters van Liefde tot Cortryck.

[Nummer 8]

Tot nut van elkendeen

VAN den oorloge, daarin ze malkaar na 't lichaam dooden, hebbe ik nu ne goeden stapsteen naar den snot, of naar de *mode*, zoo men zegt, daar de lieden hun zelven en malkaar mee hertsteke dood doen, in den geldbeugel.

Want, terwijl ze tegen malkaar staan en pronken en kraanhalzen, zoo halen ze malkaar de slagpennen uit, bij zoo verre en bij zoo vele, dat ze op een einde niet verder meer en kunnen als, met hunnen bek voorwaards, ievers in den messing te vliegen.

Ja, menige vlaamsche kop, die voor geenen koning en zou uit den weg gaan, wordt zoo dwee als een paplam en buigt buik neerwaards voor die afgodinne, die al de koningen en al de opperbazen van de wereld voor hare voeten ziet liggen rondkrinkelen.

Maar één dingen en is er dat ze meester of baas kan, en dat is 't geld.

Bekostigt mij bij dage en bij nachte die prentjes met mooie mannekes en mooie wijvekes daarop, die de gedienstige Parijzenaars, om de vijf dagen, ons plegen af te zenden!

Stelt mij uwen zin, en hebt mij gadinge naar al die Parijsche bruiloftslepen, naar al die poefs en die gramgaten, zoo men zegt; naar die dun af geknoopte, afgenepene wespen rokkelijfs: 't is verloren gepraat, als ge niet stijf dikke van koorneerde en ligt, ge moet eraan.

't Is waar, ge kunt het altemale aan de balke laten schrijven: ge kunt het op de kerf en op den plak halen; maar borgen zonder betalen, dat heeft nog kortere veurenden als die eeuwige vreden, die de koningen en de keizers onderteekenen. Gelooft dat ik u zegge.

Om kort te maken, koken moet kosten, zegt het spreekwoord, en voor die dat niet en verstaan, 't is te zeggen, zonder *van den dien daar*, geen hoedtjes, geen slingerdoeken, geen fraaie tierlewiewietjes uit de fransche speelgoedwinkels van Parijs te verkrijgen.

Gelijk de olie voor de lampe is, zoo is 't geld voor al die den draf van de Fransche *mode* wilt volgen.

Als ge dat afgodinnenbeeld niet dagelijks en zalft, en 'n smout, en 'n smeert, met van die kostelijke beugelolie daar, zoo ziet gij de godinne, al kan ze anderszins geheel de wereld dwingen, allengskens te niete gaan en wegsterven, gelijk een' slekke op een spit.

Laat ons nu het doen en 't laten van de menschen nog wat nader en op de keper bezien.

Al dat gewroet, dat gebaar, al dat gekrabeul en al dat hersengebraak, vóór dag en dauw, waartoe dient dat?

Waarop zetten de lieden hunne zinnen, van als ze 's morgens vroeg met hun peluwmutse hunne nuchtere oogen open vagen, tot 's avonds late, als ze de voorgemelde peluwmutse, al gapen en al geeuwen, weêr over hunne ooren halen?

Op het geld.

Ja, elk en altemale snakken ze, en smachten ze, en smekken ze daarachter, gelijk de palingen doen, achter den verschen meidauw.

't Is waar, de arbeidslieden beulen om gekleed en gereed te zijn, en om eten en drinken te hebben, van hunne daghure.

Maar die duizenden, die her end weder her duizenden, die boven de arbeidslieden staan, de die hebben toch, in Gods namen, wat anders in d' zin als kost en kleeren, zou 'k gelooven!

De Jawaan, in Hollandsch Indenland, arbeidt in den koelen morgenstond krak zoo vele en niet meer als dat hem noodig is om twaalf duiten rijke te worden, en dan geeft hij zijne twee handen speeltijd tot 's anderdaags.

Immers, om twaalf duiten kan hij ruime zooveel rijs en zooveel gedroogden visch koopen, als dat hij er den godschen dag van doen heeft.

Ware 't dat al de menschen die met de boter bachten den lijs liggen van gedacht waren gelijk den Jawaan, en dat ze bij voorbeeld ievers in een manhuis wilden gaan leven op twaalf duiten daags, zegt mij, waarom zou iemand, die met zijne brandkiste vol landschapsbrieven zit, nu nog langer handelen in Oostenrijksche, Russensche of Pruisensche schalden?

Waarom zou een boer die 't wel zitten heeft nog verder, deur dikke en deur dinne, vuil en ongedaan, nat en smerig, in de Veurnambachtsche vettewee'n achter koeien en kalvers gaan loopen?

Waarom zou een koopman die binnen gespeeld is, nog voor Tanneke-Wanneken-Elkendeen in den toog willen komen, en pruimen wegen?

Waarom zou een huivetter nog in den stinkenden looibak huiden gaan versleuren?

Waarom zouden de ambtenaars die hun buikske rond g'eten hebben aan 't *rasteel*, of, in 't vlaamsch gezeid, aan de heize van 't land, dat land nog voort blijven dienen?

Waarom zouden de lieden hier of daar zoo geerne weduwen op het papieren zolderke steken, om ze vrij te waren, zoo ze zeggen, tegen 't lankeuvel en tegen de koude voeten, tegen peste en tegen hagelslag, tegen dood en duivel, al 'n ware 't niet van 't geld?

Ware 't niet van 't geld, al dat wel - en dat veelhebbend volk zou met hunnen rugge in den renstoel, met eene lange pijpe in hunne rechtere hand, en met eenen grooten gentschen in hunne slinkere, de *gazette van Brugge* zitten lezen, en groote truizen toebak smooren, en maar laten koomenschappen, boeren, geldhandel drijven, die anderszins de krotte uit hunnen eers niet en zouden kunnen weren: *item* zoovele, het geneest!

O dat lieve geld! Het verzoet en het verhoningt de duizend zorgen en de bekommernissen die Evas kinders hun aandragen op de wereld.

Waarom meer woorden daartoe den hals gebroken?

Zoo de gewichten voor het uurslag, zoo de meulenenden voor de meulens, zoo is het geld voor de menschen.

Doet de gewichten weg en 't uurslag en heeft geene tonge meer.

Brandt de meulenenden af en de meulen en maalt niet langer.

Net alzoo zouden wij menschen ook zwijgen, stille vallen, ophouden van talen en van malen, wierden wij niet dagelijks opgewonden en wêer- en wederomgezweept en rondgekasjouwd door het geld!

(*'t Vervolgt.*)

Traneeuw

IN het Bijblad van Biekorf, 1894, blz. XXXIII en vlg. meenen wij met zekerheid vastgesteld te hebben dat de dietsche geslachtsnamen uitgaande op -*eeuw*, sedert de late middeleeuwen of het vroege nieuwdietsche tijdvak, beantwoorden aan de fransche namen uitgaande op -*eau* (vlandersch-henegouwsch -*iau*), en ons eene jongere ontwikkeling voorstellen van de fransche namen op -*el* (vl. hen. -*iel*), wier dietsche weergade uitgaat op -*eel*. Een name, die mij sedert dien onder de oogen gevallen is, moet bij de lijste gevoegd worden, die ter vermelde plaatse aangegeven is: te weten *Traneeuw*, met zijne,

door mij insgelijks aan getroffen, bijvormen *Trannel* en *Tranneel*.

Dezen name zullen wij hier zoeken uit te leggen.

De latijnsche klankgroep *m'l*, die overigens in niet vele woorden te voorschijn komt, wordt in het Picardisch, waaronder het Vlandersch-Henegouwsch, anders behandeld dan in het gemeen Fransch: in het gemeen Fransch immers ontwikkelt deze groep tot *mbl*, in het Picardisch integendeel tot *nl*, waaruit later *nn* (of *n*). In de middeleeuwen worden de laatstgenoemde vormen nog de eene nevens de andere gebruikt. Zoo vind ik bij Gillon le Muisit, abt van Sint-Maartens te Doornijk, die leefde op het einde der 13de en in het begin der 14de eeuw, de volgende vormen: *assanler, assenner, asanner, assaner, rassanner, resanler* = assembler, rassembler, ressembler, *assenlée* = assemblée, *ensanle* = emsemble, *sanlans* = semblable, *sanler* = sembler, *tranler* = trembler (z. *Poésies de Gilles li Muisis*, uitgave van den heer Kervyn de Lettenhove). In de tegenwoordige tale heerscht uitsluitelijk *nn*, of beter *n*, want, hoedanig de vroegere uitsprake moge geweest zijn, hedendaags wordt de *n* in allen gevalle enkel gesproken. Het bewijs daarvan vind ik bij A.J. Hécart, *Dictionnaire Rouchi - Français. Rouchi* noemt men de tale van het grootste deel van het huidige (Belgisch) en voormalige (nu fransch) Henegouwen. Welnu, in het vermelde woordenboek staan de volgende woorden opgenomen: *Assaner, rassaner, ersaner* = assembler, rassembler, ressembler, *ensanne* = ensemble, *sanan* = semblant, *saner* = sembler, *tranant* = tremblant, *traner* = trembler, en *trane* = tremble. populus tremula.

Hier hebben 't wij vaste. Dit slag van populieren, dat *populus tremula*, in 't Fransch *tremble* genoemd wordt, voert in de Vlandersch-henegouwsche streken, en dat regelmatig, volgens de daar heerschende klankwetten, den name van *trane*; voegt daarbij den verkleeningsuitgang -*ellu*, die bij de boomnamen zoo gemeen is, en gij bekomt *tran*(*n*)*el*, *tran*(*n*)*iel*, later *tran*(*n*)*eau*, *tran*(n)*iau*: al vormen die moeten bestaan hebben of nog bestaan, die ik echter niet tegen gekomen en heb.

Dat een boomname, en wel niet het minst onder zijne verkleengedaante, geslachtsnaam worde, heeft niets dat ons kan verwonderen. Wij hebben deze toepassing opgemerkt bij *Aubel*, en met waarschijnlijkheid besloten bij *Annel*, met hunne bijvormen; het zelfste kunt gij bemerken bij *camel* (van vl.-hen. *carne* = fr. charme), *quesnel* (van vl.-hen. *quesne*, later *quenne* = fr. chesne, later chêne), enz., enz., want het ware gemakkelijk deze lijste met menige voorbeelden te verrijken. Uit dit alles zullen wij wel het recht hebben onzen geslachtsnaam *Traneeuw, Tranneel, Trannel* te aanzien als eene verkleengedaante van den picardischen boomnaam *trane*, fr. *tremble*.

Nog eene bemerking, die, hoop ik, deze gevolgtrekking zal komen staven. Van boomnamen zijn, door middel van het achtervoegsel -*etu*, heel dikwijls naamwoorden gevormd, die de plaats aanduiden waar het bedoelde slag van boomen in eene zekere hoeveelheid geplant zijn. In het oudste Fransch had het genoemde achtervoegsel den vorm -*eit*, later *oi*(*t*); in het tegenwoordig Fransch hebben wij -*aie*. Zulke naamwoorden zijn, zooals uit den aard der zake gemakkelijk te begrijpen is, dikwijls tot den rang van gehuchtenamen, ja, dorpsen stadsnamen verheven; als geslachtsnamen, of als bestanddeelen van geslachtsnamen, zijn zij ook veelvuldig in gebruik. Nevens *Annel*, met zijne bijvormen, hebben wij *Delannoy, Delanois, Delaunay*, enz.; nevens *Camel* hebben wij *Carnoy*; nevens *Quesnel* hebben wij *Duquesnoy, Duquenois*, enz., enz. En zoo ook nevens *Trannel* vind ik, *Trannoy, Detrannoy, Dutranois, Dutrannoit*.

Deze waarneming schijnt mij niet weinig geschikt om aan de bovenstaande gissinge, wegens den oorprong van *Traneeuw, Tranneel, Trannel*, eene hooge waarschijnlijkheid bij te zetten. Ja, mijns inziens, is het noodzakelijk den gegeven uitleg als zeker te aanveerden, zoolange niet nieuwe en doorslaande bewijzen hem en komen aan 't wankelen brengen of omverre werpen.

A. DASSONVILLE

De Mooie-Hel of de Mooie-Nel?

IN het voorgaande nummer van dit weekblad[1] wordt, bij de aankondiging van zeker werk, de vraag gedaan of de naam ‘Mooie-Hel,’ die eigen is aan eenen waterplas bij Spaarndam, en die in dat werk genoemd wordt, niet tot de fouten moet gerekend worden.

Het zij mij vergund op die vraag te antwoorden, en wel met een beslist: Neen! Die naam Mooie-Hel is goed, geenszins eene fout. De vrager in het Predikbeurtenblad heeft waarschijnlijk gemeend, dat de naam Mooie-Nel, waaronder deze zelfde waterplas in de volksspreektaal van Haarlem en omstreken bekend is, de ware zoude zijn. Inderdaad wordt dit meertje steeds zóó genoemd, wordt die naam in den regel ook zóó geschreven. Maar dit is verkeerd.

Het is genoeg bekend dat de *h* eene letter is, die zeer los in den zadel zit. Met andere woorden: eene letter van weinig beteekenis voor de uitspraak, en die ook menigmaal verloren gaat, niet uitgesproken wordt, al schrijft men haar wel. Om van de stomme *h* der Franschen te zwijgen, herinneren wij slechts aan de Zeeuwen en Vlamingen, die deze letter nooit ('t en zij dan op de verkeerde plaats) uitspreken in hunne dagelijksche spreektaal of landseigene gouwspraak. Ook op Flieland, te Enkhuizen, te Zwolle en elders in noordelijk Overijssel, en nog in andere streken van ons land heerscht deze verwaarloozing der *h*. In Duitschland treft men hier en daar deze zelfde bijzonderheid aan, en de oud-ingezetenen van Londen, de zoogenoemde Cockneys of 'Arrys zijn daar al mede om bekend; het Engelsche spotblad Punch geeft daarvan schier week op week getuigenis. Voorbeelden, die men aanhaalt ter kenschetsing van deze bijzondere uitspraak onder ons, b.v. ‘De Hengelen in den Emel,’ ‘Mijne Eeren en Hingelanden’ (als aanspraak bij eene vergadering van poldergenooten), enz. zijn algemeen bekend. Ik wandelde eens door de

(1) Het Predikbeurtenblad, te Haarlem.

straten van Enkhuizen, en bleef een oogenblik staan kijken voor een oud burger-woonhuisje, waarvan de fraaie Oud-Hollandsche trapjesgevel mijne aandacht trok. Een praatgrage oude baas uit de buurt kwam op mij toe, en zeide: ‘Dat is nog ereis een mooi hout geveltje, m'n-'eer!’

- Een houten geveltje? Wel man! 't is van steen. -

Zeker is 't van steen. Ik wou maar zeggen, dat het al zoo hout is. (Hout of hout = oud)[1].

Maar behalve deze bijzondere en sterk uitgedrukte weglating der *h*, of verkeerde plaatsing dier letter, aan sommige plaatsen en streken bijzonder eigen, komt ook bij alle Nederlanders zonder onderscheid die verwaarloozing der *h* in sommige woorden algemeen voor. Immers wij allen schrijven wel terecht *te huis* of *t'huis*, maar iedereen spreekt uit, niet enkel in de dagelijksche spreektaal, maar eveneens in deftigen of geijkten trant, *t' 'uis* of liever rechtstreeks *tuis*. Zoo heeft ook de Mooie Hel hare *h* verloren, en is eerst Mooie El geworden.

Ja, maar zulk eene gaping tusschen twee op elkanderen volgende klinkletters (en dan nog wel twee *e*'s) als in Mooie-El voorkomt, is onduldbaar voor het onbewuste fijne gevoel voor welluidendheid der tale, eigen aan het Hollandsche volk. (Die gleuve (*hiatus*) moet aangevuld worden om de wille der welluidendheid. Daarvoor neemt men in den regel de letter *n* te baat, omdat die letter, als sluitletter van het verbogene lidwoord (eenen of den, de (n) Hel, den (H)el, de Nel), veelal die *e* of eene andere, van de voorgaande *h* beroofde klinkletter vooraf gaat.

(1) Bekend is ook het zoogenoemde raadsel van Zwolle. Een burger van die stad wilde de, pas mooi geschilderde, voordeur van zijn huis sparen, en de menschen, die zijn huis binnen gingen, nopen dit te doen door de achterdeur; een hek in, en dan om het huis heen. Hij schreef dus op een leitje, dat hij naast zijne voordeur ophing, deze woorden, vier regels onder elkanderen: *Nietet usin mardromeen etekin*.
Dit opschrift trok natuurlijk de opmerkzaamheid der voorbijgangers, en wekte hunne verbazing, wijl niemand het ontraadselen kon. Toch was het zeer eenvoudig goed Zwolsch. De man had geschreven zooals hij gewoon was te spreken: *Niet et uus in, mar drom een et ek in*, dat is: Niet het huis in, maar daar om heen het hek in.

Oudtijds schreef men ook wel zoo. Zie hier een voorbeeld. In eene Oud-Amsterdamsche oorkonde, van de zestiende eeuw, lees ik: ‘die Warmoesstrate, beginnende an Sint Olofspoirt tot die narm toe.’ Dit ‘*narm*’ wil zeggen: de arm of bocht, die de Warmoesstaaat te Amsterdam maakt den IJ-kant toe, en waarnaar nog de Oudzijds-Armsteeg aldaar haren naam draagt. Ook ‘nelleboog’ en ‘nemmer’ (aan de nelleboog, in de nemmer, in plaats van aan den elleboog, in den emmer) is mij in oude geschriften wel voorgekomen. En zoo ook nel, Mooie-Nel, in plaats van het oorspronkelijke (h)el, hel, Mooie-Hel.

Maar het woord hel is toch wel zeer zonderling, ja onredelijk gekozen, om daarmede eenen waterplas te noemen! zoo hoor ik mij, dunkt mij, tegenwerpen. Volstrekt niet, is mijn antwoord. De naam hel komt in dezen zin geenszins zeldzaam in alle Nederlandsche gewesten voor. Sta mij toe ook dit nog even nader aan te toonen.

Die helnamen zijn reeds zeer oud, ten minste duizend, en misschien ook wel tweeduizend jaren. De oude Germanen in het algemeen, en dus ook de oude Friesen, Franken en Sassen, onze voorouders, hadden in hunnen heidenschen tijd eene voorstelling van de hel, van de plaats waar de onzalige geesten of zielen verblijven, als van een duister, koud en vochtig oord[1]. Zij dachten zich deze plaats, deze hel (reeds door hen aldus genoemd) als een groot hol ergens in het binnenste der aarde, onder de wateren. Holen en spleten en kloven in bergen en rotsen, geheimzinnige bronnen (in de bergachtige streken van Germanië), of, in de lage landen aan de zee, gelijk de Nederlanden zijn, diepe, schier grondelooze putten met water gevuld, diepe poelen of meertjes, of ook diepe kolken in stroom of zeegat, waar de golven bruischten en de stormwind loeide, gaven, naar hunne

(1) Dientengevolge spreekt men nog heden van ‘helsch donken’ en ‘helsch koud’, ofschoon de hel, naar de voorstelling des Bijbels, juist een hevig brandend vuur is, dat noodwendig hitte en licht moet verspreiden.

meening, toegang tot de hel, of werden ook wel, bij uitbreiding der beteekenis, voor dat onzalige oord zelven gehouden.

Deze voorstelling uit het Heidendom kon eerst langzamerhand door het Christendom uit de gedachtenis der landzaten verdrongen worden. Ja, nog heden vindt men, overal in Germaansche landen, de sporen van die oude voorstelling, de herinnering aan die heidensche denkwijze in de namen, aan sommige waters eigen. In Friesland zijn er velen zoo. Die daaraf nader bescheid wil weten, leze een opstel van mijne hand, getiteld: ‘De Hel in Friesland,’ geplaatst in den Frieschen Volksalmanak voor het jaar 1894. En dat zulke namen ook in Holland niet ontbreken, bewijst ons de Mooie-Hel bij Spaarndam. Waarom juist *mooie* Hel? Dit kunnen wij hier niet nader onderzoeken. In allen gevalle is dit een fraai meertje, in schilderachtige, oorbeeldig Hollandsche omgeving, uitgebreid tusschen het Spaarne en de Liede, in de verte omringd door de dorpen Spaarndam, Spaarnwoude en Haarlemmer-Liede.

Verder nog in Holland: de Helder, oorspronkelijk voluit de Heldeur, Oud-Friesch *hella dore* (deur, toegang van de hel), namelijk tot het sterk stroomende, onstuimige zeegat tusschen het eiland Texel en den vasten wal van Noord-Holland. Aan eenen bijzonderen stroom of slenk in dat groote West-Friesche zeegat wordt door de zeelieden aldaar nog heden de naam van de Helsdeur, voluit, gegeven. En dan aan het andere uiteinde van het eigentlijke Holland, in het zuiden, gaven onze voorouders aan den breeden, fel en hol stroomenden mond van de Maas ook den naam en de beteekenis van Hel. De Romeinen verlatijnschten dezen naam tot *Helium*, en onder dien naam staat de Maasmond nog op menige oude aardrijkskundige kaart vermeld. Ook hangen nog de namen Hellevoet en Hellevoetsluis, eigen aan een oud dorp en aan een havenstadje op het eiland Voorne, aan of in deze oude Hel gelegen, met deze oude benaming samen.

JOHAN WINKLER

Van 't wit vogeltje

't **W**AS ne keer ne koning en 'n koninginne, en eens, 's winters dat het gesneeuwd was, ging de koninginne in haren hof onder eenen appelboom zitten en zij schelde eenen appel. Al den appel schellen sneed zij in haren duim, en 't liepen drij druppeltjes bloed uit, die in den sneeuw vielen.

De koninginne dacht in haar eigen: 'k wilde dat mijn kind kaakskens hadde die zoo rood waren als bloed, en handtjes die zoo wit waren als sneeuw.

En haar kind kreeg kaakskens zoo rood als bloed, en handtjes zoo wit als sneeuw.

De koninginne was in zulke 'n danige blijdschap, dat zij er van stierf.

De koning trouwde eenen tweeden keer. De nieuwe koninginne was eene afgunstige en eene hooveerdige vrouwe. Zij gekreeg ook een dochterken, maar 't en was op verre na zoo schoone niet als dat van de eerste koninginne. Daarom en kon zij dat kindtje met zijne bloedroode kaakskens en met zijne sneeuwwitte handtjes niet geluchten. 't Gebeurde ne keer dat de koning op jacht was, en dat de koninginne met de kinders alleene thuis bleef. Zij riep het schoon kindtje in eene kamer en zij sloeg het zijn hoofd af. Als het zijnen geest gaf, zoo vloog er een wit vogeltje uit zijnen mond en 't flodderde naar buiten. Dan kapte de koninginne het kindtje aan stukken, braadde het en diende het den koning op. De koning, die van de jacht kwam, had grooten honger, en, hoe meer hij at, hoe meer hij begeerde. Iederen keer dat hij een beentjen afgeknaagd had, wierp hij het onder de tafel, en Leentje, die buiten de wete harer moeder in de keuken was, als zij het kindtje in stukken kapte, ging haren besten zijden hoofddoek halen, vergaârde al de beentjes erin, en schreemde bloedige traantjes. Dan ging het die beentjes in den hof gaan leggen onder den zelfsten appelboom daar de koninginne, die gestorven was, dien appel schelde, en in haren duim sneed; doch, met rooi lagen zij daar, of 't wipte een sneeuwwit vogeltje op de takken van dien boom, en dat vogeltje begon zoo schoone

te zingen, dat Loontje, in plaatse van te weenen, over was van blijdschap, en dat 't van den boom niet meer weg en kost.

Het vogeltje nochtans en verlette niet lange; 't ging voor de deure van eenen goudsmid zitten en 't zong:

Mijne moeder heeft mij geslacht
mijn vader heeft mij g'eten,
en mijn zuster Leentje
vergaarde van beentje
tot beentje
in haar zijden doek,
kievit, kievit, kievit,
wat voor 'n schoone vogel ben ik.

De goudsmid kwam zooeven een gouden keten te vermaken; en, bij 't hooren van dat schoon gezang, ging hij buiten gaan luisteren. Als hij dat sneeuwwit vogeltje zag, dat stond van zingen, riep hij: ‘Lief vogeltje, zingt dat nog nen keer.’

Het vogeltje zeide: ‘'k En zinge geen tweemaal voor nieten. Geeft mij die gouden keten, die gij daar komt te vermaken, zoo zing ik nogmaals.’ De goudsmid gaf ze hem, en het vogeltje hernam:

Mijne moeder heeft mij geslacht
mijn vader heeft mij g'eten,
en mijn zuster Leentje
vergaârde van beentje
tot beentje
in haar zijden doek,
kievit, kievit, kievit,
wat voor 'n schoone vogel ben ik!

En toen ging het vogeltje voor de deure van eenen schoemaker zitten en het zong van:

Mijne moeder heeft mij geslacht.....

Als hij dat hoorde sprong de schoemaker buiten, sloeg zijne oogen rond, en zag daar het sneeuwwit vogeltje, dat nu ophield van zingen. ‘Lief vogeltje,’ zeide hij, ‘zingt dat nog nen keer.’ En 't vogeltje antwoordde wederom: ‘Ik en zing geen tweemaal voor nieten; geeft mij daar dit paar schoone schoetjes, die opgemaakt zijn.’ De schoemaker gaf ze en 't vogeltje herging van:

Mijne moeder heeft mij geslacht.....

Dan ging het op eenen boom vliegen, en nevens dien boom waren jongens bezig met eenen molensteen te verwentelen. Het vogeltje zong nogmaals van:

Mijn moeder heeft mij geslacht.....

De jongens zagen naar omhooge en riepen: ‘Lief vogeltje, zingt dat nognen keer.’ Maar 't vogeltje antwoordde nog eens: ‘'k En zing geen tweemaal voor nieten.’ De jongens zeiden: ‘Wij en hebben niets om u te geven.’ ‘Geeft mij dien molensteen,’ zei het vogeltje. De jongens antwoordden: ‘Ja maar, wij en mogen dat niet; wij zouden van den boer weggezonden worden.’ ‘Geeft gij hem maar,’ zei het vogeltje, ‘ik zal maken dat de boer u niet en zal wegzenden.’ Men gaf hem den molensteen en het vogeltje zong van:

Mijn moeder heeft mij geslacht.....

Dan vloog het naar zijns vaders huis, en daar begon het te zingen voor de deure. De koning kwam op dit schoon gezang buiten, en het vogeltje liet de gouden keten om zijnen hals vallen. Leentje wilde ook het vogeltje zien en zij kreeg de schoone schoetjes, die gansch op haren voet gingen. De koninginne stak ook haar hoofd uit, maar ze wierd van het vogeltje met den molensteen dood gesmeten.

***

Deze vertellinge wierd opgenomen gelijk zij gehoord wierd, tot Iper en te Brugge, en volledigd, met hetgeen aan den eenen zeg ontbrak uit den anderen te nemen. Alzoo komen wij geheel naar van Grims vertellinge over de zelfste stoffe.

Om een gedacht te geven over de gelijkenisse, schrijven wij hier de duitsche verzekens in 't platduitsch, zoo zij in gebroederen Grimm hunnen Machandelboom staan:

Mein mutter der mich schlacht,
mein vater der mich ass,
mein Schwester der Marlenichen
sucht alle meine Benichen,
bindt sie in ein seiden Tuch,
legts unter den Machandelboom;
kywitt, kywitt, wat vör 'n schön Vagel bün ik!

Eenige levende merkweerdigheden in onze tale

't **G**ENE ik hier wille uitéén zetten, bestaat zuiver, en volledig omzeggens, in al de streken van Vlanderen.

In *Veurne-Ambacht*, in 't *Ipersche*, in 't *Poperinghsche* en in *Fransch Vlanderen* zijn die levende merkweerdigheden in zwang ook, doch min volledig als elders.

In *Oostvlanderen*, in *Antwerpen* en *Brabant* zijn er, buiten twijfel, van die gedaanten ook mondsgemeene, en 't zou mij uitnemende aangenaam zijn, wilden er eenige vrienden, uit die gouwen, de wete laten, tot hoeverre de hiervolgende wetten ginder ook in de levende gesprokene tale gevolgd worden.

Wij beginnen met het *onbepaald lidwoord*.

Tot hiertoe hebben wij uit de boeken één gedaante geleerd: *een* of *eene*.

De gesproken tale geeft *vier* verbeeldingen *nen, ne, èn, e*.

Nen.

Vóór al de *mannelijke* naamwoorden beginnende met *b, d, t, h, of klinker*:

b - nen *boom*, nen *boer*, nen *berg*, nen *beer*, nen *bezem*.
d - nen *dag*, nen *doorn*, nen *darm*, nen *draad*, nen *doek*.
t - non *tand*, nen *tee*, nen *toog*, nen *tooverare*, nen *trog*.
h - nen *hond*, nen *hemel*, nen *hengst*, nen *hoek*, nen *hert* (*cerf*).

klinker - nen *aap*, nen *ezel*, nen *oven*, nen *uil*, nen *ijsstoel*.

Wij moeten inzien dat de h gemeenlijk niet meer 'n wordt uitgesproken, alzoo valt ze weg, en om die reden vraagt de klinker die volgt: nen.

Ne.

Vóór *al* de *mannelijke* naamwoorden beginnende met nen *medeklinker*, buiten *b, d, t*, en *h*.

Ne *vader*, ne *kerel*, ne *luiaard*, ne *stoel*, ne *zetel*, ne *mond*, ne *ring*, ne *veugel*, ne *schurk*, enz.

En.

(*Het teeken è dient enkel om de zwakheid der uitsprake*

aan te duiden, en om het lidwoord te onderscheiden van andere woorden, die ik later zal opgeven.)

1°/ Vóór *al de vrouivelijke* naamwoorden, gelijk hoe zij beginnen:
èn *boerinne*, èn *dochter*, èn *diepte*, èn *tange*, èn *hekse*, èn *aande*, èn *stove*, èn *wiege*.

2°/ Vóór al de *onzijdige*, beginnende met *b, d, t, h* of *klinker*: èn *berd*, èn *bedde*, èn *dak*, èn *teeken*, èn *hekken*, èn *everzwijn*.

3°/ Vóór al de *verkleenwoorden*, die met bovengemelde boekstaven beginnen:
èn *boerke* (boertje), èn *bootje*, èn *dochterke* (dochtertje), èn *doorntje*, èn *draadtje*, èn *tooveraarke* (tooveraartje) èn *huizeke* (huizetje), èn *ezelke* (ezeltje).

E

1° Vóór al de *onzijdige* naamwoorden, buiten deze, die beginnen met *b, d, t, h*, of *klinker*:
e *kleed*, e *veulen*, e *kalf*, e *zwijn*.

2° Vóór al de *verkleenwoorden*, die *buiten bovengemelde* boekstaven beginnen:

e *kleedtje*, e *zwijntje*, e *panneke* (pannetje), e *liedtje*.

***

Vóór de *samengestelde* woorden, zijn 't overal de zelfste wetten:
nen *bezemstok*, nen *dagboek*, nen *donderscherm*, nen *tandetrekker*, nen *tweeloop*, nen *hemeldief*, nen *ijskegel*;
ne *stokvisch*, ne *wegwijzer*, ne *speelveugel*, ne *klokstreng*, ne *meelworm*, ne *melkboer*;
èn *melkboerinne*, èn *koningsdochter*, èn *beddelaken*, èn *tooverboekske*;
e *stroodak*, e *wagenhuis*, e *zwijnskot*, e *melkboerinnetje*.
Vóór 't *bepalend lidwoord*, hebben wij *den, de, het*.

Den.

(*Ook onveranderd* in *eersten* of *vierden* naamval).
Men gebruikt *den*, overal waar *nen* gebezigd wordt. (Ziet hooger).

Den *boer*, den *boom*, den *dag*, den *doorn*, den *tand*, den *trog*, den *hond*, den *hemel*, den *aap*, den *ezel*.

De.

1°/ Overal waar men *ne* gebruikt. (Ziet hooger).
De *vader*, de *kerel*, de *luiaard*, de *stoel*, de *zetel*, de *mond*, de *veugel*, enz.

2°/ Vóór al de vrouwelijke naamwoorden, gelijk hoe zij beginnen; 't is de gewone wet.
De *boerinne*, de *dochter*, de *diepte*, de *tange*, de *aande*, de *hekse*, de *wiege*, de *stove*.

Het.

Vóór al de *onzijdige* naamwoorden en *verkleenwoorden*, gelijk hoe zij beginnen; 't is de gewone wet.

Het *berd*, het *bedde*, het *beeld*, het *dak*, het *teek* en, het *huis*, het *everzwijn*, het *kleed*, het *kalf*, het *kleedtje*, het *kindtje*, enz.

In deze opgave, 'n is er maar sprake van 't *enkelvoud*; immers voor 't meervoud blijft overal de onveranderde gewone verbeeldinge:

De *boeren*, de *dagen*, de *tanden*, de *heksen*, de *ezels*, de *koeien*, de *vaders*, enz., ook vóór de *samengestelde* en vóór de verkleenwoorden.

In de naaste bijdrage, zullen wij voortdoen.

A. MERVILLIE

Uit Dudzeele, 5den in Grasmaand 1895.

Mingelmare

Kwelspreuke.

Te Cosen[1] achter de kerk
ligt een korte, gekrolde, gekroezelde klerk,
Met kort, gekrold, gekroezeld haar.
Wie of die korte, gekrolde, gekroezelde klerk waar?

(*Uit 't Daghet in den Oosten, 1893, bl. 94*).

(1) *Cosen* is een dorp in Belgenlandsch Limburg.

[Nummer 9]

Bericht

DE Heer L. D'Heere vraagt ons, eenen brief dien hij van Eerweerden Vader van Kasteren ontvangen heeft, met oorlof van zijn E., te drukken gelijk hij rekt en strekt, mits er eenige kleine opmerkingen bij te voegen.

Wij vergunnen bereidwillig hetgeen ons gevraagd wordt, maar wij verhopen dat hetgene volgt dienen moge tot opsluit van die besprekinge in ons tijdblad. Met eenen bieden wij beide schrijvers onzen hertelijken dank voor hunne belangrijke bijdragen.

BIEKORF.

***

A.M.D.G.
Maastricht 4/5 95.

Weleerwaarde Zeergeleerde Heer,

Deze titels schrijf ik eigenlijk maar naar gissing. Uwe opstellen bl. 49 en 104 van *Biekorf* doen me *vermoeden*

dat ik de eer heb mij tot een hoogleeraar van het Seminarie te richten. Indien ik mij hierin vergis zal U het echter niet euvel duiden[1].

Beide opstellen heb ik natuurlijk met belangstelling gelezen, en ik geloof dat wij het langzamerhand vrij wel eens zouden worden als wij deze vriendschappelijke gedachten wisseling doorzett'en. Maar ik moet opnieuw bekennen dat ik op het gebied waarop U bl. 106 vv. overgaat niet genoeg thuis ben, en geen tijd heb om er eene opzettelijke studie van te maken.

Ik bepaal me dus tot een paar bemerkingen die ik U hier vertrouwelijk overzend, met verlof evenwel om ze in *Biekorf* te doen afdrukken indien U het nuttig oordeelt.

1° Het verwondert U dat woordvormen als *zake* (en *deure*) mij met het hollandsche taalgevoel in strijd schijnen, en de uitdrukking *met name* niet. U had erbij kunnen voegen dat ik bl. 101 (beneden) zelf *sprake* schreef. De zaak is deze: daar zijn een aantal woorden die wij Hollanders nog onverschillig met of zonder toonlooze *e* gebruiken, zóó evenwel dat de verlengde vorm dan *meestal* slechts in bepaalde uitdrukkingen - vooral na een voorzetsel - of in dichterlijke taal gebruikt wordt: *de vrees* of *de vreeze Gods*; *met naam* of *met name*; *ter spraak* of *ter sprake komen*; *daar is spraak* of *sprake van*...; *ter zaak* of *ter zake komen*; *ter rust* of *ter ruste gaan* enz. Maar veel *talrijker* zijn de woorden waarin de toonlooze *e* in Holland *nooit* meer geschreven wordt, en in Vlaanderen wel. Op uwe bl. 107 en 108 tel ik *elf* dergelijke woorden: uitgave, getuigenisse, verbroederinge, gewestsprake, uitsluitinge, kanse, tale, overeenkomste, geweste, munte, poginge, - waarvan in Holland alleen *uitgave* (naast *uitgaaf*) in gewoon gebruik is, terwijl *sprake* en *tale* alleen in bepaalde uitdrukkingen of in dichtmaat nog voorkomen. Het veelvuldig gebruik dier

(1) Dit vermoeden is inderdaad eene misgrepe van wege Eerweerden Vader Van Kasteren, maar ik zonde wel naarnemende moeten zijn, om zulk eene vleiende misgissinge kwalijk te aanveerden.
L. D'HEERE

vormen behoort dus stellig tot het vlaamsche spraakgebruik in onderscheiding van het hollandsche[1].

2° Dat *flesch* of *flesche* VROEGER de algemeenere beteekenis had die *ook* een lederen waterzak omvatte heb ik niet tegengesproken. Ik moet zelfs erkennen dat het Nederlandsch-Fransch Woordenboek van Kramers en Bonte nog *eene lederen flesch* kent. Van Dale evenwel kent slechts *glazen* flesschen, en reeds Weiland zegt dat het woord WELEER ook voor vaten van andere stof gebruikt werd. Voor UFER geeft Beelen zoowel als Lipman (Mr.2. en Luc.5). herhaaldelijk *zak* (of *lederzak*: dit laatste bij Lipman telkens de eerste maal, tot duidelijkheid). Ik blijf dus twijfelen of *hollandsche* lezers bij Vandeputte het woord wel juist *verstaan* zullen. En meer beweerde ik ook vroeger niet[2].

(1) 't En verwondert mij niet dat het hollandsch taalgevoel en spraakgebruik verschillen met de vlaamsche, dat wete ik sedert lange en 'k en hebbe nooit het gedacht gehad zoo iets te betwijfelen, maar:
Het verwondert mij dat een Vlaming hot hollandsch spraakgebruik ten dwange en slavelijk zoude moeten volgen om onberispelijk Nederlandsch (dat is Dietsch) te kunnen schrijven, om uit oogpunt van taal en stijl allen lof te verdienen, en om zoo bij de Hollanders die voor de verbroederinge zijn, bijval te vinden.
Het verwondert mij, dat men Vandeputte niet en looft en prijst, omdat hij, alhoewel hij vlaming is, meent aan het hollandsch taalgevoel te mogen toegeven, onder andere met dikwijls de zoogezeide toonlooze *e* weg te laten in woorden en wendingen waarin zij in Vlanderen nog gehoord wordt.
Het verwondert mij dat men iets dat enkel de woordgedaante raakt, iets dat bij de Hollanders in sommige woorden en wendingen nog in levende gebruik is, iets dat door de taalwetenschap toch wel te wettigen is, zoude aangehaald worden om een werk dat volgens geleerdheid en wetenschap toch wel het beste is, af te keuren, al en ware het maar in den schijn.
En ware het geen stap tot verbroederinge, zoo Hollander en Vlaming in het gebruik van die zoogezeide toonlooze *e*, naar eigen taalgevoel en spraakgebruik mochten *schrijven*? Wat zoude er beletten dat de Vlaming in het *lezen* of *voornlezen* van hollandsche gewrochten naar welbehagen aan sommige woorden eene *e* zonde bijvoegen? en zonde het voor den Hollander zoodanig lastig zijn de toonlooze *e* die de Vlaming nog schrijft, naar beliefte in het lezen weg te laten?
L. D'H.

(2) Ik en hadde niet durven veronderstellen dat in het geval wanof hier sprake is, de hollandsche lezers de bediedenisse van het woord flesch niet juist en zouden verstaan hebben, daar het nog met de zelfste bediedenisse in hunnen statenbijbel te lezen staat.
L. D'H.

3° U heeft bl. 105 v. mijne ‘bewijsreden omgekeerd,’ echter niet ‘tegen mij’ omgekeerd[1]. *Die* Vlamingen wier taalgevoel bij. Dessens geweld wordt aangedaan zullen ongetwijfeld zóó redeneeren, en daarom schreef ik zelf: ‘Wie aan het vlaamsch, in tegenoverstelling van het noordnederlandsch blijven vasthouden, zullen stellig de uitgave van Brugge verkiezen’. Tot zoover zijn wij het eens. Maar zijn dat *alle* Vlamingen? U zegt: *Ja*. ‘*Al* de Vlamingen zullen..... de uitgave van Vandeputte alleene koopen’ (bl. 106). Dit tweede besluit blijft voor uwe rekening[2]. Ontkent U werkelijk dat er op dit punt in België tweeërlei richting bestaat? Dat kan ik nauwelijks gelooven. Nog meer bevreemdt het mij dat U die tweeërlei richting (bl. 106 v.) naar Holland overbrengt, waar ze zeker *veel minder* aan den dag komt[3].

4° Nog minder begrijp ik dat U het een Noordnederlander euvel duidt van ‘*ons* hollandsch taalgevoel’ te spreken (bl. 109), terwijl U zelf (bl. 111) als Vlaming ‘*onze* tale, *ons* volk en *onze* geleerden’ tegenover de ‘hollandsche uitgave’ stelt[4].

(1) Ik en hebbe inderdaad niet *geschreven* dat ik mijne bewijsreden tegen mijnen tegenstrever hebbe ommegekeerd: of zij nochtans *tegen hem* keert, late ik over aan het oordeel van zijne Eerweerdiglieid en van de lezers.
L. D'H.

(2) Men weze zoo goed hier op te merken dat ik in dit beslnit sprak volgens de bewijsreden die de Eerweerde Vader gevolgd hadde. Ik hadde er ook nog bijgevoegd: ‘uit taalgevoel en voorzichtigheid,’ en uit die twee redens, of uit eene van beiden, zoude ik (de bewijsreden van mijnen tegenspreker volgende) nog zeggen dat: al de Vlamingen de uitgave van Vandeputte alleene zouden koopen, zonder eenigszins bevreesd te zijn, zoo iets op mijne rekening te houden.
L. D'H.

(3) Het moet zijne Eerweerdigheid niet al te zeer bevreemden dat ik die tweevoudige richtinge naar Holland overbrenge, vermits hij zelve bekent dat zij bestaat, daar hij zegt dat zij er (wel is waar, veel minder, maar toch) aan den dag komt. Maar is de eerbied van alle Noordnederlanders voor het eigentlijk en uitsluitend Hollandsch wel zoo groot als Eerweerde het schijnt te beweren? Ik zoude er durven aan twijfelen, en meene te mogen verhopen dat de verbroederinge hoe langer zoo meer zal toenemen.
L. D'H.

(4) Het scheen mij, dat zijne Eerweerdigheid, met te schrijven (bl. 100) ‘Daar (in Vandeputte's uitgave) is veel wat *ons* noordnederlandsch taalgevoel bepaald geweld aandoet’; hem zelven rekende onder deze die, uit dat enkel zoogezeid taalgevoel, bekwame waren om de uitgave van Vandeputte op den achtergrond te schuiven, alhoewel zij in geleerdheid en wetenschap de andere overtreft, en zoo iets heb ik willen afkeuren, en 't spijt mij nog dat zijne Eerweerdigheid daar het woordeken ons gebruikt heeft, ik hadde liever *het* gezien - wel verre zij van mij het gedacht, dat een schrijver hem bij de deugdelijkheid van zijn volk niet en zoude mogen aansluiten: ik heb te veel achtinge voor vaderlandsliefde en fierheid over eigen weerde.

L. D'H.

Dat de zuid- en noordnederlandsche vertalers niet hebben kunnen overeenkomen om samen te werken, blijf ik betreuren[1]. Maar van de onderhandelingen daaromtrent is mij niets bekend tenzij uwe zes regels bl. 109. De hoofdoorzaak zal wel zijn wat U bl. 107 zegt: 'Het is een feit dat.....[2]' En ik zie geen kans daar iets aan te veranderen[3] al schijnt U bl. 109 v. mij de eer aan te doen van mij daartoe in staat te rekenen.

Aanvaard ten slotte de betuiging mijner zeer oprechte hoogachting.
Uw onderdanige dienaar in Christus,
J.P. VAN KASTEREN

Trouwdicht

ADELINE, uw zoete name,
engel meer als mensch bekwame,
vol van helderen honingvloed,
dezen dicht mij opendoet.

(1) Ik ook.
(2) Van den kant der Hollanders: ja; van den kant der Vlamingen: neen; daar zij bereid waren verschillige toegevingen te doen.
(3) Dat is waarlijk te betreuren. En zoo gezaghebbende mannen als Eerweerde Vader Van Kasteren beweren zoo iets niet te kunnen, van waar dan zal de redding opdagen? De eerweeide vader late mij toch verhopen dat hij tot het bereiken van die edele verbroederinge, zijne knappe penne, zijn diepgrondig verstand en zijne uitgebreide wetenschappen zal ten dienste stellen; en wie weet of hij dan misschien, zelfs tegen zijne verwachtinge, niet tot eenen goeden uitslag zal komen. Dat wensche en verwachte ik, en God gave dit genoegen aan den Eerweerden en zeergeleerden Vader Van Kasteren, dien ik de eer hebbe met allen eerbied en alle hoogachtinge vriendelijk te groeten.
L. D'Heere

Dezen dicht... o Mocht het wezen,
Adelijntjen, uitgelezen,
dat hij, naast u neêrgeleid,
paste op uwe aanminlijkheid!

Neen, 't en zal! Geen' woorden zullen
ooit der vrouwen lof vervullen:
boven woorden, eeuwig schoon,
spant de sterke Vrouw de kroon.

Wie zal eens ze vinden, deze
die het beeld gelijkend weze
van de Vrouw die, 't Kruis omtrent,
pal bleef staan? 't Is God bekend.

Wie de Maagd, die, moeder tevens,
al den gang heurs heelen levens
God besteedde en immermeer
dienstbaar was bij God den Heer?

Dienstbaar, in heur jongste jaren;
dienstbaar in het kinderbaren,
dienstbaar in 't verliezen van
half heur zelven: kind en man?

Dienstbaar, als de hemel zeinde,
dienstbaar, als het tranen reinde;
dienstbaar, in den bitt'ren nood;
dienstbaar, dienstbaar tot der dood?

God den Heere dienstbaar leven,
heerschen is 't, zoo staat 't geschreven:
heerscht dan, Adeline, en geeft
eerst u Hem die eeuwig leeft.

Hem zult ge in Alfons aanschouwen,
dien gij komt vóór God te trouwen;
vriend, die, één met u voortaan,
naast u, sterke vrouw, zal staan.

Vriend, dien God genadig jonde,
buiten 't jok van schande en zonde,
manlijk minnend, Adelijn,
uw- en niemand els te zijn.

Hij, hij zal 't u mooglijk maken,
ouders, huis en al te ontzaken,
buiten Één die, God van al,
's huwelijks eenheid zeeg'nen zal.

Hij zal naast u dierbaar wezen
dezen God, en, buiten Dezen,
u, zijn eega, u, zijn' vrouw,
u alleen, om God, getrouw.

U getrouw en u genegen,
als des levens lasten wegen;
u getrouw en blijde maar,
als ge blij zijt bei te gaar!

Hij zal man zijn, hij zal 't roeder
wendend staan, terwijl gij, moeder,
mede in 't schip, door hem bevrijd,
steunend hem en sterkend zijt.

Hij zal, weerd uw minnend herte,
vrij u slaan van rampe en smerte;
of, bespringt u leed en pijn,
naast en met u lijdend zijn.

Hij zal, komen de oude dagen,
blijven jonge liefde u dragen:
liefde die geen leed en schendt,
liefde die geen dood en kent.

Ach, wie zal, in welker talen,
mij dat beeld des huwelijks malen,
dat, aanschouwende in 't verschiet,
de ooge nu mijns herten ziet?

'k Zie getween één' kroon u halen,
die 'k van lieve kindertalen
zingen hoore; en 'k neurie't na,
‘'s avonds, als ik slapen ga!’

Zestien engelkopkes zweven
om-end-om u, vol van leven,
vol van blijdschap hier en daar,
volgende hun' twee ouders naar.

'k Zie God zelf den weg hun wijzen
‘naar des hemels paradijzen;’
kijkt, ze vliegen binnen nu...!
Broêr en Zuster, 'k wensche 't u!

G.G.

De Kleene Schotter

't **W**AS ne keer een weduwe met vier zonen, en zij woonde langs eenen grooten bosch, waarvan dat er nog niemand het einde gezien en hadde.

Alle dagen trokken de drie oudste zonen in den bosch achter wild, want daar zij verre van menschen woonden, moesten zij van de jacht leven.

Het jongste zoontje mocht al te mets meê gaan, als zij niet verre en gingen, en het hadde eenen kleenen boge gemaakt, en een geheel bondeltje pijlen, waarmede het zoo rechte leerde schieten dat het nooit en miste als 't naar entwat schoot.

Jamaar het mannetje kreeg allichte zin om eens verder in den bosch te trekken.

Op eenen uchtend zette het uit alleene, met zijnen boge en zijn bondeltje pijlen. Het haastte hem zeere, zeere om buiten het speur te geraken van zijne broeders, die algauw zouden opkomen.

't En ging maar altijd gaan, den geheelen voornoen, en hoe verder dat het ging hoe meer lust dat het kreeg om te gaan. Als het omtrent den noene wierd begon de kleene honger te krijgen, en hij ging aan 't rond kijken of hij nievers geen wild geware en wierd.

Al met ne keer hoort hij een geruchte gelijk ne verren donder, doch hij en zag niets. Het geruchte naderde en naderde altijd, en de kleene schotter hoorde achter eenigen tijd eene zware ronkende stemme; 't was lijk nen rommelenden donder. Een weinig later zag hij tusschen het hout twee eendelijke gestalten opkomen naar hem toe; hij hoorde de takken kraken en de boomen

hunne kruinen schudden. Van zuivere benauwheid klom de kleene jongen op eenen boom waarvan dat de kruine dikke bestaan was met takken, die groote donkere bladeren droegen.

Van daar zag hij wat er gaande was.

Twee groote reuzen kwamen derwaards, met eene wilde beeste die zij doodgeslegen hadden, en zeker gingen opeten. Als zij omtrent den boom gekomen waren daar het schottertje in zat, aanstaken zij een groot vier en begonnen maar stukken vleesch te braden.

Zij zetten hen dan te eten; maar als de eerste reuze een stnk vleesch in zijnen mond ging steken, wierd het door den kleenen schotter van zijne vorke afgeschoten. De reuze miek hem gram doch en wist niet op wien hij het moest hebben. De tweede reuze kreeg van 't zelfste. Zij herbegonnen; doch iederen keer wierd hun 't vleesch afgeschoten. De reuzen sprongen ten langen laatsten rechte en stampten van gramschap dat de grond daverde, en de boomen beefden, en 't schottertje mede. Die verwenschte pijlen komen van onder de takken gevlogen, zei de een reuze, maar 't en is hier niemand; wij en hebben niemand gezien. Ik zal eens al de boomen onderzoeken zei de andere reuze; en al kijken zag hij daar het jong schottertje zitten, met zijn bondeltje pijlen.

‘Kom maar beneên, kleene knape,’ riepen de reuzen, ‘wij en zullen u geen kwaad doen; gij moet met ons meêgaan, kom maar af.’ Het schottertje beefde van benauwdheid; maar, omdat de reuzen zoo schoone spraken en er zoo goed uit zagen, kwam het af. De reuzen en deden het mannetje geen leed; zij namen het mede, door den bosch tot aan een groot slot waar dat er eene groote krokodijle op stond. ‘Mannetje,’ zeiden de reuzen, ‘gij kunt gij wel schieten niet waar? Enwel, gij hebt drie schoten, meer en geven wij niet, en gij moet de krokodijle afschieten.’ De knaap nam eenen pijl en wees, doch hij miste; een' tweeden keer was hij er nog nevens. Hij koos eenen derden pijl uit en ging gaan schieten; maar de reuzen deden hem wachten. ‘Mannetje,’ zoo gij nu mist, ‘zeiden zij, gij ziet hier dat zweerd, nietwaar? Enwel, zoo gij mist, wij en zullen niet

missen, gij moet het hoofd af. Het schottertje schoot en men hoorde eenen grooten schreeuw, de krokodijle was getroffenen rolde neder. ‘Wel,’ zeiden de reuzen, ‘maar 't en is nog niet al; nu hebben wij nog een gat te booren in de muren van het slot, gij zult er doorkruipen en ons antwoorden of 't er goed zit; gij moogt het zweerd medenemen.’ Het gat wierd geboord en de knaap kroop erdoor. Seffens riep hij: ‘Goed!’ En de reuzen kwamen er ook doorkruipen. De eerste die zijn hoofd uitstak wierd het afgekapt van het schottertje, die hem dan geheel door trok. De tweede kreeg van 't zelfste.

De knaap stond daar nu moederziele alleene en 'n wist niet wat gedaan. Maar de nieuwsgierigheid deed hem verder en verder in het groot slot gaan, tot dat hij al met nen keer een vriendelijken heere naar hem zag komen. ‘Al wat gij ziet,’ sprak hij, ‘is nu het uwe: ga en haal uwe moeder en uwe broeders, en leef gelukkig; maar en waag het nooit meer zoo verre in den bosch alleene te gaan.’ De kleene schotter haastte hem dan naar huis, en keerde met moeder en broeders weder naar het slot, waar zij lange jaren te gader in weelde en in vreugde leefden tot dat zij stierven. Dan kwam er eene nieuwe krokodijle op het kasteel zitten, en, 'n wilt gij het niet gelooven, ga liever gaan zien, ze zit er nog.

[Een brief]

ONZEN hertelijksten dank voor M. Joseph Cornelissen, die ons den volgenden brief zendt, met zijne belangvolle mededeeling.

A. MERVILLIE

***

Sint-Antonius, den 11sten in Bloeimaand 1895.

Eerweerde Heer,

Met veel genoegen heb ik in *Biekorf* uwe bijdrage gelezen over 't gebruik in Westvlaamsch van het onb. lidw. *nen, ne, èn* en *e* en 't bep. *den*, *de* en *het*.

Dezelfde gedaanten zijn ook mondsgemeen in de gouw Antwerpen. Nopens het gebruik van die gedaanten heb ik al 't een en 't ander vermeld in mijnen opstel. ‘De nieuwe Hollandsche spelling in strijd met de Taal van Dietsch-België’ (Ziet *Ons Volksleven*, 1894, bldz. 182 en vlg.)

Hiernevens vindt Gij de wetten die de Antwerpsch-Brabantsche volkstaal daarin volgt. Ge zult zien dat die wetten weinig of niet verschillen met die in West-Vlaanderen gevolgd worden.

Ik groet UE. uit ganscher herte

Uw dw. dienaar,

JOZEF CORNELISSEN

Nen[1].

Algemeene regel. - Vóór al de *mannelijke* naamwoorden beginnende met *b, d, h*, R, *t* of eenen *klinker*:

b - nen *boom*, nen *berg*, nen *buik*, nen *beer*, nen *bessem*.
d - nen *dag*, nen *doren*, nen *draad*, nen *doek*, nen *duvel*.
h - nen *hond*, nen *hemel*, nen *haas*, nen *haan*, nen *heer*[2].
R - nen *ring*, nen *raad*, nen *reep*, nen *ratel*, nen *rok*.
t - nen *tand*, nen *toot*, nen *toog*, nen *toren*, nen *tak*.
klinker - nen *aap*, nen *ezel*, nen *oven*, nen *uil*, nen *iezegrim*.

Aanmerkingen. - 1° In het zuidelijk en het zuidoostelijk gedeelte der Kempen gebruikt men niet *nen* maar *ne* vóór de naamw. die met *b* beginnen: ne *boom*, ne *boer*, ne *berk*, ne *baard*[3].

2° In sommige streken valt ook *n* weg voor *r*: ne *riem*, ne *rog*, ne *rok*, ne *rol*.

Ne[4].

Algemeene regel. - Vóór al de *mannelijke* naamwoorden beginnende met nen medeklinker behalve *b, d, h, r*, en *t*.

(1) In sommige streken zegt men *ènen* (toonloos).
(2) Dat is ook zoo in de Kempen, waar de *h* uitgesproken wordt.
(3) Dat verschijnsel is ook waar te nemen in Limburg en Oost-Brabant.
(4) In sommige streken is 't *ène* (toonloos).

Ne *stoel*, ne *vader*, ne *mond*, ne *perel*, ne *zager*, ne *ketel*, enz.
Aanmerkingen: Ziet de aanmerkingen onder *nen*.

Èn.

1° Vóór al de *vrouwelijke* naamwoorden, 't is eender hoe zij beginnen: èn *bees*, èn *dochter*, èn *tang*, èn *heks*, èn *end* (canard), èn *schouw*, èn *wieg*.
2° Vóór al de *onzijdige* beginnende met *b, d, h*, R, *t* of *klinker*: èn *berd*, èn *dak*, èn *riet*, èn *teeken*, èn *hekken*, èn *aas*.
3° Vóór al de *verkleinwoorden*, die met bovengemelde boekstaven beginnen: èn *boerken*, èn *dochterken*, èn *draaiken* (draadje), èn *toreken*, èn *huisken*, èn *ringesken*, èn *aapken*.

Aanmerkingen. - 1° In 't Zuiden en 't Zuid-Oosten der Kempen zet men *e* voor de onzijdige en de verkleinwoorden die met *b* beginnen: e *berd*, e *boerinneken*, e *boomken*, e *beeld*(1).

2° In sommige streken gebruikt men niet èn maar *e* vóór *r*: e *riet*, e *ringesken*, e *roosken*, e *rad* enz.

E.

1° Vóór al de *onzijdige* naamwoorden, buiten deze die beginnen met *b, d, h, r, t* of *klinker*:
E *kleed*, e *verken*, e *kalf*, e *kind*, e *water*, enz.
2° Vóór al de verkleinwoorden, buiten die met bovengemelde boekstaven beginnen:
E *kleêken*, e *panneken*, e *liêken*, e *versken*, enz.
Aanmerkingen. - Ziet de aanmerkingen onder *èn*.

***

De samengestelde naamw. volgen dezelfde wetten:
Nen *bessemstok*, nen *dagdief*, nen *houtstapel*, nen *tandentrekker*, nen *roofvogel*, nen *elzestronk*;
Ne *stokvisch*, ne *wegwijzer*, ne *speelvogel*, ne *meelworm*, ne *melkboer*;

(1) Ook in Limburg en Oost-Brabant.

Èn *koningsdochter*, èn *goudvink*, èn *beddelaken*, èn *tooverboeksken*.
E *stroodak*, e *klokzeel*, e *verkenskot*, e *winterkeuningsken*.

Den.

Men gebruikt *den*, overal waar *nen* gebezigd wordt.

De.

1º Overal waar men *ne* gebruikt.
2º Vóór *al* de *vrouwelijke* naamwoorden.

Het.

Vóór *al* de *onzijdige* naamwoorden en *verkleinwoorden*.

Mingelmaren

Van Eerweerden Vader Lievens

EERWEERDE vader Frencken, van 't Gezelschap Jesu, die te Dorma in West-Bengalen, een deel der zendinge van zaliger Vader Lievens bestiert, meldt ter indachtigheid van onzen moedigen vlaamschen geloofsbode hetgeen hieronder staat:

‘Ik neme dit schrijven te bate om er eenige woorden bij te voegen ter dierbare indachtigheid van den diepbetreurden vader Lievens, die onze zendinge bij den volkstam der Kolen grootelijks uitbreidde.

Volgens iedereens getuigenisse, ja volgens deze der heidenen zelve, was Vader Lievens onvermoeibaar aan het werk. “Och” zeide hij dikwijls, “door den band, en is de leeftijd van eenen geloofsbode maar van vijf jaar. Een jaar, zelfs eenige maanden, dat is al vele, laat ons dus werken zonder rusten, de eeuwigheid is lang genoeg om te rusten!” En zijn werken stond borge voor zijne woorden. In 't werken was hij zonder weergade en voor niet en spaarde hij hem. Lijden, vermoeidheid, ziekte zelfs, niets en kon hem wederhouden als de zaligheid van eene enkele ziele op het spel stond. De meerdere eere Gods, en de zaligheid van zijnen evennaaste, dat alleene waren de twee sporen die hem tot het werk aanjoegen, men zoude waarlijk gemeend hebben dat hij geene moedheid en kende, en zelfs als hij reeds door de koortsen aangetast was, wrocht hij maar altijd voort. De eeuwigheid is lang genoeg om te rusten.

Liefdadig en milde was hij buitenmate, bij zooverre dat al wat hij bezat ten dienste stond van zijne medebroeders. Eerweerde Vader Lievens kende wonder wel den aard, de gewoonten, gebruiken en levenswijze van onze Indianen; hij had de knepe om iemands aandacht te boeien, om het volk tot hem te trekken en het voor God te winnen. Tot nu toe en hebben wij nog nooit eenen geloofsbode gehad die de inboorlingen wist te onderwijzen gelijk hij het deed, en nooit en zullen wij er nog vinden die het zoo wel zal doen; want, o wonder, hij kon hem, niettegenstaande de groote verscheidenheid van de talen, door alleman doen verstaan, en hij kon aan elkendeen antwoorden, zoo niet in zijne eigene sprake, ten minste op eene verstaanbare wijze.'

Vertaald uit *Précis historiques*, 1895, T^k 4, bl. 211.

EENE blijde tijdinge wierd ons over weinige dagen uit Roomen gemeld: Zijne Heiligheid Leo XIII heeft Z.E. Vader Victor Roelens tot Apostolischen Vicaris benoemd van Belgisch Opper-Congoland. Die zendinge is heel en gansch in 't oppergedeelte van Vrij-Congoland gelegen en wel tienmaal zoo groot als Belgenland. Zij strekt ten Oosten langs de boorden van Tanganykameer en ten Westen tot aan den Lualaba-, ofte Congostroom. Noordwaards gaat zij tot aan 't meer Edward- Njanza en zuidwaards tot aan 't meer Bangwelo.

In dit geweste ontstonden Kibanga, M'pala en Boudewijnstad. Die laatste stad wierd opgericht deels door den vermaarden krijgshoofdman Joubert en deels door E. Vader Roelens zelve, ter nagedachtenisse van Jonkvorst Boudewijn zaliger.

Z.E. Vader Roelens wierd geboren in 1858 tot Ardoye in West-Vlanderen. Hij leerde te Thielt en te Rousselaere, vertrok in 1880 naar Algiers, daar hij aanveerd wierd in 't zendelingengenootschap van Cardinaal Lavigerie. In 1884 kwam hij naar Woluwe en oefende daar het lastig werk uit van verzorger der zendinge. Opvolgentlijk wierd hij leeraar benoemd te Carthago en te Sint Anna bij Jerusalem. Van daar vertrok hij in 1891 met vijf andere landgenooten naar Opper-Congoland en wierd er onder-overste ten jare 1892. Op Paaschavond laatstleden verhief hem Z.H. Leo XIII tot de bisschoppelijke weerdigheid.

Zijne oversten hebben hem aanstonds naar Europa wedergeroepen, en naar alle waarschijnlijkheid zullen wij de gelegenheid hebben den verdienstelijken zendeling in zijne geboortestreke te zien wederkeeren, vermits hij te Mechelen zal gewijd worden.

Bendigen

WIJ bevelen in de gebeden onzer lezers de ziele van den Heere AMAND JULIAAN LEROEYE, van 't gezelschap Jesu; die te Isenberghe geboren wierd den 25sten in koornmaand 1867; twee jaar nadien zijne geestelijke beloften deed te Roehampton in Engelland; leeraar was te Lisboa en te Lardoza in Portugal 1893-95, als geloofsbode vertrok naar Indenland in schrikkelmaand 1895, en korts na zijne aankomste aldaar te Bombay in den Heere ontsliep op O.L.V. Boodschap 1895.

God verblijde zijne ziele!

***

Ik zag hem eens: hij ging
van hier, den roep getrouwe
des Heeren; onversaafd
als zijn patroon weleer,
zoo ging hij verre weg
van al die nu, vol rouwe,
betreuren dat zijn vaart
was zonder wederkeer.

Ach, Sint Amand, die ons
hier, vroeger, kwaamt bekeeren,
ontvangt uw doopkind in
de blijdschap; en 't getraan
en blijve troosteloos,
voor hen die 't woord des Heeren,
dat hij verkonden ging,
gelooven en verstaan!

G.G.

WIJ ontvangen het volgende doodbericht, dat wij meêdeelen tot een voorbeeld van oudvlaamsche en christelijke beleefdheid:

Jesus, Maria, Augustinus, Elisabeth. In 't jaar 1895, den 20 Meert, is in het Ziekengasthuis binnen Leuven, toegewijd aan den H. Petrus, voorzien van de Sacramenten onzer Moeder de H. Kerk, godvruchtighjk overleden onze zeer beminde Zuster, Zuster Regina Moons, geboortig van Exel (Limburg), in 't jaar haars ouderdoms 74, en van hare solemneele Professie volgens den Regel van onzen H. Vader Augustinus, 48 jaren, die Jesus, haren goddelijken bruidegom, in zijne arme zieke lidmaten getrouwelijk dag en nacht met grooten iever en liefde eigenhandig heeft gediend: waarom wij mogen verhopen dat zij het loon, voor dusdanige werken van bermhertigheid bijzonderlijk beloofd, reeds ontvangen heeft. Nochtans indien zij nog iets schuldig bleef aan de goddelijke Rechtveerdigheid, verzoeken wij ootmoediglijk uwe gebeden en sacrificiën, opdat zij te eerder eeuwiglijk *ruste in vrede*.

HIER is een Paaschgedicht, gezonden naar eene ‘Mevrouw,’ blijkens het jaarschrift, in het jaar ons Heeren 1784; de dichter was Priester, immers hij wenscht ‘op den predickstoel, dat mijsterie,’ van de verrijzenisse ons Heeren, nog eens wijdloopiger ‘te mogen’ uijtleggen, ‘tot nut van Jesus verdrukte kerke, en tot zaligheid van ons allegaeder.’

Wie was die Mevrouwe?

Wie was die zeer begaafde dichter F.D: De Foordt?

Die 't vinden kan, zij zoo goed het ons te laten weten.

Het woord ‘geen balling,’ (dat is waarschijnelijk gemeend geen balling in den verdoken of franschen tijd), is door eene andere, onbekende hand, onder het handteeken des dichters gezet.

MEVROUW,
'k WensChe U geLUCk enDe Waere rUst Met JesUs VerrIJssenIsse

Triomph! den hemel laet ons dan dit heil verwerven,
daer daelt een logt-gezand met glans ten hemel af,
het aerdryk schud en beeft, de deur springt van het graf,
den vorst des levens rijst om nimmer weêr te sterven:

Wat sprak den heiland, dien onsterffelijken held,
ik leve en ik was dood, en leve in eeuwigheden,
ik heb door mijne dood, de macht des doods vertreden,
en heb te niet gedaen den afgronds boos gewelt;

Den glans van dit gesigt maekt den soldaet verschrikt,
hij vlugt: de vreedheid kan dit wonder niet aanschouwen,
Gods engel troost het hert der godgezinde vrouwen,
gelukkig wiens gemoed dus heilzaem word verkwikt.

o Jesus van mijn ziel! die vreugd versterkt het hert;
den troost der vromen zelfs vertoont zig voor haer oogen,
hier toont geloof en liefde op 't kragtigst haer vermogen,
daer zulk een balsem vloeit gevoelt de ziel geen smert.

Ik hope dat, dese geheugenisse van Jesus verrijssenisse UE. en alle de uwe zal aengenaem zijn, ah God gaeve dat ik het nog eens, dat mijsterie, mogt wijdloopiger uijtleggen op den predickstoel tot nut van Jesus verdruckte kerke, en tot zaligheid van ons allegaeder: ik zal voor UE. en uwe geeerde familie de almagt versoucken, dat die UE. believe te spaeren van alle ellenden en tegenspoed, en zyn met groot achting UE. neederigen maer beansten Dienaer.

F.D: DE FOORDT geen balling.

[Nummer 10]

Over de Kuere van Hazebroek

VERLEDEN jaar verscheen bij A. Siffer, te Gent, *De Keure van Hazebroek van* 1336 *met aanteekeningen en glossarium door Edw. Gailliard, onder-archivaris van den Staat te Brugge, werkend lid der koninklijke vlaamsche Academie, enz.*

Wij hebben dit werk met zoovele belangstellinge gelezen, dat wij niet en kunnen laten de eene en de andere wetensweerdigheid, die wij onderwege opzantten, aan de lezers van Biekorf mêe te deelen.

Aleventwel verkeeren wij in de zelfste verlegentheid van iemand die voor eenen prachtigen keus staat van allerhande edelgesteenten, en die niet en weet wat hij al zou moeten uitkiezen om daarmede zijn kleenood op te tooien. Wille zeggen: Edw. Gaillard zijne aanteekeningen zijn, op hun eigen genomen, zoo wetensweerdig en, van eenen anderen kant, zoo wonderwel en kundig ineengewrocht, dat wij niet en weten welke vooruitgezet en wat er meer verdient geschat te worden en in het licht

gebracht, of de Keure van Hazebroek zelve, of de verdienstelijke tusschenlasschinge van zoovele aanteekeningen die de Keure vergezellen.

> Met recht mag de geleerde handvestwaarder verhopen ‘dat zijn werk niet zonder nut zal zijn voor de kennis van het oude recht en van menige plaatselijke gebruiken in Vlaanderen.’

***

Hazebroek was een niet onbelangrijk stadtje van het oude graafschap Vlanderen, zegt Sanderus.

Door den vrede van Nijmegen(17 in Herfstmaand 1678), wierd die stad, met de andere steden van Fransch-Vlanderen, aan Vrankrijk toegekend, aan wien zij op heden nog toebehoort.

Hazebroek ligt 28 kilometers zuid-westwaards van Iper. Daar wordt nog schier uitsluitelijk vlaamsch, en ja, west-vlaamsch gesproken.

De keure van Hazebroek die dagteekent van 1336 is een voornaam stuk, dat tot nu toe onuitgegeven bleef. Zij behelst 150 artikelen en is op ezelvel en in een gothisch geboekstaafd dat tot de eerste helft van de XIVde eeuwe behoort. Zij mag als eene van de oudste oorspronkelijke oorkonden van dien aard beschouwd worden.

In 't begin van zijnen boek, gaat de bewerker op zoek achter de ware beteekenisse van de woorden *Maerct* van Hasebrouc, *Port* en *Steide*, die soms te gare, en soms alleene, en ook al twee en twee en in den zelfsten zin, of met een andere bediedenisse, in de keure voorenkomen.

MAERCT kan *marke, limes regionis*; groot dorp; *forum*; huizen op de markt; gemeente of stad beteekenen. Met dezen laatsten zin wordt dit woord heel dikwijls in de keure geboekt, ofschoon dat het, in zijnen eigentlijken zin, de stad met het buitengedeelte ervan medebegrepen bediedt; 't is te zeggen het bebouwd gedeelte met de buitenwijken en aanliggende landen, waarover het rechtsgebied der Schepenen uitstrekte, of liever het schependom, of wel nog de *Vrijheid*, wat men in het Fransch *Frankise, Banliwe, Banlieue* heet of eenvoudig *Ban*.

Wat was nu de PORT of POORT?

Naar Kiliaan was Poort de ‘*oppidum, aut locus vallo munitus*; naar Mellema *la ville ou lieu fermé de murailles*. De Poort was dus de stad beschouwd als verzamelinge van een groot getal huizen, die meermalen door grachten omringd waren: Nog anders gezeid, was de Port *de Cupe*, de kuipe van de stad, in 't fransch *l'encelnte*.

STEDE ofte STEIDE wijst bijzonderlijk op de stad als zedelijk wezen; 't is dus de *civitas*, de *cité*, beschouwd als burgerlijk, bestierlijk wezen.

Zijn gevoelen nopens de beteekenisse van bovengemelde woorden tracht Edw. Gailliard te bewijzen met doorslaande reden.

Leest art. 111 dat luidt als volgt:

> ‘Dat ne gheen mensche ne make vlas rote XL voeten iehende der port.’

Aan niemand en was het dus geoorloofd vlas te roten op eenen minderen afstand dan veertig voeten van de stad.

Door Port kan hier enkel de kuipe of heel den bouw van de stad verstaan worden.

Welnu daar de Schepenen geen rechtsgebied en hadden op gronden die aan de stad niet toe en behoorden, mogen wij daaruit besluiten, dat er, buiten de Port, nog eene landstreke bestond, waarop de Schepenen macht hadden, en dat vervolgens de Port en die landstreke te zamen genomen de *Maerct of Marke* uitmieken.

Belet nog art. 5.

> ‘Dat ne gheen man mach tappen wiin inde *port* van Hasebrouc, hensi vri porter... hi nes porter ende hi moet doen scot ende lot metter *stelde*.’

Zoo wordt aan eenieder verboden wijn in de stad ‘in de *Port*’ te tappen, indien hij geen poorter en is, en hij de gemeentelasten ‘metter *stelde*’, 't is te zeggen met de gezamentlijke inwoners en burgers, niet en helpt betalen.

In de hoofdinge der keure staat er te lezen: ‘Dit siin de coeren van der maerct van Hasebrouc,’ - van de stad en omliggend grondgebied dus, - ‘bij maninghen

vanden ballieu ende bi scepen van der *steide* iemaect ende ieordineirt,' - 't is te zeggen van de stad, als wetgevend en gerechtelijk wezen.

't Is dus heel ten onrechte dat Jos. Cleenewerck in 1819, de woorden *Maerct van Hasebrouc* door 'Marché d'Hazebrouck' vertaalde alsof de keure niets anders en hadde behelsd als eenige wetten die ter schikkinge dienden van de wekelijksche of jaarlijksche markten van Hazebroek.

* * *

Wij schrikkelen hier de belangrijke verhandelinge over van den eerzamen bewerker over 't gene men, naar de Keure van Hazebroek en andere keuren, moet verstaan door wijn *steken, insteken, opsteken* en *ontsteken*; door *opdoen, uffthun* (in 't Platduisch), *upbreken ende upsteken, afforer* en *abrouchier*, in 't oud-Fransch; en wij vallen terstond op de aanteekeningen van art. 2 die, zou ik bijna zeggen, bij uitstek onze weet- en leesgierigheid dienen op te wekken.

Menigeen zal wel eens gelezen of gehoord hebben dat de wijnhuishouders, bij de Roomelingen, veelal eenen *krans* van levende of nagemaakte wijngaardbladeren hadden uithangen.

Dit oud gebruik komt ook te berde in art. 2 van de Hazebroeksche keure, die volgenderwijze spreekt:

'Echter, dat niemen steike *houp* ute, iof hi ne heivet wijn te cope, up ene boete van neghen ende vichtig s. par. up dat hiis iehouden es van scepen.'

Dat is: voorts, dat niemand hoepel uitsteke, of hij hebbe wijn te koope, op eene boete van 59 schellingen parisis, indien hij door schepenen schuldig bevonden wordt.

Dit *houp* duidt hier den *krans* der ouden aan, met een kleen veranderingsken: namentlijk dat hij nu, om langer te kunnen meêgaan, in hout verveerdigd is.

T'Amsterdam, meldt J. van Lennep, moesten alle die wijn tapten of wijngelagen zetten, van 's gelijken, eenen *krans* uithangen op eene boete van drie gulden.

Ze mochten daar ook in de plekke van 'nen krans twee

tinn' of *aarde kannen, pintkannen* uitsteken. In 1419 leien de Schepenen van Sint-Truiden aan allen die wijn tapten op, *kannen* en eenen *walm* of *stroowisch* uit te steken. Later bevolen ze, nevens de kannen, een bord uit te hangen, daarop geteekend stond hoeveel de wijn betaalde.

't Schijnt echter dat de *houp, cercle* of *cerceau*, de hoepels, te Parijs enkel in gebruike waren, sedert eene wet die Karel VI uitgaf ten jare 1415:

> ‘Nul ne fera taverne... sans mettre *cerceau*, afin que ladite ville ne puisse estre fraudée de ses droits...’ (Ordon. de Ch. VI.)

Te Sint-Omaars en mocht er geen *chercle de vert boes*, geen groene hoepel gebruikt worden: 't moest een levende krans zijn. En daarbij diende hij derwijze te worden gehangen, dat een man te peerde er gemakkelijk onder doorrijden kon:

> ‘...et defendu ke nus n'ait chercle là on vent, ki ne soit baut ke on i puisse chevauchier dessous.’ (Mag. St. Omer 1268.)

Dit oud gebruik heeft het vlaamsch spreekwoord doen ontstaan: ‘Goede wijn en hoeft geen krans.’ De Franschen geven daar eene weergâ van en ze draaien dit alzoo: ‘A bon vin ne faut point de bouchon.’ Dit *bouchon* beteekent een huttelken groen, een faksken of een bontjen strooi, 'nen groenen tak, eenen kool, ‘foeulle et verdure,’ zegt de ‘Chartrier de Corbie, 1451.’

Zoo had Jan van Boendale ook dit spreekwoord in zijn hoofd, toen hij rijmde:

> Die goet es, dats een ghemeyn spreken,
> Hine darfs ghenen wisch wt steken;
> Want ane den nest es saen vermoedt
> Wat vogle datter inne broedt.

Te Brugge tapten ze wijn met opene deuren en uitgestoken *Banier* ofte blikken *Vaentje*, daarop vermeld stond van welk land de wijnen herkomstig waren.

Andere wijntappers leefden daar even goed hunne verplichtingen na, met *lanternen te hanghene, bancke of coelvate te stelne, meyen te stekene, gars te stroyene of*

anders... openbaerlike banieren utesteken. (Keure van den Wynambochte, XVe eeuwe.)

In sommige steden heschen ze, benevens den wijnhoepel, *dwalen* en *doeken* of *geverwde lappen*, en dat was, zoo men zei, 'Wijn teyckenen,' namelijk 'mit eenre dwaele ofte doecke,' en met de gedachte van het fransch *afficher son vin*.

Zoo lezen wij dienaangaande in de Westfriesche Stadrechten II, 102: 'Ende elcx... sal ghehouden wezen een teycken uut te hangen, om daerbij te kennen wat wijn dair veyl is, te wetene van Rijnse wijn een *gheele lap*, van Pictauwe een *witte lap*, van roo wijn een *roode lap*, by een boet...'

***

Alzoo stond het met degenen die wijn tapten. Die bier verkochten moesten insgelijks een of ander teeken in den zin der wijnhuizen uitsteken.

Te Sint-Truiden was 't een *stroowisch* of kanne met een faksken lisch; te Diest eene *bierwessche*; te Nieupoort een kanneken; te Hoorn in Friesland een stok met eene *sponde* aan ofte *schuimspaan*.

Te Meenen zat er in den bierschank een *bleek* uit of blikken plate; en in den wijntap een *vaentjen*. Mitsgaders was er op de deure een *billet* genageld, daarop de weerde van den drank te lezen stond.

Te Rousselare wierd er voor ieder slag van bier een bijzonder uithangteeken vereischt:

> 'Item... Zo wert men ghehouden van elcx een diversche teeckene uut te stekene, waerby elc bier bekent ende bewesen mach worden, te wetene: den *crabbelaere* met *twee bollen*, den *cnollaert* met *een bolle*, ende *'tcleen bier* met eenen *besome*, ende 't vremde ofte uutlandts bier metten *bosseboom* ofte andere teeckene naer costume; up de boete...' (Keuren, 1685).

Te Brugge moesten de herbergiers schotels uithangen of witteberden. 'Die *marsbier* vercoopen zullen vutehanghen een *zwarte schuetele*, die *waghebaert* een *gheluwe schuetele*, ende van dandere bieren een *witte schuetele*, elc

point upde boete van drie ponden parise...' (Hallegebod, 5 Slachtmaand, 1561).

Hier zij nog aangestipt dat het uithangteeken te Meenen UYTSLACH heette; en 't gebruik van een algemeen teeken uit te hangen, waardoor een slag van bier wierd aangeduid, heette men BIER UUTSLAEN.

(*Slot volgt.*)

Van Bedenvaren

IK hoorde eens schelden twee wijven,
zoo zeere als zij vechten zouden:
de eene wilde haar geloove houden
bij onze Vrouwe van Roosebeke,
ende zeide zij halp ze, in eender weke,
zoo wel uit zoo zwaren laste,
zij zou ze bezoeken ook, hoe zij 't paste,
met hare offranden, alle jare.
De ander zeide dat machtiger ware
van Eerdenburg de zoete Vrouwe:
zij had ze ook diks uit menigen rouwe
verlost, ende zoo wel ontheven,
zij zou ze eeren al heur leven,
want zij ware machtig boven al.
De andere zeide: 'Zij en zal
niet zijn boven haar van Roosebeke,
want zij en laat niemand hebben gebreke
haarder genaden, zoo wie ze begeert.'
Doe zeide ik dus, ten wijven weerd:
'Zegt mij, gij twee, die scheldt dus zeere,
hoeveel moeders hadde God, ons Heere?'
'Eene,' sprak zij, 'ende niet mee'!'
'Ende mij dunkt gij vindt er twee:
Roosebeke ende Eerdenborg;
laat staan uw schelden ende uw geknorg:
es er maar eene, zoo looft ze ende eert ze,
ende 'n vermindert ze noch en vermeert ze:
zij es even machtig overal.'

Dus stilde ik der wijven geschal,
zij schaamden haar omme mijn woord,
ende bleven wel te vreden voort.
Dit en zal men niet verstaan in dezen,
dat ik ontrader des wille wezen:
men zal de Moeder Gods eeren,
ende al de Heiligen ons Heeren,
want wij hun nimmermeer doen en mogen
de eere, die zij naar weerden doogen;
maar ik begrijpe die zotte riezen,
die een stom beeld alzoo verkiezen,
dat zij er al hun geloove aan zetten,
ende maken van den beelden Mametten,
ende aanbeden ze voor onzen heere God:
hierin breken zij 't eerste gebod.

Jan die Weert, van Ypere (jaren 1300).

Aanteekeningen. O.L.V. van *Roosebeke*, d.i. West-Roosebeke. - O.L.V. van *Eerdenburg*, eertijds vereerd te Aardenburg, staat verbeeld in den gevel van 't stadhuis te Brugge, en wordt vereerd in S. Salvators aldaar. - ... Zotte *riezen*, dat zijn zotte reuzen, domme vlegels. - De eere die zij *naar weerden doogen*, d.i. de eere die zij naar weerden, met recht, gedoogen, aanveerden, verdragen van de menschen. - Van beelden *Mametten*, Mahometten maken, d.i. van beelden afgoden, valsche goden maken. Men sprak in de middeleeuwen van *Mahomet* als van eenen afgod. *Mamet* is een vlaamsche geboortename gebleven.

G.G.

Ardoye

IN de *Beiträge zur Geschichte der Deutschen Sprache und Literatur* XVI bl. 297, handelt Van Helten over de geschiedenisse van de klinkers die *w* voorafgaan in 't Nederduitsch, in 't Nederfrankisch en in 't Friesch.

In dien opstel bespreekt hij ook ons Middendietsch woordeken *ouwe*, en om te beter zijn betoog over woorden en klanken klaar te trekken, veronderstelt hij op wetenschappelijken leest een oorgermaansch woord *awi*, verbogen *awjô* of *awja*.

Wat voor een woord is dat?

Het is verwant met het gotisch *ahwa*.

Die latijn kunnen, zullen dat woord van zelfs vergelijken met het latijn *aqua*, water.

't Oudhoogduitsch heeft *aha*, 't Angelsassensch *ea*, en die woorden leven voort, mits alle slach van klankverwen, in onze woorden *a, ade, aye, ede, ee*, die men in menigvuldige benamingen tegenkomt, zooals *Zoutenaye*, zoutwater, *Breedene*, eertijds breeden *ee*, breed water, *Zieriksee*, misspeld in Zierikzee.

Maar wij en mogen ons oud *awi* niet vergeten, dat eigentlijk met *ahwa, aha, a*, water verwant is.

't Moet eerst een bijvoeglijk naamwoord, geweest hebben, met den zin van waterachtig.

Later wierd het een eigentlijk naamwoord, met de bediedenisse van waterland, grond met water bespoeld, leeg, waterrijk weiland en zelfs land in 't algemeene.

In onze Nederduitsche spraken komt het onder allertier gedaanten te voorschijn, nu als *ouwe* en *auwe*, dan als *ôje* en *ôie*, elders als *ôg*, zooals in Schiermonnikoog.

Ei is ook een dezer vormen: door frieschen omklank van *au* tot *ei*, leeft hij voort in *eiland*, een woord dat door het Dietsch aan de Friesche tale ontleend is.

* * *

't Bestaan samenstellingen waarin twee woorden van verschilligen oorsprong en van eene en de zelfste bediedenisse verbonden worden.

Met ons woordeken **awi* hebben wij twee samengestelde woorden van dien aard: de twee woorden *land-ouwe* en *ei-land* zijn op die wijze gebouwd.

Wij hebben nog een derde woord gevonden, dat ons de zelfste bestandeelen vertoont en bijgevolge in afkomst en bediedenis er eenigszins mede overeenstemt.

Wat is Ardoye?

Een ei-land.

Een eiland van samenstelling en beteekenis, 't is te zeggen een waterrijke grond, een leege, waterachtige bodem.

Ardoye en kan ons, voor wat het uitzicht van zijnen naam betreft, of het uitzicht van zijne ligging aangaat, zijnen oorsprong niet loochenen.

Die 't leeg en waterrijk Ardoye kennen, en zullen mij niet tegenspreken.

Bij de ooge ziens bestaat de naam uit twee gekende woorden.

Oie is eene der gedaanten van ons oud woordeken **awi* en *ard*, met langen klinker *aard*, beteekent ploegland, veld.

Wij lezen in den Heeliand:

Tho forlet he waldeshbo enodies *ard*...

Hetgene wilt zeggen: Dan verliet hij het dak van het woud, de streek der woestijn.

Ard is waarschijnlijk bewaard in onzen stadsnaam *Oudenaarde* en bestaat ook als oordnaam op zijn eigen. Men leest immers in eene Geldersche oorkonde van 1275: *In parochia de Wilpe, in villa quae Arde dicitur*.

***

Daar zijn nog twee redens die eenigszins onzen uitleg komen bevestigen.

Wij kennen nog twee Duitsche benamingen die geheel van nabij op onzen vlaamschen dorpsname trekken, te weten *Ardaha*, een vloed die bij Dietz in Nassau in de Lahn stroomt, en *Erdehe*, eene streek die op de boorden van dien vloed gelegen is.

Ardoye staat in 847 veroorkond als *Hardoga*,

En verschiet in dien boekstaf *h* niet; onze voorvaders en waren niet vervaard bij voorbeeld *heerdbevinghe* te spellen of *h* als *trema* ofte deelteeken te veroorbooren.

De uitgang *oga* vertoont ons eene merkweerdige gedaante van 't woord *ouwe*, dat wij in *Ardoye* meenen tegen te komen.

J. CL.

Gedenkenis der Eerste-Communie van den 16 April 1895

O Lange, lange winterstrijd,
die, voet voor voet, geweken zijt;
o droeve, droeve passieweek,
wier zang de klank der dood geleek;
o dorstig zuchten, dag en nacht,
der ziele, die naar Jezus tracht;
De zomerzon is opgerezen, triomf!
De gloriekoning is verrezen, triomf!
En in mijn herte, plots genezen, triomf!
Daalt, lavend, neder 't Opperwezen, triomf!
Leuter's vogelen, 's Hemels engelen,
looft den Heere! Wilt uw stem
met de stem mijns herten mengelen:
Eeuwig lof en dank zij Hem!

A.J.M. JANSSENS

Mingelmaren

MISDRUK: Op bldz. 143 van dezen jaargang, is in de derde reke al boven, achter: 1867, de volgende zinsnede weggelaten: *in 't gezelschap van Jesus trad te Drongen den 23sten van Herfstmaand 1887*.

Vlaamsche papiermakers in Engelland

EEN fransch weekblad *La Papeterie*, drukte over korten tijd eenen artikel, onder opschrift *La Papeterie anglaise et les Huguenots*, die mij schijnt niet zonder belang te zijn voor de Vlamingen.

Aldus begint het schrijven:

'Allen die dwang of slavernij hebben willen ontvluchten, Druiden door Rome vervolgd, Gallo-Romeinen door de Barbaren verjaagd, Saksers door Karel-den-Grooten gebannen, uitgehongerde Denen, overwinnende Normanders, vervolgde vlaamsche nijveraars, overwonnene fransche calvinisten, allen zijn de zee overgevaren, en van het groot eiland hebben zij een nieuw vaderland gemaakt.

Arva beata petamus, arva divites et insulas, zeiden zij, en zoo heeft Engelland voordeel getrokken uit het ongeluk van anderen en is het groot geworden op hunnen verval.' Hier is verders de verkorte inhoud van den artikel.

Vóór 1685, (herroeping van het *Edit de Nantes*) en wierd er maar gemeen en groef papier gemaakt in Engelland. Het schoon papier kwam uit andere landen en bijzonderlijk uit Vrankrijk.

'De papiermakers van Angoumois(1), zegt *La Papeterie*, die met hunne werklieden naar Engelland overvoeren, deden het inbrengen van fransch papier staken, want in hunne papiermolens te Londen, alwaar zij reeds in 1688 hunne woonste gevestigd hadden, maakten zij zoo goed papier als in hun vroeger vaderland. Korts nadien waren papiermolens opgericht te Maidstone, langs de Darent, en in andere plekken van Engelland. Volgens den engelschen schrijver Smiles, bewijzen de vakwoorden, die nu nog in Engelland bij de papiernijverheid gebruikt worden, dat de bijzonderste werklieden die in de eerste papiermolens om schoon papier te maken, gebezigd wierden, Franschen en Vlamingen waren. Alsdus in Kent heet de werkman die de bladen op het vilt (*feutre* of *fautre*) nederlegt de *coucher* (le coucheur); de *fateman* is de vlaamsche *vatman* (het vat met den papierdeeg); de plaats waar het papier gereed wordt (*où s'exécutent les opérations de l'apprêt*) heet nog de *Salle*.'

Het fransch blad verhaalde verders dat eenige invluchtetelingen te Glasgow en te Dalry, op de Leith, papiermolens stichteden, alwaar zij goed grauw en blauw papier maakten. Zekere Alexander Daes (dat schijnt toch wel een vlaamsche naam te zijn) bezat eenen papiermolen te Dalry, maar de man ging ten onderen. Hij en verloos zijnen moed niet en, om aan zijnen kost te geraken, leurde hij wat later rond met eenen olifant. Het beestje was het eerste van zijn slag dat benoorden de Tweed te ziene was.'

't Is spijtig dat het fransch blad de bronnen niet aan en geeft waaruit het geput heeft en namentlijk geene verdere inlichtingen mede en deelt over die vlaamsche papierbewerkers.

Is er diesaangaande iets gemeld in vlaamsche boeken?

Waar hebbender tot op het einde der 17de eeuw en vroeger of later vlaamsche papiermolens bestaan?

De papiernijverheid in Belgenland is hedendaags om zeggens eene waalsche nijverheid. 't Is ook waar dat andere nijverheden insgelijks van Vlanderen naar 't Walenland verhuisd zijn.

Zijn er nog gekende vlaamsche watermerken, 't gene de Fransch *filigrane* of beter *filagramme* heet?

J.B.

(1) Angoumois, oude fransche gauwe, met *Angoulème* voor hoofdstad, waar heden nog de papiernijverheid in bloei is.

BINNEN kort zal een verdienstelijk werk in 't licht gegeven worden door Eerw. Vader Folianus, Franciscaner te Mechelen, namentlijk: *Flandria Franciscana* daarin de namen, geboorteplekken, geschiedenisse en merkweerdige daden zullen aangeteekend staan aller Vlamingen die van de Seraphische Orde van den H. Franciscus deel mieken.

Al de steden en het meeste getal dorpen van West-Vlanderen hebben inboorlingen, en wel nog uit de bijzonderste familiën, aan St. Franciscus' Orde gegeven: Brugge, Oostende, Nieuwpoort, Veurne, Dixmude, Iperen, Poperinge, Waasten, Wervik, Meenen, Kortrijk, Thielt, Rousselare, Iseghem en Thourout tellen er Priesters-Franciscanen onder; insgelijks: Aelbeke, Alveringhem, Anseghem, Armentiers, Avelghem, Belleghem, Beveren, Blankenberge, Brielen, Caeskerke, Comen, Crombeke, Cuerne, Delewarde bij Wervik, Denterghem, Desselghem, Dottenijs, Dudzeele, Eessen, Elverdinge, Gheluwe, Ghistel, Gulleghem, Handzaeme, Harynghe, Heestert, Hemelghem, Heule, Hooglede, Idegem, Ingelmunster, Langemark, Lauwe, Ledeghem, Lendelede, Loere bij Iperen, Loo, Marcke, Marckeghem, Mariakerke, Meessen, Meulebeke, Moen, Moeschroen, Moorseele bij Kortrijk, Moorslede, Oostduinkerke, Oostnieuwkerke, Oostroosebeke, Oostvleteren, Ooteghem, Oude-Capelle, Outryve, Oyghem, Pitthem, Reckhem, Rousbrugge, Ruddervoorde, Ruiselede, Rumbeke, St. Denys (Kortrijk) Ste Katharina-Capelle, St. Pieters-Capelle, St. Rycquiers, Swevezeele, Tieghem, Varssenaere, Vlamertinghe, Voormezeele, Wacken, Watou, Westnieuwkerke, Wevelghem, Winghene, Zevecote en Zillebeke zijn de dorpen der Westvlaamsche gouwe die ook Franciscaner Priesters aan de Orde gegeven hebben.

Het werk zal in 4° verschijnen en ruim 500 bladzijden bedragen, in 2 sponden.. De prijs is 5 fr.

In het begin van het werk is er een geschiedkundig overzicht over de provincie van Sint Josef in het Graafschap van Vlanderen, en daarbij nog uitlegging voor wat de titels en ambten der Orde beteekenen.

Wij wakkeren elken verstandigen en leerzamen Vlaming aan in te teekenen op een werk dat, op geschiedkundig gebied, eenen nieuwen perel zal vlechten aan de kroone van ons dierbaar christen Vlanderen.

Tuin

't **Z**AL waarschijnlijk den geleerden Heer doctor Winkler, den goeden vriend der West-Vlamingen, die zoo fraai geschreven heeft over 't woordeke *Tuin* (Belfort 1894, t^{k} 2 bl. 131) zeer aangenaam zijn de twee volgende aanhalingen in een tijdschrift te vinden.

Deze twee aanhalingen zijn getrokken uit:

La Chevalerie, par Léon Gautier, professeur à l'école des Chartes. Paris, Victor Palmé, 1884 (édition illustrée).

1° blz. 464. '*Il en est qui ne peuvent se donner le luxe, au-dessus de leurs fossés, que de pauvres remblais de terre, d'une haie vive, ou d'un grossier palissage en branchages entrelacés. Ces châteaux s'appelleront, "La Haye" et "le Plessis," comme tant d'autres se nomment "la Motte." Mais nous avons mieux, et certains barons vont jusqu'à se construire une enceinte en bonnes et fortes planches, avec des tours en bois de distance en distance. Ce sont là les refuges les plus solides; on les nomme* firmitates en mauvais latin, et en bon français *des fertés*.'

Onze geleerde vriend uit Vriesland schrijft verders (Biekorf 1894, t^k^ 4, bl. 264,) 'dat de Westvlaamsche Oordnamenkunde van Ant. Verwaetermeulen in het Bijblad van Biekorf t^k^ van Slachtmaand 1893, hem geleerd heeft dat Waasten vertaald staat als Garneri Fortitudo, 't geen wel overeenkomt met de Fransche *Ferté, La Ferté*, enz.

De oudste, of omtrent de oudste oorkondschap over al die Tuinen, die '*La Haye*,' '*La Ferté*,' *Firmitates, Fortitudines, Le Plessis*, enz. is te vinden in *Vita B. Joannis Morinorum episcopi † 1130, auctore Joanne Collemedio, ejusdem ecclesiae archidiacono; Historiens de France, XIV pp. 338 et SS. Acta sanctorum Januarii 27 jan.; De Caumont, Abécédaire l. 1, p. 403, 404, traduction de Reiffenberg*.

Hier volgt de vertaling van Joannes de Collemedio (Colmieu) door Léon Gauthier aan gehaald blz. 465: '*Sur le bord intérieur du fossé, ils plantent une palissade de pièces de bois équarries et fortement liées entre elles qui équivaut à un mur. S'il leur est possible, ils soutiennent cette palissade par des tours élevées de place en place*.'

B.V.F.

TENDEN *Die alderexcellenste cronyke van Brabant*, geprent te Antwerpen, anno 1518, staat er:

Een salighe leeringhe.
Vijf vren suldi inden dach God eeren,
Seven vren suldi v werck hanteeren,
Seven vren muechdy slapen,
Twee vren muechdy locht rapen,
Drie vren muechdy eeten,
Aldus doende suldy den tijt vergheten.

Fen luchtje rapen, een luchtjen halen en *een luchtje scheppen*, dat doet en dat hoort men nog hedendaags.

SUETONIUS, sprekende van den Roomschen Keizer Tiberius, zegt in het 71ste hoofdstuk:

‘*Sermone graeco, quanquam alias promptus et facilis, non tamen usquequaque usus est. Abstinuitque maxime in senatu; adeo quidem ut* MONOPOLIUM *nominaturus, prins veniam postularit, quod sibi verbo peregrino utendum esset; atque etiam in quodam decreto patrum quum* EMBLEMA *recitaretur, commutandam censuerit vocem, et pro peregrina nostratem requirendam; aut, si non reperiretur, vel pluribus et per ambitum verborum rem enuntiandam*.’

Abraham Bogaert, in zijne vertalinge van Suetonius, gedrukt te Amsterdam, bij Jan Ten Hoorn, in 't jaar 1699, verdietscht die reken als volgt:

‘Hoewel hy in de Grieksche spraak zeer vaardig en bereid was, echter heeft hy ze heel luttel gebruikt. Voornamentlijk onthield hy zich daar van in den raad; ja zoo zeer, dat hy, willende *monopolium* noemen, eerst verlof verzocht, dewijl hy genoodzaakt was een uitheemsch woord te gebruiken; en ook in zeker besluit der vroedschappe, als *emblema* opgelezen wierd, stemde hy het woord te veranderen, en voor een uitheemsch, een latijnsch op te zoeken; of, zo 't niet kon gevonden werden, dat men de zaak of met meerder, of door eene omschryvinge van woorden zou uitspreeken.’

Donkerklokke

TE vergeefs zoeke ik het woord *donkerklokke* in al de oude en de nieuwe woordenboeken of lijsten daar ik aan kan: 'k en gemoete 't nievers, 't en zij bij 't volk.

Te Brugge hoorde ik het, over twintig jaar, gebruiken van een die zei van Jan, zoo genomen, die er kwalijk gezind uit zag:

Jan kijkt zwart:
't is gelijk 'n donkerklokke.

Onlangsleden hoorde ik het wederom te Kortrijk, van iemand die tegen een kleen kind speelde, en die zong van:

zij-je nie' benauw'
van het donkerklokske,
zij-je nie' benauw'
van den bijte-bijtebouw?

Ik wete dat *klokke* twee zinnen heeft, of vroeger had, 1° *klokke*, die geluid wordt, *campana*; 2° klokke, die men draagt, mantel; maar wat is een' *donkerklokke*? Wie hoorde of zag het woord ooit, en waar?

GUIDO GEZELLE

AL Antwerpen kome ik den geslachtsname *Koekelkoren* tegen. Vergeleken met *Koekelberg*, bij Brussel, wat beteekent het bij voeglijk naamwoord *Koekel?* En de geslachtsnaam *De Cokele*, en den prochienaam *Couckelaere*, staat dat daarmede ook in verband?

***

OP eenen gentschen geslachtboom van 1647: staat er te lezen.

> ‘De tyt is cort; de doot is snel:
> Wacht u van sonde soo doedy wel,
> Daeromme vreest Godt,
> Ende onderhoudt syn ghebodt,
> Dit is van alle reden het principaelste slot.
> Beghinsel der wysheyt is de vreese des Heeren
> Daeromme doet hem heere,
> Want dien dach van sterven die naeckt seere.
> Pax moy Dominicque de la Fonteyne, 1647.’

CHOTIN, in de *Annales de la Société hist. Archéolog. et litt. de la ville d'Ypres et de l'anc. West-Flandre*, spreekt, VII, 228, van een oord niet verre van Coolscamp, dat *Puddery* heet; en VII, 298, van een ander te Moorslede, dat den name draagt van *Putterybosch*. Chotin vertaalt *Puddery* en *Puttery* door *Grenouillère*. Wat is er daarvan? En weet iemand nog andere *Pudderyen* of *Putteryen*?

Te Brussel bestaat er eene *Rue de la Putterie*.

***

‘*Zillebeke*,’ zegt Chotin z. hooger, VIII, 51, ‘*veut dire ruisseau de l'étang. Il y a, en effet, dans cette commune un étang d'une étendue de vingt-cinq hectares, qu'on dit en flamand* Sille, Syl, *dont les eaux s'écoulent par un ruisseau, qui en prend le nom par adjonction*.’

Sille, sijlle, sulle staat bij Kiliaen geboekt, en 't bediedt, in 't latijn, *incile, aquagium, aquaeductus: canalis incilis, fossa incilis*; maar vroeger schreef men niet *Zillebeke*, maar *Sedelbeke*.

Monsieur Chotin, wat daarmeê gedaan?

‘**W**ORDEN hier eenighe woorden gebruikt, die aen bij-sondere landen, oft steden eygen zijn: hopt, dat het de quaedtste niet en zijn; ende laet u, naer het ghemeyn ghevoelen, voor-staen, dat een weynigh ghemenghelde taele beter is, dan de ghene, die heel plat naer den Hollantschen, Vlaemschen, oft Brabantschen bodem smaeckt.’ Dus in de *Voor-reden van Ghebreken der Tonghe ende middelen om die te verbeteren, uytgebeeldt door den Edelen en Eerw. Heer H. Anton. van Bourgoigne. T' Antwerpen by Jan Cnobbaert* 1631.

[Nummer 11]

Over de keure van Hazebroek

IN 't vorig talmerk wierd er gehandeld over sommige wetten en gebruiken van den ‘wijnambochte;’ nu een en ander van 't belangwekkendste over de *Bulleghiers* of bakkers van Hazebroek en van elders.

Artikel 11 van onze keure luidt als volgt: ‘Echter, dat ne gheen bulleghier meer mach winnen an ere rasiere taerwen dan achte s. par., ende ne maect witte brood groter danne van viere pennen ende van tween pennen; ende also moet elc hebben ter Hallen ende ter vensteren, up ene boete van x.s.; ende als die here broot heffen wille, dat hi heffe alle maniere van brode daer hijt vint.’

Met andere woorden: voorts, dat geen bakker meer dan 8 schellingen parisis aan eene razier tarwe winnen mag, en dat hij geen grooter wittebrood dan van 4 en van 2 penningen make; en zulk brood moet elke bakker ter Halle en aan zijne venster hebben, dit alles op eene boete

van 10 schellingen. En als de heer brood wegen wil, dan moet hij alle soorten van brood wegen waar hij ze vindt.

Men ziet dus uit bovengemeld artikel dat het van ambtswege uitgestoken wierd hoevele dat de bakkers mochten winnen aan hun brood: op zooveel graan, zooveel winste; en om het 'schenteventen' te vermijden was zulke of zulke winste verplichtend. 't Spreekt van zijn eigen dat de winste van streke tot streke verschilde, maar 't was al vele dat, in 't belang van 't vak en van den verbruiker, de winste vastgesteld was.

Aleventwel wierd de prijs van 't brood in verhoudinge gebracht met het gewichte.

Ten jare 1311 wierd er in Vrankrijk eene algemeene schattinge gedaan van 't koorn om te kunnen vaststellen welk het gewicht moest zijn van den deeg en van het gebakkene brood, en voor 't gewichte moesten de bakkers hen gedragen 'selonc le *marchié* qu'ils ont du blé,' dat is naar den verkoopprijs van het graan.

Te Brugge wierd het gewichte van 't brood ingeschreven op een berdelken, dat voor de deure van 't schepenenhuis ten tooge hing, en, dat hiet men de *Eeuweglie ende ghedueregheghe* PASTE of PAEST VAN DEN BROODE.

> 'De paste van den taerwen broode staet up CLXX maerc de viertale; ende men gheift toe X gr. ij jnghelsche over backen ende malen. (Gilliodts-van Severen, Inv. Bruges, Intr. 12-13).

En, in 't Vrije van Brugge hing men den Past uit aan al de parochiekerken:

> '... Dat men jn elcke prochiekercke hanghen sal een bart jnhoudende den voorseiden paste...' (Resolutieboeck 1530-43).

Te Utrecht hiet de past de RIDINGHE VAN DEN BRODE, en men zei aldaar *den backeren* RYDINGHE VAN BRODE *gheven*.

Naderhand kwam een nieuw stelsel in gebruike zoodanig dat het gewichte van 't brood onveranderd bleef en dat de prijs van den marktgang begon af te hangen: Alzoo wierd wekelijks en van ambtswege de prijs van het brood, 'nae dat der coren merckt zal ghestaen

hebben' vastgezet, et 't was den bakker verboden hem op te slaan.

Wij lazen daar even in art. 11 dat de bakkers verplicht waren 't zij ze ter Halle zaten, 't zij ze te hunnen huize verkochten, altijd brood van hunnen bak bij de werke te houden: zoo ook moest ieder bakker te Brugge *cuerbroodt* ter beschikkinge op zijnen toog liggen hebben, 'up eene boete van XX s. par. (Keure der bakkers, XVe eeuwe).

Verders moesten de bakkers hun brood teekenen met 't een of 't ander merk, zoo wij lezen in artikel 12:

'Echter, dat elc mensche die maect tarwen broot, dat hi heift iestept der up hu veile dat wert es, ende twitte broot ooc, op ene boete van x.s., ende wel ende soffisantelike iebaken ende iestept met ere pipe'. Dat is:

Voorts, dat al wie tarwebrood bakt daarop teekene hoeveel het kost, op eene boete van 10 schellingen. Evenzoo voor 't wittebrood. Daarenboven moet het brood wel en behoorlijk gebakkenen met eene 'pipe' geteekend zijn.

De keure van Rotterdam bevat eene gelijkluidende schikkinge, met dat kleen verschil dat het teekenen van 't brood tot Hazebroek *steppen* heette, dat is *stipjes* maken op iets met eene *stift*, terwijl dat het broodmerk te Rotterdam den name droeg van *stype*. Te Delft hiet het *steek*, buiten dat er nog in laastgenoemde stad een ander teeken bestond daarmede men het roggenbrood teekende, namentlijk de *duymsteecke*.

Dit merk diende dan om den lieden kenbaar te maken hoeveel het brood gold.

De *Pipe* waarvan sprake in onze keure, was waarschijnlijk een scherp, een puntachtig stuksken hout, of stoksken, daarmede de bakker gaatjes in den deeg stak.

Later kwam er een tweede merk in zwange, 't eigentlijke teeken van den bakker zelve, om alle bedrog in 't broodbakken te vermijden en om den name van den plichtige des te gemakkelijker te kunnen achterhalen. Dat noemde men *huysteycken* te Delft en *ensenge* (enseigne) te Luik.

> ‘*Et que ung chascun desdis bolengiers mettera et metteront leur* ENSENGE *sur le pain par eulx fait... afin, se faulte y estoit trovée, que l' on polsist proprement adreschier sur le deffallant, en descargant les autres, sur teles paines que s'ensuyent*...’ (1487, Cout. Liége II, 262.)
> ‘Dat van nu voortanne negheene backers deser stede hemlieden en vervoorderen eenich teeruwen broot te backene dan van... hebbende ooc teeckene ofte marc van den bacquere, upde boete van...’ (Cueren van den broode, 1564, Rousselare).

Ieder bakker was daarbij nog verplicht zijn merk op den stedeboek te laten schrijven: zoo lezen wij in de geschiedenisse van Meenen:

> ‘Ordonneren an alle de backers, dat zy van nu voorts alle hunne brooden sullen teeckenen met een behoorlic marcq ofte teecken, ende tselve hun particulier teeckene over sullen bringhen... in handen van de gesworen brootweghers, up peine van 't incurreren de boete, ende dat alle hunne brooden ongeteeckent sullen doorsneden worden ende verbuert...’ (Schik. 8 grasm. 1650. Hist. de Menin I. 361.)

Heden is 't gebruik van 't brood te merken bijna heel in den doodboek gerocht: toch is er over twee drie jaar eene wet verschenen (*Moniteur Beige*, 2 *Octobre* 1891) waarbij de bakkers wederom verplicht worden hun brood te teekenen.

Hooger vermeldden wij dat het brood, naar de keure van Hazebroek, *soffsantelike* moest *iebaken* ende *iestept* zijn, dat is wel en degelijk gekneed en gebakken. Gruis of zemelen, en *auctre chouse desraisonable*, en al dat niet en docht, en mochten hoegenaamd met goede ware niet vermingeld worden.

Ouwich ofte wanbacken brood dat is dat niet ‘tamelic ende behoorlic’ gebakken en was, wierd verwezen bij groote boete:

> ‘Noch oick gheen *ouwich* ofte *wambacken* broot te backen, bij xij sc. te verboeren’ (Delft, keuren.)
> ‘Item, zo wie vande voornoemde persoonen ('t zy bacquere ofte andere) ter vente biecke deechbroot ende

> niet tamelic ende behoorlic ghebacken, dat waere de boete van...
> (Rousselare, Cueren van den broode, 1564.)

't Was 't zelfste met brood dat *vaetsch, verwatert, vervallen, calanderich* of *vunstich* was.

Vaetsch, vats, vaets, vaetsch brood is zoovele als uit muffig meel gebakken, van graan dat niet goed geakkerd en is, of dat gemalen wierd zonder indrooge te zijn en mettertijd op den zolder begon te vermuffen.

Vervallen brood is waarschijnlijk brood dat toegeslegen is, *pain aliz*, in 't fransch.

Calanderich beteekent brood daar de *charançon* ofte calandre, dat is de koornworm in zit. Van daar *kalanderen*, zegt Debo, dat is het graan zuiveren van de kalanders of koornwormen.

Vunstich en is het zelfste niet als vaetsch en beteekent *mucidus*, dat is naar Pitiscus: *schimmelig, verschimmeld*.

Artikel 14 staat in nauw verband met art. 11. Hij schikt immers de *broodheffinge* en zijn inhoud is de volgende:

> ‘Echter, als die here wille weighen broot, ende die bulleghier of tavernier of ander mensche verloghent siin broot, ende danne broot es vonden, het broot es verloren ende die boete es tien s. par.
> Ende als die here wille heffen broot, hi moet neimen teerste daer hi hant aan slaet’.

Dat beteekent: voorts, wanneer de heer brood wegen wil, en de bakker of tavernier of iemand anders zijn brood verloochent, en men alsdan brood te zijnent aantreft, zoo wordt dit laatste verbeurd verklaard en de boete is 10 schellingen parisis.

En als de heer brood wegen wil, dan moet hij het eerste nemen daar hij hand aan slaat.

De bakkers, zoo wij gezien hebben, waren gehouden het gewicht en de grootte van 't brood te schikken naar de vereischten hunner keure, terwijl de schepenen moesten toezien of de wetten en bevelen wel nageleefd wierden, en daarom waren ze belast met het brood heffen.

BROOT HEFFEN is hier het zelfste als *broot weighen, wegen* en wordt in 't oud-fransch vertolkt door *Prandre*

le pain, of ook nog ‘par poix et balanche visenter les pains.’ *Siin broot verloochenen* heette *abscondre et reponre pain, reponre pain contre les awaerdeurs, reponre et mettre arrière leur pain*. Te Utrecht en te Delft zeien ze daartegen *broot missaken*(1); te Dendermonde, *siin broot ontsteken*(2); te Sint-Truiden, *broed achterwert steken*; te Leiden *broot onthuden*; te Audenaerde *broet vluchten*; en te Rousselare eenvoudig *loochenen Broot thebbene in zyn huus*:

> ‘Item, zo wie ten bezoucke vande voornoemde cueriers metten heere ofte der wet, *loochende* eenich *broot thebbene in zyn huus* ofte *ghehelde*(3) ende... dat waere de boete van zes ponden parisis ende arbitraire correctie ter discretie’, (Keurboek van Rousselare, Cueren van den broode, 1564).

Bakkers of winkeliers, die de broodwegers niet binnen en lieten, betaalden groote boete en daarenboven, wanneer 't bewezen wierd dat 't verstoken brood te *licht wair*, dan was de boete verdubbeld. Zelfs hadden de schepenen 't recht heel 't huis te doorsnuisteren, 't verwezen brood *cruyswyss in tween* te *snijden* en aan den armen, om Gods wille, *omme Gode*, weg te geven.

De voortverkoopers die niet en wilden of kosten zeggen bij welken bakker zij brood, dat *te cleyn* was, gekocht hadden, wierden ook voorbeeldig gestraft. ‘...ende sullen die zelve poorters, tavernijrs, teppers, cabretters ende herberghiers die boete selfs betalen, oft sij sullen honnen man daer zij dbroet ghehaelt hebben noemen moeten’. (Straven, Inv. St-Trond II. 73).

(*'t Slot volgt.*)

(1) Kiliaen: Mis-saeken, jam Loochenen: negare.
(2) Kiliaen: Ont-steken, ver-steken, amovere, abscondere.
(3) Ghehelde = bijvanck, de geheele omvang van iemands huis of erve.

Tapioca en Sago

DAT zijn twee vreemde woorden, dienende om twee vreemde zaken te bedieden, en wij zullen ze daarom maar onvertaald laten tot dat een handiger woordensmid ze in het vlaamsch versmede.

Maar omdat die zaken hier van elders overgebracht en hier verbruikt worden, willen wij een woordeken zeggen over hunne oorkomste.

Tapioca wordt gewonnen uit de knolwortels van een gewas, dat in de wetenschap *Jatropha manihot* heet.

Dit gewas behoort tot het gesibbe der wolfsmelkachtigen (Euphorbiacées), 't welk twee honderd verschillige oorijen en tot 3500 slag van kruiden bevat. Vele gewassen van dat gesibbe verschillen van elkander in dracht en maaksel, bijzooverre dat de eenvoudige blommenliefhebber nooit het verwantschap en zal vermoeden, zoo hij de blomme zelve niet van nabij gade en slaat.

Hier te lande vinden wij onder de kruiden die daarbij behooren het wortelkruid of kroontjeskruid (*Euphorbia heleoscopia*) dat gij zoowat overal tegenkomt in bebouwde streken en schoone ziet blekken in de vlaschaards; het bengelkruid (*mercurialis annua*) dat gij in alle hoven ontmoet; en den bosseboom. Andere worden gekweekt in potten binnen den huize, in *serres* of drijfhuizen, en gelijken soms al meer (van verre 't is waar) aan hetgene bij ons volk onder den name *cactus* bekend staat.

't Gewas dat wij hier willen bespreken behoort tot dat gesibbe, en 't is een boom of eer een heester; 't groeit twee tot vier meters hooge, zijn stam is knobbelig en broos, hij zit van binnen vol merk en schiet verschillige takken, weinig boven den grond; de blaren zijn palmde uitgekorven in drie tot negen lobben; de blommen zijn roodwendig en hangen in trossen of krabben. Maar hier nog eens verschillen de eene wat van de andere, want onder den name van *Jatropha manihot* komen er nog verscheidene gewassen voor, waarvan de twee bijzonderste zijn *Manihot aïpi*, of zoete broodwortel, en *Manihot utilissima*, of zerpe broodwortel.

't Is meest de laatste die gebruikt wordt om er tapioca van te maken, maar, volgens Wagner en Gautier in ‘*Nouveau traité de chimie industrielle*,’ zijn ze er alle twee goed voor en worden ze met der daad ervoor gebruikt.

Nu, beiden dragen knollen aan de wortels, zoo groot als eene dikke beete, maar zonder eenen zoo scherp uitloopenden top te hebben. Die knollen die soms tot op eenen meter van den stam, en van tien tot twintig in getal aan eenen hut staan, zijn aschgrauw van buiten en wit of geluwendig van binnen, daaromtrent gelijk aardappels.

Den knol van den zoeten broodwortel eet men in midden America. 't Is trouwens van daar dat die gewassen herkomstig schijnen, van waar zij in andere landen bijzonderlijk door de Portugezen overgezet wierden. Men eet hem, zeg ik, gekookt in water, gelijk de aardappels: maar hij is zoete en wat klef. Wordt hij gekookt als hij versch uitgedaan is, dan meelt hij, maar later wordt hij van langs om stijder, vaster en harder.

De zerpe broodwortel wordt anders bereid: eerstens wordt hij geraspt; uit de raspelinge ervan kan men eenen geheel goeden amel uittrekken; men moet ze maar wasschen, 't is te zeggen er veel water over gieten: 't water, dat men opvangt, voert de amelkorreltjes mede, die welhaast ten gronde zinken, zoo men 't waschwater laat rusten; giet gij nu dat water af gij vindt eene lage amel, die na weinige stonden in de zonne gestaan te hebben droog wordt.

'k En wil niet zeggen dat andere gewassen niet meer amel en geven, neen, de broodwortel en bevat er maar dertien en half ten honderd van zijn gewichte, terwijl de rijs der Carolinische eilanden bijvoorbeeld, er vijf en tachentig ten honderd bevat.

Wilt men nu uit de knollen het broodwortel meel trekken, dat alledaagsche kost is voor de Indianen van West-Indenland en van andere streken waar het gewas gekweekt wordt, dan duwt men al het sap uit de geraspte knollen. Dit zap is vergiftig, trouwens de knollen bevatten

van zestien tot zeven en twintig duizendsten van hun gewichte vergiftige zuurstoffen (SK^2 W en C^2 Az H) die grootendeels met het zap geweerd worden. Het overblijvende meel wordt gedroogd in eerden teelen, en door de warmte vervliegt het overblijvend vergif, dat ten anderen zeer vluchtig is. Het meel, dat schoon en wit is, wordt gezift en verder gehandeld gelijk ander meel.

Hoe wordt nu dat meel verbruikt en hoe wordt het bereid om verzonden te worden?

De inlanders verbruiken het op veel verscheidene wijzen: sommigen maken er eenen deeg van, dien zij in palmblaren gedraaid in de asschen te bakken leggen. Maar meest verbruiken ze 't in West-Indenland tot het maken van *Cassaves*.

Dodoens kende reeds dat gebruik van den broodwortel, want, sprekende over *Inhame Batatas* en andere gewassen met voedenden wortel, spreekt hij van een slag van *Yuca* dat *Manyuka* geheeten wierd en wast in West-Indenland. Hij duidt zelve 't verschil aan tusschen deze die versch g'eten worden en deze die een vergiftig zap hebben dat eerst moet geweerd zijn, en waarvan kleene koekskens of *Cazabi* gemaakt worden.

Die koekskens zou ik best vergelijken bij kleene ovenkoeken, ze zijn daar of daar eenen halven duim dikke, en kosten weinig werk aan die ze bakken.

Men heet eene ijzeren plate, men giet er het meel op, zonder meer, en door de hitte bakt het hard aaneen; als de koeke langs de eene zijde genoeg is keert men hem omme, en zoo seffens is de bakte gedaan.

Gij zult misschien vragen: waar blijft gij met uwe tapioca?

Tapioca en is niets anders als broodwortelmeel, dat gegraand wordt om naar onze streken overgevoerd te worden.

Op ijzeren platen, die tot omtrent de honderd kerven geheet zijn, wordt het meel over end wêere geschud, en daarbij kleven de korreltjes aaneen, en worden die gegraande stoffe die ons uit America toegevoerd wordt.

Hoe wordt dit gewas gekweekt?

Als men, - bij 't een gewas is 't gemakkelijker

als bij 't andere, - eene stekke of eenen telg ervan in den grond steekt zoo 't behoort, en als men die stekke heur behoefte van warmte en vochtigheid laat hebben, zoo zal zij wortel schieten: zij zal ofwel stam en blad ofwel stam en wortel krijgen, volgens dat de stekke een stam is met blaren, een deel van den wortel ofwel een enkel blad. Dat nieuw voort- en afgezet wezen zal al de hoedanigheden behouden van het gewas daar de stekke afgenomen wierd. Alzoo gaat het hier: de jonge takken worden versneden tot stekken van eenen voet lang en in den grond gestekt; maar 't zal dan nog ten minsten een jaar lijden eer de wortels zullen goed zijn. In droogen en zandachtigen grond tiert het gewas best, en daar kunnen de wortels zelfs verschillige jaren bewaren, terwijl zij in vochtigen grond na achttien maanden beginnen te verrotten.

Blijft nog een woord te zeggen over den *Sago*, niet omdat hij getrokken wordt uit den Manihot of een gewas dat ermêe verwant is, maar omdat hij in alles geheel wel den *tapioca* vervangt en zelfs hier te lande goedkooper kan gekregen worden.

Hier hebben wij te spreken van eenen boom die *Sagus Rumphii* heet, in de wetenschap, of *metroxylon Rumphii*; hij behoort tot het gesibbe der Palmboomendat 132 oorijen en 1100 slag van gewassen telt, maar waarvan er geen bij ons thuis en behoort noch te vinden en is, 't en zij onder glas. Zijne blâren zijn vêerwijsde in riemen gesneden, zijne blommen hangen in trossen, en ieder verdeelinge van den tros is in eene afzonderlijke hoze gehuld, eer de blommen opengaan; zijne vrucht is eene bezie, die om end omme met schubben bezet is.

Dodoens beschrijft den Sagoboom onder den name van Indiaanschen meelboom, 't is immers in de warme Oosterlanden dat die boom gekend is.

De stam van den Sagoboom wordt van langsten gekloven en 't merg uitgehaald, dat min of meer doorschijnende, wit en zachte is volgens den ouderdom van den boom; dat merg legt men in eene kegeldanige boomschorsen kuipe, daarvan de bodem eene zeefde is. Dan overgiet men dat merg met water, dat de

dunste en de witste deelen ervan medevoert. Als 't water afgegoten is blijft er zuiver, sneeuwwit sago-meel. Daarvan bakken de Indianen broodtjes van eenen duim dikke die zij nieuwbakken eten; als zij oudbakken geworden zijn, dan gieten zij er lauw water over en eten ze dan gelijk wij, als pap of brij.

Die broodtjes, zegt Dodoens, zijn tamelijk goed van smake, voedzaam en beter als onzen *biscuit* of tweebak, als men er aan gewend is, ende men zoude meenen dat 't broodtjes van terwen blomme zijn.

Is dat zelfste meel dat alhier overgebracht wordt. Het wordt gegraand op gewarmde platen, daar kleene gatjes in zijn. De roste verwe der graantjes komt van 't vier, maar in kokende water, melk of vleeschsap, worden zij wederom doorschijnend en veranderen in eene voedende en gemakkelijk terende klibbe.

Uit de gegiste vrucht van den zelfsten meelboom winnen de Indianen een slag van wijn, maar die, zoo het schijnt, zoo smakelijk niet en is als de wijn die uit andere palmboomen getrokken wordt.

JULIAAN FOVÉ

[Een gedicht]

DE veerdige dichter, Eerw. Heer Cracco, heeft vele werken nagelaten, al hier en al daar verspreid, waarvan er, tot nu toe, nog maar weinig uitgegeven en wierden: Hier volgt er een, dat hij schreef, binst zijn verblijf te Gent.

Rouwklacht

door den Eerw. Heer Cracco gedurende zijn verblijf in....

1.

't Is Paschen, Jesus is verrezen!
De vreugd staat op 't gelaat te lezen
van 't vurig biddend broedrental,
terwijl het feestelijk geschal

van stem accord en jubelsnaren
de godvrucht wekt der christen scharen.
Maar ik, ik hoor de klanken niet!
Ik kwijn in smerten en verdriet!

2.

't Is Paschen; 't christen volk knielt neder
voor Jesus-Christus, die gansch teeder
en heilrijk, in hun herten daalt,
en met zijn licht hun geest bestraalt.
Zij nutten 't Paaschlam vol van vreugden
en worden rijk versierd van deugden:
maar ik zit aan dit gastmaal niet!
Ik kwijn in smerten en verdriet!

3.

't Is lent; het lied der nachtegalen
weêrgalmt door frissche rozendalen,
het zilver beekje murmelt zacht
door 't groen dat op zijn weide lacht;
de zwaluw vliegt met schelgeschater;
het vischje spartelt blij in 't water!
Maar mij verheugt de lente niet!
Ik kwijn in smerten en verdriet!

4.

Mijn ievervolle lettervrienden,
mijn kinderen, de teêrbeminden
die voortijds in de poëzij
zich 't hert verlustigden rond mij,
gaan wandelen in de koele lommer
der lindendreef, bevrijd van kommer.
Maar ik ga met mijn kinders niet!
Ik kwijn in smerten en verdriet!

5.

De Belgen alle in de eigen woning,
beschut door hunnen goeden koning,
genieten stil en welgezind,
de vrijheid die hun hert bemint;

de vrijheid lacht alom hun tegen
en spreidt 't geluk op al hun wegen.
Maar ik smaak 't zoet der vrijheid niet!
Ik kwijn in smerten en verdriet.

6.

o Heer, Gij, God der legerscharen,
die de aard' schudt op haar grondpilaren,
Gij, die mijn lotbeschikker zijt,
wees steeds van mij gebenedijd!
Gij ziet mijn zilte tranen vloeien,
in 't naar gevang, op mijne boeien;
doch, groote God! Ik morre niet
in al mijn smerten en verdriet.

7

Uw gramschap heeft mij hier gebonden
met ketens van mijn eigen zonden.
Ach! Opperrechter, ach! aanschouw
mijn tranenvocht, mijn bittere rouw;
in 't stof gebukt voor uwe voeten,
wil ik mijn schuld geduldig boeten.
Mijn God, verstoot den zondaar niet,
die kwijnt in smerten en verdriet!

8

De hoop gedaald in 't diepst' mijns herten,
verlicht, verzacht mijn felle smerten.
Ja! Ik verwacht weêr beter tijden;
haast stelt Ge een eindpaal aan mijn lijden:
Gij zelf gaaft mij deez' hoop, mijn God!
Gij die de heer zijt van mijn lot.
Deez' hoop, deez' hoop bedriegt mij niet;
haast keert Ge in vreugd al mijn verdriet!

Mingelmaren

MISDRUK. - Op bl. 155, 6de reke, leest *klacht* in stede van *klank*.

Wenken en vragen aan Biekorf

WIE weet den vlaamschen name te zeggen van den abeele genoemd in 't Lat. *Populus canescens*, in 't Fr. *Grisard of Grisaille. Le bois de cette espèce, plus plein que celui des autres, est susceptible d'un beau poli (Le bon jardinier)*. 'k Heb van dat schoon wit hout gezien en in handen gehad. Men wist mij niet anders over dezen abeele te zeggen als: hard abeele, of gewolkerde abeele, om de schoone glimmende wolkskes die dit hout in heeft. Deze schoone abeele is gemeen in Zuid-West-Vlanderen.

KUTS. De Bo, 517. Dit woord vindt men weder in den geslachtnaam Gansekuts. ‘Doen te weitene allen lieden, dat Jan Paelding filius Loy, poortere in Ypre, heift ghecocht ende ghecreghen ervelike, tsinen bouf ende tsins hoirs bouf, jeglien Denis Gansekuts ende Lauwereinse sijn wijf, poorters in Ypre. 1399, 27 Oktober ibid.

***

TER SCHOOLE LIGGEN FR.: *Etre pensionnaire*. Die ‘Biekorf’ lezen weten nog te spreken van de ‘thuisliggers’ waarover Seraphijn De Quidt ons vergastte in jaargang I, blz. 291. Welnu *te schoole liggen*, in 't Fr. *être pensionnaire, penseneere* zijn, bij sommige Vlamingen, is een woord dat alreeds oud is. Wij vinden het in ‘*Les trois Cartulaires de St. Martin d'Ypres*’ blz. 552 in een oorkonde van den 29 Juni 1413.

‘Dat zo wanneer Colin van Dixmude zijn kind proffes gedaen zal zijn in de kerke van Sinte Martins verseid, ghelieven zal den vorseiden Colin zijn kind te zenden te Parijs, ende hem daer doen ligghen ter scole drie jaer lanc ghedurende..... mids dat mijn here de profst ende convent orbore dinct dat hire dan langher ligghe, zo zal hire noch zijn en ligghen een jaer of twee..... die hi van hemlieden sculdigh wert tontfanghene van den jare of van den twee jaren die hire ligghen zoude boven de vorseiden drie jaren.’

Heer Uitgever van Biekorf

ALS men het jaarschrift boven DE FOORDT'S Gedicht in talmerken leest, dan komt men tot 1799, in plaats van tot 1784. Al de zinspelingen van brief en gedicht wijzen ten andere op den Beloken Tijd; ook de melding, dat De Foordt ‘geen balling’ was, schijnt mij aan te toonen, dat vele geestelijken *op dat oogenblik* (1799) in ballingschap waren.

K. DE FLOU

DEN 1sten in herfstmaand 1894 is uit Iper vertrokken, langst Lourdes, Marseille, Suez, Aden, naar de Malabaarsche kusten, naar het bisdom van Quilon, bestierd door de ongeschoende Karmeliten, de Eerweerde Pater Donatianus.

De Eerw. Pater Donatianus wierd geboren te Rousselaere en is de eigen broeder van Eerw. H. De Gryze, zendeling in de Vereenigde Staten van Noord-America. Hij bekleedde beurtelings het ambt van Prior te Brugge en onderprior te Iper.

De Malabaarsche zendingen zijn de oudste van de wereld, in dien zin dat zij de langste op eene ononderbrokene wijze door het zelfste Orden bestierd zijn; zij zijn ook de bloeiendste om het groot getal inlandsche zwarte priesters, die door de zonen van de H. Theresia bestierd worden.

De twee seminariën tellen boven de honderd kweekelingen.

Het eerste werk van den Eerw. Pater Donatianus, als hij toekwam, is geweest 150 heidenen doopen.

Fr. Hyacinthus. C.D.

LEEGAARDS-SOEPE. - Als ik jong was, wierd er 's Zondags, in vaders, en in het meerdere deel der vlaamsche huisgezinnen, genoenmaald 1° met vleeschsap, waar er enkelijk eenige stukken gedroogd Franschbrood in gemengeld waren, 2° met '*Bouilli*' of gekookt rundervleesch, en 3° gekookte aardappels, met vleeschsap overgoten.

Dergelijk noenmaal, dat zeer weinig werk vraagt, wierd alzoo geschikt uit eerbied voor de zondagruste der dienstmeiden; en de soep die, in vergelijking met de goede vlaamsche doorgestekene groenselsoepen, hoegenaamd geen werk en vraagt, is door gansche streken onder den naam van 'leêgaards soepe' gekend.

J. CL. is een meester in 't ontletten van prochienamen, voorzeker. Maar als hij den opstel leest van meester Guido Gezelle over *Oyenkerke* of Adinkerke, in Rond den Heerd, 1871, bl. 380, zal hij zijn schrijven over *Ardoye* staande houden?

Zou hij niet eerder van *Hard-oye* eene harde, woeste vlakte moeten maken, die over duist jaar veel gelijkenisse had met *Schardauwe* tusschen Iseghem en Winkel-Sint-Eloy?

Ik kome drie geslachtsnamen tegen, die veel overeenkomen met *Puttery*, wanof sprake in uw laatste nummer, immers: *Pittery*, t' Oostende; *Piekery*, te Brugge en *Picherier*, te Dottenys in 1619.

OP den 12sten van Zomermaand laatstleden is er een heel reisgezelschap van zendelingen te Marseille ingescheept voor Africa: namentlijk EE. VV. Eugeen Van Hoestenberghe, August Van Acker, Schmitz, Goesthauwers en Van Waesberghe: Allen zijn leden van Cardinaal Lavigerie's genootschap. Zij worden vergezeld en opgeleid door E.V. Moinet, eenen moedigen geloofsbode die reeds veertien jaar in Congoland heeft doorgebracht.

E.V. Eugeen Van Hoestenberghe is geboortig van Brugge en hij leerde daar in 't gesticht van den H. Lodewijk. Op den 19sten van Bloeimaand ll. ontving hij de heilige priesterwijdinge uit de handen van Hoogweerdigsten Heer Clemens Combes, Aartsbisschop van Carthage en Primaat van Africa.

Hij is bestemd voor het Tanganykageweste van Opper-Congoland.

E.V. August Van Acker is ook een West-Vlaming en geboortig van Kortrijk.

Wij wenschen de dappere zendelingen eene voorspoedige reize en lange jaren dienst in dien verren wijngaard des Heeren.

EEN onzer vrienden die daareven terugkeerde van eene reize in *Provence*, heeft een bezoek afgeleid bij den gevierden dichter *Mistral*, opsteller van Mireio. Zoo vond hij dat den zuiderzanger teenemaal op de hoogte is van onze vlaamsche beweginge en dat hij er met gespannen aandacht al de verschillige afwisselingen van gadeslaat. Mistral heeft waarachtig eene broederlijke genegentheid ten opzichte van onze vlaamsche strijders die, gelijk hij het is in Provence, de verdedigers zijn van eene eigen volkstale; van eene tale dewelke optreedt als de bewaarster der christene zeden en der vaderlandsche overleveringen.

(Getrokken uit *Le Bien public* van den 30sten in herfstmaand 1893).

***

IN Provence ook verschijnen er van tijd tot tijd dichtwerken die in provençaalsch zijn opgesteld. Zoo las over tijd een vriend van Biekorf de volgende aankondigingen in den *Eclaireur de Nice* van Lentemaand 1894.

M. Lodewijk Fumel heeft daar straks bij *Rostan* te *Grasse* (*Alpes maritimes*) eene verzamelinge uitgegeven van provençaalsche gedichten, *Viouleto fero*, die wij aan al onze provençaalschsprekende medeburgers aanbevelen.

Het werk doet op heden heel de omreize van Provenoe: Overal is het wellekom en 't verdient waarlijk gelezen te worden door alwie de heropkomste van het provençaalsch ter herte neemt. 't Is te koope bij Barma en Visconti te Nice voor 2 frs.

[Nummer 12]

Over de keure van Hazebroek

NU een en ander over de vleeschhouwers.

In zake van verkoop van vleesch, zegt Edw. Gailliard, werd vooral gezorgd, dat het te koop gestelde vleesch voor den verbruiker wel onschadelijk was.

Zoo luidt immers de keure van Hazebroek, art. 20:

‘Echter, dat ne gheen vleeschauwer vleesch legghe te stalle, daer me vleisch vercopt, dat van stiers, of van seughen, of van rams, of *versawen* es, of dat niet soffisant es, hi ne moet vercopen buter halle, up ene boete van XX s. par.

Dat is, ‘voorts dat geen vleeschhouwer, vleesch dat van stieren, van zeugen of van rammen voortkomt, of dat *gortig* of niet van goede hoedanigheid is, ten stallen legge waar men vleesch verkoopt, maar dat hij dit buiten de Halle verkoope, op eene boete van 20 schellingen parisis.’

Alle vleesch dat *ongans* was, of *niet oprecht, ontemelgc*, onbetamelijk, of dat iets te wenschen liet, *char désirable*,

in 't fransch, *chair qui laissait à désirer*, en mocht niet verkocht worden. Slacht van vleesch dat voortkwam van koeiën die gekalfd hadden, ofwel van koeiën die *cogich* waren, *koegich*, dat is tochtig; ten ware dat deze dieren sedert 'nen vastgestelden tijd *verkoeld* waren, *refroidées* of *résidiées*, in *'t fransch*.

> ‘Dat nyemant coeyen en sla omme vercoopen, zy en hebben veertich daeghen of daerboven ghecalft.’ (Keure van Rousselare, 1564).

Het vleesch van dieren die *alleene ghestoorven* of *selve ghestorven* waren, in 't fransch, *de beste morte d' elle-même* of *qui meurt sanz main de boucher*, was ook afgekeurd.

> ‘Eerst zo wie vleesch vercoopt dat *allene sterft*, dat hi verbuert... ende dat men tvleesch delven zal... omme dat ghene nutscap iement doen mach maar groote dere.’ (Staatsarchief Brugge, blauw n. 9151).

't Was 't zelfste voor dieren die *duesigh* waren of voor *coen met verzworen kaken*. Zulke waren koeiën die aan *actinomycosis* leden.

Duesigh oft qualich sterven zei men waarschijnlijk van dieren die duizelig waren en hevig koortsachtig, zoodanig dat ze heel ongezond wierden en dat hun vleesch schadelijk was.

Actinomycosis is een gezwel dat de kakebeenen en 't vlies ontsteekt, de tanden doet uitvallen en de holten doet etteren.

't Gebeurde wel nochtans dat de gezworen keurders toelieten de dieren te slachten die *besiect* of *dien de benen gebroken* waren, enz.

Vooraleer de beesten ten slachthuize te slaan of te *vleyschen*, zoo men zei te Leeuwarden, moesten ze door beëedigde mannen te Sint-Truiden *levendich ghevisiteert* zijn, en te Vianen *levendich aen den banck gebonden*. Te Brugge wierden de zwijnen ‘*gevisiteirt* ende *ghewarandeirt* byden stochoudere daertoe ghestelt...’ (Hallegebod 1530) en te Hoorn *int leven besien* door de *ghezworen marctmeesteren*.

't En was ook aan niemand toegelaten vleesch te verkoopen dat begon aan te komen of te bederven. En,

om zulks te beletten, waren er tijdvakken en een getal *werven, malen* of *daeghen* aangeduid, over dewelke men geen vleesch hoegenaamd ten aankoope en mocht bieden.

Mael of *Male*; ook *Maeltiden*, mitsgaders *Vente* of *Vyntte* zijn wisselnamen die eene en de zelfste zake aanduiden, te weten den tijd binst denwelken vleesch of visch, of andere eetwaren, die lichte kosten bederven, mochten verkoopen.

De morgen was gerekend als zijnde de *eerste male* of *vente*; de namiddag was de *tweede male* of de *tweede vente*.

> 'Voort, wat vleesche dat men slaet binder stede van der Sluis van Paesschen tot Sinxene, dat zo ne moet men niet langher versch houden danne *vier malen*; diet niet en zoute te ziere tijd, dat ware up de boete van...'

In sommige keuren treft men in de plekke van *malen* 't woordeken *daeghen* aan, zoodanig nochtans dat *drie malen* eenen dag en half en *vier malen* twee volle dagen uitmieken.

> 'Wye versch vleessch langher hyelde dan eenen *dach* van Paesschen tot Ste Baefmesse, ende langher dan twee daeghen van Baefdaeghe tot Vasten avont, verbuert vyff schellynghen parysise.' (Keurb. amb. Brugge, 26 Zomermaand 1629).
> 'Item, men en sal gheen vleisch ducker ter banken brenghen dan *vierwerf* tusschen Sente Victoers misse (10en Zaaimaand) ende Sente Walburgen misse (1en Bloeimaand...' (Stadrecht van Arnhem; keure 1354).

Uit *Mael* ontstond het woord *overmalicht*, of *overmaellich* waardoor men vleesch of visch te verstaan gaf die men te koopen lei boven de vastgestelde *malen* ofte veroorloofde tijdruimte.

> 'Item, zo wat ziedeghe of bradeghe, daer men onder vind wansoden of wanbraden vleesch, verbuert twintich scellinghen parisis; *over malich* tien scellinghen, ende stinkenden twintich.' (Keure der vleeschhouwers van Sluis, 1379).

't Wierd bijzonderlijk wel gelet op het verkoopen van zwijnevleesch, omdat de verkens aan een slag van ziekte onderhevig zijn, namentlijk aan de *gortigheid* of *melaat-*

schheid (*ladrerie* in 't fransch) die maakt dat het gebruik van zulk besmet vleesch uiterst gevaarlijk kan zijn voor de menschen.

En daarom en was 't niet enkel verboden gortig verkensvleesch te verkoopen, maar zelfs zwijns te slaan die ten huize van smeden, olieslagers, baardemakers, aderlaters, akkerzieken of melaatschen gekweekt wierden, en dit uit vreeze o.a. dat de barbiers hunne verkens wel hadden kunnen voeden met het bloed van de zieken die zij gelaten hadden.

> ‘Item, zoo wye zwynen coopt jeghens baerdemakers ofte jeghens bloelaters, ofte jeghens ladersche luyden, hy verbuert. (Uit het keurb. van Rousselare.)

't Gebeurde nochtans dat men gortig spek mocht verkoopen, maar daartoe waren eenige voorzorgen vereischt, die 't vleesch min of meer onschadelijk mieken.

Alzoo veerdigde de Provoost van Parijs, op den 15sten in Grasmaand van 1488, eene schikkinge uit, waarbij een zichtbaar teeken moest gezet zijn nevens gortig zwijnevleesch: ‘Et que sur lesdictz lards y ait *enseigne notable*, à ce que les achecteurs ayent d'iceulx claire connoissance?’

Andere besluiten van wege den franschen Landsraad lieten toe zulkdanig spek te verkoopen op eene bijzondere plekke, daar eene stake stond met witte vane in top; en nog, moest de verkooper op het zwijnevleesch een stoksken steken met een rood lapken.

In andere streken en steden waren dusdanige gebruiken ook in zwang:

> ‘So wieverzayt vleesch hebt, moet vercopen of doen vercopen buten voor tvleeschuus, ende daer up hebben een root banierkin, up iij lb. telks. (XVde eeuwe archief Nieupoort.)

Te Rousselare hadden ze een kleelselken van doen:

> ‘Item, dat nyemant en mach verzayt vleesch vercoopen binnen den vleeschuse, maer buuten voor tvleeschuus, maer hy moet hebben up zynen banck een root mercelic *cleedekin* ofte lapken op een stocxken...’
>
> (Keuren van Rousselare, 1689).

Men bemerke nog verschillige andere benamingen die mon aan bedorven vleesch gaf.

Te Zutphen heette 't *vuel fleys of vuyl vleys*; te Leiden *vleysch, dat ongave quaet ende vul was ende stanck*; te Nieupoort ongans vleesch daer maden vut lopen; te Sluis behevelt (be-euveld) vleesch; te Comen *ongaende vleesch*; ook *mesvaere* vleesch, en *creteloos*; te Brugge *crytloos* vleesch, enz.

Aangaande *mesvaere vleesch* en *crytloos* of *krietloos* en *kriekeloos* leest Loquela VIII, 62 en VI, 86.

Te Oudenaarde heette men de plekke daar goed vleesch verkocht wierd 't GHAVE, om ze te onderscheiden van de plekke daar het *onghave*, te koope lag.

> 'Niemen mach ghesouten vleesch zwinin woch draghen thuus..., ende die ghene die buten staen in 't ghave, moeten doen die ghelike.' (Auden. Keure van 1338).

Verders handelt de Keure van Hazebroek over 't booten van 't vlas, over 't bleeken van 't lijnwaad op den tuin van den *Maerctpit*, en over 't verkoopen van visch. Zij spreekt ook nog van de keurheeren of eedzweers die vermochten iets te openbaren uit de 'waerheid' ofte uit den raad der vierschare; van den koornmeter die op zijn vat, dat is op de koornklokke of koopklokke moest slaan om 't openen van de markt aan te kondigen; van de straffe dezer lieden die iemand met leelijke woorden dierven oploopen; van de wapendracht, van de koopwaren die binnen vespertijd te betalen waren, van den mostaard met goeden azijn; van 't spelen of 't dobbelen met de teerlingen, enz. enz.

***

Tot hier deze zante van wetensweerdigheden uit Edw. Gailliard zijn verdienstelijk werk. Dit en wilt niet zeggen dat nu al het schoonste, al het belangrijkste en al het eigenaardigste dat erin zit, uitverlezen is.

't Gebeurt immers dat iemand die zijnen keus doet van dierbare edelgesteenten, alles niet en kan meênemen dat hem bevalt en dat niet weinig en zou bijdragen om zijnen schat nog te verrijken.

Slacht van eenen hof daar duizend blommen en nog

staan te schitteren in al den glans van hunne weergalooze verruwpracht. 't Moet eene kiesche hand zijn die, onder zooveel stalen van rijkdom en schoonigheid, de deze weet uit te kiezen die verreweg om hunne aangenaamheid, al de andere blommen overtreffen en onze bewonderinge meêdragen.

Aleventwel durven wij verhopen een kleen gedacht van de Keure van Hazebroek gegeven, en de weetgierige liefhebbers aangevierd te hebben om zulk een verdienstelijk werk te lezen en naar behooren te schatten.

E. DENYS

De aloude bevolking van Westvlanderen

WIJ zijn voornemens kortbondig te handelen over de onderscheidene volkeren, die Westvlanderen bezet hebben van de onheugelijke tijden tot het Romeinsch tijdvak.

In deze eerste onzer ontworpene bijdragen, zullen wij eenen vluchtigen blik slaan over het bestrek van het voorgestelde vraagstuk.

***

De oudste schrijver die handelt over de aloude bevolking onzer landstreek, is Julius Caesar.

Deze heeft aangeteekend, wat er te zijnen tijde bestond of gebeurde: dit is eigentlijk de *geschiedenis*. Hij heeft ook opgenomen, volgens de getuigenis der voorgeslachten, wat er vóór zijnen tijd geschied was: dit is de *vóórgeschiedenis*. - Waar de getuigenis der tijdgenooten alsook de overlevering der voorgeslachten ontbreken, dáár beginnen de *onheugelijke tijden*.

De vóórgeschiedenis bestrekt dus 1. een *onheugelijk*, en 2. een *geheugelijk* verleden.

***

Iedereen weet, dat de geschiedenis en de geheugelijke vóórgeschiedenis der eerstbeschaafde Zuidoosterlanden

veel dieper in het verledene dringt, dan het bij de noordsche volkeren het geval was.

Zal ons daarom, nopens het onheugelijk verledene der Noorderlingen, alle menschelijke kennis ontbreken?

Neen; want, gelukkiglijk, waar de overlevering zelve zwijgt, dáár spreekt de wetenschap.

Eenige wetenschappen, die vooral in den loop onzer eeuw ontwikkelden, leeren ons eenigszins den toestand en de gebeurtenissen dier langverloopene tijden. De Grondkunde (*la géologie*), de Aloudheidskunde (*la paléontologie*, van *palaios* = oud en *onta* = wezens), de oorvolkskunde (*la palethnologie*, van *palaios* en *ethnos* = volk) en andere wetenschappen, onderzoeken de diepte, den aard en den inhoud der onderscheidene grondlagen, en verschaffen min of meer gegronde gissingen nopens de menschenrassen die vroeger de aarde bewandelden, over de dieren en de gewassen die den mensch omringden, over de wapens en de werktuigen die alsdan gebruikt wierden. Volgens den aard der voorwerpen die nevens de menschengeraamten te vinden zijn, heeft men verschillige tijdvakken weten te onderscheiden: 1. het tijdvak der oneffene, der *ongeslepene steenwapens*; 2. het tijdvak der *geslepene steenwapens*; 3. het tijdvak van het *Brons*; 4. het tijdvak van het *IJzer*.

Bij de Noorderlingen wierd het gebruik van het Brons en van het IJzer veel later ingevoerd, dan bij de Zuidersche volkeren.

Maar, zal men vragen, was ons Vlanderen in de onheugelijke tijden reeds bewoond?

Deze vraag hadden wij liefst voor de geleerden en deskundigen gelaten; maar eene belangrijke bijdrage van Biekorf (III, 172), heeft er reeds over gehandeld. Hier wierd er bewezen, dat de aloude bewoners der hoogte van Ter Herst, in 't Vrijbusch, *geslepene steenwapens* gebruikten. De geleerde schrijvers meenen te mogen besluiten ‘dat de buschkanter reeds dáár was *ten tijde van het rendier* en van de geslepene steenwapens;’ en ook ‘dat hij de kenteekens draagt van de Mongoloïden, het eerst gekende ras dat ons land bewoond heeft.’

Dit besluit schijnt ons min goed afgeleid, en niet voldoende bewezen: ook zijn wij voornemens, eene andere gissing nopens de afstamming der Terherstenaars voor te stellen.

***

Volgens de aloude volksoverleveringen, door Caesar, Tacitus en anderen bewaard, was ons vaderland in de vóórgeschiedenis bewoond door Gallische volkeren, die grootendeels door de Germanen verdrongen wierden.

Zulks blijkt uit de volgende aanteekeningen (*Caes. Comm. II*, 4): ‘Caesar vernam, dat de Belgen meerendeels afstammen van de Germanen; dat zij, oudtijds den Rhyn overgetrokken, in deze streek bleven wonen om de vruchtbaarheid des gronds, na er de vroegere gallische inwoners uit verdrongen te hebben.’

Volgens de algemeene geschiedenis, waren er drie gallische hoofdstammen:

1. De *Iberen*, of Zuider-Gallen;
2. De *Kelten*, of Midder-Gallen;
3. De *Kimberen*, of Noorder-Gallen.

De *Iberen* hadden met ons Vlanderen niet het minste betrek.

De *Kelten* schijnen er gewoond te hebhen; maer dit tijdstip is ons méér door de wetenschap, dan door de overlevering bekend. Wij meenen te mogen veronderstellen, dat die volkeren wat later - mogelijks wel eene eeuw - in het Noorden dan in het Zuiden zouden gedrongen zijn. Het *Keltisch* tijdvak zou dus gestrekt hebben van omtrent 500 jaar vóór Christus, tot den inval der Kimbers, 300 jaar vóór onze tijdrekening.

Het *Kimbersch* tijdvak eindigde met de vestiging der eerste Germanen en Galliën, 200 jaar vóór Christus.

Nopens de Kimbers treft men driederlei meeningen: de eenen beweren, dat de Kimbers echte Gallen waren, die, door hun eeuwenlang verblijf in Noord-Germanjen, het uiterlijk der Germanen gekregen hadden; anderen, met Tacitus aan 't hoofd, aanzien de Kimbers als ware Germanen; nog anderen onderscheiden tusschen de *Kymris*, gallische volksstammen, en de *Kimbers*, die

Germanen zouden wezen. - Dit ingewikkeld vraagstuk is nog verre van opgelost.

De Kimbers onzer landstreken wierden op hunne beurt overmand en verjaagd door de Germanen. Na eenen zeventigjarigen strijd, was het Noorden van belgisch Galliën meestendeels door de Germanen bezet. Dit tijdstip, dat wij liefst het *Vóór-Romeinsch tijdvak* heeten, eindigde met den eersten inval van Caesar in Belgisch Galliën, 57 jaar vóór onze tijdrekening. Hier treden wij in de *Geschiedenis*.

***

De vóórgeschiedenis onzer Westvlaamsche bevolking bestrekt dus:

I. Een ONHEUGELIJK;
II. Een GEHEUGELIJK verleden.

In het onheugelijk verleden onderscheidt men:

1. Het tijdvak van 't *ongeslepen steen*;
2. Het tijdvak van 't *geslepen steen*;
3. Het tijdvak van 't *Brons*;
4. Het tijdvak van 't *IJzer*.

Het geheugelijk verleden bestrekt:

1. het *Keltisch* tijdvak (500 - 300 vóór Chr.)
2. het *Kimbersch* tijdvak (300 - 200 vóór Chr.)
3. het *Vóór-Romeinsch* tijdvak (200 - 57 vóór Chr.)

Op het onheugelijk verledene en komen wij niet terug, omdat - naar ons oordeel - de oorsprong der Terherstenaars niet in het onheugelijk verledene, maar wel in het geheuglijke te vinden is.

Niettegenstaande de moeilijkheid der onderneming, zijn wij van zinne, in drie vervolgende bijdragen te handelen: 1. over het *Keltisch*, 2. over het *Kimbersch*, 3. over het *Vóór-Romeinsch* tijdvak. Wij zullen de hierboven aangewezene vraagstukken bespreken, en die, naar ons vermogen beantwoorden.

***

Voorzeker zullen wij, op onzen weg, meer dan een vraagstuk onopgelost moeten laten. Maar onze bijdragen zullen den lezer doen nadenken, en misschien hem aan-

sporen tot verder onderzoek; ook zullen zij mogelijks van wege de meesters, den uitstekenden Johan Winkler, en anderen, volzettende verklaringen uitlokken.

In de stoffe die wij hopen te kunnen verhandelen, en kan er - iedereen begrijpt het - geene sprake zijn van *Zekerheid*, zooals deze bereikt wordt door welingerichte waarnemingen en proefplegingen der stellige wetenschap; - noch ook van geschiedkundige *Waarheid*, bewezen door teenemaal voldoende getuigenissen. Hier, - gelijk in menig vraagstuk nopens de Aloudheid, de Taalkunde, de Alkleenen (*mikroben*), de Hemellichamen, enz., kan er niet veel méér dan eene genoegzame *Waarschijnlijkheid* bedoeld worden.

In onze opzoekingen zullen wij uitgaan *a*) van de voorname gebeurtenissen en overleveringen, zooals deze in de schoolwerken opgenomen staan; want men mag met reden veronderstellen, dat al wat, in den loop der eeuwen, als zeker, waar of hoogst waarschijnlijk voorkwam, uit de beste schoolboeken niet weggelaten en bleef. Dit alles gaat heden gewoonlijk gepaard; *b*) met taalkundige waarnemingen, en *c*) volks- en oudheidskundige ontdekkingen.

Het voorgestelde vraagstuk, redematig ontleed en doordacht, leidt tot min of meer gegronde gissingen, tot min of meer waarschijnelijken uitleg.

‘*Simplex sigillum veri*’ = Eenvoudigheid is de stempel der waarheid: dit was de gewone spreuke van den vermaarden Boerhave. Hier zou ons dit zelfste spreekwoord tot *Criterium* kunnen dienen: is het mogelijk op eene eenvoudige, welvatbare wijze den samenhang der wetenschappelijke verschijnselen voor te stellen, dan schijnt men der waarheid nabij; is men gelukt, al dat gegrond scheen voldoende uit te leggen, dan is het vraagstuk genoegzaam opgelost.

D^{r} JUL. BLANCKE.

Goeden dag!

MEN heeft, Marietje, u menig keer
gewenscht den *goeden dag*, weleer:
kan beter dag daar ooit geschiên
als 't daglicht dat wij heden zien?

Een *goede dag* is 't meest van al,
voor u, Marietje, en nooit en zal
zoo goddelijk een dag voortaan,
als dezen, u zijn toegestaan.

Voor vader en voor moeder, ach,
wat is het ook een *goede dag*,
als 't gene daar zij God den Heer
om baden, is gebeurd nen keer.

En gij, die naar mij luistert nu,
een *goede dag* is 't ook voor u,
gevrienden al: niet waar, het is
hier goed vandage, en kerremis?

Hoe 'n zou 't, Marietje, o zuster mijn,
voor mij geen *goede dag* ook zijn,
die blij ben dat ik zeggen mag:
Hem jeune ik u, dien *goeden dag!*

G.G.

't Een en 't ander uit de visscher- en zeemanstale

WIE en kwam er niet eens naar Oostende, en wie en ging er niet eens gaan wandelen tot op en langs de *Visscherskaaie*? En wie en stond daar niet eens te kijken naar die '*vaartuigsjes*,' die er misschien wat zwaar uitzien, maar die toch knap aaneengetimmerd zijn, en waaronder vele snelle loopere gevonden worden?

Nu, op zulk een visschersvaartuig ('k en spreke hier niet van die groote driemastschepen of van die *Barken*,

die van verre niet slecht en gelijken aan een kobbenet) zijn er honderd dingen, die hunne eigennamen hebben En welke namen? Zoo schoone zijn zij, in 't algemeen, zoo beeldrijk, zoo zoet klinkend, vooral in den mond van die visschers, die ze maar alleen en kunnen uitspreken, zoodanig, dat men gelijk den wind hoort ruisschen in 't *want*, en 't *zeetje* slaan tegen de *kiele*.

't Moge aan de lezers van Biekorf aangenaam zijn hier eenige van die namen te vinden.

Met een kleen woordeken uitleg erbij, zullen zij de zake, met haar gebruik, leeren kennen, en zoo zullen zij een vaartuig min raadselachtig vinden.

Dit dient nochtans wel opgemerkt, dat er hier maar sprake en is van *Oostendsche* vaartuigen, en wel in 't bijzonder van *sloepen* en *cutters*. De Oostendsche namen immers en kunnen niet altijd toegepast worden aan *Blankenberghenaars* en aan *Panneschuiten*. Zelfs zijn er hier en daar namen, (maar dit maar in de kleene deelen) die verschillen van sloepe tot sloepe. In allen gevalle, de namen en de uitdrukkingen, die hier gevonden worden, leven in den mond van de Oostendsche visschers, en zijn van dagelijksch gebruik, *in zee* en *aan wal*. Daarom zullen er gevonden worden, die verschillen van de namen die in vlaamsche of hollandsche woordenboeken staan.

Men zoeke hier ook *al* de woorden en uitdrukkingen niet die bij eene sloepe in gebruik zijn, alleenlijk *eenige*.

Nu, om de zaken niet overhoop, maar klaar uiteen te doen, zal het gemakkelijkst zijn, na eenige algemeene bemerkingen, eene sloepe te beschrijven, eer zij vaart, in eenige harer voornaamste deelen. Dan geven wij a-b-cwijs de namen van andere deelen, met de verklaring ervan, en, past het, eene uitdrukking. Ter zelver tijde gaan wij visschen, en vragen wij hoe het tuig heet, dat men daartoe noodig heeft.

***

Wanneer een Oostendsch visschersvaartuig éénen mast draagt, dan heet het *sloepe*; draagt het er twee (eenen grooten al vooren, en een kleentjen al achter), dan

heet het *kotter* of *cutter*, als het van achter rechthoekig is afgehapt; en *dendy-sloepe* wanneer het rond is, gelijk de andere sloepen.

Vaart er nu eene sloepe uit, ze kan den wind van achter hebben, dan loopt ze *voor den wind*.

Ze kan den wind *op de zijde* hebben, dan loopt ze *dwarswind* of *volweg*. Dan heet de kant van de sloepe, die naar den wind ziet de *loef*; de andere kant heet de *lie* of *lij.* Loef en lie veranderen dus volgens wind en richting.

Eindelijk kan zij den wind *vlak tegen* (uitgesproken *flak*) of *op den kop*, of nog *op de neuze* hebben.

Om te kunnen voortgaan, moet de sloepe dan *laveeren*, dat is hakewijsde weg en weêre varen, om wat wind te kunnen vangen; alzoo varen, met den wind bijna tegen, dat is varen *naar aan* of *bij den wind*.

Veronderstelt nu dat de visschers een ander schip zien in zee, hoe gaan zij de ligginge uiteendoen? Geheel dichte en ernevens dat is: *op zijde* liggen met een schip. Zien zij een schip rechte voor hen, dan zeggen zij: dat schipt ligt *voorover van ons*; de tegenovergestelde kant is: *over stiere*[1]. Tusschen die twee liggingen zijn er drie aan weêrskanten, drie in de loef, drie in de lie, te weten: *in de loefboecht, te loefwaarde* (ofwel: *in den wind*), *in de loefstiere*; *in de lieboecht, dwars in lie, in de liestiere*.

Meer dan iegelijk hebben de visschers veel uitstand met den wind. Ook, benevens de namen die de richtinge aanduiden: *noordersche wind, oostersche wind*, enz., en niet noorderwind of oosterwind, enz., hebben zij de namen van de winden, volgens hunne kracht. Alzoo heeten zij:

Geheel en gansch windloos is *blette* of *blet*, of nog *stokkeblette*. Dan komen, volgens sterkte: een *zuchtje* (uitgesproken: zuchsje), een *briesje* en *knap briesje*, dan *bries*; daarachter *wind, een-, twee- driereefwind*, of ook *koelte*. Deze wind is al uittermaten sterk, en levert reeds wat gevaar op. Zijn het snokwinden, of *uitschietende*

(1) De stiere is het roer.

winden, dan heeten zij *snorren*. Eindelijk kennen de visschers nog *storm, vliegende storm* of *vliegende weêr* en *orkaan*.

***

Nu, vooraleer aan de woordenlijste te vallen, hier is eene oppervlakkige beschrijving van eene sloepe met den *romp*, te weten den mast met hetgeen er aan vaste is, en het ander groot tuig, waarrond het kleen tuig loopt en werkt.

Gansch het getimmer van eene sloepe rust op de *kiele*, of lange zware houten balke, waar al de *inhouten* (in 't land zou men zeggen, de rebben) te gare komen, in den grond van 't schip. Geheel van vooren rijst, bijna loodrecht, de *voorsteven*; van achter de *achtersteven*, waaraan het roer, of beter, de *stiere* hangt.

Op merkelijk meer dan manhoogde, boven de kiele, is het *dek*. Nu, in een gat, dweers door het dek, tot in de kiele boomvaste geplant, staat de *mast*. De mast van eene Oostendsche sloepe is in twee'n verdeeld. 't Onderste deel, 't langste en 't zwaarste, heet mast; 't bovenste *stenge.* De stenge kan opgetrokken en neergelaten worden, (gelijk het bovenste van eene gaaiperse) en sliert langs den mast door twee dobbele houten of ijzeren ringen, van gedaante gelijk een 8, die mast en stenge omvatten. De bovenste, geheel op den top van den eigentlijken *mast*, heet *beugel*, de onderste, 4 of 5 voet leeger heet *ezelshoofd*. (Hij en gelijkt er niet kwalijk aan).

De touwleêren, die van aan 't ezelshoofd, naar de beide zijdskanten van de sloepe afdalen, heeten *want* (Uitleg en deelen ervan komen in de woordenlijste). Van aan 't zelfste ezelshoofd loopt er eene dikke touwe, naar 't bovenste van den *voorsteven*, zij heet het *stag*. Vooruit van den voorsteven, steekt er een lange zware boom uit, die *kluifhout, knuifvoet, knuifboom, kluiverboom* voor name draagt. Nu, de touwe die loopt van den top van de stenge, naar het uiteinde van het knuifhout, heet *stengestag*.

Rechte tegen den mast, in de langde van de sloepe, hangt het *groot zeil*, tusschen twee groote houten balken.

Deze die het zeil van onder spant, en de zwaarste is, heet *boom*; de bovenste, die minder is, en die kan op- en neder getrokken worden, heet *gaffel*. De boom ligt vaste aan den mast met eenen ijzeren haak, te weten den *vingerling*.

Daar is, denken wij, genoeg, om de woordenlijste, die in eene volgende bijdrage zal verschijnen, te kunnen verstaan.

V.W.

Mingelmaren

ONDER de merkweerdige vreemdelingen, die tijdens het kerkelijk jubeljaar 1450 Roomen bezochten, is de voornaamste een kunstenaar, de beroemde schilder Rogiers vander Weyden of Ruggiero da Bruggia, zooals de Italianen hem noemen. Verschillige zijner gewrochten, en zij waren hooge geschat, hadden reeds aangekocht geweest door Italiaansche vorsten, beschermers der kunste.

Het was waarschijnlijk toen hij, op weg zijnde naar Roomen, Florentiën voorbijtrok, dat die groote meester, door de Medici belast wierd de schilderinge te maken waarop O. Lieve Vrouwe verbeeld wordt, te midden de apostelen Pieter en Pauwel, en de heelmeesters heilige Cosmas en Damiaan, en nu een der perels is van de stadsgallerie te Franckfort op de Main.

De Italiaansche indruk straalt door in dit schoon gewrocht, zoowel als in andere van den zelfsten meester, doch die indruk is bijzonder merkbaar in eene bekoorlijke schilderij die den heiligen Lucas voorstelt, bezig met het levensbeeld te nemen der heilige Maagd, die het heilig Kind in hare armen houdt; (voordezen was het in de verzameling van Boisseree, en nu is het in de Pinakothek te München bewaard) als ook in den middelburgschen drieluik die nu te Berlin bewaard wordt.

Een hedendaagsche schrijver over kunste mag waarschijnelijk geloofd worden, als hij zegt dat die reize van 1450, alhoewel zij uit enkele redens van godsvrucht gedaan wierd, eene ware veropenbaring was voor den vlaamschen schilder; door het vergelijken met vreemde scholen, leerde hij een nauwkeuriger oordeel strijken over zijne eigene begaaftheden en noodwendigheden, en over die van zijn land. Van dan af hield hij op gedaanten te schilderen van mansgrootte en hij liet die geweldige uitwerksels varen van goudene achtergronden. Nog koos hij wel

slaande en treffende onderwerpen, maar al dat zijne beelden omringt is nu wezentlijk volgens de vereischen van bouwkundig verschiet, of het leeft in een zonnig landschap vol met lieftallige bijzonderheden.

Dit was eene toenaderinge tot de wijze van zijnen voorganger J. van Eyck, daarenboven eene terugkomste tot de wijze van zijne eigene vroeger dagen, en tot den zachten welluidenden toon die zoowel oveteenstemt met zijne godsvruchtigheid en zijnen kunstzin, twee begaafdheden die zijne landgenooten zoo eigen zijn.

Zijne beste gewrochten verschenen rond dit tijdstip, en hij begon eene schole die, met deze der van Eycks vergeleken zijnde, duidelijk vooruitgang te kennen geeft.

Uit, *History of the Popes. From the German of Dr Ludwig Pastor. Edited by Fredrick Ignatius Antrobus of the Oratory*, 1891, 2de Boekdeel, bl. 89-90.

Heeren van Biekorf,

IK peize dat F.D. De Foordt, waarvan een Paaschgedicht gedrukt staat in Biekorf, 6^e^ jaar, T^k^ 9, niemand anders en is als de Subprior van de Augustinen van Brugge, die vermeld staat in den vermaarden '*Memoriale*' van Melchior Gailliard, † deken van Ghistel, den 22 feb. 1817. Frater Dominicus de Foordt weigerde den eed. Hij was te Meenen geboren in 1735; wanneer en waar hij stierf en weet ik niet.

JOSEPH SAMYN

B*IEKORF*: in herfstmaand 't jaar 1893 blz. 286 is gemist, wanneer hij zegt dat de oude geschoeide Carmeliten, of O.L.V. broeders (in 't Fr. *les grands Carmes*), zendelingen geweest zijn in Malabar. Daar en hebben zij nooit geenen voet gezet. Maar 't zijn de ongeschoeide Carmeliten (Fr. *petits Garmes*), zoo als er te Brugge, te Kortrijk en te Iper zijn, die sedert drie eeuwen omtrent de zendingen van Malabar bezitten. Zoo was ook het zelfste tijdschrift gemist in Oestmaand 1891, blz. 237, zeggende: Verleure Carm. Disc. Iper, Bengalen (Mangalore). P. Victor (K. Verleure) is te Quilon, gouwe Travancor. Bengalen en Travancore zijn gouwen van Indoustan maar nog verder van malkaar afgelegen als Belgenland van Spanjen. Travancor is het zuidersche deel van Malabar. Ten anderen Mangalore en is in Bengalen niet.

[Nummer 13]

Brugge-Zeehaven

B*RUGGE ZEEHAVEN*, daar zijn twee woorden die sedert omtrent twintig jaar dikwijls in onze ooren klinken. Zij beteekenen den wensch, ja den eisch der Bruggelingen om, gelijk eertijds, eene groote haven te bezitten, met de hoop van alzoo den ouden voorspoed hunner stad te zien terugkeeren. Brugge heeft eeuwen lang rechtstreeks met de zee verbonden geweest, en was zelfs, over onheugelijke tijden, door de zee bespoeld. Het ‘Zwin’ was de naam van den zeearm die tot aan onze stad en misschien ook verder uitstrekte; ongelukkiglijk is de zee achteruitgeweken, en na weinige jaren zal het laatste overblijfsel van het Zwin, dat nu nog een kleine golf van eenige hectaren uitmaakt, in polderland veranderd zijn en voor altijd verdwijnen.

De oorzaak der verzanding van het Zwin en de moedige pogingen van Brugge om dien bronader van zijnen voorspoed open te houden: ziedaar de stoffe van het

meesterlijk werk *Bruges port de mer* van onzen geleerden stads-archivaris, dat wij zullen trachten te ontleden[1].

***

Er dienen nochtans eenige bijzonderheden vooraf te gaan over het Zwin en de vaarten, die eertijds Brugge met de zee verbonden. Een ander werk, ook van den heer Gilliodts-van Severen, zijn *Inventaire des Archives de Bruges*, zal ons hierin tot richtsnoer dienen.

In de eerste eeuwen van het bestaan van Brugge kwamen de zeeschepen hier aanlanden in het *Oude Zwin*[2], dat, allengskens verzand wordende, rond het jaar 1200 maar aan kleine vaartuigen of visschersschuiten doortocht kon verschaffen.

Om de zeevaarders eenen nieuwen weg naar Brugge te bezorgen deed onze stad, in het begin der 13ste eeuwe, eene vaart delven die onder den naam van het *Nieuwe Zwin* of *Varssche vaart* bekend staat, en met rivierwater gespijsd was; van toen af wierd ook de naam van *Zoute* gegeven aan den waterloop waar het zeewater nog altijd zijnen vrijen toegang had. Het *Nieuwe Zwin* was met den zeegolf verbonden bij middel van een machtig Sas, het eerste kunstwerk van dien aard dat in de wereld bestaan heeft, ja langen tijd vóór het Sas der Brenta, bij Padua in Italiën, dat in de woordenboeken als het oudste aangeteekend staat. Dit laatste Sas wierd in 1480 door Leonard de Vinci gemaakt, terwijl het Sas van Damme door de Bruggelingen reeds eene eerste maal in 1394-96, en eenen tweeden keer tusschen 1553 en 1555 vernieuwd wierd[3]. Met reden mag men veronderstellen dat het eerste Sas omtrent den zelfden tijd geduurd heeft als het tweede; het moet dus gemaakt geweest zijn tusschen

(1) Zie *Biekorf*, T^{k} 7, blz. 111, ia Grasmaand 1895.

(2) De oudste schrijfwijze is Suene en Suin (later Swene en Swin, Zwene, Zwin, dikwijls Zwein, Zween en Zwinne, ja zelfs Zwyn); dit woord beteekent een waterloop, bijzonderlijk een zeearm. Deze naam bestaat nog in Engeland, tusschen Yarmouth en de Nore; in Duitschland, waar Suinemunde ligt, bij de Baltische zee; enz. Zie *Inventaire, Introduction*, bl. 386 en 387.

(3) GILLIODTS, *Inventaire, Introduction*, bl. 471 en 472.

1230 en 1240, twee honderd vijftig jaar vóór het Sas der Brenta, dat sommige *geleerden* als het oudste der wereld aanwijzen!

Eene tweede vaart, *de nieuwe vaart van deszide van Damme*, insgelijks voor groote zeeschepen geschikt, wierd in 1399-1402 nevens de voorgaande gegraven, en beide waren eenigen tijd met elkander verbonden bij middel van een gedelf, dat reeds in 1413 en 1414 gedempt wierd.

Maar het zand deed voortdurend zijn werk; de Noordzee ging langzaam achteruit, en Damme was allengskens aan de groote zeeschepen min en min toegankelijk. De haven van Sluis zelve, waar er, ten jare 1468, in één tij, 150 koopvaardersschepen binnenzeilden, verkeerde reeds, 1470, in eenen deerlijken toestand, en het kwaad verergde dagelijks, spijts de onschatbare geldsommen die de stad Brugge besteedde om den zeeweg open te houden.

Alzoo kwam de ondergang van de prachtige haven, waarvan onze vorsten in 1484 nog mochten schrijven:

> ‘dat Zwin ende de hauene vander Sluus es een vanden drie principaelste hauene van Kerstenrycke, twelcke bezocht ende gheantiert heift gheweist toten daghe van hedent door meest alle de nacien vander weerelt, die daer heure goeden ende coopmanscepen daghelicx doen bringhen ju grooter menichte, jn zulkerwys die tfait vander coopmanscepe meerdere ende grootere es binnen onsen graefscepe van Vlaendren dan jn eenich van onsen anderen landen![1].’

't Is dus op het einde der vijftiende eeuw dat de moeielijkheden om Brugge-Zeehaven te behouden uiterst gewichtig begonnen te zijn. De middels die gebezigd wierden om de kwaal te bestrijden en te overwinnen worden door den heer Gilliodts in 't lange en het breede nagegaan. Doch vooraleer wij zijnen uitleg volgen, zal het nuttig wezen de dubbele oorzaak der verzanding van het Zwin te onderzoeken, te weten, den overvloed van slijk en de schaarsheid van water.

(1) *Inventaire*, V, bl. 235.

Eerst en vooral moet men weten dat het af- en aangaan der zee, op ons noorderstrand het water gedurig in beweging houdt. Dat water is vermeurd, en eene zekere hoeveelheid eerde is erin gemengd, die door sommige stroomen, gelijk de Schelde, de Maas en den Rhijn, tot in zee wordt medegedreven. Nu, wanneer het hoog tij is, en dat de zee wederom afgaat, bijzonderlijk daar waar de zee in de golven van het binnenland dringt, laat zij iederen keer oneindig vele kleine deeltjes achter van die fijne eerde, die met het zeewater vermengd gaat: en alzoo wordt de grond der stroomen en golven, allengskens met een dunne lage slijk bedekt. Dit traag werk der natuur is gestadig, en wordt twee maal daags hernomen; en bij gevolg, derivieren of golven waar het tij bestaat, verliezen, noodzakelijk meer en meer hunne diepte en, na verschillige eeuwen, moeten zij verzanden of zelfs geheel en gansch verdwijnen.

Zulks en gebeurt toch overal niet. Er kan trouwens eene krachtige tegenwerking komen, dank aan de groote hoeveelheid en den snellen loop der waters van 't binnenland, die het zand of slijk wederom wegspoelen en het werk der zee verijdelen. Ongelukkiglijk en is dit het geval niet geweest met het Zwin. Al het water immers dat uit het binnenland naar Brugge, Damme en Sluis henenvloeit, en dat den kom der Reie uitmaakt, en heeft geen jacht genoeg en is verre van toereikend te zijn om tegen het aanhoudend werk der zee te worstelen[(1)].

(1) De Reye die Brugge bespoelt en in de oude tijden hare waters in het Zwin ontlastte, bestaat uit het samenvloeien van twee waterloopen, die ieder verschillige vertakkingen hebben. De bijzonderste dier waterloopen heeft zijnen oorsprong in de Ringpitten bij Eeghemcapelle, en de andere te Wijnendale, niet ver van het casteel van den weled. Heer de Maere-Linmander. - De *Ringbeke* komt van Eeghem naar Ruddervoorde, waar zij met de *Velddambeke* samenvloeit, om dan den naam van *Waerdammebeke* te nemen, die te Oostcamp in het *Riviertje* loopt. Het *Riviertje* behoudt zijnen naam tot dat het bij de vaart komt van Brugge naar Gent. Het loopt nevens deze vaart onder den naam van *Zuidervaartje*, tot in de nabijheid van het Minnewater, waarin het eertijds verdween, en door de stad aan de Dampoorte uit kwam. Nu loopt het *Zuidervaartje*, bij middel van een *siphon* of duikvaart, onder de gentsche vaart, en giet zijn water in de buitenveste; in de nabijheid der oude Dampoorte gaat het in de richting van Damme, om in de vaart van Zelzaete te verdwijnen. Eertijds liep deze kleine stroom tot in het Zwin bij Sluis.
De Reye van Brugge wordt ook van water voorzien door de beke die door de parochie van Sint-Michiels loopt en een ander deel van den kom dezer streek uitmaakt. De verschillige vertakkingen van dezen waterloop zijn 1° de *Moubeke* die van Wynendale komt, door Aertrycke, naar het gehucht Heidelberg, op Lophem; 2° de *Veldbeke* die hare bron heeft in het *Duivelsnest*, meerschen die op Sint-Andries liggen en de eigendom zijn van den heer Otto de Mentock. De *Veldbeke* dweerscht den Dixmudschen heirweg onder de Duivelsbrugge, en de Thouroutsche calcie aan den *Watermolen*. Deze twee beken hebben hunnen samenvloed op eenigen afstand van 't casteel van den weled. Heer Senator van Ockerhout. Niet verre van den ijzeren weg, bij de *Schaapbrugge*, ontvangt deze beke een derden waterloop, die zijnen oorsprong heeft op Ruddervoorde, in de omstreken der spoorhalle van Zedelghem. Van de Schaapbrugge te beginnen, heet deze, rivier de *Kerkebeke*, die eerst langs den ijzeren weg krinkelt en winkelt, en verder de eigendommen van den weled. heer de Serret en van het Bisdom dweerscht, om eindelijk de buitenvesten van Brugge te komen spijzen.
Al het water te zamen van zulk een gering deel van Vlaanderen, was ontoereikend om den grond van het Zwin te zuiveren en eene genoegzame diepte te verzekeren. En daarin is de tweede oorzaak van den ondergang van het Zwin te zoeken. Eene derde reden kan ook gevonden worden in het gedurig afdijken van het Zwin; het schijnt dat de stroom der wateren daardoor, op sommige plaatsen, eene andere richtinge kreeg, die aan het zuiveren van den grond zeer nadeelig geweest heeft.
Het hoog tij is ook voor de Schelde eene oorzaak van verzanding; maar de Schelde is een machtige stroom die tot den dag van vandage nog kracht genoeg bezit om het kwaad te belemmeren. Doch Antwerpen is reeds genoodzaakt zijnen stroom regelmatig uit te baggeren; en het is te vreezen dat de strijd tegen de verzanding der Schelde na een zeker getal jaren zal onmogelijk worden. Antwerpen zou toen het lot van Brugge onderstaan.....

Men begrijpt dat deze toestand veel kommernissen aan Brugge verschafte; deze moedige handelstad en heeft noch geld noch pogingen van alle slach gespaard om hare haven open te houden. Eigenaarster van twee breede vaarten naar Damme, bezat zij ook oostwaards den eigendom der *Suudleye* die het water der omstreken van Aeltre, Oedelem, Hansbeke, enz. naar Brugge afleidde. En overal deed zij kostelijke werken uitvoeren, altijd met het zelfde doel: het Zwin open te houden en de haven van den ondergang te redden. Stads rekeningen

van de 13de en 14de eeuwen zijn daar een welsprekend bewijs van. In het jaar 1330, krachtens eene vergunning van graaf Lodewijk van Nevers, kreeg Brugge oorlof om de Suudleye met de eigentlijke Leye te verbinden. Dit werk ontmoette de hevigste tegenkanting van wege de Gentenaars; het wierd dikwijls en langen tijd onderbroken. Onder Lodewijk van Male wierd het hernomen; in 1379 vrocht men dapper, en de verbindingsvaart was reeds ver gevorderd, over Sint-Jooris, in de richting van Aelter en Poucke, toen de Witte Caproenen het werkvolk kwamen aanranden en uiteen jagen. Alzoo was de beste middel om de brugsche haven te redden, door den nijd en de afgunst der Gentenaren, verijdeld.

Eene eeuwe daarna, bij gebrek aan water, was het Zwin, te Sluis zelve, in eenen deerlijken toestand, en 't is over de middels die sedert 1470 aangewend wierden om Brugge-Zeehaven te redden, dat de heer Gilliodts-van Severen zijnen lofweerdigen boek geschreven heeft.

(*'t Vervolgt*)

H. ROMMEL

Den Eerweerden Heere Cneut

WAAROM verlaat gij 't vlaamsch gewest,
dat u zoo dierbaar is,
en 't dierbaarste aller landen?
waarom breekt gij, zoo onverwachts,
het hert vol blijdenis,
de sterkste liefdebanden?

Is Vlaanderland voor u misschien,
voor u niet breed genoeg?
en zoekt gij vreemde kusten,
gedreven door den zucht naar 't goud
die meerdere ruimte vroeg
voor roem en lijfswellusten?

O neen! uw doel moet eêdler zijn,
dan aardschgenot en goed,
dan weelde en roem betrachten.
Gij zoekt in 't nieuwe vaderland,
nog ongekend, gij moet
iets beters daar verwachten.

In 't land waar dat de Congo stroomt
daar woont een volk dat leeft
in 't heidendom begraven,
een volk dat onze vlaamsche stam
van God, voor zending heeft,
te christenen en te schaven.

Daar is het nacht en duisternis,
daar kan het licht der zon
door 't wolkenschof niet breken;
daar blijft de ziel, verwijderd van
de liefde- en levensbron,
in 't ongeloove steken.

Een stemme van hierboven sprak:
‘o Broeders, komt en ziet,
uw medebroeders dolen;
de weg dien zij zijn ingegaan
en is de ware niet
die blijft voor hen verholen.

En zal niet één uit Vlaanderland
naar mijne vaderklacht
en mijne bede luisteren?
of moet die schamele broeder voort
te midden van den nacht
belaân met zijne kluisteren?’

Die stem, zij was de stem van God;
Zij klonk in uwe ziel
en deed een snare beven;
en op dezelfste stonde 'et woord
van uwe lippen viel:
‘Ik offer hun mijn leven.’

Wij wisten - neen, wij 'n wisten 't niet
wat edelmoedigheid
lag in uw hert verdoken;
wat wilskracht uwe ziel bezat
en in de nederigheid
van 't kranke lijf gestoken.

't Was God die riep, 't is Hij die zal
te midden van den strijd
uw krachten nog vermenigen:
't is Hij die zal, met eigene hand,
Wanneer gij zucht en lijdt
Uw pijne en smerte lenigen.

't Is Hij..... Betrouwt op Hem alleen;
verricht met kloeken moed
wat Hij van u verzocht heeft,
en moet het, stort er welgezind
lijk nu, voor Hem uw bloed,
die u eens vrijgekocht heeft.

JER. NOTERDAEME

't Een en 't ander uit Visscher- en Zeemanstale

A*AN boord liggen* is nevens een schip liggen; ook *on zijde liggen* met een schip.
Aan boord loopen: is tegen een schip botsen al varen.
Aap: klein driehoekig zeil, dat gespannen is voor den bezaanmast (ziet dat woord).
Afhouden: dat is het schip, met de stiere zoodanig draaien, dat het meer voor den wind loopt. Ook nog: eene touw van de spille (z.d.w.) aftrekken, terwijl anderen aan de spille draaien.
Anker: (is altijd van 't onzijdig geslacht tot Oostende).
Ankerarm: is de rechte ijzeren stave van het anker.
Ankersteert: is het stuk hout of ijzer, dat kruiswijs boven op den arm staat.

Ankerscheersje of *scheersje*: is een klein ijzeren staveke dat den steert vasthoudt.

Ankerketen of *ketting* op zijn Oostendsch: is deze waaraan 't anker hangt.

***

Bakboord: is de linker kant van 't schip, wanneer men naar vooren kijkt. Alzoo geheeten omdat de stierman, als hij aan den stierhelm zit of staat, zijnen rugge (*his back*) draait naar den slinker kant van 't schip.

Bakelijne: is de touwe, waarmeê men de sloepen uit de haven trekt.

Balie: eene groote kuipe, om den visch in af te wasschen.

Beschanzingen, of *verschanzingen* (zelden): is dat deel van 't getimmer der sloepe, dat langs alle kanten uitsteekt boven het dek, en dat de mannen belet van over boord te vallen ('t is omzeggens de leuninge).

Besnijden: zeggen de visschers van twee touwen, die op elkander wrijven en alzoo verslijten.

Beugel: is de dobbele ring die den kop van den mast en de stenge omvat. Dit woord wordt ook gebruikt om den ring te bedieden, waardoor het knuifhout naar buiten loopt.

Beuzen: Zijn eene soort van breedere malie's of rijgaten op de twee kanten van de korre (z.d.w.). Daarin worden voornamelijk de tongen gevangen.

Bezaan: is de achterste mast op eenen kotter of dendijsloepe; en is maar van een stuk, en is veel kleiner dan de voorste mast. Hij heeft ook: bezaanzeil, - want, - topzeil, - boom, - gaffel, - schoote, enz.

Binnenval: de tros, waarmede men het deel van den gaffel, dat tegen den mast is, optrekt.

Bits: sterk gebindte, van vooren op de sloepen, samengesteld uit twee staanders en eene rol, dienende om touwen te spannen.

Blette of *biet*, of *stokkeblet*: dat is windloos.

Blok: is hetgene men op 't land noemt katrol.

Boecht: is de afronding van 't schip al den voorkant. Van daar: boegspriet op groote schepen.

Boeltje: is al het vischtuig, dat in zee gesmeten wordt. (Korre met al de toebehoorten).

Bolaarden: zijn die korte dikke staken, die op de beschanzingen staan, waarrond men de touwen bindt om de sloepe vast te leggen.

Boom: is de onderste zware ronde balke, die aan den mast slingert, en waarop de onderkant van 't zeil gespannen is.

Boord, aan boord, is: op het schip.

Boot: kleiner vaartuig.

Bootmansstoel: is de plank, die opgetrokken wordt langs den mast, en waarop deze zit die den mast schildert of schreept.

Bootstoel: gestel, waarop de boot ligt op het dek van de sloepe.

Bries: vroeger verklaard.

Buik: van de korre (z.d.w.) is het deel van het net, dat als men vischt op den grond sleept.

Bultalie: groote tros, die onderaan langs den boom hangt, en die men vastlegt aan het want, om den boom op zijne plaats te houden.

Bun: is eene van de openingen in de midden van het dek; langs daar brengt men den visch uit en in.

Buizen: is de beweging van het schip van achter naar vooren.

***

David: is eene balk, die vastligt op dek, en die men kan brengen aan weerskanten van de kappe; zij ligt op de beschanzingen en kijkt er een eindeken uit. Aan het uiteinde, dus buiten de sloepe, hangt de:

Davidlooper: 't is te zeggen een tros die dient om het achtereinde van den korrestok op te lichten, terwijl de vischtalie (z.d.w.) het vooreinde optrekt:

Dek: Men onderscheidt *voordek*, van aan den mast tot van voor aan; het *middendek* van aan den mast tot aan de kappe; het *achterdek* is het overige.

Derrik of *dirk*: is de zware touwe, die loopt van aan den beugel (van boven aan den mast,) tot aan het uiteinde van den boom. Het is aan den derrik dat de boom slingert.

Derriklooper en

Derrikmantel: zijn touwen waarmede men den derrik kan inkorten of uitlaten. Zij zijn ook gedurig in 't werk om den derrik op te houden.

Djibtopzeil, somtijds ook: *knuivertopzeil*: klein driehoekig zeiltje, dat loopt langs het stengestag, doch dat maar gewillig komt tot halfweg. Wordt maar opgezet in schoon weder.

Djomper: alzoo heeten de visschers hunne schabbe van zeildoek.

Dolle: houten stokske van 3 of 4 decimeters, dat men in de gatjes van den nagelbank (z.d.w.) steekt.

Duizen: is achteruitgaan of verliezen in snelheid bij eene andere sloepe.

Duiken: zeggen de visschers, als hunne sloepe haren neuze in 't water steekt.

Dwars in lij: vroeger verklaard.

***

Ebbe: is leeg water, tegenovergesteld met vloed.

Eindje: uitgesproken te Oostende *entje* is de naam die gegeven wordt aan al de touwen in 't algemeen, als ze vrij zijn, en door geenen blok loopen.

Ezelshoofd: is de onderste van de twee dobbele ringen, waarmede de stenge langs den mast gehouden wordt. Het ezelshoofd is op de sloepen altijd van hout, (met ijzer beslegen) is tamelijk breed en steekt wel eenen voet verre uit vóór het onderste van de stenge.

***

Flagge: wordt te Oostende gezeid voor vlagge, die op en neer getrokken wordt met de:

Flaggelijne.

Fleugel: die ook *waker* heet, is niet anders dan het klein lang en smal flaggetje, dat niet en kan op en neer getrokken worden, maar dient voor windwijzer. De fleugel bestaat uit:

Fleugelschicht of *schicht*: die een houten plankske is, uitgesneden in vorm van schicht, en de eigentlijke fleugel. In plaats daarvan heeft men soms eenen zeer langen *kaffiezak*. (Ziet het woord: *Wimpel*).

Fokke: alzoo heet het zwart geterd zeil, dat de visschers gebruiken als zij naar de Noordzee gaan, 't is te zeggen als zij binst den zomer eene reis doen van rond de drie maanden, achter moluwe.

***

Gaffel: is de bovenste van de twee persen, die het groot zeil van eene sloepe spannen. Hij kan op en nêer getrokken worden en is merkelijk lichter dan de boom.

Gaffeltopzeil of liever enkelijk *topzeil* (z.d.w.)

(*'t Vervolgt*)

V.W.

Mingelmaren

IN den IVden Jaargang T^{k} 9, bl. 72, wordt er gevraagd of er nievers geen liefhebber en is, die iets weet te vertellen over den ‘Schreiboom’ te West-Roosebeke.

Daar heb ik reeds meer dan eens den ‘Schreiboom,’ die op eene goê ure van daar staat hooren vermonden. De lieden weten ook wel iets te vertellen van de *Lentebusschen*, die aan uwen rechteren kant liggen als ge gaat, al den grooten steenweg, van Poelcapelle, naar Roosebeke, en ook van den *Schraventafel*, een slag van wijk die tusschen Zonnebeke ligt en Roosebeek-molen.

Die drie namen zijn ontstaan met den oorlog van 27 slachtm. 1382, ‘De veldslag hadde plaats op de couters, 't is te zeggen op het land dat ligt al den rechteren kant van den steenweg (al den anderen kant van den Roosebeek-molen) tot op eene halve ure verre. 't Was daar dat men het meest vocht. Al den Westkant van de couters liggen de ‘Lentebusschen,’ zoo naamt men ze gewoonlijk. Maar reeds meer dan eenen ouderachtigen mensch heb ik hooren zeggen: ‘d*a*-len*d*ebusschen (sommigen d*a*-len*t*ebusschen) te Roosebeke zegt men malk, kalder, gald, enz. *a*llende, voor *e*llende. Nu, in allende, is er geene tweede *l* noodig om den klank te bewaren, en zoo heeft men ‘de lentebusschen, da-lentebusschen, da-lendebussschen, de ellendebusschen’; maar waarom dien name?

En wel, 't is in die bosschen, zegt het volk, dat de gesneuvelde Vlamingen zoo huilden en tierden en weenden en schreeuwden, zoo wel dat men het hoorde tot aan de schreiboomen. 't Is op de *Schraventafel*, 's Graven tafel, dat de Grave eetmaalde binst den oorlog van Roosebeke.

De meeste helft der menschen klappen alhier alzoo, maar andere vertellen dat geheel anders.

De *auriflamma* zat hier op den molen. Menigen denken dat de ‘auriflamma’ eene *olievlamme* was, en volgens hun uiteendoen, zou die olievlamme gevallen zijn van op den molen op het christene volk, dat, bij dit voorval, eenen schreeuw uitwierp, die zoo luide en zoo scherp ging dat hij gehoord wierd tot bij den ‘schreiboom’.

Veugellijm

IN de ‘Eerste rekeninghe van Jan Van Essche, f^{ij} Jans, ghedaen als gouverneur ende toesiender ten aultare van het heillich roose kransken, ghefundeert binnen de collegiale kercke van Onse Lieve Vrauwe, binnen Cortrijck, ... den iiij^{n} januarij 1632, tot ende met den iij^{n} julij 1634...’ vinde ik, bl. iij:

‘Ghevonden inden block, mits denselven met subtilecheyt berooft was, i sc. vj d.’

En bl. v:

‘Ten selven daeghe, meenende den block te suveren, bevonden dat den selven ghefortseert was, ende het schuitsele van binnen af ghesteken, ende het ghelt dat daer inne was met vueghellijm uut ghehaelt, ende bevonden maer te resteren ix sc. iiij d.’

OP IJsland wordt beweerd, dat de zon het aangezicht van Eva, en de maan daarentegen het gelaat van Adam vertoont. - Ook wordt er verhaald, dat eens een schaapsdief zich op eene eenzame plaats neerzette, om er op zijn gemak het vette lendenstuk van een schaap op te smullen. Juist verscheen de maan aan den wolkenloozen hemel. Toen riep de dief tot haar: Wilt gij, maan, in uwen mond dit vette beetje? Eene stem antwoordde hem echter van uit den hemel: Wilt gij, dief, op uwe kaak dezen heeten sleutel? En daar valt plotseling een gloeiend heete sleutel op den dief zijne wang en brandt er een brandmerk in.

(*Ons Volksleven, 7 jaarg. 5de afl*).

***

OVER een vijftiental jaren ontstak men in zekere arme wijken van Brugge een vreugdevier met de takken en meien, die de huizen op den doortocht der processie versierden.

(*Ons Volksleven, 7 jaarg. 4de afl*.)

VOLGENS een oud gebruik dat aan 't uitsterven is, spande men in Vlaanderen, wanneer eene processie uitging, koorden over de straten, waaraan kronen hingen, versierd met rozen linten en somtijds met stukjes glas hangende aan draden, zooals men nog te Brugge in eenige wijken bemerken kan. Dit glas, door den wind bewogen, bracht een aangenaam gerinkel voort, terwijl het zomerlicht er in weerkaatste met al de kleuren van den regenboog. In Veurne, Poperinghe en andere plaatsen is dat gebruik bewaard gebleven.

(*Ons Volksleven, 7 jaarg. 4de afl.*)

Vlaamsche Zendelingen in America

HIER volgt hetgene wij lezen over EE. VV. P. De Siere en Allaeys, in een americaansch maandblad dat voor hoofdinge draagt: *Donahoe's Magazine*.

'Vader De Siere wierd in Belgenland geboren ten jare 1843 en priester gewijd in 1867. Onder de verschillige priesters die te Butte en te Anaconda werkzaam waren, ligt Vader de Siere opperst in de herten van zijne kudde om zijne uitnemende godvruchtigheid, geleerdheid, christene liefdadigheid en ijver. De ontelbare bewijzen van rechtzinnige treurnisse die men hoorde uiten te Anaconda ter gelegenheid van zijne verplaatsinge naar Butte in 1893, gaven welsprekend te kennen welke achtinge hij genietende was onder het volk aller standen en geloofsgezindheden van deze stad.

Binst de weinige jaren dat hij te Anaconda werkzaam was, heeft hij vele goed gesticht.

Nu staat Anaconda onder 't gezag van Vader Allaeys, die Vader De Siere heeft opgevolgd: Hij is een ijverig en bekwaam man, die de zaken der zendinge gestadig ter herte neemt. Onder zijn bestier groeit en bloeit het katholicismus naar de mate van den geloofsvooruitgang ter oudere stede van Butte.'

Nu eene aanteekeninge over die twee steden.

Butte is de hoofdstad van 't graafschap Silver Bow in Montana. In 1866 kwam Vader De Ryckere, van Emelghem, daar toe, om te arbeiden aan de zielezaligheid van menigvuldige katholieke mijnwerkers. 'Hij was een zendeling en priester-baanbreker, bezield met den christenen geest die overal en ten allen tijde eerbied en bewonderinge afdwingt,' zegt Donahoe's Magazine. In 1877 wierd daar onder 't beschermschap van St. Patricius de eerste Roomsche kerke gebouwd en gewijd door den Hoogweerdigsten Heer Seghers, den 'gemartelden kerkvoogd van 't Noordwesten.'

Op eene bevolkinge van 30.000 zielen zijn er op heden meer dan 10.000 katholieken. Vader Dols, van Holland, heeft Vader De Ryckere opgevolgd. In 1833 was 't een andere Jesuiet die daar pastor wierd, namentlijk L. Trembly, die in Vrankrijk gestorven is. In 1886 wierd E.V. Van den Ven, een hollandsche Jesuiet, daar benoemd met eenen onderpastor V. Van den Broeck, van Halle, in Braband. Pieter de Siere, die de ‘bewonderinge opwekt van alle treffelijke burgers,’ vervangt hem sedert 1893; zijne hulpen zijn EE. VV. Artz en Batens.

Anaconda ligt 28 mijlen van Butte. In 1883 was die plekke nog eene wilde en woeste striepe gronds. Nu wonen daar 7000 zielen. Die stad heeft breede en schoone straten met gasthoven, en wordt verlicht door electrisch vier. Zij heeft haar dagblad en, benevens verschillige mindere nijverheidsgestichten, de meeste kopersmelterijen van gansch de wereld.

De geestelijke gemeenten dier twee americaansche steden staan dus onder het herderschap van twee westvlaamsche zendelingen. Alwie E.V. De Siere gekend en hem ijverig zien werken hebben in Vlanderen, en zullen geenszins verwonderd zijn over den lof dien men hem in die verre streken toezwaait.

Donahoe's Magazine. Two Montana-cities. March, 1895. Boston, Mass.

OP het laatste van verleden maand ontving het zendelingenhuis van Scheut eene draadmare waarbij vermeld wierd dat E. Vader A. Hoornaert, van 't bisdom van Brugge, en E. Vader Berton, van 't bisdom van Doornik, in Congoland overleden waren. Nader bericht over de dood van die twee zendelingen wordt nog verwacht.

***

Op den 6den van deze maand zijn uit Antwerpen twee zendelingen van 't Genootschap van Scheut naar Congoland vertrokken.

De eene E.V. Camille Cneut wieid te Moorslede geboren, op den 1sten van Bloeimaand in 1865. Hij leerde te Rousselaere en wierd priester gewijd op den 20sten van Wintermaand in 1890. Hij was leeraar ten gestichte van den H. Leo te Brugge toen hij van mijn Hoogweerdigsten Heer Faict zaliger toelatinge vroeg en bekwam om hem aan de zendingen van Congoland te mogen toewijden.

De andere zendeling, E.V. De Gryse, heeft reeds drie jaar in Africa overgebracht, doch wierd hij gedwongen over eenige maanden naar vlaanderen terug te keeren om zijne gezondheid te herstellen. Nu vertrekt hij nogmaals met nieuwe krachten en nieuwen moed.

Schenke God aan beide zendelingen eene taaie gezondheid lang leven en eenen overvloedigen zielenoogst in 't verre Congoland.

HOORT wat men te Gits zingt op nieuwjaaravond, woord voor woord.

Al op 'nen nieuwjaaravond
Den bakker sloeg ze' wuif,
Al met de heete pale
Zoo deerlijk op haar lijf.
En wat gâ-me den bakker geven
Al voor zijn nieuwejaar?
Een kindtje al in de wiege
Met schoon gekronkeld haar.
En wie gaat er da' kindtje wiegen?
Twee spaansche vliegen,
En wie gaat er da' kindtje douwen?
Twee spaansche vrouwen,
En wie gaat er da' kindtje keste doen?
De koster meê zijn' beste schoen.
En wie gaat er da' kindtje doopen
De paster meê zijn beste knopen
Jan Baptiste
Suiker in de kiste
Vleesch in de pot
Jan Baptiste is toppe zot.

Karelke Knockaert,
De koster van Knocke(1), klopt
de Knocksche klokke.

Wie zal dat 5 keers zeggen, zonder te verasemen en zonder te missen?

(1) *Knocke* is een dorp dat aan het Noord-Oosterlijk uitende van ons Westvlaamsche zeestrand ligt.

[Nummer 14]

Genoveva of Maria 's beschermelinge

IN de oude oude tijden leefde er te midden der uitgestrekte bosschen van Vlanderen een arme, dood arme boomvelder. Hij woonde in een kleen armtierig huizeken van plak en stak, met zijne vrouw en zijne eenige dochter Genoveva. 't Waren dood eenvoudige, maar brave, godvreezende menschen. Genoveva bezonderlijk nam uit door hare godvruchtigheid en hare liefde voor de Heilige Maria, de Moeder Gods. Sedert twintig jaar leefde zij in de ellendigste armoede en daar en was ook, menschelijk gesproken, geene hope meer op beternisse. Genoveva en hare moeder gedroegen hen daarin gelijk het deugdzame menschen doen, en hun eenigste verzuchtinge was altijd: ‘Al gelijk 't Gode belieft, hiernamaals zal 't beter zijn, 't leven is kort en de eeuwigheid zonder ende.’ Maar de vader was somtijds zoo droefgeestig en zoo ontmoedigd dat hij wanhopig morde tegen God omdat hij zoo arm was; nochtans was 't hem seffens leed en hij bekloeg zijne dwaasheid.

Op zekeren dag dat hij, gelijk naar gewoonte, in den bosch ging om hout te kappen of om boomen te vellen voor den eigenaar van den bosch, en dat hij met de tranen in zijne oogen langzaam voortsukkelde, kwam hij een oud versleten ventje tegen. Hij en hadde 't nog nooit gezien en hij en hadde er geen de minste kennisse aan.

‘Mijn vriend,’ sprak het, ‘gij ziet er zoo droevig uit; 't dunkt mij dat gij weent: wat scheelt er of wat hapert er? spreekt, 'k zal u helpen, spreekt!’

‘Goede man, wie gij ook zijn moget, gij schijnt een medelijdend herte te hebben; gij zult mij helpen, zegt gij; uwe woorden doen mij deugd; maar mij helpen is al moeilijk, daarom zoudt gij moeten rijke zijn, en gij ziet er uit als of gij zelve gebrek leedt.’

‘'t Uiterlijk is zoo bedriegalijk, mijn vriend: spreekt, zeg ik u, 'k wil en 'k zal u helpen.’

‘En wel, goede man, ik ben de ongelukkigste mensch van de wereld, 'k ben zoo arme dat ik bijna geen eten en hebbe om te leven; 'k ben daarbij zonder troost, en van iedereen verlaten.’

‘Wilt gij rijke zijn, en schatten hebben, zoovele als de slotheere van den bosch?’ vroeg dat ventje, en 't bekeek den armen houtkapper met zijne twee oogskens, die straalden.’

‘Rijke zijn’ zei de man, ‘'k heb daar dikwijls van gedroomd; maar 's morgens was ik altijd de zelfste arme Job.’

‘Ja, ja, rijke zijn, en bovendien een prachtig huis bewonen, daar niets en ontbreekt om u hier op de wereld alle voldoeninge te geven.’

‘Of ik dat wille! Goede man, zeker en zou ik niets beters wenschen; maar wie zal mij zoo rijke, zoo gelukkig maken?’ ‘Ik,’ zei dat ventje, en zijn oogskens glarieden: ‘ik zal u zoo rijke, zoo gelukkig maken; maar op eene voorwaarde: gij moet mij iets geven.’

‘En wat kan ik u geven, 'k en bezitte niets, 'k en hebbe niets dat 't geven weerd is.’

‘'k Ben te vreden met weinig, geeft mij hetgene onder den grooten eeke staat, voor uwe deure, dat is mij meer als voldoende.’

‘Onder den eeke... voor mijne deure,’ zoo peisde de arme man, ‘en wat zou er daar staan, 't en zij onze hond, eene oude, versletene, magere beeste. En 't is al wat hij vraagt en ik zal rijke zijn en nog vele gelukkige jaren in de weelde en den overvloed leven met mijne vrouw en mijne dochter Genoveva.... Ja, ik sla toe.’ zei hij, ‘en 'k geve 't u geerne; zult gij mij nu schatten geven?’

‘Keert nu weder naar huis:’ sprak 't ventje, ‘en al wat gij wenschen kunt zult gij bezitten: maar bij drie jaar kom ik weder om te halen wat gij mij beloofd hebt.’

De houtkapper keerde weder naar huis en van verre zag hij reeds zijne vrouw en Genoveva die tegen kwamen geloopen.

‘Maar man,’ riep de vrouw, ‘komt zeere naar huis; 't is uit met slaven en klauwieren, 't is uit met armoede en gebrek. In de plaatse waar ons huizeken stond staat er nu een prachtig groot huis en al onze kassen en laden staan proppensvol met geld. Hoe, en door wat voor oorzake dat mag geschied zijn, de Heere is 't wijs.’

‘Wel vrouwe, 'k wete het ik wel. Luistert, 'k zal 't u in korte woorden vertellen: Terwijl ik over van droefheid naar mijn werk trok, kwam ik daar al met eens een oud ventje tegen; 'k en kende het noch van knie noch van elleboge; 'k en wete niet dat ik het van mijn leven nog gezien hebbe. Dat ventje sprak mij aan en 't zei: Gij zijt bedroefd, mijn vriend, omdat gij zoo arm zijt. Ik wil u rijke maken, ja zoo rijke als de slotheere; maar gij moet mij iets geven, gij moet mij geven, hetgene onder den eeke staat, voor de deure. 'k Zal er omme komen bij drie jaar. 'k Peisde, daar en staat niet anders als onze hond en 'k stond toe en daar zi....

‘Wel, goede hemel toch!’ riep de vrouwe, en zij begon bitterlijk te weenen. ‘Onze arme Genoveva!....

‘Wat vrouwe, gij weent? wat is dat nu? heeft de vreugde uwe zinnen verdraaid?....’

‘Neen neen, ongelukkige vader, 'k ben geheel wel bij de mijnen, maar dat ventje was de duivel, ja de duivel te lijve!’ En zij weende van langs om meer.

‘Nu nu, dat 't de duivel zij, vrouwe, wat kan ons dat

schelen? En dat hij bij drie jaren onzen hond hale, als hij daarmêe gediend is: 't is beter onzen hond als onze ziele. Kom, kom, droog maar uwe tranen af en kom mêe naar huis: waarmêe dat gij toch verlegen zijt.'

'Ach! Genoveva, mijn ongelukkige dochter! bij drie jaar zal de duivel u komen halen! Och vader toch, wat hebt gij gedaan?' En groot misbaar miek zij van wanhope en van droefheid.

'Genoveva! Genoveva! stond ze onder den eeke misschien?' vroeg hij angstig: 'vrouwe spreekt, was 't zij?'

De vrouwe en kon niet spreken, maar te midden al haar snikken en weenen nikte zij gedurig nikken en de vader viel in onmacht bij zijne vrouwe op den grond.

Genoveva stond als een standbeeld, met hare twee handen op hare borst en hare twee blauwe oogen naar den hemel.

'Genoveva! Genoveva! mijne lieve dochter! vergiffenis!' smeekte de vader, als hij wat bekomen was, en hij kroop voor haar op zijne twee knie'n.

'Ach vader, ik vergeve het u,' zei Genoveva, zoo zoete als een engel: 'gij hebt u door den geldduivel laten bekooren en hij heeft u deerlijk overwonnen; maar, zijt gerust; ik zal wel weten te maken dat hij aan mij niet en zal kunnen. Die op God betrouwt en vreest den duivel niet.'

Er viel een zwaar pak van den houtkapper zijn herte, omdat hij zijne dochter alzoo hoorde spreken; hij kreeg weder moed en zelve de vreugde kwam wêere in zijn herte om al de rijkdommen, die hij nu bezat. Zijne vrouw ook was gestild en min bedroefd, en ze keerden alle drie naar huis.

De drie jaren waren als een rook voorbij en de duivel ging komen om Genoveva te halen.

Binst die drie jaren hadde de brave dochter gedurig gebeden en gevraagd dat Maria haar zou bijstaan, en nu stond zij daar, geheel in 't witte gekleed, onder den ouden eeke, en rond om haar hadde zij op den grond met haar roozenhoedtje eenen kring geteekənd in het zand. Vader en moeder zaten in huis op hunne knie'n voor 't beeld

van Onze Lieve Vrouw en baden en weenden al door een, dat 't hertscheurend was om zien.

Al met eens verduisterde de lucht, de aarde beefde en schokte, zoo dat 't huis dreigde in te storten; zij baden en weenden voort als of er niets en gebeurde; de donder kletterde en de bliksem sloeg den eeke in spaanders. Maar Genoveva bleef ongedeerd en vader en moeder stamelden voort hun gebed. Daarop verscheen de duivel, onder de gedaante van een wangedrocht met leeuwenmuil en drakensteert, en hij riep: ‘Geeft mij uwe dochter, of ik verbrijzele u gelijk koorne onder den molensteen; rap!’

Genoveva las haar rozenhoedtje rustig voort en vader en moeder sidderden en beefden van angst en schrik, maar zij baden immer voort.

De duivel was woedend en spoog vier en rook uit neuze en mond en zijn steert sloeg zoo geweldig op de eerde, dat honderd jaar nadien de put nog te ziene was, dien hij door 't danig slaan gemaakt hadde.

‘Voor de laatste maal,’ riep hij: ‘uwe dochter!’

‘Weest gegroet Maria,’ zei de bevende stem der verschrikte ouders. ‘Bidt voor ons, arme zondaars,’ bad Genoveva onder den boom.

‘Gij hebt mij overwonnen, o machtige Vrouwe,’ grimde de duivel, ‘maar ik moet mij toch wreken. O zoete wrake!’ En hij trok den schamelen hond zijn lijf in flarden en slunsen en hij verdween in wilde kringen over de bosschen.

Nog lange stond Genoveva, als een toogbeeld van godvruchtigheid, te bidden en te lezen op haar roozenhoedtje. Lange nog zaten vader en moeder geknield voor 't Mariabeeld. Doch eindelijk, als 't avond gerocht en de zonne onder was, kwam de vader en daarna de moeder buiten gesukkeld en gingen bij Genoveva die nog altijd in heur gebed verslonden was.

‘Genoveva, mijn kind,’ zoo sprak de vader, ‘God zij gedankt en zijne heilige Moeder; de duivel is weg, alle gevaar is voorbij. Nu zult gij met ons gerust en in vrede kunnen leven, wij zijn rijke en wij zullen gelukkig zijn te gare.’

‘Vader’ zei Genoveva, ‘'t is waar, nu zijt gij rijke, maar ik en zal van dien rijkdom niet genieten, en daarom zal ik u dezen avond nog verlaten. Ik en wille onder het dak niet slapen van een huis dat door den duivel gebouwd is, noch leven van het geld dat door de helle geschonken wierd. Ik verlaat u, leeft met moeder gelukkig te gare, zoo lange als 't God zal believen; ik en behoor u niet meer toe; gij hebt mij verkocht, verpand aan den duivel. Maria heeft mij verlost, haar behoor ik van nu af, uwen zegen als 't u belieft vader, een kruisken moeder.’ En Genoveva weende bitterlijk en zij vertrok geheel in 't wit gekleed, gelijk zij was, met haar roozenhoedtje in hare handen.

(*'t Vervolgt*)

J. LEROY

Drie en dertig

DRIE en dertig volle jaren
zijn vervlogen, dag op dag,
sedert dat ik 't licht des levens,
mij door God geschonken zag.

Drie en dertig! welke een' ruimte
van den ongekenden tijd,
dat de mensch, naar Gods beschikken,
met de dood om 't leven strijdt.

Drie en dertig mannenschreden,
zonder omweg, naar het graf!
nog een stap... doch breekt de bane,
dáár, vóór mijnen voet niet af?

Ben ik nog in 't opwaartsklimmen?
Sta ik op den top misschien
van den berg, en zal ik morgend
d' overkant des levens zien!

Diep geheim, gekend alléén van
Hem, die in de toekomst ziet
en aan elk zijn levensmate
voor alle eeuwen meten liet.

Waar? waar zijt gij, menschenkinderen,
duizendvuldig in getal,
op den zelfsten dag geboren?
leeft gij nog? of stierft gij al?

Velen vielen, macht- en weêrloos,
als het blommeke tusschen 't gras,
dat de maaier vaagt in 't hooien,
toen 't maar half ontloken was.

And'ren stonden, strijdensveerdig,
toen de dood te naargang kwam,
en hun 't scherpgeslepen wapen
schielijk uit de vuisten nam.

And'ren zie 'k die zegevierend,
slag voor slag, in 't strijdperk staan,
en, gekroond met lauwertakken,
als een toogbeeld, voorengaan.

O! Wanneer ik mijne blikken
achteruit werp, en aanschouw
heel dien langen stoet van dagen,
overdekt met wee en rouw,

'k Laat het hoofd, vol schaamte, zinken
in mijn handen, om hetgeen
ik gedaan of niet gedaan heb
en 'k door mijne vingeren ween.

Heer! wat heb ik u gegeven?
was er ooit iets goeds in mij?
deed ik iets dat uwer gunsten,
uwer liefde weerdig zij!

Schonk ik u, mijn dierbaar Vlanderen
al de ziel- en lichaamskracht,
die gij eens van mij, vol hope,
voor uw taalstrijd hebt verwacht?

IJdel hert en ijdele handen,
zoo verarmoed door mijn schuld,
sta ik hier naar 't woord te luisteren,
dat ge, o Heer, mij spreken zult.

Komt! Geen dag, geen uur verloren,
maar gewrocht met mannenmoed,
dat 't verleden, hoe 't ook weze,
door de toekomst zij vergoed.

Den 3den in Hooimaand 1895.
JER. NOTERDAEME

't Een en 't ander uit Visscher- en Zeemanstale

Glas (meer in 't meervoud *glazen*): uren. Twee glazen is eene ure. Vroeger, als men niets anders en had dan hanguurwerken met slingers, gebruikte men op de de sloepen, zandloopers, of glazen. Van daar komt die name.

Hals: alzoo heet in 't algemeen deze hoek van 't zeil, die tegenover staat met kop en schoothoorn (zie die ww.) Aan 't groot zeil zijn er twee langs den mast. Alzoo heet nog de touw zelf, die het topzeil spant, tegen het uiteinde van den gaffel.

Halstalie: is de touwe die werkt op den hals van het zeil.

Hanepooten: zijn die korte dikke touwen, die vaste zijn van boven aan den gaffel, en waarop de pikval (z.d.w.) trekt om den gaffel op en neer te halen.

Helm of *helmstok*: is de platte stok, die de stierman in handen heeft om het roer te draaien.

Hoepels: alzoo heeten de groote houten ringen die rond den mast liggen, en waaraan het groot zeil vaste ligt.

***

Inschote: zijn de twee of drie laatste schroên (z.d.w.) van de korre.

Invallen: dikwijls zal men zien dat de visschers, wanneer zij iets optrekken met eenen blok, en dat het werk wat lastig wordt, vooral op het einde, niet meer en trekken van omhooge naar omleege, maar wel dat zij hen eenvoudiglijk laten achter over vallen, al de touwe vasthoudend: dat is invallen. Er is dan een andere, die het einde touwe, dat zij telkens in winnen, inpakt; dat is ook *afhouden*.

Inhaler: is de touwe, waarmêe men het knuifhout intrekt.

***

Juffers: (te Oostende uitgesproken jeffers): zijn die ronde stukken hout met drie gaten in, die men ziet van onder aan het want, en waardoor de *taalreepen* (z.d.w.) loopen. Alzoo zijn er zes aan weêrskanten van de sloepe.

***

Kam: is een stuk hout dat plat ligt geheel alvooren, boven op de beschanzingen; het is uitgekorven, om er eene touwe te kunnen inleggen en te laten doorschuiven.

Kappe: is het getimmer dat staat van achter op de sloepe, langs waar de visschers in de kooi dalen.

Kiele: vroeger verklaard.

Kinnebaksblok: is een blok, zonder vaste plaatse: men gebruikt hem, om aan eene touwe een andere richting te geven, b.v. de topzeilhals loopt van het uiteinde naar den klauw van den gaffel, daar door eenen kinnebaksblok, rechte naar omleege.

Klampe: is een stuk hout, dat men zoowat overal vindt, aan den binnenkant van de beschanzingen, en van onder aan den mast; dient om touwen aan vast te leggen.

Klauw: is samengesteld uit twee stukken hout, in halve ronde uitgekapt, vast gemaakt aan den gaffel; voor zooveel hij kan, omvat hij den mast.

Om hem te beletten den mast te verlaten, is hij er rond gehouden door eenen reesem houten bollen, die men *klooten* heet. Op sommige sloepen loopt de boom ook op eenen klauw.

Kloot: (z. hierboven) is ook nog de houten bolle, die men op het toppunt van alle masten ziet.

Kluisgat of *kluizegat* ziet men van vooren aan stierboord, een weinig onder de beschanzingen; 't is langs daar dat de ankerketen naar buiten loopt.

Kluiver of *knuiver* of *knuiverzeil*: is het driehoekig zeil, dat gespannen is van aan het ezelshoofd, naar het uiteinde van het knuifhout. Zijn hals is van vooren, zijn kop van boven, zijn schoothoorn bij den voorsteven.

Knevel: is een eindtje dikke touwe (een of twee voet) dienende om de groote schoote te verzekeren.

Kollen: is visschen met de lijne, gelijk men doet op de sloepen, die naar de Noordzee gaan achter moluwe.

Kolwanten: zijn de handschoen die de visschers aanhebben, als zij kollen.

Kooie: is de weunste van de visschers in de sloepe.

Korkvendel of *korkzak* is die bolle, omwonden met koorden, en gevuld met kork, vodden of werk, die men aan eene touwe houdt, aan den buitenkant van het schip, opdat het niet en zou geschonden zijn met te stuiken tegen de kaaie.

Korre: is het net waarmêe men vischt in zee. Zij loopt trachterwijsde van den korrestok naar den kuil. Zij is al vooren daaromtrent zoo breed als de sloepe lang is, en is wel zoo lang als de sloepe zelve.

Korrebarrel: zijn de planken waarmede men het korregat sluit.

Korregat: is eene opening gelaten in de beschanzingen; 't is langs daar dat de korretouwe naar omleege loopt.

Korre-ijzer: zijn gelijk twee groote ijzeren hoepels, die op den grond van de zee rechtstaande, slepen; aan hunnen bovensten boge is de korrestok vaste, en zij houden hem daaromtrent vier voet boven den grond.

Korreketen; *trouville* of *loodsel*, is een keten die van vooren aan den buik van 't net vast is; 't is hij die het net door zijn gewicht open houdt, en die, door dat hij op den grond sleept, den visch doet uit het zand oprijzen.

Korreluik: (z. luik).

Korrereling: is eene redelijk zware houten balke, die het korregat van boven sluit.

Korresteke: bijzondere knoop, gebruikt om korren te breien.

Korrestok: zware boom die rust op de korre-ijzers, en den rik van de korre spant.

Korretouwe: (men zegt te Oostende, het korretouwe) is de lange touwe, waarmede de korre, als ze in zee ligt, aan de sloepe verbonden blijft.

Kotten: (vroeger verklaard).

Kouse: is een ijzeren of koperen ringske, dat vaste zit in eene touwe.

Kuil: is het uiteinde van de korre; hij en is maar smal, maar redelijk lang.

Kuiltouwe: doet men vaste aan den kuil, om hem gemakkelijker op te hijschen, wanneer de korre bovenkomt.

***

Landvast: is de touwe waarmede men de sloepe vaste legt aan wal.

Laveeren: (vroeger verklaard).

Leiden: te Oostende de *leien*, is de touwe, waarmede men het staande lijk van het topzeil tegen de stenge spant, om beter wind te vatten.

Leuver: is een houten ring, gevest in het buitenste staande lijk van het groot zeil; hij dient om het zeil bij den boom te halen, als men een rif (z.d.w.) moet zetten. Daar zijn er alzoo vier of nog meer langs het zeil. Zij komen overeen met de rifbanden (z.d.w.)

Liederen: is afdrijven met den wind.

Lij: vroeger verklaard.

Lijk: dat is de zware touwe, die rond ieder zeil genaaid is. Aan het groot zeil heeft men het boven- en onderlijk; de twee kanten die opgaan heeten 't staande lijk.

Lijne: is eene algemeene name, gegeven aan de touwen; wordt nochtans meest gezeid van de fijnste, lange touwen: alzoo b.v. flaggelijne.

Loef: vroeger verklaard.

Luiaardtje: eene touwe loopende van den derrik naar het want, om den derrik te beletten vele te wrijven tegen den gaffel of het zeil.

Luiaardsbank: staat onder den helm van de stiere; daarop kan de stierman neêrzitten.

Luik: de planken die dienen om de openingen over het dek te sluiten; ook nog de openinge zelve; eindelijk de ruimte onder dek. Alzoo b.v. het korreluik is geheel van vooren, en daarin bergt men korren, zeilen, touwwerk, enz.

Luchters: eene sloepe draagt bij nachte drie luchters: een wit licht, van boven aan den mast, dat is de *topluchter*; een groen licht, aan stierboord; en een rood al bakboord. Men zegt in 't algemeen ook nog bolluchters of bollanteerns.

***

Maat: wordt somtijds gezeid onder de manschap van eene sloep.

Mast: (vroeger verklaard).

Mastlijk: is het voorenste staande lijk. Men zegt ook *voorlijk*.

Melkspijken: is eene groote dikke naald, die dient om knopen te leggen, touwen te splitsen enz.

***

Nachthuis: is de plaats, in de kappe, waar men binst den nacht eenen lanteern ontsteekt, opdat deze, die aan 't roer zit, het kompas zou kunnen zien.

Nagelbank: is eene zware latte of balke, waarin verscheidene gaten, om er dollen in te steken. Hij is geheel van achter, onder den helm; 't is met hem dat de helm vastgeleid wordt tusschen twee dollen.

Neusje-stagzeil: is niets anders dan het stagzeil verkleind.

***

Onderdoorloopen: is een schip doen zinken met er tegen te botsen.

Opdringen: is zoodanig stieren dat men, niettegestaande wind en stroom, van zijnen weg niet weggesleept wordt.

Overboord: in zee.

Overloop: Daar zijn er twee op eene sloepe; boven den helm ziet men eene zware ijzeren stave, die overloopt van de eene beschanzing naar de andere; in 't midden draagt zij eenen ring: dat is de overloop. Ook juist voor den mast is er zulk eene stave, een

vijftiental centimeters boven dek, en die geheel de breedte van de sloepe aflegt: dat is de stagzeiloverloop. Het gebruik vindt ge bij 't woord *schoote*.

Overstiere: (vroeger verklaard).

***

Pardoens: zijn die zware touwen die loopen van den top van de stenge, over de uiteinden van den zâling, naar bak- en stierboord, en vaste liggen tusschen de eerste en tweede juffer. Zij dienen om de stenge recht te houden.

Pardoenstalietje: dienen om de pardoens te spannen, gelijk de talreepen (z.d.w.).

Petjes of *petjeval*: zijn blokken die liggen aan 't kluiverval, om den knuiver gemakkelijker op te trekken (z. val).

Piklijne: op sommige sloepen loopt er eene touwe van het uiteinde van den gaffel, recht naar omleege: zij dient om den gaffel neere te trekken, als hij niet gemakkelijk zinkt.

Pikval: Zware touwe die, loopende door vier blokken, trekt op de hanepooten (z.d.w.) en van daar op den gaffel en 't groot zeil: dat is een der noodigste, zoo niet het noodigste tuig op eene sloepe.

Platedief: is hetzelve als stormknuiver (z.d.w.).

Pooklijne: snoert den kuil van de korre toe en belet alzoo den visch eruit te vallen, wanneer men de korre boven de beschanzingen hijscht.

Pollepels: Zijn de tanden van 't anker.

Puize: kleen emmerken om water te slaan.

Punt: is het vierde deel van eene streke op 't kompas.

***

Râlijk: zegt men ook tegen het lijk van het groot zeil, dat tegen den gaffel ligt.

Rape: is hetzelfde als kloot.

Reef: *rif* of *rifband*, is eene reke gatjes, gelijk loopende met den boom. Daarmede kort men het zeil in bij hard weder. Daar zijn er drie of vier in het groot zeil.

Reefrijzingen of *reefeindje* of *reeflijntje*: dat is de touwe die men steekt overhands door een reefgatje, en onder 't zeil. Alzoo verkleint men het zeil.

Riftalie zegt men ook van de touwe die dient om de leuvers bij den boom te trekken.

Reetje: sommige sloepen hebben, in plaats van een driehoekig topzeil, een vierhoekig zeil, dat dan van boven vaste is aan eene soorte van kleinen gaffel, die men reetje heet.

Rieme: roeispane (te Oostende bijna altijd: riemtje).

Rik: dat is het bovenste deel van de korre van aan den korrestok tot aan het einde van den kuil.

Robbers: onder aan den buik van de korre, van aan de vier laatste schroên tot t' enden, hangen stukken oude korre, die den kuil beletten te verslijten, door het slepen op den grond: die vodden heeten robbers.

Roer of *stiere*: gekend.

Rollen, te Oostende meer *slingeren*: is de beweging van 't schip van bak- naar stierboord.

(*'t Slot volgt*)

V.W.

Terwe

DE terwe ziet er zuiver uit
als of heur' koorenaren
geboren uit het ingewand
van Peru's bergen waren,
zoo geluw is ze en goud gelijk.
De stammen staan genegen,
en honderdduizend blinken ze, in
den zoelen zonneregen,
lijk priemen gouds, die dragend zijn
den last elk en de zware,
de dikke, volle onschatbaarheid
der gouden koorenare.
Gods zegen op de velden viel,
God zegene u, gij boeren,
die peerdewagens kooren zult,
dit jaar, ten vlegel voeren!

Dudseele-Kortrijk, 24/1/'95.

GUIDO GEZELLE

Mingelmaren

Heeren van Biekorf,

GIJ vraagt in ‘Biekorf’ wat het bijvoegelijk naamwoord Koekel beteekent. Is Koekel wel waarlijk een bijv. nw? Zou het geen zelfst. naamw. kunnen zijn? Is boucke-laere niet samengesteld uit boucke en den plaatsuitgang laere: opene plaats of vlakte in een bosch en volgens andere: vette grond: bij de Denen *leer*, bij de Zweden *ler*, en bij ons *leem*. Zou Couckelare dus niet kunnen beteekenen: de vlakte of de veie grond waar het koekenkoren of boekweit groeit?

In antwoord op 't eerste deel uwer vrage, zie hier wat Torfs in zijne aanteekeningen op ‘de Boekweit van Ledeganck’ schrijft:

‘De samenstellingen met *koren* komen als familienamen voor. Dit laat mij gissen, dat de familienaam: *Koekelkoren*, duidelijk hetzelfde als *koekenkoren* (vergelijk: vermetel, vastelavond), boekweit beteekent, welk koren oudtijds, eigenlijk tot broodmaken ongeschikt, het meest tot den *koekebak* gebruikt werd. De naam *koekelberg* beteekent dan waarschijnlijk ook niets anders dan een berg of hooggelegen mager veld, dat vooral tot de teelt van koekenkoren (Duitsch: heidekoren) geschikt is of gebruikt wordt; zooals *havermaat* of- *mat* denkelijk haverveld beteekent.

PATER *Dominicus De Foordt*. waarvan reeds tweemaal sprake in Biekorf, immers 6^{e} jaar, t*ken* 9 en 12, wierd geboren te Meenen den 23 Oegst 1735, en overleed te Brugge op Alderzielendag 1800. Zijn zercksteen placht in den buitenmuur te zitten van S. Gillis kerke.

't Moet zijn dat zijne dichtveerdigheid weinig bekend was, vermits P. Keelhof er niet het minste van vermeldt in zijne wijdloopige *Histoire de l'ancien convent des ermites de S. Augustin, à Bruges*.

UIT den doodboek van Harelbeke: ‘1651. 21 Feb. obijt Petrus Crommelijnck, occisus à quodam Millecamp, hujus civitatis praetore, cum praedictus Petrus exerceret officium vulgò *drooghen Heere*.’

Wat mag er wel bedied worden door dat ambt ofte officie van *drooghen Heere?*

TE Cortemarck, bij de inhalinge van Pastor Temmerman:

Al temmerhout in Cortemarck en is het niet; nochtan kan God het al doen deugen dat er is: die alles kan. God zal u zeker helpen, want Hij voesterkind was van sint Joseph, eenen braven, wel bekenden temmerman.

TE Dixmude, bij de inhalinge van Deken Moulaert:

De Bisschop onzen Deken nam,
en miek hem Generaal;
Heer Moulaert in zijn plekke kwam,
gewezen Principaal.

Heel 't Beuterland, vereenigd tot
een herte en eene taal,
verwillekomt den man, dien God
hem gaf voor Generaal.

Ik koster, die de priesters en
den Deken principaal
nabij staande in de kerke ben,
Vereer hem dit onthaal.

Mr.

In het laatste blad dat Biekorf uitgaf, vraagt Uwe Eerweerdigheid wat eene donderklokke is.

Mijn eerste gedacht, bij het zien van dat woord, was dat het eenvoudiglijk eene klokke moet zijn om den donder te verjagen. Zoo is het dat nu nog in de bergen van Zwitserland, men de donderklokke luidt, als er een van die woeste onweders woedt, die eigen zijn aan de bergachtige streken.

F.J.

Ja, beste Heer F.J., maar gij hebt mislezen *donderklokke*: 't staat *donkerklokke*, en wat is dat voor een dingen? De familie *Donckerklocke* bestond vroeger in Brugge; en daar bestaan nog hedendaags maagschappen die ermêe verwant zijn.

[Nummer 15]

Genoveva of Maria's beschermelinge

HOE lange zij dwaalde en ging, dat en wete ik niet; maar na vele dagen altijd door de bosschen gedoold te hebben, kwam zij aan eenen grooten vaart waarover een stalen brugge lag.

Genoveva trok er over en ging rusten onder eenen grooten boom; zij was uitgeput en dood moê, zoodat zij weldra in eenen diepen slaap lag.

Terwijl zij sliep, kwam daar een ridder aangereden, flinks en fier, op eenen zwarten hengst. 't Was de ridder van het slot dat voorder op tusschen de dikke boomen stond. Hij was jong nog, streusch en fel van lijve, goed van herten, rein van zeden.

Het stampen van het peerd deed de eerde beven: Genoveva schoot wakker, rechtte haar op en zag bevreesd den ridder aan.

De ridder had ze ook bemerkt, hare buitengewone schoonheid en haar sneeuwwit kleed deden hem aan eene verschijning denken. Hij hield zijnen draver in en stond

bedeesd te zien; hij en kon geen woord uit zijne kele krijgen.

Eindelijk sprak hij: ‘o Geest of engel uit het Paradijs, hoe heb ik de eere u op mijnen eigendom te ontmoeten?’

‘Verschooning, ridder, 'k en ben nog geest noch engel uit het Paradijs, maar eene ongelukkige, dwalende maagd, die onder Maria's hoede vluchtte, verre verre weg van dezen die mij 't leven schonken.’

‘Gij zijt dus eene maagd,’ zoo sprak de ridder, verstout, ‘en zijt ongelukkig, zegt gij, gij dwaalt, gij vlucht uwe ouders: zij moeten wel boos zijn, die u verstootten?’

‘Boos en zijn zij niet; maar om redens die ik niet zeggen en kan, ben ik ontvlucht.’

‘Gij zijt misschien de schuld dat ge hen vluchten moest, gij zijt misschien om uw gedrag beschaamd nog onder hunne oogen te verschijnen?’

‘God spare mij daarvan, edele ridder, tot op den dag van heden en ken ik kwaad noch oneer, mijn geweten is zoo wit als mijn kleed. De reden nochtans waarom ik vluchtte en mag ik niet zeggen.’

In dezer voegen klapten zij nog lange en vele, zoo dat de ridder voor Genoveva ingenomen, medelijden kreeg met haar lot en ze meê geleidde naar zijn slot.

Daar leefde zij nu al eenige maanden en al die haar kenden waren vol eerbied en genegentheid om hare uitstekende deugden; de ridder zelve was zoodanig voor haar ingenomen dat hij vaste besloot nooit geene andere vrouwe te trouwen.

Op eenen schoonen zomeravond, als de zonne aan 't zinken was, en als het zoele windeken waaide, ging Genoveva altijd met haar sneeuwwit kleed aan een wandelingske doen in de boschdreven. Twee van 's ridders zusters gingen mêe, en, zonder dat ze het bemerkt hadden, waren zij al kouten en klappen over de brugge verre van het slot gerocht. Al met eens sprongen vier roovers van achter de boomen; zij waren wreed gewapend' en nog wreeder van gemoed. Twee van hen grepen de twee gezusters vast, en bonden ze aan eenen boom, terwijl de twee andere Genoveva stekten, eenen doek op haren

mond bonden en ermede weg liepen naar hun rooversnest verre en diepe in de bergen.

't Wierd avond en donker, en de ridder was ongerust; hij verzamelde zes sterke mannen en ging op zoek achter Genoveva en zijne zusters. Lange zocht hij met angst en kommernis en meer als eens hoorde men doffe zuchten die uit zijne beklemde borst stegen. Eindelijk, vond hij zijne twee zusters in deerlijken staat aan eenen boom gebonden. Zij waren bijna dood van benauwdheid en van schrik. Zij verhaalden hoe zij op 't onverwachtste door vier roovers wierden aangevallen, hoe twee hen aan eenen boom hadden gebonden, terwijl de twee anderen Genoveva meêgevoerd hadden in de richtinge van de bergen.

De ridder was wanhopig van verdriet om 't verlies van Genoveva, en zwoer dat hij niet rusten en zou eer hij ze weder had gevonden.

Nog dien zelfsten nacht vertrok hij, fel gewapend, met twintig zijner moedigste wapenmannen, elk op een sterk ros gezeten. ‘Wij zullen Genoveva wederbrengen,’ riep de ridder grammoedig, ‘al moesten wij ze uit Satans klauwen halen!’

Zij reden, berg op berg af, vele dagen en vele nachten, en zij doorzochten en doorsnuisterden alle hollen en hoeken; maar nievers geen roovers, noch Genoveva te vinden. De ridder wierd ongeduldig en ten lange laatsten moedeloos en wanhopig. Zijn herte brak en menige zuchten en klachten kwamen uit zijne benepen kele. ‘o Genoveva! waar moogt gij geblonden zijn! Ah! wist ik waar gij zijt..... maar te vergeefs heb ik uren en uren verre alle bergen en rotsen doorzocht...’

Terwijl hij alzoo zuchtte en met alle slach van droevige gedachten zijn herte en geest kwelde en pijnigde, zag hij al met eens, daar voor hem in de vlakte, wel duizend zwarte raven, en in hun midden knielde eene jonge vrouwe, geheel in 't witte gekleed.

De ridders oogen vonkelden, zijn herte klopte op nieuw, en 't sloeg geweldig. Hij hadde Genoveva herkend.

‘Mannen, ginder is Genoveva, omringd van duizend raven, zoo zwart als pek, 'k wille mijn hoofd verwedden

dat het al duivels zijn. Wie een mannenherte in zijn lijf voelt kloppen die vol ga mij. En nu, los op Satans gebroedsel!'

Twee-en-veertig spooren doorboorden de lenden der moedige peerden, die brieschend vooruitstoven, terwijl de zweerden dier felle ridders, als zoovele bliksems, uit hunne scheden schoten.

't Zand en 't stof vloog zoo geweldig rond hen heên dat zij geen stap voor hunne peerden en zagen: zoo wreed was die woeste vaart van den ridder en zijne wapenmannen.

Als zij ter plaatste kwamen waar Genoveva hadde geknield en vonden zij niemand meer: alles was verdwenen en niemand en wiste waarheên. De ridder was razend van woede. 'Ach Satan' brieschte hij, 'waar hebt gij mijne Genoveva gevoerd?' Een schrikkelijke schaterlach, die over de bergen klonk, was de antwoorde. En ziet, daar boven op den top eener hooge rotse, stond Satan in menschenlijve, en hij stak de blanke maagd naar den ridder uit, alsof hij gretend wilde zeggen: 'Komt hier en haalt ze, is 't dat ge durft.'

De ridder en bezat zijn zei ven niet meer en, zijn zweerd omhooge stekende, riep hij: 'Ha, helsch gespuis! lafhertigaard! komt beneden als gij 't herte hebt: ik wil met u om Genoveva kampen!'

Een nieuwe en nog schrikkelijker schaterlach weêrklonk, Satan was verdwenen en Genoveva bleef alleene boven op de rotse geknield. Zij hield hare handen voor hare oogen en zij scheen te weenen.

'Schept moed, mijne geliefde,' sprak de ridder, 'nog eenige stonden en gij zijt verlost, bidt God en zijne heilige Moeder om bijstand en hulpe.'

Nauwelijks hadde hij die woorden gesproken of, van achter de rotse, verscheen een zwarte ridder op een nog zwarter ros gezeten. Zijn harnas was van ijzer, zijn helm en zijn schild waren van bloêrood koper, dat in de zonnestralen scheen te laaien en te vlammen. In zijne vuist hield hij een lang zwaar slagzweerd. 't Was een ontzaggelijke kamper. 'Komt aan! verachtelijke mensch,' riep Satan, ''k wille met u kampen en, zoo gij mij over-

winnen kunt, wordt de maagd u gegeven, anders blijft zij in mijn bezit, op mijn woord van Satan! Houdt u gereed.

Nu begon er een kamp, die zoo woest en wreed was, dat geen penne hem en kan beschrijven; terwijl, op afstand, de twintig koene wapenmannen, volgens gebod van hunnen meester, het gevecht beschouwden. Angst en vreeze vervulden alle herten, want nooit en hadden zij zulk een kamper zien vechten als dien zwarten duivel. De ridder verweerde hem kloek en dapper en sloeg menig felle slag op Satan's helm en schild, dat het kletterde over de bergen; maar 't was al daarmeê: helm en schild waren ondoordringbaar en te vergeefs putte de ridder zijne krachten uit. De zwarte, integendeel, sloeg met ongehoorde woede naar den ridder, die rap en behendig iedermaal den slag ontsprong waaronder hij zou bezweken zijn. Drie uren reeds vochten zij, zonder dat men zeggen kon wie zou zegepralen. Eindelijk wierd de slag van den ridder slapper en met meer moeite ontsprong hij Satans zweerd, hij was vermoeid, zijne krachten, hoe sterk ook, begaven, 't was zienlijk, en Satan loeg er om en schertste. De ridders wachtten vol schrik het ende af van dien helschen kamp. Satan verdubbelde zijne krachten, sloeg met zulk geweld op den ridder, dat zijn helm in stukken vloog.

't Was gedaan met den koenen ridder, nog één slag en..... Maar, op den oogenblik dat de zwarte duivel wederom zijn schrikkelijk slagzweerd omhooge hief, klonk een biddende stemme van boven op de rotse: ‘Heilige Maria, moeder Gods, bidt voor ons!’ 't Was Genoveva die bad voor haren redder. Satan is als van den donder geraakt, zijn zweerd zinkt, als ware zijn arm met lamheid geslegen. Hij draait zijnen kop en kijkt vol razernije naar Genoveva, die als een engel zoo blinkend wit met hare handen hemelwaards om hulpe bidt. Een vloek versterft op Satans lippen, want 's ridders zweerd slaat met zulk geweld dat kop en hals in flarden en in stukken vallen in het zand. Satan is overwonnen door Maria, de moeder Gods. De ridder heeft zijne laatste krachten uitgeput en ligt in bezwijming in den zadel. Al

met eens, loopt geheel het dal vol zwarte schimmen, die weldra verdwijnen in 't gebergte, met Satans verslegen lijk. Men hoort een peerdegedruisch en alles wordt wederom stille.

De wapenmannen komen nu toegesneld en doen hunnen meester bekomen, hij is algauw hersteld, maar blijft nog afgemat en flauw, zoodat hij hem moeielijk recht houdt in den zadel.

Terwijl zij omtrent hem bezig zijn, daalt Genoveva, vrij en vrank nu, ongestoord de rotse af en komt haren redder groeten en bedanken.

‘Mij en moet gij geenen dank wijten, Genoveva, maar de Heilige Maria, die gij aanroepen hebt in 't heete van 't gevecht. Zij is die Satans arm verlamde en mij nieuwe krachten leende. Mannen, allen den zadel af en in 't zand geknield!’

Lange knielden zij daar en menige ‘weest gegroet’ klom als een dankgebed ten hemel op.

Eindelijk sprong de ridder recht, en, o wonder, al zijne krachten zijn weêrgekomen: hij is frisch en wel te pas en wipt met Genoveva in den zadel.

‘Huiswaards nu, mannen onder Maria's hoede!’ zoo riep de ridder en zij reden in volle vlucht door bergen en dalen, tot dat zij eindelijk in 's ridders slot aankwamen. Nu was 't blijdag vieren en fooie houden, zeven volle dagen, en overal was 't mondsgemeen dat de ridder de witte maagd uit 's duivels klauwen hadde verlost, door de tusschenkomste van de Heilige Maagd en Moeder Gods, en dat hij met Genoveva ging trouwen op den eersten dag in Mariamaand.

't Geschiedde inderdaad alzoo, 't was wederom groote fooie op 't slot en honderden ridders, in rijk gewaad, kwamen van alle kanten van Vlaanderen en wilden Genoveva, die beschermelinge van Maria, zien en groeten. De ridder en Genoveva wierden door de heilige en onverbreekbare banden des huwelijks vereenigd. Wat zeg ik, onverbreekbare banden? niets en duurt op deze wereld: wat geen mensch en kon dat kon de dood. Eenige jaren later stierf de ridder, met 't zweerd in de hand, in eenen

slag tegen de Sarazijnen. En Genoveva verliet de wereld en ging in een klooster 't overige harer dagen toewijden aan Maria, hare beschermster, tot dat eindelijk die zelfste wreede dood, die ze eerst gescheed hadde, ze wederom vereenigde in den schoonen Hemel. Amen.

J. LEROY

Niemandsvriend

Ge 'n weet niet, die, in stad gewend
te wonen, maar Gods koorne en kent
wanneer het, brood bedegen
en voedzaam, u wordt voorgeleid,
hoe heerlijk is de uitwendigheid
van 't groene, langs de wegen.

Van 't groen, dat hooge en leege groeit;
van 't groen, dat in de weiden bloeit;
van vogelvitse en krokke;
van wegbree', murke en roozewied;
van onderhave, retse en riet;
van distel en van dokke.

Ach distel, ik en kende maar
van zeggenswege uw streuvelhaar;
ik liet mij, van die 't zeiden
verwittigd zijn, in 't akkerland,
dat ge overal de kroone spant,
om onraad uit te breiden.

'k En kende u niet en, bovendien,
'k en zocht u van nabij te zien,
voorwaar, noch aan te roeren,
zoodanig is de rake omtrent
uw kwaadheid overal bekend
en ruchtbaar bij de boeren.

Men scheldt dat ge, iedereen onvriend,
tot voedsel van den ezel dient;
   men schuwt uw' scherpe bladen;
doch, mensche en scheldt onnut u niet,
die 't schoone in al Gods werken ziet
   en 't goede zoekt te raden.

Men scheldt... of, erger nog, men hoort,
van wetswege en bij koningswoord,
   gebannen en geboden
dat 't distelvolk men, een en al,
te zeisene en te spade, zal
   verdoen en de eerde uit roden.

Bermhertigheid, voor 't schamel wied,
eilaas, dat ge al te ongeren ziet:
   aanschouwt hoe 't ja, de steenen,
de vuile brake, daar 't geweld
der steêliên mee den buiten kwelt,
   komt zedig groen verleenen.

Aanschouwt, op elken staf, hoe lief
elk distelhoofd zijn' blommen hief,
   geheel of half maar open;
hoe net, van niemand aangeraakt,
een' krage om elke blomme blaakt,
   vol verschen dauw gedropen.

Aanschouwt hoe 't schubbig distelhaar
omspannen hangt, vol Godssamaar,
   vol kobbenetsche kanten;
die roeren in den zonnelaai,
die blinken in elk windgewaai,
   vol stof van diamanten;

Hoe 't wikkelachtig witje wipt
   alhier, aldaar, verlekkerlipt
   om 't zijne, uit al de bloeien,
te ontsnoepen aan de krabben bie'n
die 't, nijdig, elken distel zien
   bezoekend henenspoeien.

'k En rieke, alwaar men lieflijkheid
van zalvende olie toebereidt,
geen' aangenamer' roken
als die me, in Hooimaand, vroeg en laat,
daar 't distelt en vol blommen staat,
die distelblommen stoken.

Aanschouwt, op de oude toppen, hoe 't
gevlugde zaad omhooge woedt,
en waait voor alle winden,
om ievers, daar 't geen ziele en zag,
den vrijen hergeboortedag,
onsterfelijk, te vinden.

Zoo leeft gij, distels, immer voort,
van wetswege en bij koningswoord
geboden en gebannen;
en, schoon zij, om uw schamel zaad
te worgen daar 't gewonnen staat,
zoo lange al samenspannen,

't En zal, verdiend of onverdiend,
't en zal u, distel, niemandsvriend,
minachtend ooit versmaden,
dit Vlamings hert, dat, bate niet,
maar 't schoone in al Gods werken ziet
en 't goede zoekt te raden.

Vijve-Capelle-Kortrijk, 9/8/95
GUIDO GEZELLE

Een gouden muntstuk van Antoninus Pius (138-161)

OP 9sten Augusti laatstleden is te Werveke (Belgenland), in eenen hof, binnen de stad, gevonden een gouden muntstuk, zeer wel bewaard, dragende, langs de eene zijde, in hoog verheven beeldwerk, een wonderschoonen kop, en daarrond het volgende opschrift: ANTONINVSAVG - PIVSPPTRPXXII, dat is:

Antoninus Augustus Pius, pater patriae, tribunus plebis XXII, hetgene beteekent: ‘Antoninus Augustus (Keizer) de Vrome, Vader des Vaderlands, Volksvoogd voor de 22ste maal.’

De keizer is verbeeld van ter zijden gezien (*de profil*); de wezenstrekken zijn zeer regelmatig; de oogen schijnen te stralen in hunne holten; de baard is vol, niet lang; de kroon is een lauwertak, van de rechter oore omhoog gaande en beneden het achterhoofd gebonden met een strek en hangend lint. Vóór den keelput is er een sieraad of teeken dat ik niet en kan onderscheiden. Op de overzijde staat, insgelijks in hoog verheven beeldwerk, een man, in volle lengte, gekleed met *tunica* of rok, en *toga* of bovenkleed, en, op het hoofd, een slag van kap (*infula*, meen ik). De slinker arm is ouder de toga; met den rechter arm, die bloot is tot aan den elleboog, legt de verbeelde persoon een bolwerpig ding op eenen drievoet of driepekkel (tafelken met drie pekkels), waarop er reeds een voorwerp rustende is. Rond die beeltenis staat het volgende te lezen: VOTASVSCE - PTADECIII; en onder den man, COSIIII; dat is: *Vota Suscepta... Consul IV*, en 't beteekent: gedane belofte... Consul voor de vierde maal. De letters ofte boekstaven DECIII en kan ik met geene zekerheid uitleggen.

Om *Decii* (persoonsnaam) te zijn, is er eene I te veel; te dien tijde kende men ook geene *Decii* de Eerste, de Tweede, enz. Ik en ken ook geen ander woord dat, op zijn eigen en alleen genomen, den vorm *Deciii* heeft of hebben kan. Wij moeten bijgevolg verkortingen of weglatingen van letters veronderstellen, gelijk op de voorzijde, en in COSIIII.

Wat gemaakt dus van DECIII?

Het *zou kunnen* DEC(emvir)III zijn, dat is Decemvir voor den derden keer. Maar! er is nog al een groote *maar!* bij.

1/ Het kan geen *decemvir agris dividundis* zijn: die zijn van de eerste tijden der Republiek.

2/ Hetzelfste moet gezegd worden van de vermaarde *decemviri legibus scribendis*, die de wetten der XII tafelen

gemaakt hebben. Die zijn ook reeds honderden en honderden jaren verdwenen, om niet weder te keeren, 't en zij in den laatsten dag des oordeels.

3/ Daar waren nog *decemviri sacris faciundis;* maar deze, gelijk al de genootschappen van priesters, waren, meen ik, aangesteld voor hun leven (*et quidem per cooptationem*), en bijgevolg ‘voor de derde maal’ en vindt hier geene plaats.

4/ Eindelijk er bestonden ook *decemviri* (*st*)*litibus iudicandis*, een genootschap van tien rechters; maar hunne bediening schijnt van te kleen bedied geweest te zijn om onder de eertitels van eenen keizer vermeld te staan. Hetzelfste moet men zeggen van de *Decuriones*: Men mochte immers peizen dat het DEC(*urio*) III is.

Andere *Decemviri* en vinden wij niet vermeld. Wij moeten dus naar iets anders uitzien. Ik zou liever wachten; maar, om de nieuwsgierigheid van den lezer te voldoen, zal ik voorstellen te lezen *a*/ ofte wel DEC(enn) III, dat is *Decennii I* (*primi*), ofte wel *b*/ *DEC*(*ennii*) III.

Volgens de eerste wijze van lezen *a*/ zou het opschrift dan beteekenen: Gedane belofte van het eerste tienjarig tijdvak (mijner regeering). Het stuk zou dan geslegen of gegoten zijn in 't jaar 148 onzer tijdrekening, en de beeltenis zou beteekenen dat de keizer, door het opdragen van giften en offranden, aan de goden beloofd, den tienjarigen *jubilé* zijner regeering viert.

Volgens de tweede wijze *b*/ het zou bedieden: Gedane belofte voor het (begonnen) derde tienjarig tijdvak (mijner regeering). (158). Alle twee deze uitleggingen en *zijn maar gissingen*, tegen welke men nog 't een en 't ander zou kunnen opwerpen, en daarom dring ik er niet verder op aan.

Die het beter weet gelieve zijnen uitleg in ‘Biekorf’ kenbaar te maken. - Men bemerke algelijk nog, tot staving van den voorgestelden uitleg, dat de ‘*infula*’ een hoofddekkel is, dat eigen was aan de priesters en priesteressen (Vestalen). *Ziet Rich, Antiquités privées des Grecs et des Romains*. - Of de man op de overzijde verbeeld dezelfste is als deze waarvan de kop langs voren staat,

en kan ik met geen zekerheid zeggen. Er is trouwens ook sprake, in de boeken der ouden, van *imperiales infulae*, en, bovendien, de keizer kon zelf priester zijn. Nochtans het schijnt niet hetzelfste hoofd te zijn. De man van de overzijde heeft ook eenen baard, maar hij schijnt magerder en ouder. Doch het hoofd is hier ten deele gedekt, en daarbij te kleene van afmeting opdat men met zekerheid de gelijkenis kunne vaststellen of loochenen. Gelijk uit den koperen ‘Antoninus,’ waarvan wij verder spreken, blijken zal, en doet het hier niets ter zake dat COS IIII recht onder dien man staat.

***

Het stuk is van zuiver, bleekgeluw goud, en weegt tusschen 7 en 8 grammen. Het meet omtrent 2 centimeters in doorsnede. 't En is niet regelmatig rond, gelijk de andere bekende muntstukken van dien tijd het ook niet en zijn. Tusschen het opschrift en den uitersten boord is er eene versiering, eene soort van lijst, bestaande uit ronde hoogtjes, het een nevens het andere, gelijk een perelsnoer, in gewillig half verheven beeldwerk. Die lijst en gaat niet geheel rond. Dat treft men ook aan op andere stukken van dien tijd. Eindelijk, de man die op zijn geheel verbeeld staat, op de overzijde, is, van omleeg tot omhoog, anders gekeerd als het hoofd van den keizer. Als men den keizer recht houdt, dan heeft men de andere beeltenis met de voeten omhoog.

Eene eigenaardigheid heeft ons stuk: 't is dat er, boven de man, die op de overzijde staat, een nog al merkelijke uitsprong is in de ronde, met eene kleine leegte, kerf of schaard ernevens, dat ik niet en zie op andere stukken. Vandaar de vraag:

Is het geen gedenkpenning of medalie?

De laatst vermelde uitsprong, te zamen met het opschrift en de beeltenis van de overzijde, alsmede de groote verhevenheid (*relief*) van het beeldwerk, die maakt dat zulke stukken weinig geschikt zijn om opeen te liggen, deed eerst denken aan een gedenkpenning.

De oog der medalie zou vast geweest zijn, eertijds, aan

den uitsprong, boven het hoofd van den rechtstaanden man, en 't gene wij tot nu toe als overzijde aanzien hebben zou dan de voorkant zijn. Voegen wij daarbij dat er geene muntweerde op het stuk vermeld is, gelijk men vindt op onze muntstukken (1 fr., 2 fr. enz.).

- Daarop zal ik antwoorden:

1/ De muntweerde en vindt men op geene romeinsche muntstukken vermeld.

2/ De uitsprong (met den kleenen kerf) kan van het gieten komen; ofte wel - aangezien de andere stukken hem niet en hebben - ons stuk kan in het vier gelegen hebben, of anders beschadigd zijn, in den tijd van meer dan 1700 jaren.

3/ Wat de beeltenis en het opschrift van de overzijde betreft, 'het was het gebruik ten tijde van de romeinsche keizers, van op den voorkant der munt het hoofd van den heerschenden vorst te verbeelden, of van 't een of 't ander lid van het keizerlijk huisgezin[1], verklaard door een opschrift dat de namen en eertitels vermeldt van den verbeelden persoon; op den overkant vindt men eene groote verscheidenheid van belangrijke en leerrijke beeltenissen. Deze stukken waren gemeenlijk oprecht kunstig bevrocht'[2]. Ik zal daar bijvoegen dat, volgens mijne eigene waarnemingen, die 'belangrijke en leerrijke' beeltenissen meest van godsdienstigen of mythologischen aard zijn. Zoo vind ik, onder andere, verbeeld, in Dr Ramsay's boek, een koperen muntstuk, met het hoofd van onzen Antoninus Pius, en daarond:

ANTONINVS. AVGVSTVSPIUS.

Op de andere zijde staat verbeeld AEneas, dragende op zijnen rechter schouder zijn ouden vader Anchises, en leidende, met de slinker hand, zijn jongen zoon Iulus. - Zoo vluchten zij weg van Troyen. - *Daarrond* (te weten

(1) Zoo heb ik een stuk gezien (in afbeelding), dragende op den voorkant (meen ik), liet afbeeldsel van Faustina, echtgenoote van Marcus Aurelius, en dochter van Antoninus Pius.

(2) Uit '*A Manual of Roman Antiquities*,' by *William Ramsay, professor..... Glasgow. - London, Charles Griffin and Comp.* 1866.

AEneas enz.) staat .PP. TR. POT. COS III SC, dat is: *pater patriae* (te weten Antoninus), *tribunicia protestas, consul* voor de derde maal, *senatus consulto* (door een besluit van 't senaat).

4/ Wat, eindelijk, de verhevenheid van het beeldwerk aangaat, buiten dezen mijnen ‘Antoninus,’ en heb ik nooit geene romeinsche munten gezien, 't en zij op de printen; maar ik vermeen dat het toen de gewoonte was zulke oneffene munt te slaan; altans, ik heb nog andere oude munten gezien die oneffen waren op het platte, en vele romeinsche munten zijn op zulke wijze voorgesteld in de printeboeken dat men noodzakelijk moet peizen dat het stuk een zeer verheven beeldwerk had.

- Voegen wij daarbij dat, naar ik lees in eene ‘*Encyclopédie du XIX*^{e} *siècle*’, uitgegeven te Parijs, men eertijds van vele stukken gemeend heeft dat zij medaliën waren, van welke het nu bewezen is dat het echte muntstukken zijn.

Als ik nu het gewicht en den vorm inzie, besluit ik, uit alles dat voorgaat, dat wij hier een waar muntstuk voorhanden hebben, en wel bepaaldelijk eenen *Aureus* of *Denarius aureus*[(1)].

De *Denarius aureus* was 25 zilveren *denarii* weerd, en een zilveren denarius gold 0,80 fr. van onze munt.

Halve *aurei* wierden ook gemunt; maar deze waren, in vergelijkenis, zeldzaam. Buiten die twee stukken en bestond er geene andere romeinsche gouden munt.

De *Aureus* woeg, onder Julius Caesar, die er vele sloeg, 8,18 grammen; maar zijn gewicht verminderde gedurig onder Caesar's opvolgers, en het verviel tot op 6 gr.

(1) De een of de andere lezer zal misschien denken: Waarom zijt gij niet van eersten af naar een goeden kenner gegaan, om geene gissingen te moeten maken? - Ik antwoord dat die goede kenners niet overal bij de werke en zijn, dat de beredeneerde gissingen ook hunne aangenaamheid hebben voor den verstandigen lezer, en, eindelijk, dat ik niet en wilde dat de eene of de andere ‘groote fransche gazette’ of tijdschrift, met de eere van het eerste nieuws wegliep. Daarom heb ik aan ‘Biekorf’ geschreven dat ik wist, aan anderen nu latende van nader en zekerder bescheid te geven, als zij er weten. In een volgend n^{r} hoop ik over Antoninus Pius en andere medeggande onderwerpen nog wel iets te kunnen mededeelen.

De lezer weet dat onze stukken van 20 fr. een gewicht van 5 gr. hebben.

- Op het einde van dezen opstel zal een twijfelaar of twijfelmoedig mensch misschien vragen: Maar, is het wel zeker dat uw stuk zoo oud is? - Ja! mijn vriend, want:

1/ Het opschrift en kan er niet om liegen, en 't en heeft nooit maar een Antoninus Pius bestaan; andere kiezers wel hebben den bijnaam van Antoninus genomen, of van Pius; maar 't en is maar een Antoninus Pius. En namaking? - Wie zal, uit zijne leute, zulke stukken van zuiver goud namaken, en dan in de aarde smijten?

2/ Ik heb de wezenstrekken van denzelfsten keizer gezien op den koperen Antoninus, hooger vermeld, en op een ander stuk afgebeeld in Duruy's groot fransch werk over romeinsche oudheden.

Deze van Duruy is verbeeld van voren gezien (*de face*): het is zonder twijfel hetzelfste aangezicht. De koperen Antoninus staat, gelijk de onze, van ter zijden gezien: zelfste wezenstrekken, maar een weinig jonger. Er staat onder COSIII, en de onze is COSIIII. Eindelijk bemerken wij dat de ‘Weltgeschichte (van) Dr J.B. Von Weiss’ zegt dat Antoninus Pius een zeer voortreffelijk en aangrijpend voorkomen had, dat met de beeltenis van ons stuk zeer wel overeenkomt.

Zijn er nog evenbeelden van ons stuk in ons land of elders? Dat en weet ik niet.

Lagen er geene andere omtrent? - Tot nu toe en zijn er geene andere gevonden.

Die begeert afbeeldingen van romeinsche muntstukken te zien, kan er vinden in ‘Het klein Romeinsch Martelaarsboek,’ van H. Formby, vlaamsche uitgave van het Davidsfonds, blz. 105. Maar daar heeft men alleenlijk den voorkant.

Het gevonden stuk is te zien, van heden af, voor de liefhebbers, ten huize van den E.H. Decuypere, onderpastor te Wervick.

En hiermede groet ik de lezers van ‘Biekorf’

L. LOOTENS

Mingelmaren

DE HAERNE, al wierd ik blind, nog nauwelijks geboren,
mijn vingers vinden u, al vindt mijne ooge u niet;
schoon ik of 't leven heb, schier met het licht, verloren,
toch woont een herte in mij, dat u gevoelt en ziet.

De dankbaarheid heeft hier, van duizenden, verheven
dit edel beeld van u, De Haerne; 't blijve staan;
en, stom, van steen gebouwd, het spreke aan al die leven,
na dezen blijden dag, en hier voorbij u gaan:

Den stommen gaf hij taal, gehoor gaf hij den dooven,
de blinden zagen hem verwonderd: wie, wie dan
zal durven ooit den krans van dankbaarheid ontrooven,
dien 't volk geschonken heeft, aan Kortrijks grooten man?

Geen een! Maar eeuwig zal De Haerne's beeld verheven
hier, leeren: Volgt hem na, gij dankbaar nageslacht,
waar hij den weg u wees, in dit en 't ander leven,
waar zijne priesterhand u met de kroon verwacht!

Gelezen vóór het beeld van De Haerne, te Kortrijk, op den 19sten in Koorenmaand 1895, door Gustaf VERHAEGHE, leerling in het *Institut Royal des Sourds-Muets & des Aveugles, Avenue Georges-Henri*, te Brussel verbeidend; leeraar, voor blinden, van Vlaamsch, Fransch, lezen, schrijven, enz., van Piano, orgel; Pianozetter, enz., *Proostdijstr*., 12, *KORTRIJK, Westvlaanderen, Belgenland*.

TE Yper bij den ingang van de verzamelinge van oudheden bemerkt men onder menige andere merkweerdigheden een oud Onze Lieve Vrouw beeldeken. Het is langs weerkanten met eenen boom versierd, het draagt het jaarmerk 1598 en 't geeft de menschen eene lesse van christene liefdadigheid daar er van onder te lezen staat.

Wacht U van woeker
Leent zonder bate
Uit charitate.

[Nummer 16]

Kalle geete

HOEVEEL en is er niet geschreven en verteld over varende vrouwen, 't is te zeggen spoken of heksen onder de gedaante van vrouwen, die over de aarde zweven of varen, zoo rap en zoo zacht als of zij den grond niet en zouden genaken. Soms veroorzaakte hunne stille vaart draai- of dwerrelwinden, die straten verre mêe draaiden; en vandaar kregen die draaiwinden, die zand en bladtjes al wemelen omhooge drijven, den name van varende vrouwen. Die varende vrouwen verschenen meest binst den nacht en speelden de menschen menige perte en poetse, zoodat zij onder 't volk met recht en reden gevreesd waren. Het meeste deel dier varende vrouwen of varende heksen en waren niet wreed, al is 't dat hunne perten verre waren van aangenaam te zijn. Onder dat slag van heksen meen ik Kalle geete te mogen stellen, waarvan ik de geschiedenisse zal trachten te vertellen, nauwkeurig als ik ze gehoord hebbe uit den mond van 't volk.

Te Beveren, op den IJzer, eene schoone en vreedzame

gemeente, was het dat Kalle geete over omtrent honderd jaar spookte; daar is nog een wegeltje, eene brugge en een arm van den IJzer die van haar hunnen name ontleenen, de Kallemoeiewegel, de Kallebrugge en de Kallebeke. Dit bewijst dat hetgene ik ga vertellen de echte waarheid moet zijn.

Wie die hekse, wie Kalle geete was en heb ik nooit kunnen vernemen; de eene zeiden dat het een geest was die van de ander wereld wederkeerde; andere durfden, doch zonder gegronde redens, 't een of 't ander aardig oud wijf verdenken; maar niemand en wiste klaren uitleg over hare afkomst te geven. Iedereen noemde ze Kalle geete, omdat ze dikwijls te zien was onder de gedaante van eene witte geete, die in wilde sprongen over hage en stake in de meerechen liep en in eenen smoor verdween. Nochtans nam zij meest altijd de gedaante van eene lange, lange magere vrouwe.

Binst den dag hield zij haar verdoken onder de brugge van de Kallebeke, waar zij het water omroerde om onzichtbaar te zijn. Oude menschen weten te vertellen dat het water kookte en borrelde, alsof er in den grond der beke eene bronne geweest hadde. 't Was 's avonds, als 't duister en donker wierd, dat ze uit de beke kroop en hare perten speelde.

Soms zag men haar door de opperluchten der huizen alle slag van wreede muilen en gezichten maken. Soms nog hief zij de wijte op van eenen kermiswagen, gaf eenen geweldigen schaterlach en spoog de menschen bijna blind. Andere keeren stekte zij kinders vaste, die te late op strate liepen, en droeg ze een geheel ende verre, zonder ze te bezeeren, zoodat geene kinders en zelf weinige groote menschen nog dorsten over de strate gaan, als 't late wierd en donker. Zij was in 't algemeen vreedzaam maar, waagde het iemand met haar te spotten of te gekken, 't was zeker dat hij eene poetse ging gebakken zijn, die naar den rook niet en smaakte.

Daar was nu ne keer een werkman, wiens name ik zou kunnen noemen, maar 'k en zal 't niet doen, om dieswille van zijne achterkomers die nu nog leven en waken te

Beveren. En wel, die man hadde zijn vlas geleverd en op den goeden verkoop eene dikke pinte gezet, zoo dat hij een tamelijk stuk in zijnen krage hadde en op strooien beenen, slinks en rechts waggelende, naar huis gesukkeld kwam.

Gekomen aan de Kallebeke, hoorde hij daar al met eens, op tien stappen van hem, boven 't water een belleke hemelstorme rinken en klinken: ‘Hou!’ zei de man, en hij trachtte stille te staan. - ‘Wat de duivel is dat?’ sprak hij bij zijn zelven, en hij horkte met neuze en mond en keek dat de tranen langs zijne kaken liepen. Hij en zag niets; maar hij hoorde gedurig dat duivelsch belleke dat klonk maar altijd klinken. Wel tien tijdkerven stond hij daar te horken, of beter trappelde hij daar nu voorwaards dan achterwaards, nu slinks en dan ne keer rechts om niet te vallen, en 't belleken klonk altijd voort. ‘Ah! ah! ah!’ riep hij eindelijk, ‘Kalle geetje, 't is gij, geloove ik, en wel vele groetenissen aan Pietje Pek, en klinkt aan mijnen broek!’ Ja maar, verdraaid, hij en hadde 't maar met rooi gezeid, dat belleke hing aan 't gat van zijnen broek, en klonk om hoorndul te komen. ‘Moord!’ riep de vent, en door den schrik ontnuchterd, liep hij al dat hij rekken kon rechte naar huis. En als hij aan zijn hekken kwam, dat belleken viel op zijn hielen, gaf eenen schaterlach, bleette nen keer of twee gelijk eene geete, en de man was binnen en de deure op slot. 't Schijnt dat hij sedert dien nooit meer late op zijne stukken en was en voor goed genezen bleef van den eeuwigen dorst waarvan zijne mage te vooren gedurig laaide en brandde.

Zekere Jan kwam ook ne keer 's avonds late van Rousbrugge, en als hij alzoo halfwege was, zag hij van verre aan den hoek van de casteeldreve, die nu nog casteeldreve is en heet, twee groote oogen die glariden gelijk groote katoogen. Jan was verschrikt en peisde dat 't zijn laatste was: 't docht hem dat het eene vrouwe was, die daar stond en loerde door den donker. ‘Ah! die verwenschte Kalle geete!’ zuchtte Jan, en 't zweet stond op zijn gezichte. Die woorden waren schaars uit zijnen mond of die vrouwe wierd zoo lang en zoo groot als een

boom en zoo dinne als eene hommelperse. En Jan aan 't loopen, aan 't loopen dat zijne twee kloefen in stukken langs den weg bleven.

U zeggen hoe vele muilperen en schoppen dat me nu die brave sul kreeg en kan ik niet, maar hij kwam meer dood als levende thuis, en 's anderdaags hadde hij twee blauwe oogen, een gezwollen gezichte en hij liep mank.

't Gebeurde ook nen keer dat Ko Snuif, een zwingelare, die vele gekte en spotte met Kalle geete, stijf late bij de mane was blijven zwingelen: 't was wel tiene als hij zijn zwingelkot sloot en naar huis ging.

't Was een van die koude winternachten; de mane scheen en 't was klaar gelijk binst den dag, maar 't vroos hoppesteerte dikke en 't was koud dat de honden er bij grinsden. Ko's oorlappen waren nêergetrokken; zijne handen zaten tot aan zijne ellebogen in zijne broekzakken en hij liep op een drafken huiswaards. Als hij bij zijn huis kwam, hoorde hij daar al met ne keer een kindtje zoo jammerlijk schreeuwen, dat 't eendelijk was om hooren. Ko zochte rond en vond aan de deure van 't geetekot een kleen kindtje van eenige dagen oud. ‘Wie mag dat wanschepsel zijn, die zoo onmenschelijk dit arm schaapken verlaat,’ zuchtte Ko, en hij nam het kindtje in zijn armen en hij droeg het naar binnen. Hij aanstak seffens een schifvierken, om dat schamel dutsken te warmen. Maar terwijl hij vol droevige en angstige gedachten over den heerd gebogen zat, en met zijne klakke waaide om 't vierke meer te doen laaien, vloog dat kindje al met ne keer van Ko's schoot al door de kave, gaf nen grooten ha! ha! ha! en blies zoo geweldig op Ko zijn hoofd, dat hij achterwaards over op den vloer tuimelde. 't Was Kalle geete die haar gewroken hadde op dien schamelen Ko Snuif.

Op nen warmen zomerschen zondag avond zat er een schoon gezelschap drinkebroêrs in de Sterre. De eene waren bezig met kaarten en de ander loechen en kachaaiden, gelijk als 't gemeenlijk onder de jongheden gaat. Zelve zekere Beuwaert, die een der beste zangers van de streke was, ging een liedtje zingen, en hij zong een spotliedtje

over Kalle geete. Ja maar, hij en was nog ten halven zijn liedtje niet of daar kwam een lang mager vrouwmensch binnen en zij gaf Beuwaert zulk een geweldigen klets tegen zijn ooren dat hij 't onderste boven van zijnen stoel op den grond spaarsde. En eer iemand den tijd hadde van te peizen, was zij al weg en deure.

Dikke Marie, eene oude brave vrouwe, die te boere haren allerdaagschen kost verdiende, kwam op nen avond late naar huis: 't was donker dat men geen hand voor eens oogen en zag. Als ze op de wittebroodkruisstrate kwam, hoorde zij in den dijk neffens heur, een flauw gekerm, als van een ziek kind. En inderdaad, daar lag een meiske van twee tot drie jaren, te snakken achter zijnen asem, alsof het ging sterven. Dikke Marie, vol medelijden, pakte het kind in heur armen en droeg het naar de plaatse te wege, maar dat meisje wierd zoo zwaar en zoo zwaar, dat de vrouwe het opperwaard uit niet meer dragen en kon en ze moeste het op den grond neêrzetten. Ja maar, 't glots al met nen keer uit heur armen en 't vloog weg en ze hoorde dien gekenden ha! ha! ha! boven de boomen klinken; en, als ze ommekeek, zag ze een lang lang vrouwmensch die veel grooter was als de achtkanters die langs den weg stonden.

'k Hebbe gezeid in 't begin dat die varende vrouwe den name van Kalle geete kreeg omdat zij dikwijls onder de gedaante van eene geete verscheen, en 'k en hebbe nog geen eene perte verteld waar zij onder die gedaante verschijnt. En wel, ik zal er u twee vertellen en daarmeê zal 't uit zijn met al wat ik over dat heksegoed wete.

Zekere boer hadde zijn terwe geleverd, en, en ja, de mensch is krank, hij hadde meer in 't glas gekeken als naar de late, en zoo kwam het dat hij in de kleene uurtjes naar huis sukkelde. Al met nen keer, gelijk als hij over eene greppe stapte, daar wupt eene witte geete uit den gracht, ze springt tusschen den boer zijne beenen, en ze stormt met hem voort gelijk een peerd onder den man. Als de boer nu alzoo eene geslegene ure scherrelinge op die geete gereden hadde, en al verre zijne hofstede voorbij was, was de geete hem te wege neder te zetten, maar de boer en viel niet slinks, hij sloeg zijnen paternoster

rond heure hoorns en hij zei: ‘Kalle geete op of Kalle geete neêre, waar gij mij gehaald hebt, brengt mij nu weêre!’ En zij deed het ook, maar ze joeg en ze blies zoodanig, dat de boer peisde dat ze ging bezwijken onder hem. Als hij aan zijn hofhekken kwam, sprong hij er van en liet de geete vrij; maar zij bleette zoo benauwdelijk, en zij deed zulke wreede sprongen, eens en anders, over het hekken, dat de boer haar verloste van den paternoster en dat ze verdween gelijk een weêrlicht.

Eindelijk de laatste perte die ze speelde, 't was met de maarte van mijnheere pastor. Louise was heur name, een oud braaf wijveken, die maar een gebrek en hadde en 't was van te vele te klappen: en ja, men kan toch niet volmaakt zijn op de wereld. Nu, Louise hadde hier en daar nog al vele gekout en geklapt op de rekeninge van Kalle geete. En als de menschen zeiden: ‘Louise, let maar op, gij zoudt wel kunnen een poetse gebakken zijn, die u weinig aangename zou zijn; ge weet trouwens wel dat Kalle geete het bijzonderlijk gemunt heeft op de deze die met heur spotten.’ ‘Wel, 'k en ben niet benauwd, die hekse en zal tonzent niet komen; ze is benauwd voor mijnheer pastor’. Ja maar, gij zult goed gaan hooren. De pastor hadde eene schoone geete en de maarte ging ze alle dage driemaal bestellen. Op nen avond, binst dat mijnheere pastor bezig was met zijn getijden te lezen, ging Louise de geete te eten geven. Maar al met nen keer, hoort de pastor zijne maarte schruwelen en, eer hij nog den tijdhadde om ter hulpe te snellen, vloog de deure open, en Louise, bleek gelijk een lijk, meer dood als levende, kwam de kamer binnen gestormd met hare arms boven heur hoofd. ‘Och! mijnheer pastor, onze arme geete!’ en ze en kon geen woord meer spreken. ‘Wat is er gebeurd?’ riep de pastor, die niets en verstond van al wat zijn maarte uitkraamde.

‘Ach! mijnheere pastor, onze geete is bijna doodgestoken van een schrikkelijk wangedrocht.’

De pastor nam den lanteern en ging naar den stal, en vond daar een slag van dier, dat aan eene geete geleek, en dat, als het den pastor zag, de muren opreed om weg.

Wat voorderop, in eenen hoek, zag de pastor zijne geete half dood liggen, op eenen bondel hooi. 't Schoot hem seffens te binnen, dat het wel eene poetse zou kunnen zijn van Kalle geete, en hij deed seffens de deure wagewijd open. Het vreezelijk dier sprong buiten, gaf zijnen gewonen ha! ha! ha! en liep de meerschen in.

De pastor, verontweerdigd, verwenschte Kalle geete dan voor honderd jaren in de Roode zee.

Sedert dien en hoorde men van haar niet meer spreken, en iedereen was er den pastor dankbaar over. Ja maar, bij vijf jaren zijn die honderd jaar omme, en Kalle geete moet weêre gaan keeren. De oude menschen zitten van nu al met den herteklop, en de jonge, gelijk altijd, zijn nieuwsgierig, en ze verlangen om te zien of Kalle waarlijk zal komen of niet.

Die leeft zal 't zien.

J. LEROY

Aan de heeren Opstellers van ‘Biekorf’

***Mijne Heeren*,**

DE heer Lootens deelt in ‘Biekorf’ van den 15den van Koornmaand eenige belangwekkende aanteekeningen mede over eenen penning van Antoninus den Vrome, te Werveke gevonden. Ziehier hoe mogelijk de gegevens van den heer Lootens eenigszins kunnen volledigd worden. Vooreerst, nopens de afbeelding van keizer Antoninus, zegt de heer Lootens het sieraad niet te kunnen onderscheiden dat de vorst op den keelput draagt: 't is waarschijnlijk een klein schild van Pallas, dat men niet zelden op de munten van dien keizer ter plaatse in zake aantreft.

Het beeld op de achterzijde, volgens het algemeen en onbetwist gevoelen der penningkundigen in zulke gevallen, is dit van keizer Antoninus, die, het hoofd met eenen sluier bedekt (wat men menigwerf op munten vindt), in

de rechter hand een offernapje houdt en op het vuur, op den drievoetigen altaar ontstoken, eene reukofferande opdraagt, zijnde het begin van elk plechtig offer.

De boekstaven VOTASUSCE - PTADEC III lees ik: VOTA SUSCEPTA DECENNALIA III dit is: de tienjaarlijksche offerfeesten voor de derde maal begonnen.

Ik lees dus *decennalia*, gelijk de penningkundigen in het algemeen, en niet *decennii*, zooals de heer Lootens, welke vorm ook, als zijnde een zelfstandignaamwoord in de plaats van een naamwoord, min met den geest der latijnsche spraak overeen komt.

Deze *decennalia* werden ingesteld door keizer Augustus, die alle tien jaar in schijn het bewind wilde verlaten, maar telkens aan de gebeden van raad en volk toegaf.

Vele penningen vindt men in den zelfden aard, 't zij van de zelfde, 't zij van vroegere tienjaarsche feesten van Antoninus. Op de eene staat, als op dien van heer Lootens, VOTA SVSCEPTA; op de andere VOTA SOL(uta) dit is voltrokken feesten; welk verschil tusschen begonnen en voltrokken offerfeesten ook de oude kunstenaar op eene merkweerdige wijze in de afbeelding der ruggezijde des pennings terug geeft. Op de eerste immers staat alleen de keizer-opperpriester de reukofferande opdragende; op de tweede ligt aan de voeten des offeraars ook nog de geslachte stier, wiens dood en verbrand worden de plechtigheid des offers sloot.

Welk eene beeldspraak toch bij de ouden!

Tot daar de beeltenissen en opschriften des pennings. Wanneer werd hij geslagen? Indien de feesten telkens juist tien jaar na de troonbeklimming plaats grepen, is de penning natuurlijk geslagen in 't jaar 158 gelijk de heer Lootens vermoedt. Edoch, die feesten grepen niet altijd regelmatig plaats, en in het onderhavige geval noopt ons de vermelding TR(ibunitia) P(otestate) XXII (voor de twee-en-twintigste maal volksvoogd) het slagen van den penning en bijgevolg de feesten te verschuiven. Ik meen hem dus geslagen 't jaar 159 (919 van Rome).

Bestaan er nog evenbeelden van dien penning?

Evensoortige, dit is slechts in kleine bijzonderheden of jaartal verschillende penningen, zijn niet zeldzaam.

Juist dezelfde is beschreven onder anderen by Henry Cohen II. 328, die ook een evenbeeldig zilverstuk geeft.

Welke is de weerde van den penning?

Cohen geeft hem als doende in den handel 40 franken. Misschien heeft de grootere zucht naar oude munten en volledige reeksen hem eenigszins doen in weerde klimmen.

Nog een woordje. Volgens den heer Lootens vindt men op geene romeinsche munten de weerden aangeteekend. Daarbij kan ik me niet schikken. Immers op vele zilveren *denarii* staat eene X, op de *quinarii* eene V, beteekenende tien of vijf *asses*, ook wel XVI of VIII sedert dat Fabius Maximus de weerde van den *denarius* op zestien *asses* bracht.

De *Sestercius* is dikwijls geteekend IIS of HS. Sommige keizerlijke koperstukken dragen I of A, andere II, andere nog eene S, wat de penningkundigen uitleggen als beteekenende eene *as*, twee *asses* of een *dupondius*, en eene halve of *Semissis*. Van al deze heb ik vele voorbeelden gevonden in de muntverzameling van het Groot Seminarie van Mechelen.

Dat de Antoninus echter van den heer Lootens een waar muntstuk is, schijnt mij buiten allen kijf. Hoe valt het niet te betreuren dat heden die bijna oneindige verscheidenheid van ruggestukken die men op de romeinsche en ja ook op onze oude belgische munten aantreft, geheel verdwenen is, om plaats te maken voor den onveranderlijken hedendaagschen stempel, die niet het minste belang meer, noch voor de geschiedenis noch voor de snijkunst, oplevert.

Hierbij groet ik de Heeren van Biekorf, en beloof hun, is het hun welgevallen, eenige algemeene beschouwingen over de romeinsche en ook over de belgische munten en gedenkpenningen.

J. LAENEN

Antwerpen, den 30sten van Oogst 1895.

Hortensia

HORTENSIA, der zijn er velen,
die u den stillen hof ontstelen,
en, om uw prachtig blomgewas,
u stellen voor het vensterglas,

Doch, in die slechtverluchte zalen,
ge 'n kunt niet vrij eens adem halen
en uwe wortelen zitten vast
in eenen eerden pot getast.

Gij kwijnt en treurt er om uw vrijheid,
beroofd van uwe levensblijheid,
van lucht en licht, van morgendauw,
van voedsel en van kracht, algauw.

Zoo 'n doe ik niet, maar 'k laat u groeien
in mijnen hof vol zonnegloeien,
bewonderend zelf uw rijken krans
van zachtbekleurde blommen thans.

In 't purper half, en half in 't witte,
zoo schijnt ge mij, van waar ik zitte,
geschilderd met een rozentint
die 'k in geene andere blomme 'n vind.

Gevijfdeeld liggen ze al, bij hoopen,
uw blomkes, door malkaar geslopen,
in bollen, lijk een dobbele vuist,
gestreken en dooreen gekruist.

'k Heb haar gezien, die zelfde blomme,
- twee jaren zijn op 't tijdwiel omme -
daar staan in de eenzaamheid, gekroond,
terwijl het huis was onbewoond.

Geen menschenoog kon haar aanschouwen,
omringd van boomen en gebouwen,
maar needrig, bloeide ze, ongestoord,
en vrij, voor God alléène voort.

Blijft lange nog, voor ons genieten,
uw takken hoog en breeder schieten,
en telken jare, volgeblomd,
daar staan, tot dat de winter komt.

JER. NOTERDAEME

't Een en 't ander uit Visschers- en Zeemanstale

S*CHEERSJE*: ziet ankerscheersje.

Schicht: is het houten plankske, dat uitgesneden is als een schicht, en waaraan de fleugel vast is.

Schieten, opschieten of *wegschieten*: is eene touwe in eene ronde leggen.

Schoote of *schote*: is in 't algemeen die touwe die het zeil vast houdt, en waarmede men het kan zetten naar den wind. De schoote en heeft niet zelden een of twee blokken. Daar zijn verscheidene schooten. De *groote schoote* (twee blokken) houdt het groot zeil, en ligt vaste aan den ring van den achtersten overloop (z.d.w.). Met ze meer uit te laten vat het zeil meer wind, als men voor den wind loopt, en dan hangt het zeil nog al verre op zijde buiten de sloepe. Op kotters is de overloop, voor de groote schoote, dichte tegen dek, juist voor de kappe. - Dan heeft men nog de *topzeilschoote* (ligt vaste aan de beschanzingen); de *stagzeilschoote* (aan den voorensten overloop); de *knuiverschoote*, die dobbel is, en langs wêerskanten over het stagzeil ligt; de *djibtopschoote*, die ook dobbel is, en over het knuiverzeil ligt.

Schoothoorn: alzoo heet men den hoek van het zeil waaraan de schoote vast is.

Schootlijk: is dat deel van het lijk, dat rond de schoote ligt: dáár is het dobbel.

Schranke: zijn de twee touwen die loopen van de korretouwe naar de uiteinden van den korrestok.

Schroe: bevat tien minderingen in de korre. De korre immers loopt trachterwijs naar den kuil.

Schrootjes: zijn lange en smalle endekens lijnwaad, bestreken met terre, dienende om touwen te omwinden, en ze te beletten van te verslijten.

Sloepe: gekend.

Spangen: zijn die dikke touwen die dienen tot staanders aan die leeren, langs waar men naar het bovenste van den mast kan klemmen; zij dienen ook om den mast rechte te houden; zij zijn gespannen op de juffers, de talreepen, het spangewant (z.d.w.).

Spangewant: zijn ijzers, die in de beschanzingen zitten, en waaraan de 6 onderste juffers vaste zijn.

Spekjes: zijn slunsen, rond de touwen gewonden, en die 't zelfste doel hebben als de schrootjes.

Spille: is eene winde die recht staat te midden de sloepe. Men legt er eene touwe rond, en men draait aan de spille; alzoo, bij voorbeeld, haalt men de korre op.

Spreilat: is de onderste sporte van het want: zij is in ijzer.

Stag: Zware touwe loopende van het ezelshoofd naar den voorsteven; zij belet den mast van achterover te vallen. Er langs loopt het

Stagzeil: dat driehoekig is. Zijn kop is van boven, zijn hals op den voorsteven, zijn schoothoorn van onder, vóór den mast.

Steke: bijzondere knoop.

Stekeboord: touwe die de leuvers inhaalt, als men reeft.

Stenge: is gekend, alsook het

Stengestag: dat van den top van de stenge, naar het uiteinde van het knuifhout loopt.

Steven: is verklaard.

Stiere of *roer*.

Stierboord: gekend.

Stierboordhalzen: Als de wind inkomt van over stierboord, dan liggen topzeil- en stagzeilschoote (ofwel hun hals) vaste al stierboord: dan vaart men stierboordhalzen. Het tegenovergestelde is natuurlijk bakboordhalzen.

Stierhelm.

Stierman.

Stopper: houdt de korretouwe vaste rond de spille, als men kort.

Storm: vroeger verklaard.

Streke: is het twee-en-dertigste deel van de ronde op het kompas.

Tusschen Noord en Oost, heeten de streken:

Noord, Noorden ten Oosten, Noord-Noord-Oost, Noord-Oost ten Noorden, Noord-Oost, Noord-Oost ten Oosten, Oost-Noord-Oost, Oost ten Noorden.

Oost. Dan voort: Oost ten Zuiden, Oost-Zuid Oost, Zuid-Oost ten Oosten, Zuid-Oost, Zuid-Oost ten Zuiden, Zuid-Zuid-Oost, Zuid ten Oosten.

Zuid. Zuid ten Westen, Zuid-Zuid-West, Zuid-West ten Zuiden, Zuid-West, Zuid-West ten Westen, West-Zuid-West, West ten Zuiden.

West. Westen-ten-Noorden, West-Noord-West, Noord-West ten Westen, Noord-West, Noord-West ten Noorden, Noord-Noord-West, Noorden ten Westen, *Noord*.

Iedere streke is nu nog verdeeld in 4 punten.

Strop: zegt men somtijds tegen den schoothoorn.

***

Taansel: is de roode verwe waarmede men soms de zeilen verwt.

Takel: is nog eens eene touwe die door twee blokken loopt. Hij ligt vaste aan den mast, een weinig onder de stenge, en dient om den korrestok op te lichten tot boven de beschanzingen; dient ook om de korre zelve op te lichten al ze uit zee komt: hij heet ook vischtalie. Op eenen kotter zijn er twee.

Talie: touwe; wordt in 't algemeen nader bepaald.

Talreepen: zijn de touwen die door de juffers loopen, en alzoo de spangen van het want vast houden. Dikwijls is er ook een talreep van onder aan het stag, op den voorsteven: dat is dan de stagtalreep.

Topzeil of *gaffeltopzeil*: is boven het groot zeil gespannen. Zijn kop is al boven; zijn hals aan het uiteinde van van den gaffel.

Topluchter: is het wit licht, dat de sloepen bij nachte dragen, op den top van den mast.

Travelare: is een ijzeren ring, met eenen haak eraan; hij ligt rond den kluiverboom, en dient om het kluiverzeil uit te trekken, naar het uiteinde van den kluiverboom.

Treiszeil: en is niets anders als het groot zeil, verkleind.

Trenzen: dienen in 't algemeen om het vijlen en verslijten der touwen te beletten.

Tros: touwe, 't zij met, 't zij zonder blok, zonder vaste plaats.

Trouville: is hetzelve als korreketen of loodsel.

***

Uitboomen: is een zeil van aan zijds uitsteken bij middel van eene *spiere*, (dat is perse) om beter wind te vangen, als men voor den wind loopt.

Uithaler: touwe die loopt naar het uiteinde van den knuiverboom, en die dient om den knuiver te spannen al den voorkant: hij trekt op den travelare.

***

Val: is in 't algemeen de touwe die dient om een zeil om hooge te trekken. Alzoo heeft men de pikval en binnen val, voor 't groot zeil; dan het stagzeil, topzeil, knuiver, djibtopval: deze 4 laatste vallen trekken op den kop van het zeil.

Vergiepen: is het groot zeil overhalen van den eenen kant naar den anderen. Als men voor den wind loopt, haalt men eerst de groote schoote geheel dichte, omdat het te gevaarlijk is het groot zeil in eenen keer te laten overslaan: de boom breekt dan te licht.

Vieren: is een touwe, voornamelijk een val, loslaten.

Vingerling: is de ijzeren gekromde piune, waarmêe de boom vaste ligt aan den mast; *vingerlingen* zijn ook de hengsels waarop de stiere rust.

Vischtalie: (ziet takel).

Vlagge en *vleugel*: uitgesproken flagge, fleugel (z.d.w.).

Vloed: tegenoverstelde van ebbe.

***

Wansje: algemeene name, gegeven aan de visschers.

Want: alzoo heeten de touwen leeren die van de beschanzingen loopen naar den top van den mast.

Wevelingen: zijn de sporten van het want.

Wimpel: alzoo heet de fleugel, wanneer hij den vorm heeft van een flaggetje, met zijn flaggestoksje, dat *geheel vrij* zwaait van boven op de stenge.

Windstreek: zwarte striepe op het kompas, die de richting aanduidt van het schip.

Winterreep: is de touwe waarmede men de stenge op- en nêerhaalt.

Zaling: is de houten latte die kruis wijs op het ezelshoofd ligt. De zaling is daaromtrent zoo lang als dat de sloepe breed is. De pardoens loopen van de beschanzingen, door eene kerve op het uiteinde van den zaling, tot daar rechte in de hoogte; van daar schuins naar den top van de stenge, die zij rechte houden.

***

Zeil:

Zuchtje: vroeger verklaard.

Zuidwester: is de hoed in oliedoek, met een groote vooie al achter, die de visschers in slecht weder aan hebben.

Zuigers: zijn de ijzeren ringen, die het stagzeil aan het stag vaste houden.

Zweep: is eene touwe die loopt van de stagzeilschoote naar het want, en het stagzeil op zijne plaats houdt.

Zweerreep: loopt van het want naar de korre, pakt ze vaste, wanneer zij bovenkomt, en belet ze te scheuren.

***

Daar is dus ‘’t Een en 't ander’ uit de Visschers- en Zeemanstale. Verre, oneindig verre is die schat van uitgeput te zijn!

Spreekt eene ure met eenen Oostendschen visscher, en gij zult van *deze* woorden hooren, maar anderen erbij ook; en vooral honderd uitdrukkingen, beelden en spreuken, zoo menigvuldig, als gij ‘witte toppen’ zult zien op zee, wanneer er ‘bries staat’.

Ware het maar mogelijk al die spreuken en zeisels ‘onder den wal’ te krijgen, en ze op te vangen! Maar vele zijn er die maar t'huis en zijn, ginder verre, ‘op de visscherije’, ‘op den Doggerbank’, of ‘in den Bocht’, of ‘in den Zelverput’. *Daar* leven zij, *daar* zingen zij op de dansende baren, *daar* vindt ze de visscher, *daar* gebruikt hij ze, *daar* gevoelt de visscher dat het *de zijne* zijn.

V.W.

Mingelmaren

't **V**OLLEDIG opschrift van den boek van Adr. Van Schrieck is als volgt: Van 't beghin enz.... (Zie blz... aanteekening...) met betoon van de dwalingen der *Grieken* ende *Latinen* op t' selve beghin ende den ghemeynen oorspronck. Ende dat de *Nederlandren* metten *Ga-hallen* (Gallen) ende *Tuytschen* t' samen in d'eerste tijden ghenaemt *Kelten*, ghecomen uuten Hebréen op t' Noorden ofte den kelteghen (kouden) lant des weerelts, ghelijck de Caldéen op t' Oosten, ende ander na t' *Heet-op* (Kthiopien) der sonnen; verre te boven gaan den *Griecken* ende *Romainen* in ouderdom ende spraecke.

Af-beleet vanden beghinne, totten tijd van Carolus Magnus, ende besluytende over de 4900 iaere n.

Men ziet het: Van Schrieck wilt juist niet zeggen dat Adam vlaamsch gesproken heeft, gelijk men somtijds zegt om te lachen (Adam = adem?); maar dat het Vlaamsch, door het Keltisch, in rechte lijn afstamt van 't Hebreeuwsch.

Van Schrieck bezat eene veelomvattende kennis van talen en boeken, en hadde hij nu geleefd, het was een sterke philoloog en etymologist. Ongelukkiglijk hij gaat uit van een valsch grondstelsel. Met zijn Vlaamsch (Keltisch en Scytisch) zoude hij alles uitleggen. Scyten komt van schieten = de schutters. Gallen zijn Ga-hallen (Ga-halen) = *conquisitores, conquirentes* (*conquérants*), *qui vadunt quaesitum*: die 't gaan halen.

Kelten zijn deze die de keltige, koude streken bewonen. Kthiopes = heet-oppen: *calentiae superiores*.

Belgen = Veld-gen = *campani*.

Parijs is Vaer-ijs = vaarwater, gelegen op de *Séquana* = seegaan (die naar de zee gaat).

Italiën komt van uit-halen (een schiereiland uit het vaste land gehaald.

Eindelijk *Thersite* is *ter zijde*: zoo is ook Van Schrieck hier ter zijde, 'k wil zeggen er nevens. 't Is jammer voor een man van zulk eene geleerdheid.

L. LOOTENS, onderpastor te Gheluwe.

BEGEERT er iemand van de mare bevrijd te zijn, hij bidde alle avonde alvoorens te slapen te gaan de volgende bede:

> Mare, bare, vaart verre van mij
> door al de pijpkens van 't dak
> eer dat ge mijn bedde genakt!

Oftewel hij zette onder zijne slaapstede zijne kloefen of schoen het onderste boven.

[Nummer 17]

Oude Gebedenboeken

Lofgedicht op Sinte Ontcommere. - *Bijgeloof over de verschillende dagen van het jaar*. - *Berijmde bedinghe tot Sinte Katheline*.

AL bladerend in Mone's *Uebersicht der Niederländischen Volkslitteratur* bracht ons de vermelding van eenige tot hiertoe onuitgegeven gedichten, welke in handschriften van de stedelijke Boekerij te Brugge voorkomen, op den inval deze stukjes bij de eerste gelegenheid af te schrijven; in Mone's opsomming vindt men ze opgegeven onder de nummers 260 (*Sammlung von Gebeten*), 284 (*Liebeslied*) en 377 (*Spruchgedicht*).

Het *Liebeslied* troffen wij onmiddelijk aan, en nog enkele andere gedichtjes, benevens eene aanzienlijke reeks geneeskundige voorschriften, - dit alles dagteekenend van omstreeks 1500, - in het Brugsche handschrift van Ons Heeren Leven.

Op niet een van de twee andere nummers mochten wij

echter erin slagen de hand te leggen, hoewel Mone's opgaven zeer klaar en duidelijk zijn:

> - '260. *Sammlung von Gebeten*. - In einer Perg. Hs. des 15. Jahrh. in Duodez, in der Stadtbibliothek zu Brugge, sind Gebete über Christi Leiden, an Maria und die Heiligen enthalten, aber viele Biätter ausgeschnitten. Es sind 45 Gebete, jedes von 12 Versen. Anf.:
> God gruete u vrauwe sonder wee, *enz*.'
> - '377. *Spruchgedicht*. - Dem Exemplare der *Sermones Guidonis Ebroicensis* in der Bibliothek zu Brügge ist ein Perg. Blatt des 14. Jahrh, eingefügt, welches etwa 120 zum Teil verstümmelte Verse eines moralischallegorischen Spruchgedichtes enthält und so beginnt:
> Dese edele specie ende dustaen cruut, *enz*.'

In de Stadsboekzaal nu, zijn *drie* handschriften aanwezig van de *Sermones Guidonis Ebroicensis*,, en tot tweemaal toe hebben wij ze doorbladerd, de tweede maal zelfs blad voor blad, zoodat wel geen twijfel nog bestaan kan dat het heele handschrift van de *Sermones*, waarop Mone doelde, verdwenen is, ofwel, - en dit is waarschijnlijker, - dat het blad met vlaamsche verzen verwijderd is geworden uit het handschrift waar het was ingelascht.

Ook het verminkte perkamenthandschrift, met zijne verzameling berijmde gebeden, troffen wij niet aan, ofschoon wij de moeite niet ontzagen al de handschriften te doorbladeren, van welk formaat ook, en er zijn er een veertigtal, welke de boekerij bezit aan oude misgetijdenen gebedenboeken. Wij durven echter uit de vruchteloosheid onzer opzoekingen de gevolgtrekking niet afleiden dat dit handschrift verdwenen is: Mone spreekt eenvoudig van een verminkt perkamenthandschrift in 12°, van de 15de eeuw, en meer niets, zonder dus dit handschrift bepaaldelijk onder de mis- en gebedenboeken te rangschikken.

***

Bij deze opzoekingen kregen wij eene vergoeding voor onze teleurstellingen. Het Hs. 326 van den Catalogus - een perkamenten gebeden- en getijdenboek der 15de eeuw, in 12°, met ongenummerde bladzijden, zeer keurig

geschreven en verlicht, bevat een drietal stukjes, in verzenen in proza, welke wij de lezers van Biekorf wenschen mede te deelen. Het eerste stukje is een lofgedicht op Sinte Ontcommere; het wordt gevolgd door eene opteekening in proza van het bijgeloof over de vrijdagen en over de goede en de kwade dagen in het jaar; en het derde stukje is eene berijmde bedinghe tot Sinte Katheline. In de twee gedichtjes volgen de verzen alsof het proza was, doch elk vers begint met eene hoofdletter en is gewoonlijk door een punt van het volgende vers gescheiden; elke nieuwe strophe vangt aan met eene versierde hoofdletter.

Over Sinte Ontcommere - de heilige met den baard - en hare vereering te Brugge gedurende de 15de eeuw wordt gehandeld op blz. 163 - 173 van Biekorf, 5de jaar (1894). - Wat het gedichtje zelf betreft, de aanhef van de slotstrophe: Princesse, uwen feesteliken dach, enz., stelt den rederijkersoorsprong buiten twijfel.

Van Sinte Ontcommere .1. *Iof*[1].

O Wilgefortis Ontcommere ghenaemt.
Reyn maecht ende martelareghe Ons Heeren.
Des rijcx van Portingale onbescaemt.
Eenige dochtre. hooghe bevraemt.
Ghedoctrineert vul wijzer leeren.
Secretelic hilt ghij hu bekeeren.
Want al onghelooуich was hu geslachte.
Maer Xpristus bleef vast in hu ghedachte.

Lof die ontzeit ghehuwet te zine.
An Cecilien den heijdin paghaen.
Die coninc was te dien termine.
Dies waerdi ghecruust met grooter pine.
Rechts alsoo ooc Xpristus was ghedaen.
Om dies, dat hu quam wassende staen.
Eenen baerd. ghelijc dat mannen draghen.
Zoo wardij deerlijk veruult[2] met plaghen.

(1) Dit opschrift is in rooden inkt, zooals ten andere alles wat met cursieve letter gedrukt is.
(2) Vervult.

Aent cruce stervende zoo Cristus dede.
Baed ghij oodmoedighe maghet reene.
Wie Cristus passie entie uwe mede.
Bedachten, in rechter deuotichede.
Dat se God bescermen wilde van weene.
O vrauwe God consenteerde ghemeene.
Hu bede. hu halende in glorien groot.
Ende hu vader die starf quader doot.

Princesse. uwen feesteliken dach.
Comt upten avond van Sinte Margriete.
Weest mij ghetroostich oft wesen mach.
Dat biddic u vrauwe in allen verdriete.

Bij hetgene in deze slotstrophe wordt vermeld over den feestdag van Sinte Ontcommere, valt nog aan te merken, dat in den kalender waarmede het gebedenboek begint, de feestdag van de heilige Wilgefortis, maagd, op den 10den Juli, den dag vóór de H. Margaretha, inderdaad staat opgegeven.

***

Onmiddelijk op dit berijmd gebed volgt, alsof het er toe behoorde, het stukje dat wij hierna mededeelen. Wij vestigen daarbij de aandacht op de woorden: ‘sinte pieter minen meester’. Zou ons gebedenboek misschien afkomstig zijn van Sint Pieters abdij te Oudenburg? Verscheidene handschriften welke thans bewaard worden in Brugge's stedelijke boekzaal komen van daar.

Clement paus van Roome doet te weten dat wij vinden bescreven int carnacioen van den apostelen. dat Onse Here voorseide tot Sinte Pieter minen meester dat .xij. vridagen zijn int iaer zoo wie datse vast te watre ende te broode. daer hem die ziele sal sceeden vanden lichame dan zullen dinghelen van hemelrike ghereet zijn haer tontfane ende te dienen ende te voerne ter eewegher bliscap sonder eijnde. Die eerste vridach es deerste in maerte. Dander es voor Onser Vrauwen dach in maerte. Die derde es den goeden vridach. Den vierden es voor Ascensioens dach. Den1 vijfsten es voor Sinxenen. Den sesten es naer Sinxenen. Den seuensten es voor Sinte Ians dach in midden zomer. Den achsten es voor Sinte Pieters ende Sinte Pauwels dach. Den negensten es voor Onser Vrauwen dach half oust. Den tienden es voor Onser Vrauwen dach

in pietmaent. Den elleuensten es voor Alle Heleghen dach. Den .xii.sten es voor Kerst dach. Vpten eersten vridach was Adam ghemaect onse eerste vader. Vp den anderen slouch Caym zinen broeder Abel doot. Vp den derden ontfinc Moyses doude wet up den berch van Synaij. Vp den vierden ghingben die kinderen van Israel int lant van beloften. Vp den vijfsten zo ontfinc Helije .ccc. ende .xl. valscher propheten. Vp den zesten verslouch David Golias den tirant. Vp den zeuensten was Sinte Steuen ghesteent. Vp den achsten waren die kinderen van Israel ghedoot van Herodes om Ihesus wille. Vp den .ix.sten was Onse Heere ghecruust. Vp den tiensten was Sinte Ian onthooft. Vp den elleuensten was Onse Vrauwe ghebootscaept vanden ingel Gabriel. Vp den .xii.sten versciet Onse Vrauwe van eerterike. Vp den achtersten was Sinte Pieter ghecruust ende Sinte Pauwels onthooft. Ende bi deser redenen es elc mensche sculdich te uastene ende hem seluen te wachtene van zonden vp dese vridaghen meer dan vp andre daghen.

Die beste meesters ende die vroomste ende die vroetste die noijt waren hebben ondervonden ende bescreven alle die quade daghen die gheuallen binnen den iare. ende ware eenich kint gheboren vp een van desen daghen het en zoude niet langhe moghen leuen. Ende worde eenich mensche ziec hine zoude niet moghen ghenesen. Ende zoe wie ghinghe in pelgrimagien ofte vte den lande het ware groot auenture keerde hi emmermeer weder. Ende zo wat menschen in huwelike trocke hi zoude corteliken sceeden of langhe in armoeden ende met droufheden leuen. Ende ooc zoo wat mensche eenighe dinghen begonste daer hem vele aen ghelaghe vp eenighe van desen daghen het zoude hem comen teenen drouuen eijnde. Ende van desen esser .xliiij. int iaer bi ghetale. In laumaent esser .vij. den eersten den anderen den vierden den vijfsten den zesten den .xix, den .xxv. Sporkele heeft er .iij. den vierden .xiij. ende den .xvj. Maerte heeft er .iiij. Den eersten den anderen den .xv. den .xviij. In april esser .iij. Den .x. den .xv. den .xx. In meye esser .v. Den .ix. den .xv. den .xvj. den .xx. den .xxv. In wedemaent esser .iij. den .xiij. den .xjx. den .xxij. In hoymaent .iij. den .iiij.

den .ix. den .xvij. Onstmaent .iij. den derden den .xxv. den .xxx. Pietmaent .iij. den .iij. den .xvij. den .xxj. Slachmaent .iij. den derden den vijfsten den .xxij.

Drie daghen ende drie nachten sijn int iaer. ware eenich kint gheboren vp eenich van desen daghen oft nachten zijn lichame soude ligghen zonder smelten. Dat es den .xxviij. in maerte. ende den eersten in oust ende den .xxvj. in sporkele.

Ende drie daghen zijn int iaer dat hem elc mensche sculdich es te wachtene van te uele te etene ende te drinckene. Dat es den eersten in oust. ende den anderen in hoijmaent. ende den .xxvij. in maerte.

***

Op dit vreemde stukje volgen een drietal latijnsche gebeden.

De opschriften ervan zijn echter in het vlaamsch. '*Dese bedinghe was vonden te Roome achter Sinte Pieters outaer. Ende die paus Jan de .xij. ste gaf allen menschen die met deuocien eenen pater noster ende eenen aue maria. met deser bedinghen lesen also dickent alsi ouer een kerchof gaen also menich iaer pardoens alser menich mensche begrauen es. oratio.' - 'Sinte Bride princesse met grooter begheerten van herten begheerde te wetene ende badt gode van hemelrike dicwile om te wetene tgetal van zinen wonden, welke Onse Heere haer openbaerde ende zeide. v*^{m}*. *ccc. ende .lx. in minen lichame hebbic ghehadt wonden. Wie mine vorseide wonden met deuocien achteruolghende alle daghen wilt lesen dese naeruolghende oracie met .xv. pater nosteren ende .xv. aue marien, ten eynde vanden iare hij zal verlossen .xv. zielen van zinen naesten vrienden vter purgatorien ende .xv. zondaren bekeeren ende .xv. gherechte persoonen behouden in die gherechtichede. ende hi zal hem seluen gheuen spise te zijnre zielen behoef.'* - Het derde gebed heeft voor opschrift: '*So wie dat dese nauolghende bedinghe leest met berouwe van zinen zonden heeft verlatenesse van zinen zonden ghegheuen ende gheconsenteert biden paus Bonefacius den achsten. ende het es ghescreuen te Roome inde kerke van Sinte Pauwels aende voeten van een crucifix dwelke staet ter zijden vanden hooghen outaer. ende beghint aldus*.'

Aan het slot van dit latijnsche gebed leest men de zinsnede: Tu domine per has sanctissimas penas tuas quas ego indigna et pauper recolo et per sanctam crucem tuam libera me a penis inferni, *enz. Ego indigna*: wij zien hieruit dat wij waarschijnlijk met een gebedenboek te doen hebben, bestemd voor eene vrouw. En waarschijnlijk is misschien reeds te veel gezegd: want desnoods zoude men toch ook kunnen onderverstaan anima, de biddende ziele: ego (precantis anima) indigna, enz.

* * *

De Boetpsalmen, in het latijn, volgen op dit gebed en gaan de '*Deuote oracie van Sinte Catheline*' vooraf, welke de verzameling besluit.

Drie achtereenvolgende stukjes hebben betrekking op deze heilige. Eerst een latijnsche hymne van 18 verzen:

Gaude virgo Catherina.
quam refecit lux divina.
ter quaternis noctibus.
Gaude quod tua doctrina.
Philosophos a ruina.
Traxit ab erroribus. *Enz*.

Vervolgens eene latijnsche *oratio*. En eindelijk het vlaamsche gedichtje, dat wel geene slotstrophe heeft met den aanhef 'Princesse', maar dat, evenals het lofgedicht ter eere van Sinte Ontcommere, door aanleg en toon als een voortbrengsel van de kunstrichting der Rederijkers gekenmerkt wordt. Het lijkt wel op eene zwakke navolging van het latijnsche gezang dat voorafgaat.

Noch een scoon bedinghe van Sinte Catheline.

Ghegroet sijt edel scoone wise.
Rijke eerwardige Kateline.
Verchiert met gracie vul van prise.
Vercoorne om Xpristus bruut te sine.

Dochter van Alexandrinen. (*sic*)
Elken ghenoughende zuuer ieucht.
Consteghe doctrine(1) in theologien.
Ende naest manen (*sic*) hoochst verhuecht.

(1) Doctorinne

Maechdelic tempel godlic verlicht.
Der duecht exempel scoone miraude.(1)
Ghij sijt in gracien groot ghesticht.
Want God hu selue te wiue traude.

Ghi verwont .1. meesters crachtich.
Met vraijer scrifture gheen doot ontsiende.
Gheen tyrannisicie die so machtich.
Hu herte eenparich Gode diende.

Duer v brac God die starken wielen.
Die men vul scheersen maken dede.
Vier duust ter doot daer onder vielen.
Ende ij^{c}. rudders bekeerder mede.

Huut uwen halse ghebenedijt.
Ran melc alsmen hu brochte ter doot.
Noch vloeyt puer olye tijt ouer tijt.
Huut uwen heilegen ghebeente bloet. Amen.

L. SCHARPÉ

Antoninus Pius of de Vrome

ANTONINUS de Vrome, wie is dat?

Dat is, vriend lezer, een keizer van 't oude Roomen, en nog wel geen van de laatste, aangezien hij geheerscht heeft van 't jaar 138 tot het jaar 161 na Christus geboorte. Hij was de opvolger van Hadrianus, en de onmiddellijke voorzaat van Marcus Aurelius Antoninus (*Marc Aurèle*).

Maar waarom daarvan spreken in 'Biekorf'? - Enwel, om den wille van dat gouden muntstuk van dien Antoninus Pius, dat onlangs gevonden wierd te Werveke, en waarvan 'Biekorf' laatsleden sprak. De lezer, trouwens, zal waarschijnlijk begeren, met die gelegenheid, nadere kennis te maken met den man. Hij zal het zooveel

(1) Emeraude, Smaragd.

te liever doen, hoop ik, omdat hij die kennis zal kunnen putten uit eenen ouden vlaamschen schrijver, die zelf beter zoude mogen gekend zijn, te weten Adriaen van Schrieck, heer van Rodorne, die schreef in 't begin der jaren 1600[1]. Wij laten dan Schrieckius (van Schrieck) zelf spreken:

16. ‘Antoninus Pius gheborenin Gallien tot Nem-auss[2], gheadopteert bij Adrianus, soo vooren is gheseyt, is hem ghevolght in 't rijck, nu oudt zijnde 53 jaeren. Hij heeft t'sijnen aencomen vergheven den ghenen die beschuldicht waeren ter doot, segghende niet te willen beghinnen met straf: daer door, ende oock dat hij Adriano voor ende naer sijn doodt ghedaen hadde d'uuterste eere, wierd hem den naem ghegheven van Pius, den Goedertieren[3]. Hij was oock soo saechtsinnig van natueren, dat hij wiert gheleken bij den ouden Coninck Numa Pompilius.

17. De christenen wierden dan niet meer vervolght, ende de H. Kercke heeft dan wonderlicken aenghenomen over al, soo d'oude Vaderen betuyghen. Irenoeus (lib. I c. 3) schrijft aldus inden selven tijdt. Hoe wel (seght hij) vele verscheydenheydt nu is in de spraken des weereldts, de cracht der traditien is nu Een ende ghelyck; want de kercken die nu ghestelt zijn inde Germansche ofte Tuytsche landen en ghelooven nocht en leeren anders niet; nochte oock de Iberen, ofte die van Hispaniën; nochte oock de ghene die zijn inden Kelten ofte Gallen; nochte die zijn in Orienten, AEgypten, Lybien, ende andere landen in 't midden des weerelts. Maar gelijck

(1) Zijn boek, een in-fol. van rond de 800 blz., draagt voor opschrift: ‘Van t' beghin der eerster volcken van Europen, insonderheydt vanden oorspronck ende saecken der Nederlanden, XXII boecken,..... enz. t'Ypre by François Bellet, boeck-drucker. Anno CIO. IOC. XIV (1614).
Ziet vorig talmerk, in de mingelmaren, bl. 256, het volledig opschrift, de strekking van den boek en eenige staalkens eruit.

(2) Nemausus, dat is Nîmes. - Van Schrieck schrijft Nem-auss om de ‘Etymologie’ (de zijne) aan te duiden.

(3) Ik heb Pius liever vertaald door *Vroom*, omdat het schijnt te blijken uit de geschiedenis dat die bijnaam hem gegeven wierd om reden van zijnen eerbied voor zijnen pleegvader (gelijk Van Schrieck ook zegt) en voor de Goden. - Goedertieren is eerder *Clemens*.

de sonne over der aerden een is, soo is oock t' licht ende de leere des waerheyts nu verlichtende alle menschen die begheeren te commen tot haere kennisse. Tertullianus *advers. Iud. cap*. 7. 8 en seght oock niet min van Hispanien, Gallien, Brittannien ende aenligghende landen, nochte vanden Germans, Dacen, Sarmaten, Scythen ende andere.

18. Antoninus heeft sijne noodighe oorlogen ghedaen door sijne stadthouderen, ende besonderlick op den Britannen door Lollius Urbicus, die dweers door t' Eylant oock gheworpen heeft (gelijck te vooren Adrianus) eenen anderen muer ofte weer van groesen tot t' afsluyt der Britannen dan noch blijvende in wapen. Daeromme Tertullianus ter plaetsen voorschreven oock ghenoemt heeft *Britannorum inaccessa loca Romanis*[1]. Oock zijn bij ander stadthouders oorloghen ghedaen geweest teghens de Germans, Dacen, ende Alanen, soo hier naer wordt gheseyt. Antoninus heeft hem in de Hoogheydt seer borgerlick ghedraghen. Hij hoorde geerne dachten tegens de rechteren; en dede niet by tusschensprake der hovelingen, soo dat sy de menschen niet haest en konden verbaesen, noch bedriegen, nochte de gonst vanden Prince vercoopen. Hij dede soo vele eere aan t' Senaet, als hij, wesende privaet persoon, hem begheerde ghedaen te zijn by eenich Prince. Den titel van *Pater Patriae Vader des Vaderlandts* hem ghegheven zijnde by t' Senaet, is van hem ontfanghen gheworden met groote danckseghinghe. Hij heeft de saeken vande Provincien besorght ghelijck sijn eyghen, die alle te samen onder hem zijn gheweest in groote voorspoet: hebbende eenighe beschuldight gheweest van coniuratie, hy en wilde niet dat daer op wiert ondersocht.

19. In syn doen, hy was gheldt-rijck sonder berisp, ende ghesparich sonder vuylicheydt; sijne tafel wiert

(1) Dat is ‘die deel en van het land der Britten, waar de Romeinen nog niet in gerocht en zijn.’ De schrijver spreekt hier van het ‘*Vallum Antonini*,’ in Schotland, tusschen de Clyde en de Forth; het ‘*Vallum Adriani*’ ligt meer zuidwaards, tusschen Engelland en Schotland.

voorsien by sijn eyghen volck, sijn Voghelaers, sijn Visschers ende sijn Iaghers; ende leefde, keyser zijnde, gelijck als hy dat niet en was, ende sonder veranderen. Hy heeft t' onderhout van vele die niet en deden af ghebrocht; segghende datter niet vuylder en was, noch niet wreeder, dan dat de ghemeene saeke gheknaecht soude worden by de ghene, die van haeren arbeydt ende dienst niet toe en brochten totter selver saeke. Sonderlingh aenschouw ende kennisse is by hem ghenomen gheweest vande rekeninghen des landts ende der incompsten. Hy is luttel ghetoghen van d'een stadt naer d'andere, segghende dat t' ghevolgh der Princen, hoe ghesparigh ende profijtigh dat sy oock zijn, den ghemeenten altijdt lastigh vallen. Syn auctoriteyt wiert alsoo ter wijlen seer groot onder alle volcken, onder de welcke hy hem ter noodt vindende, hy stelde hem int midden der selver, op dat den toeganck van allen sijden soude zijn ten ghelijcksten. Hy dede oock gaven aen de ghemeenten ende t' oorloghs-volck: heeft groote publique wercken ghemaeckt in veel plaetsen, ende de steden geholpen om nieuwe wercken te maecken ofte d'oude te repareren; soo dat hy de Magistraten hielp ende de bysondere Senateuren mede in t' ghene dat aengingh haer onderwint ende officien: noyt goet officier en wiert by hem afghestelt, dan een die sulcks self begheerde. De dierte ende t' ghebreck van graen, wijn ende olie, heeft hij, door de middelen van t' rijck, onderkommen ende gheweert. In desen tijdt zijn oock gheweest groote aertbevinghen, Rhodes ende vele steden van Asien zyn daer door verscheurt ende vervallen; vele andere wonderen zijn dan mede gheschiet, ghelijck verhaelt Iul. Capitolin. *in Antonino*.

20. Zijnde dan in Gallien ghesonden Peregrinus, ende ghestelt Bisschop tot Antissiodorum, hy is daer met ander sijne bystanden ter doodt ghebrocht. *Martyrol*. 16 *May*. Inde plaetse van Sixtus, overleden tot Rome, is ghestelt Thelesphorus, eremijt, Grieck van natie. Antoninus liet uuytgaen verbodt van t'lesen der boecken der Sybillen, ende aller ander voorsegghinghen, soo wel van

den Propheten als andere, om dat hem dochte dat daer door vele gheroert wierden. Justinus Christen Philosophe hebbende des beclaeght, heeft sijne Apologie daer op ghegheven inde handen van Antoninus; ende vrymoedighlick gheschreven ende ghesproken voor den Christenen, ende den Heydenen vermaent totter waerheydt. *Euseb. Cassiodor*.

21. Valentinus Philosophe Platonic uuyt AEgypten heeft voortgebrocht sijne dwalinghe ende heresie. Tertullianus. *De Praeser. cap*. 30, *contra Valentin. cap*. 4, seght daer af aldus: Valentinus verhoopte een bisdom, want hy daer toe cloec genoech was van verstande ende van uuytspraeck; maer eenen anderen die meer hadde gheleden, wordende vercoren voor hem, hy heeft hem daerom ontstelt, ende vanden rechten regel der kercken afgebroken; ghelijck 't geschiet onder de gheesten, die beroert over 't ontsegh der overheyt, ontsteken worden door t' voornemen der wrake; ende heeft hem soo ghestelt om te bevechten de waerheydt, openende daer toe den wegh door eene oude opinie, ende serpentinen treck. Die hem volghden wierden oock ghenaemt *Gnostici* tuyght Epiphanius haeres. 31. Hy nam dertigh goden uuyt de *Theogonia AEsiodii*; van Plato nam hy de *Idaeas*, vormen oft ghedaenten, de welcke hy minghelde met t' Evangelie van S. Johannes; van alles maeckte by een vreemde verbeeldinghe, soo breeder te sien is by den selven Epiphanius ende Tertull.

22. Vele meer heresien zijn dan ghesproten uuyt eenighe Philosophen, ghelijck *Marcion ex Stoicis* ende meer andere, die de eenicheydt der kercken hebben gequollen. De Heydensche rechters, met d'oneenicheydt der Christenen dan spottende, ende te swaerlicker connende ghebrocht worden tot de waere kennisse; en hebben ter wijle niet heel ghelaeten haer vervolch, op t'deksel dat de Christenen de ghemeenten roerden. Telesphorus is mede ghebrocht geworden ter doot, gheseten hebbende 11 jaeren en 9 maenden, ende in zijn plaetse is ghestelt Hyginus.

23. Noyt te vooren en waeren de Provincien der

Romainen, ende daer onder die van Gallien ende de Nederlanden, in meerder gheluck ende voorspoet, ghelijck als vooren betuyght Jul. Capitolinus. Den Paus Hyginus gheseten hebbende vier jaren min twee daghen, is den 11 Januarij ter doot ghebracht, int 19 jaer van Antoninus, *Euseb. Libro* 4, *cap*. 10. Hem is ghevolcht Pius, andere segghen Anicetus; daer op te sien staet Baronius op t'jaer ons Heeren 158.

24. Alle vremde volken zijn soo gheroert gheweest over de goetheydt van Antoninus dat de Bactren, Hyrcanen, ende die van Oost-Indien hem hebben commen versoecken; soo tuyghen Eusebius, Aurelius Victor, ende andere. Hy stelde oock vele goede wetten.....

25. Dat de volcken ende ghemeenten Antoninum soo seer beminden, was dat hy niet en sochte dan peys ende ruste daer hy die conde behouden. Hy hadde vele inden mont dese sententie van Scipio; [Dat hy liever hadde te sparen eenen borgher, dan te verslaen duysent vyanden.] Daer oproer geschiede onder de volcken, hy en heeft die niet ghestraft met wreetheydt, maer ghestilt met beleeftheydt, dragende alle saeken sonder verlies van aenschou. Eens ghecommen zijnde in t'huys vanden senateur Omulus, ende aldaer verwonderende de schoonicheydt van eenighe Porphyre columnen; hy vraeghde dan van waer hij die hadde? Omulus antwoorde: Als ghy gaet in eens anders huys, zyt stom ende doof: Antoninus heeft t'selve ende ander vrymoedicheden gheduldelick verdraghen. Eindelinghe en heeft hy niet ghedaen, ofte en heeft daer af in t' Senaet, ende in t'openbare ghegheven syne redenen.

26. Hij hadde by sijn huysvrouwe Faustina eene dochter, die van ghelijcken naeme was, ende gaf die in huwelijk Marco Antonino, die wel ervaren zijnde in Philosophie, by hem wiert ghemaect Questeur, ende daer naer Consul. Den selven eens weenende over de doodt van de ghene die sijne voester gheweest hadde, daeromme de hovelinghen hem berispten; Laet hem toe (seyde Antoninus) dat hy een mensche zy, want de Philosophie nocht t' Rycke en weeren niet s' menschen gevoelen.

Sieck gheworden zijnde, ende hem selven ghevoelende vercrancken, hij heeft t' Rycke ende sijn dochter bevolen aen synen schoonsone Marcus Antoninus, ende alle saeken wel hebbende ghestelt, hij is overleden in sijn Lanthuys Lorium op den sevensten Martij, in het iaer ons-Heeren hondert en drie-en-tsestich, ende van sijn rijcke het vier-en-twintichste, oudt zijnde vier-en-tseventich iaeren, vijf maenden, ende sesthien daghen; ende gheleyt in het graf dat hy aen den Tibre ghestelt hadde voor Adrianus sijne voorsate, met dese opschrift: IMP. CAESARI. T. AELIO. HADRIANO. ANTONINO. AVG. PIO. PONT. MAX. TRIB. POT. XXIII. IMP. II. COS. IIII. P.P.[1]

Tot hier onze Schrieckius. Ik meen dat, buiten hetgeen er in dien opstel te leeren is onder opzicht van taal, de aandachtige lezer zal bekennen dat die schrijvers van de jaren 1600 vele negentiende-eeuwsche zouden beschaamd maken in zake van geschiedenis. Vergelijkt men de *beste* hedendaagsche duitsche en fransche schrijvers, men zal vinden dat van Schrieck daar al niet veel achter te leeren heeft. En geen wonder: hij kent en volgt de beste oude schrijvers. Ik vind, *als tegenhanger*, in eene fransche '*Encyclopédie du* 19e *siècle, répertoire universel etc.-etc... Paris* 1852', een artikel, beginnende als volgt:

ANTONIN (Titus Aurelius Fulvius ANTONIUS PONS)[2], *empereur romain, né le* 19 *Septembre* 86, *succéda à Adrien en* 178[3].

'*Fi! quelle exactitude sur des riens! Le bonhomme partagerait un grain de cumin*.' *Tel est sur ce prince le jugement non suspect de Julien l'Apostat. etc*.

Gij ziet, men zal den franschen schrijver zijne '*exactitude*' niet moeten verwijten. Hij teekent E. Dumont.

(1) 't' *Sticht*,' zoo noemt dat onze Van Schrieck, gemaakt voor dat graf, hiet eertijds *Moles Hadriani*, nu in 't fr. *Chateau St-Ange*.
(2) 't Zou moeten zijn: (Titus Aurelius Fulvius Bojonius Anto*ninus* Pius.
(3) Twee en tnegentig jaar oud zijnde, zeker?

Elders geeft de zelfde *Encyclopédie* over

ANVERS...

L'arrondissement d'Anvers est divisé en huit cantons; Anvers en forme quatre; les quatre autres sont *L*eckeren, Bre*ck*, Santhoven et Cout*ieg*. - Geteekend: V. Levasseur.

Leest: *E*eckeren, Bre*cht*, Santhoven et Conti*ch*.

Fi! quelle exactitude sur des riens!

Ik en wil niet verder zoeken. Als het overige in evenredigheid is, daer moeten aardige dingen staan in die 45 boekdeelen in-4°.

Nu, om tot Antoninus weder te keeren, dat er een muntstuk van dien keizer te Werveke is gevonden, en zal niemand verwonderen. Men weet dat Werveke eene onzer oudste steden is, en dat er een romeinsche heirbane aldaar voorbijliep.

Ziet daarover ‘Biekorf, 5e jaar, blz. 56 en vlg.

L. LOOTENS

Mingelmaren

Waarom ons laten verhollandschen?

WIJ lezen het volgende in ‘nummer 33, Zondag, September 1895, van Vlaamsch en Vrij, drukkerij Jan Boucherie, Hopland, 30, Antwerpen,’ bl. 536:

‘Reimond Stijns is een Vlaamsch schrijver bij uitnemendheid, hij verleent zijn belanglooze medewerking aan tal van tijdschrift ten, die door de weinige ondersteuning welke ze van Vlaamsche schrijvers genieten, hun kortstondig of langdurig bestaan hinkend doorspartelen, Hij liet zich nooit verhollandschen. Bloemen op eigen bodem geplukt draagt hij niet over de grenzen, ten einde ze ginder te laten fleuren ten nadeele van eigen volk; neen, hij grijpt ze met volle handen zoodat hij bezwijkt onder het groen en werpt ze dan in bonte mengeling over zijn landgenooten, om wier hoofd ze blijven hangen als zegekransen, als kronen van eer en van roem.

't Is waar, 't vult zijn buidel niet, doch hij heeft de innige voldoening zijn literatuur in zijn eigen land te zien waardeeren.

Daaraan is het te danken dat Reimond Stijns in geen school gareel wil of kan draven, maar zijn taal alle liedjes laat zingen.

Hij is een vijand van pedanterie, hij geeft den brui van stijve vormen en academische wendigen en vrij als het lustige vogeltje in 't Meigroen, kweelt hij zijn zangen.

Hij deelt zijne gedachten mee zooals ze uit de pen vloeien en zijn lettervruchten getuigen dat hij een Vlaming is die nooit zijn bloed verloochent.

Eilaas, waarom zijn er zoovelen die Noord-Nederland hun geestesprodukten schenken, die daar zingen stroef en koud en al het zwierige, het losse van eigen schrijftrant verschachelen voor wat goud?'

De Onze Vader van den krijgsman

AFGELUISTERD bij 't volk te Cuerne:

Gods benedictie over 't ges
laat ons eten dat er es;
dat de vijand kwame
en ons eten name
wij zouden staan kijken
met neuzen lijk pijken,
in het eeuwig leven. Amen.

Weet het iemand beter anders of volmaakter, hij doe het ons koud.

Volkszeg

't kind
MON pere ma mere
wat dinkt 'er u van 't were?

de ouder

Wat zoude er mij dinken?
De ruiten die klinken
de sterren die blinken
de hane die kraait
het were is verdraaid!

[Nummer 18]

De aloude bevolkinge van Westvlanderen

I. Het Keltisch Tijdvak

BIJ de volkeren van Midden- en Noord-Europa, behoort het keltisch tijdvak grootendeels tot de onheugelijke tijden.

Nopens de keltische bevolking van Westvlanderen ontbreken zelfs - voor zoovele wij dit weten, - alle geschiedenis-overleveringen: hier moet alles afgeleid worden, ofwel van de inlichtingen der algemeene geschiedenis, ofwel van onze geschiedkundige kennissen over de naburige stamgenooten. Het zal dus noodig, en daarom toegelaten zijn, hier verscheidene bijzaken te bespreken.

Wij zullen bondiger wijze handelen: over de algemeene geschiedenis der Kelten; over den name en over eenige eigenaardigheden van dien volkstam; eindelijk over de keltische bevolkinge van Belgenland en van Westvlanderen.

***

De caucasiche volkstam der Kelten schijnt uit het Oosten weggedoold eenige eeuwen later als de zoogenaamde Iberen, die de zuidwestersche landen van Europa veelal gingen bezetten.

De Kelten trokken aanhoudend het Westen in; zij bewoonden eerst de berghoogten, daarna de omliggende vlakten: zoo wierd langzamerhand de bergketen bezet, die strekt, door Zuid-Europa, van den Caucasus tot de Alpen en de Pyrenëen.

Omtrent zeven eeuwen vóór onze tijdrekeninge, vielen de Kelten in Illyriën en Noord-Italiën, alsook in de landstreken van Zuid-Germaniën. Welhaast deden zij het jonge Rome beven.

Nog stonden de landstreken van het latere Galliën voor hen open, alhoewel het Zuiden ervan door de Iberen, het overige door eenige oorvolkeren gedeeltelijk bezet was. De Kelten trokken er waarschijnelijk in langs de wegen die de Sequaners later wilden volgen (*Caes. I*. 6), en zij trokken naar de bergen van Arvernia (*Auvergne*). Eene andere menigte van den zelfsten stam drong, meer noordewaards, door het Moesel-dal en de Argonische bergengten. Deze Kelten, na de landstreke van Morvan (*Nivernais oriental*), vervuld te hebben, trokken naarde kusten van Armorica (*Bretagne*): anderen gingen het Noorden in, naar de hoogten van het Ardennenwoud. Naarmate deze volkeren vermenigvuldigden, wierden de hoogten der noordwestersche streken van ons Belgenland insgelijks bezet.

Later trokken de Kelten over zee, en bevolkten de britsche eilanden. Hier ook kwamen de Kimbers aangeland, toen zij door de Germanen uit belgisch Galliën gedreven wierden; langzamerhand waren er belgische kustbewoners ingedrongen: zoo onderscheidde Tacitus, op het einde der eerste eeuwe onzer tijdrekeninge,

1. Siluren, (*Kelten*) die het Westen bewoonden, namelijk Wallizerland (*pays de Galles*) en Cornwallis (*cornouailles*);
2. Caledoniërs, (*Kimbers*) die het Noorden besloegen;
3. Belgische Gallen, langs de zuidoosterkust gevestigd.

Eenige eeuwen later, na de herhaalde invallen der

Angelsassen, waren de vernielde volkstammen, ten deele uitgemoord, ten deele verdreven naar Hibernia (*Ierland*) en de andere eilanden, of naar de woudachtige bergen van Schotland; anderen vluchtten bij hunne stamgenooten van oud Armorica.

***

De algemeene geschiedenis onderscheidt, zoo men weet, drie gallische hoofdstammen: de Iberen, de Kelten en de Kymris. De Kelten hebben hunnen naam aan den geheelen volksstam gegeven, zooals blijkt uit de volgende zinsnede van Caesar: ‘Galliën wordt op zijn geheel onderscheiden in drie deelen, die bewoond zijn het eene door de Belgen (*meest Kymris* met *Germanen*), een ander door de Aquitaners, (*Iberen*) het derde door de volkeren die in hunne eigene taal Kelten, (*Celtae*) in de onze Gallen (*Galli*) heeten.’

Hier rijzen verscheidene vraagstukken.

Vooreerst, welke betrekking bestaat tusschen de woorden *Celtae* en *Galli*, a/ rakende den zin; b/ rakende het uiterlijke dier woorden.

. a/ Het woord *Celtae*, Kelten, *Celtes*, bedoelt *den volksstam*; terwijl *Galli*, Gallen, *les Galls*, voornamelijk, maar niet uitsluitelijk, de *gevestigde volkeren* van gallischen oorsprong beduidt. Zoo zegt men: de Gallen van Zuid-, Midden-, Noord-Europa. De Romeinen kenden de Gallen van *Gallia Cisalpina* en van *Gallia Transalpina*. De bewoners van het Overalpisch Galliën heeten Galliërs, *des Gaulois*. Het zelfste verschil ligt tusschen Gallen en Galliërs, als tusschen Sassen of Saksen en Saksers (bewoners van het koningrijk Saksen). - Nog vindt men soms vermeld: *les Galloïs* = de bewoners van Wallizerland (*pays de Galles*); *les Gaëls*, afstammelingen der Schotsche Kimbers; *les Galates*, bewoners eener landstreke in Kleen Asia, van kimbersche afkomste.

b/ Het woord *Galli* schijnt ons, bij uiterlijke wijziging, van *Celtae*, vroeger *Celtai*, voortgekomen.

Om zulks te doen blijken, hoeft men op te klimmen tot het oud Latijn, van zes eeuwen vóór onze tijdrekeninge,

als de Romeinen voor den eersten keer van de Kelten hoorden spreken. Welnu, voor de Romeinen - zooals voor de Kelten zelven - hiet alsdan een Kelt *Celta* of liever *Calta*, want de oudste Latijnen, Grieken, Germanen, Kelten, hadden de gewoonte van meermaals eene *a* te laten hooren, waar het bij hunne beschaafde afstammelingen *e* of zelfs *i* klonk. Het meervoud was *Caltai*; *ae* voor *ai* en is maar ten tijde der Gracchen opgekomen. Hier volgen nu de uiterlijke veranderingen: de oud-latijnsche *c* gold voor *k* en *g*: voor het latere *Cnaeus, Caius* sprak en schreef men: *Cnaious* en gnaious, *caious en gaious*. - 2. Voor het gemak der uitsprake, verwisselde de eind - *t* van calt tot *l*: zoo bekwam men *Gall*. - 3. De tweeklanken, van het oud-Latijn vielen gedeeltelijk weg, of wierden samengetrokken: de woorden *leiber, loumen, romanoi, gallai*, wierden *liber, lumen, romani, galli*. In dit alles treft men de ingewortelde gewoonte der Zuiderlingen, van alle vreemde namen, tot gemak der uitsprake naar geliefte te verminken. Dit en belette nochtans niet, dat *Celtae* en *Galli*, met de wijziging van beteekenis hierboven aangewezen, in de latijnsche tale bleven bestaan.

De Germanen hebben van *Gall-i* den naam van *Wall, Walh, Walha, Wale*; en den bijnaam *Welh-isc* of *Walh-isc, Welsch* of *Walsch* (*Welche*) gemaakt: de verwisseling tusschen de gallische en latijnsche *G* en de germaansche *W* ziet men ook in *wehr* en *guerre, Willem* en *Guillaume*.

Wij kunnen en niet aanveerden dat *Galli* zou afstammen van het grieksch *gala* = melk, want de eigentlijke Kelten en waren niet melkwit, maar wel bruin, zoo bruin als de andere Zuiderlingen.

J. Franck's etymologisch Woordenboek leidt Waal af van *Volcae*. ‘Het overeenkomstig angelsaksisch *Wealh*, zegt hij, duidt den Kelt aan, en dat is eigentlijk de beteekenis van het woord, dat als oud-westgermaansch *Walha*, door zeer vroege ontleening, op den keltischen volksnaam *Volcae* teruggaat.’ Wij kunnen moeilijk verstaan, hoe de zuidersche *Volcae* hier in 't spel kwamen. - De lezer oordeele en kieze.

Hoe komt het, dat de naam van Kelten of Gallen aan

den geheelen volksstam, aan de vroeger en later bekend gewordene stamgenooten, wierd toegevoegd?

De Kelten wierden vermaard, toen Rome nauwlijks ééne eeuwe bestond. Men kende er de Osken, de Ombriers, de Sabinen, de Volsken en andere iberische stammen; ja, als bondgenooten of overwonnelingen. Maar met de Kelten stond het geheel anders: voor dezen moesten de Romeinen buigen en wijken: geen wonder dus dat de naam der Kelten wat anders en luider klonk als de overige volksnamen. - Hier heeft men eens te meer een taalverschijnsel, dat wij in Biekorf getracht hebben uit te leggen ter gelegentheid van de benaming *Bakterïen*.

Waarom wierd die benaming, die eigentlijk *stokkeling* beteekent, - van *Bakter-ion* = verkleenwoord van *bakter* = stok - aan al de andere geslachten van Alkleenen (*microben*) toegevoegd? Omdat de eerst en best onderzochte microben aan uiterst kleene stafkes geleken.

***

Aangaande de eigenaardigheden van den keltischen volksstam, schijnt het ons genoegzaam, hier de *uiterlijke* kenmerken dier volkeren aan te wijzen. Voor het overige verzenden wij naar de meesterlijke schriften van Caesar en Tacitus, als ook naar onze eerstvolgende bijdrage over het kimbersch tijdvak.

De eigentlijke Kelten worden door de volkskundige wetenschap gekenschetst, als kleen of middelmatig van gestalte; bruin van velle, van hare, en van oogen; en daarbij kortschedelig (*brachycéphale*). Hieraan gelijkt ook Tacitus' afbeeldinge der Siluren (*Agricola*, XI).

Maar, wat beteekent het woord *kortschedelig*?

Op meer dan ééne wijze wordt het menschelijke hoofd door de wetenschap afgemeten, om des te nauwkeuriger de grootte van het hersengestel te kunnen bepalen. Dit laten wij voor de deskundigen. Maar om eenen wel vatbaren zin te kunnen hechten aan verscheidene uitdrukkingen die niet zelden in de wetenschappelijke werken gebruikt worden, hoeft men ten minsten een gedacht te hebben van Blumenbach's pleegwijze.

Welnu, indien men eenen menschenschedel op eene tafel stelt en dien van boven bezichtigt, wat zal men bemerken?

Heeft de schedel toebehoord 'aan eenen mensch van 't caucasisch ras, dan zal hij eirond, wat langwerpig schijnen (= *dolichocephale*, van *dolichos* = lang, en *cephale* = hoofd).

Komt de schedel voort van het mongoolsch ras, dan zal hij er wat korter uitzien (= *brachycephale*, van *brachus* = kort).

De schedel van den Neger is bijna even lang als de eerstvermelde, maar niet breed en vooral ontwikkeld in de achterdeelen.

Middelmatig genomen, is de schedel van het caucasisch ras 184 millimeters lang en 125 millimeters breed; deze van het mongoolsch ras is 173 mill. lang en 125 breed; deze van den Neger is 183 lang en 112 breed.

Hier hebben wij eene merkweerdige uitneminge aan te teekenen. De schedel der Kelten, alhoewel tot het caucasisch ras behoorende, is gewonelijk kort, ja, zoo kort dat hij er veelal rond uitziet.

***

De gegeven inlichtingen strekten tot voorbereidinge van ons onderzoek nopens de keltische bevolkinge van Belgenland en van Westvlanderen.

In zijne Geschiedenis der Middeleeuwen schrijft J. Moëller het volgende: ‘De oude gallo-romeinsche bevolking dezer landen vluchtte naar de Ardennen, en wist er hare taal en de eigenaardigheden van haren volksstam te bewaren.’

Zoo geschiedde het, tijdens de invallen der Franken, der Romeinen, der Germanen en der Kimbers; want te allen tijde en bij alle volkeren dienden de wouden en de gebergten tot schuilplaats, tegen vijandelijke invallen. Eens het gevaar voorbij, zoo kwamen de vluchtelingen weder te voorschijne, vermengelden met de naburige bevolkingen, en ontleenden gewonelijk hunne taal. De Kelten of Walen vermengelden wel met de latere Kimbers,

Germanen en Romeinen, maar zij bieren niettemin een volk op zijn eigen uitmaken.

De Kelten, zoo men weet, gaven aan ons Ardennenwoud zijnen alouden name. *Arduenna Sylva* beteekent het woud nabij de hoogte. *Ar*, in het Keltisch en in 't aloud Latijn = nabij, *ad*, en *dun* = hoogte, duin, *dunum* in 't Latijn, *thin* of *this*, in 't Grieksch. - Hardsteen uit Ardennen is, voor de Vlamingen, arduinsteen of arduin.

Eenige geschiedschrijvers, de uitstekende Jan David onder andere, steunende op eenige zinsneden van Caesar en van Tacitus, meenen dat de Walen van germaanschen oorsprong zouden zijn. Maar ten onrechte. Caesar zegt, dat de Belgen meerendeels (*plerosque*) - niet allen - afstammen van de Germanen. Tacitus schrijft, ja, dat de Nerviers en de Treveren van germaansche afkomst zijn; maar wat belette er, dat deze volksstammen de vlakten bewoonden in de zelfste landstreken, waar de berghoogten en rotskloven door Kelten bezet bleven? Naar ons oordeel beteekent *Nerviers* niets anders dan *neder-weers*, in tegenstelling met *opper-weers*, hier Kelten of Walen. In den zelfsten zin vindt men *neerhof* in tegenstelling met *opperhof*. Hoogleeraar David bekende, ten anderen, dat zijne gissing moeilijk het verschil van taal en volksaard kon uitleggen.

***

De geschiedenis bewijst, dat de Kelten, na de hoogten van het Ardennenwoud bezet te hebben, naar de britsche eilanden getrokken zijn. Moet het dan wonder schijnen, dat het snel vermenigvuldigend en rap verhuizend volk insgelijks de bestgeschikte hoogten der vlaktestreke van ons Belgenland zou bestegen hebben? De bergen langs den Dender, langs de Schelde, enz., boden aan dat bergras hooggelegene woonsteden in de nabijheid van eenen waterloop; ongelukkiglijk waren deze hoogten te wel toegankelijk en te weinig beschud, om tegen den vijand tot schuilhoek te kunnen dienen.

Anders was het gelegen met de hoogte van Ter Herst in het Vrijbusch. ‘Ter Herst ten zuiden, en de Goudberg

ten noorden,' - zoo lazen wij in een belangrijke bijdrage van Biekorf, III, 171, - 'zijn de twee uiteinden eener langwerpige hoogte, die 47 meters boven het zeevlak uitsteekt en geheel de streke overkijkt. De toegeslijkte waters, die nu de Woumen-, Eessen- en Zarrenbroeken geworden zijn, de oude kreke van den Blanckaert, het oude bedde van de Steenbeke en van de Zanddambeke met de negen vijvers van het Vrijbusch, die 109 gemete waters uitmaten, omringden ze van alle kanten en mieken er een eiland van.'

Hier volgt nu eene treffende afbeelding der Buschkanters:

> 'Als men door de bewoonde plekken van het Vrijbusch gaat, zoo ziet men welhaast hier en daar blonde germaansche wezens voor den dag komen; dat en zijn de ware buschkanters niet; het zijn ingedrongenen die met hen vermengeld zijn. Maar welhaast zult gij eenen echten stamgenoot of stamvader van het oude ras mogen bewonderen, en dat zonder moeite, want de buschkanters zijn gemakkelijk te onderscheiden van alle anderen. Zij zijn gestuikt van gestalte, zwart, stekelhaarde van hoofdhaar, donker van oogen, gekrompen en beenderachtig van aangezichte en olijfverwig van vel al over het lijf.'

Hier is nu eene schets der oude Kelten, genomen uit een laatst uitgegeven boekwerk van eenen hoogleeraar der parijzer *Ecole d'Anthropologie*: '*Peuples à tête ronde, avec des cheveux et des yeux foncés, de stature moyenne et vigoureuse*.'

Kan de overeenkomst tusschen beide schetsen miskend worden?

De hier afgebeelde volkeren behooren, niet tot het mongoolsch, maar wel tot het caucasisch ras, namelijk tot den alouden volkstam der Kelten.

Het ware mogelijk aan te wijzen, waarin de Terherstenaars van de Mongoloïden verschillen, en hier nog andere bewijsredenen aan te brengen. Dit zou ons te verre leiden. Liever eindigen wij met een ander uittreksel der zelfste voortreffelijke bijdrage:

> 'Daar zijn nog van die wondere stammen te vinden

in ons land en zelfs in ons Vlanderen. De Schouten op Ledeghem, de Turken op Meulebeke, de Nieuwmartenaars op Rousselare, zijn vreemdachtige eigenaardige menschen, die, ondanks alles, hunne eigenaardigheden blijven behouden, en die op eenen afgezonderden, vroeger misschien ontoegankelijken hoek, bleven bestaan.'

Mochten onze verhandelingen iets bijdragen tot verwekken van opzoekingen nopens die eigenaardige stammen!

D[r] JUL. BLANCKE

o Heemelijke diepten....

O Heemelijke diepten van
't vol schaduw hangende boschgebied:
vol schaduwe, vol duisterheid,
vol nacht en dauw, dooreengespreid!

't Is morgen, en de zonne berst
alhier, aldaar, ontembaar, uit
den nachtelijken moederschoot:
'Hier ben ik!' roept de zonne groot.

'Hier ben ik!' En, ze doet den dauw,
in 't veld, en al dat vochtig is,
verdampen. Deur de glazen valt
ze in 't huisgezin: ontwekken zal 't!

't Is licht alom; 't is levend al,
dat 't zonnebeeld aanschouwde: alleen,
daar diepe, in 't eenzaam boschgebied,
en zie 'k u, schoone zonne, niet.

't Is duister, en 't is nacht daar nog;
met hier en daar een' gulpe of twee,
daar 't groen wordt, uit der gruwzaamheid...
'k en weet niet hoe 't nen naam gezeid.

De zonne grijpt al vaster nu
de trappen aan des hemelbouws,
ter zege varend, hooge en blij:
geen boom die heur weerbarstig zij!

Zij giet, dat elk het merken mag,
bij geuten viers, heup' werkzaamheid
den bosch in: dwersche balken gaan,
vol speitend licht, den bodem slaan.

Het mosch, het loof, het blinkend hout,
de takken, zware en lijze, loopt
zij lustig laven: - heerlijk is
verwonnen weêr de duisternis.

Verwonnen zij de dood, en al
dat duisternisse of boosheid heet,
door 't licht van U, die, tallertijd
verwinnende, onverwonnen zijt!

Zillebeke-Kortrijk, 5/9/'95.
GUIDO GEZELLE

Over 't peerdeken Malagys

In oude volkszeisels is er veel sprake van houten peerdekens, daarop men door de lucht rijdt en ook van andere wonderpeerden die echte tooverstreken bedrijven, peerden zonder kop, peerden met vlerken, en wat weet ik al.

Welnu, lieve lezer, laat mij toe u een vertelselken te doen over ook zoo een wonder peerdeken, ‘peerdeken Malagys’ genaamd. Mijn vertelselken is getrokken uit een zestiende-eeuwsch handschrift, van Jacob Vandevelde, en geboekt in de Niederlandsche Sagen van Joan Wilhelm Wolf. Ik heb het willen opschrijven; omdat het nog min of meer leeft onder volk van 't Ipersche, en misschien uitlegt hoe men zekere klove in den Kemmelberg ‘den kinderput’ heet. Luistert:

t' Jaar onzes Heeren doen men schreef 1521, leefden er drie rijke meiskes: Magdalena Ghyselin, Lucia Lamerson en Maxima Vanden Driessche, en ze woonden alle drie nevens malkaâr in de Recollettenstrate, tot Iper. Geen betere vriendinnen en waren er als die drie meiskes; daar

en ging geen dag voorbij of ze waren bij malkaâr, en alle achternoenen, mooi en rijke gekleed, deden zij te gâre een wandelingsken naar den buiten, om versche en zuivere lucht te scheppen.

Zoo nu, korts na Tuindag, op nen maandag achternoene, tegen avond, als 't een beetje begost te verkoelen, trokken onze drie kleene jufferkens wederom landewaards te wege. Als ze in de tempelstrate kwamen gegaan, zagen zij daar een wonderschoon wit peerdeken. Zij en hadden nog nooit zulk een schoon peerdeken gezien. Zijn haarloos vel was zoo wit als sueeuw, en 't blonk gelijk zilver; zijne mane en zijn steert waren kunstig met zijde doorvlochten en gebonden; zijn oogskens waren rond, en ze blonken gelijk sterren, in zijn kleen fier kopken; en daarbij het droeg eene kostelijke zadel van rood damast, waarin honderden gouden nagels schitterden. De drie meiskes stonden stille om dat schoon diertje te bewonderen; zij en hadden geene oogen noch zij en vonden geene woorden genoeg om aan hunne bewonderinge lucht te geven.

Middens dat zij daar alzoo stonden dat liefelijk beestje te beziene, zoo kwam er mij een jongeling te naargange. Hij was deftig aangedaan, droeg schoone geluwe post-leerzen, met zilveren spooren, en scheen de ruiter van dat peerdeken te zijn.

‘Enwel, brave jufferkens, hebt gij nog zoo een schoon peerdeken gezien?’ vroeg hij, minzaam monkelfroezende.

‘Wel neen-wij, mijnheere, nog nooit,’ zeiden de drie meiskes, en hunne oogskens en gingen van 't peerdeken niet.

‘'k Geloove 't verdonders ook wel, want daar en bestaat in geheel de wereld geen peerd dat daar aan kan. Koningen en keizers staan er voor in bewondering en bieden mij ongelooflijk groot geld; maar, 't en is niet te verkoopen, al bode men mij een geheel land, met kroon en troon, nog en zoude ik van mijn peerdeken niet willen scheiden. Dat is 't peerdeken Malagys, en 't komt uit de verste gewesten van Japan.

Ik ben met dat peerdeke naar Iper gekomen om het door 't volk dezer stad te laten bewonderen. Gij staat verstomd

over de schoonheid van zijne gestalte, maar dat en is nog niets, te vergelijken bij zijne andere hoedanigheden en kunsten. Het beestje heeft menschenverstand. Ja, zelfs meer als menschenverstand; 't weet de toekomste te voorspellen, en 't lost de moeilijkste vraagstukken op. Daarbij, 't heeft een eigenzinnig gedacht: nooit en heeft het eenen man willen dragen; en, wie het ooit waagde in den zadel te springen, het wierp hem onverbiddelijk over zijnen kop in 't zand. Maar de meiskes, ze doen der al meê wat zij willen, daarom ook, gelijk gij ziet, is het een vrouwenzadel die op zijnen rugge ligt. Als een meiske mijn peerdeken Malagys wilt bestijgen, 't buigt hem tot tegen den grond, en 't toogt door alle slag van gebaren hoe blijde en hoe verheugd het is, en zij en moet maar zeggen waar zij wilt gevoerd zijn, en 't zal ze daar heenbrengen. Dat beestje kent alle steden, alle straten, alle huizen, alle menschen. Ja 't peerdeken Malagys is alles wijs. Wilt gij nen keer op mijn peerdeken rijden, brave meiskes, gij en moet maar zeggen waar het u moet voeren?'

'Ja maar, en gij dan, mijnheere?' vroeg Magdalena.

'Ha, ik! ik blijve hier in de strate, tot dat het wederkomt.'

'Komt, Lucia, en komt, Maxima: wij gaan op dat aardig peerdeken rijden. Wat gaan zij staan zien als wij thuis komen op zulk een schoon beestje!'

Lucia en Maxima, een weinig beducht in 't eerste, lieten hen gezeggen; en ze kropen, met Magdalena, op het peerdeken, dat alree geknield lag voor hunne voeten.

Als 't diertjen op zijne pooten rechte stond, riep Magdalena, die den blauwen zijden toom vasthield: 'Peerdeken Malagys, eens rond de vesten en dan naar huis, in de Recollettenstrate!'

'Hebt gij 't gehoord, mijn lief peerdeken,' zei de jonge heer: 'zijt fraai en voert zachtjes die jonge meiskes volgens hunne beliefte.'

't Peerdeken schudde zijn kopken, 't kwispelde zijn steertjen en 't stapte vooruit; maar zoo zachtjes en zoo lijze, dat men zijnen stap op de steenen niet hooren en kon. En de drie jufferkens waren zoo aangename en zoo stille

gewiegd in hunne zadel, dat ze van vreugde aan 't lachen gingen.

't Peerdekens stap verdapperde en verdapperde, naarmate het voortging, zoodanig dat het weldra als een schicht door de lucht vloog. De meiskes beefden van schrik en angste, stad en vestinge verdwenen uit hunne oogen, en 't peerdeken vloog altijd vliegen, over velden en weiden, over stok en steen, zoodat zij niet meer en wisten waar zij waren, en nog vele min waar zij bevaren gingen.

‘Peerdeken Malagys lief,’ weende Magdalena, ‘wij wonen tot Iper in de Recollettenstrate, alle drie nevens een.’

Maar 't peerdeken en hoorde niet, zijn oogskens schoten vier en vlamme, en zijne neusgaten waren opengetrokken, wijd en breed, en 't vloog altijd voort.

't Wierd avond en donker; en, dat tooverpeerdeken zwom nog altijd in breede kringen door de lucht. De meiskes weenden en snikten, en klampten hen aan malkander vast.

Eindelijk, verre verre op den top van eenen berg, zagen zij vele vele helderheid: 't was als of er daar een slot ware waarvan al de vensters vol licht stonden. 't Peerdeken hadde dat ook in de ooge en 't vloog er rechte naartoe. Hoe meer zij naderden hoe duidelijker het wierd: ja, 't was een prachtig slot met muren omsloten, de groote ingangdeure was een prachtig zijden behangsel, zij hoorden gespeel en gezang daarbinnen als of men er bruiloft vierde.

't Peerdeken smeet een aardig gebriesch, 't behangsel schoof weg en 't gleed zoo zachtjes en lijzig daarbinnen, dat de meiskes het niet geware en wierden dat het stille stond en nederboog om hen te laten afstappen.

Nauwelijks stonden zij daar, met hunne roodgeschreide oogen, op 't voorhof van het slot, of vele andere rijkgekleede vrouwen kwamen langs alle kanten naar henwaard gesneld en wenschten ze, onder alle slag van vreugdegebaren, wellekome.

‘Komt, geliefde vriendinnen,’ riepen zij, ‘naar de zale, 't is blij dag vandage!’ En zij trokken de drie ongelukkige meiskes meê naar de zale.

‘Neen neen,’ riep Magdalena ‘wij en weten niet waar wij zijn, wij en zijn hier niet gekend, en nog vele min verwacht, 't ware geheel onbeleefd van onzentwegen. Ten anderen, wij moeten naar huis.’

Maar, wat zij zeiden of niet en zeiden, zij moesten mêe naar de zale.

't Was eene lange prachtige zale, de muren waren met kostelijke schilderijen versierd en rijke lichters hongen aan de vergulden zolderbalken. Daar stonden lange tafels, zinlijk gedekt en gereed, voor een smakelijk eetmaal. En ginder, tenden die zale, in eenen schoonen zetel die op een verhoog stond, zat een dikke heer, 't was de heer van het slot, 't was hij die maaltijd hield.

Hij had eene roode turksche mutse met prachtige veder op zijn hoofd, en was in eenen roozijden mantel gedraaid; rond zijnen hals lag een gouden keting, en aan zijne vingers blonken ringen vol van 't kostelijkste diamant.

Bij hunne intrede stond de heer rechte en kwam hun te gemoet. ‘Weest willekom, mijne vriendinnen,’ sprak hij, ‘gij zult u dezen nacht met ons verzetten en hoogdag vieren. Gij waart verwacht, mijn knecht heeft mij van uwe komste verwittigd en mijn peerdeken heeft u hier gebracht: en zijt niet verwonderd en nog veel min verlegen, dat zelfste wonderpeerdeken zal u ook huiswaard voeren. Komt, neemt plaatse aan tafel, men zal seffens gaan opdienen.’

Daarop klonk de vreemde slotheere de belle en alle de jongvrouwen zetten hen aan tafel. Onze drie Iperlingen zetten hen geheel verlegen en al zuchtende in de aangeduide plaatsen, en 't avondmaal ging beginnen.

De belle klonk nog een keer, en uit een verdoken deure kwamen er wel vijftig kleene aardige knapen, al in verschillige kleuren gekleed zij droegen welriekende schotels rond; de wijn wierd geschonken en menig glas wierd daar geledigd, binst dat al de opgedregene spijzen ten grooten deele achter de tanden der jongvrouwen verdwenen. Magdalena, Lucia en Maxima hadden, gedwongen door hunne tafelgebuurnegen, van alles iets of wat, maar weinig genoeg, met lange tanden en geslotene magen, genut, en ze verlangden om te mogen naar huis keeren.

Eindelijk was 't avondmaal tenden, en de belle klonk wederom. Iedereen stond op en 't was klappen en lachen, en zingen en klingen, dat het dreunde door de zale.

(*'t Vervolgt.*)

J. LEROY

Mingelmaren

Vader Verleure van Iper

WIJ verkorten uit de *Godsdienstige Week van Vlaanderen*, het volgende:

Terwijl 't Geloove vermindert in Europa, verspreidt het meer en meer onder de Heidenen van Asia en Africa. Eene der voorspoedigste katholieke zendingen, is die van de Karmeliten Discalsen in de provincie Malabar, in 't zuid-westen van Engelsch Indiën. Zij begrijpt twee bisdommen, het aartsbisdom van Verajoly, en het bisdom van Quilon, en is bestierd door 2 Bisschoppen, 30 Vaders Karmeliten, en 76 inlandsche priesters.

De Karmeliten hebben, sedert Januarij 1894 tot Junij 1895, meer dan 3000 heidenen bekeerd; en, hadden zij de middels om meer kerken en scholen op te richten, zij zouden in korten tijd geheel die streke ons H. Geloove doen aannemen. Een Vlaming alleen, Pater Victor, van het klooster van Brugge, geboortig van Iper, (in de wereld Mr Karel Verleure) heeft in het gebied Mologamoede, in 10 maanden, 1107 Heidenen bekeerd en gedoopt. 't Is reeds 37 jaren geleden dat Vader Verleure Belgenland verlaten heeft; hij is vicaris-generaal van het bisdom van Quilon, en wel gezien bij christenen en ongeloovigen. Nu en dan ontvangt hij gezantschappen van heidensche dorpen, die hem komen uitnoodigen om bij hen te gaan prediken.

Het gebeurde eens dat de aanzienlijksten van Onarlakadey, een gansch heidensch dorp, naar Mologamoede om hem kwamen. De Missionaris stemde toe in hun verzoek, maar op voorwaarde, dat zij eenen duivelstempel in hun dorp zouden vernielen, en in de plaats het kruis van Jesus-Christus planten.

Onder het gezantschap was de Peyâdi, dat is de duivelpape van dien tempel, en die er zelfs eigenaar van was.

Het scheen dat die Peyâdi van Onarlakadey met den duivel wel stond, want iederen nacht, had hij nauwelijks de gewoonlijke offerande opgedragen en den duivel beroepen om orakels te komen geven, of hij was aanstonds van satan bezeten. Na eenige opmerkingen stemden die van Onarlakadey en zelfs de Peyâdi toe, en beloofden van den volgenden Zondag zelve het kruis naar hun dorp te dragen. Den volgenden Zondag kwamen zij terug. Pater Victor gaf hun het kruis te dragen, en hij volgde, met vele christenen van Mologamoede. Te Onarlakadey aange-

komen gingen zij recht met het kruis tot bij den afgodstempel.

Als de Heidenen bij den tempel vergaderd waren, deed Pater Victor hun eene aansprake en, naar den Peyâdi gekeerd: ‘Daar,’ zei hij, ‘is het kruis dat ik hier ben komen planten, maar eerst moet de duivel hier weg; gij waart de aanleider van het volk om hem hier te aanroepen, nu neem die bijle: het behoort dat gij den eersten kap kapt in uwen Narayannasâmi, alsook in den bewaarder die vóór den tempel staat. Die beelden moeten verbrijzeld, de brokken moeten weggedragen, en het kruis in het midden geplant worden.’ - De Peyâdi nam de bijle en kapte uit al zijne krachten op het beeld van den afgod. Varings wierd eene hieidensche vrouwe door den duivel bezeten; zij viel ter aarde en rolde op den grond, huilende en kermende: ‘Overal word ik hier weggejaagd!...’ - Als het huis van den duivelbewaarder viel, schreeuwde zij nog meer: ‘Overal word ik hier weggejaagd!...’

Als alles bereid was, plantte de E. Pater Victor het kruis; daarna kwamen allen, zoo wel heidenen als christenen, den boom der zaligheid vereeren en omhelzen. Verscheidene kloeke mannen grepen alsdan de bezetene vast, sleepten ze bij het kruis, en dwongen ze om het ook te kussen. Zij deed het, doch met diepe zuchten; toen besproeide haar de Missionaris met gewijd water, zij beefde door gansch haar lichaam, zij riep nog eens uit, al kermende: ‘'t Is gedaan, ik ben van hier verjaagd!...’ En zij viel met haar aanzichte op den grond vóór het kruis neder; na eenige oogenblikken sprong zij vreugdig op, van den duivel verlaten, en ging, uit haren vrijen wil, het kruis omhelzen. - ‘Zijt gij niet bevreesd?’ vroeg haar P. Victor. - ‘Neen-ik’, antwoordde de heidene,’ ik en ben niet benauwd,: ik heb uit geheel mijn herte aan den duivel verzaakt.....’

Als de Missionaris Onarlakadey verliet, nam hij de twee zonen van den Peyâdi met hem, naar Mologamoede opdat zij te spoediger in de christelijke leeringe zouden onderwezen worden, en dan naar hun dorp zouden wederkeeren, om aan hunne ouders en andere heidenen de gebeden van de christenen te leeren. Eenige dagen daarna kwam de oude Peyâdi zelve P. Victor bezoeken, en hij verhaalde hem dat, sedert de vernieling van den tempel, de duivel hem alle nachten schrikkelijk kwol. - ‘Doch, zijt gerust, Pater,’ voegde hij er bij, ‘'t is gedaan voor altijd met den duivel in ons dorp: het kruis is geplant en 't zal geplant blijven; ik zal getrouw wezen aan den waren God.’ - Inderdaad, in December 1891, heeft de gewezen Peyâdi, met geheel zijn huisgezin, en een groot getal andere heidenen van Onarlakadey, nog eens plechtiglijk aan den duivel verzaakt, en het Heilig Doopsel ontvangen.

Dit zijn de gevarenissen dier kloeke west-vlaamsche helden, die, schier vergeten van hun eigen volk, ginder verre wreg, in den wijngaard des Heeren win- en werkzaam zijn.

[Nummer 19]

Note Muscade en Karnoffelnagel

HIER zijn nog twee vreemdelingen, die in onze vlaamsche keuken burgerrecht gekregen hebben, en waarmede wij de lezers van Biekorf willen nader kennisse helpen maken.

Wij hebben hier te doen met twee *specerijen*, of eenvoudig weg met twee *kruiden*; *kruiden* is te algemeene en 't laat den bijzonderen aard dier kruiden ongemerkt; specerijen is een vreemd woord, daarom zei ik liever dat wij hier twee prikkel- of scherpkruiden voor handen hebben, immers de bijzonderste gave dier toespijzen is den eetlust te verwekken en te scherpen, met aan de spijzen die ermede bereid worden scherperen geur en smake te verleenen.

Note '*van schade*' zeggen er vele menschen, daar zij het vreemd woord *muscade* niet en verstaan, 't is immers te na verwant met latijn en grieksch om niet uitheemsch te klinken in hunne ooren.

't Gewas daar onze note op groeit, heet in de weten-

schap *Myristica flagrans*, andere zeggen *Myristica aromatica* of *moschata*; het behoort tot een kleen gesibbe dat maar eene enkele oorije en bevat met 80 slag. Wilt gij het in het gewasdom op zijne reke zetten, stelt het in den stam der blomdragenden, in den zijtak der loskroolde, in de gadinge die bovenstaande zaadhuizen heeft, zoo en zijt gij al niet verre meer verwijderd van de poedels (*renonculacées*) die in de zelfste gadinge liggen.

Geheel dat gesibbe schijnt thuis te behooren in de warme streken van Asia en America, en onze myristica zou wel oorspronkelijk uit de Moloeka-eilanden zijn, van waar ze naar elders wierd overgezet.

De Myristica is een boom die omtrent tien meters hooge groeit, zijne takken schieten verschillige op de zelfste hoogte en bijna wervelwijs rond den stam, zijn blad is heldergroen van boven, wit grijsachtig op den rugge, alleene staande, lang eirond, ongekerteld, vederwijs gerebt; en 't en gelijkt niet kwalijk aan 't blad van den oranjeboom. Jaar uit jaar in staat de boom groene.

De blommen van de Myristica zijn eenslachtig, 't is te zeggen dat bloeie en busse nooit in de zelfste blomme te zamen en staan, maar altijd verschee'n en op verschilligen stam. Zij groeien in truizen of trossen.

Gelijk het bij sommige poedels, onder andere bij de groote boterblomme of dotterblomme (*caltha palustris*) het geval is, ontbreekt hier de kroole en vinden wij die kleene geluwwendige kelkbladeren die rond de zate aaneengroeien. In de bloeiblommen staan er in 't midden 12 tot 15 bloeidraadtjes waarvan maar enkel de nopkens of buidelkens vrij en zijn onder elkander, terwijl de draadtjes in een stake samengroeien, gelijk de maluwachtigen. In de busseblommen ligt er in 't herte der kelkbladeren een éénvakkig zaadhuizeken, zonder loop, met zittenden mond dat een enkel zaadtje bevat.

Daar ligt de toekomende vrucht: allengerhand ontwikkelt het zaadhuis, en, negen maanden omtrent na het opengaan der blomme, staat er eene geluwe, vleezige vrucht, van grootte en gedaante gelijk aan onze briolen; zijn bolster is te zerp om g'eten te worden gelijk hij

gaat en staat, maar met suiker ingeleid, mag hij eene aangename spijze heeten. Als de vrucht van de myristica rijpe is, opent de bolster van 's zelfs in twee deelen en dan ligt het zaad bloot.

Bloot zegge ik, niet geheel nochtans: om het zaad liggen er welriekende, roode of oranjeverwde, vlamwijs gehakkelde vellekens. Die bladtjes heeten in 't fransch *macis*, en Dodoens noemt ze foelie in 't Vlaamsch; zij hebben de zelfste gaven als de note en worden dus ook als prikkel- of scherpkruid verkocht en gebezigd. Gij zoudt nog kunnen vragen waar komt die foelie vandaan, 't en is niet anders als een uitwas uit het zellewerk gegroeid van 't zaadhulsel; rond het zientje ligt het vaste aan 't draadtje waarmede het zaad in 't zaadhuis gebonden lag.

En nu hebt gij 't eigentlijke zaad, wiens buitenvlies of hulsel tot eene harde, vaste, houten schelpe verworden is; daarbinnen ligt de kerne, zijnde de note *muscade*, daar wij van spreken; het kiemke dat er in besloten ligt is geheel kleene, wit en plat, met twee kleene zaadlobben en een rechte neêrwaardsgaande eerdscheute; al het overige of bijna geheel de note is een dichte, harde stoffe, die welriekende is, en vol vettigheid zit. Zoo het zaadtje geplant wordt, zal 't kiemke daar zijn eerste voedsel in vinden om te ontwikkelen, en boom te worden.

't Zal nochtans wat tijd lijden eer dit hard zaad boom zal bedijgen, want vooreerst is het zaad geheel trage om te ontkiemen, bijzonderlijk zoo het met zijn houten hulsel aan geplant wordt. Daaruit komt het misschien dat sommige lieden in de Oosterlanden meenden dat de note eerst door eenen vogel moet ingenomen worden, en onverteerd, maar zijnen houten schelpe kwijt, weêr uitgedrekt, om te kunnen schieten.

Nu, eerst na zeven acht jaar, zal de Myristicaboom beschot geven, maar van dan voort draagt hij, jaar uit jaar in, blommen en vruchten.

Het hout van de Myristica is van weinig nut, 't is immers veel te licht, te vezelig en te ondichte of te voos. Snijdt gij in de levende schorse, of trekt gij er een blad

af, dan zet zij een slijmachtig, bleekrood vocht uit, daar gij tamelijk wel kunt lijnwaad mee teekenen of verwen.

Aangaande 't overig nut van de note muscade dient gij te weten dat het die zelfste note is, die de muscadeboter of muscadeolie geeft; daar dit vet op 46 kerven warmte smelt, is 't genoeg de note tusschen twee verwarmde ijzers te duwen, zoo men pleegt te doen met de lobben der okernoten, om er olie uit te halen.

Kruidnagels of karnoffelnagels, zoo de lieden hier te lande zeggen, zijn 't voortbrengsel van een boom die in de wetenschap *Eugenia aromatica* heet, en bij anderen *Caryophyllus aromaticus*; en 't is in dat vreemd klinkend grieksch woord *caryophyllus*, dat 't vlaamsch volk zijn oud woord karnoffel heeft willen hooren. Dit gewas behoort tot het gesibbe der *myrtachtigen*, dat 77 oorijen, met daaromtrent 1800 slag van kruiden bevat, waaronder de oorije *Eugenia* alleene boven de 500 slag telt.

Hier nog eens hebben wij te doene met een gewas dat bij den stam der blomdragenden behoort, bij den zijtak der losgekroolden; maar bij de gadinge die onderstaande zaadhuizen heeft. Zoo gij steenbreke of Onze-Lieven-Heerens traantjes kent, daar en zijt gij er niet verre van; in de zelfste gadinge staan al de kokten, aangezien hun zaadhuis ook leeger staat als den inzet van de bloeihulsels en van de bloeidraadtjes.

De kruidnagelboom is weerom een inboorling en kweekeling der warme streken; en, daar hij de note muscade geslacht, schijnt hij oorkomstig uit de Moloekaeilanden, van waar hij uitzette over een groot deel van Oost-Indenland.

De Eugenia is een boom, daaromtrent van grootte en gedaante als een berkenboom, maar zijne schorse is effen en glad, zoo die van den beukenboom is; zijn hout is zeer hard, maar de stam vertakt geweldig. De bladeren zijn lang eirond, ongekerteld, taai, en den bladeren van den lauwerier niet ongelijk. Zij groeien tegenover elkander en zijn zeer aangenaam van reuke, trouwens over geheel de vane van het blad, gelijk over de schorse van den boom, zittender kleene klierkens, die eene welriekende olie uitzetten.

De blommen komen te voorschijn op al de uiteinden van de takskes en staan daar in tuilen: dat is eene blomstoelinge die maar hierin en verschilt van de kroone of den scherm der kokten, dat de blomsteelkes niet al op de zelfste hoogte, maar op verschillige hoogten uit de takken schieten; zulk eene stoelinge vindt gij bij den vlienderboom, *Sambucus nigra*.

Het gewas Eugenia en zal van de eerste jaren geen blommen dragen, de jonge boomtjes, die geerne in de schaduwe staan van andere en meerdere boomen, en beginnen maar te bloeien op hun negenste of tienste jaar, van dan voort zullen zij blommen en vruchten geven meer als eene eeuwe lang.

Een gekokerde kelk, waarvan de rand in vieren valt, vier geluwwendige blombladtjes, een groot en onvast getal bloeidraadtjes en, in 't midden, eene busse met enkelen mond, daar is geheel de blomme, die door weinig andere in goeden reuke overtroffen is, als zij open staat. De vrucht is een peersche beier, van gedaante gelijk aan dien van den olijfboom. Maar, zoo gij de kruidnagels wilt hebben, gij moet ze gaan plukken eer de blommen opengaan, zij en zijn immers niets anders als blombotten, die geplukt worden in koornmaand; indien gij die kruidnagels die gij in de winkels koopt, van bij wilt bezien, zult gij er geheel gemakkelijk den kokerwendigen kelk in vinden, dien gij soms voor den blomsteel nemen mocht; van boven staat de kroole, nog toegevouden, in de gedaante van een knopken of bolleken.

Versch afgetrokken en zouden de kruidnagels niet bewaren noch kunnen verzonden worden, daarom laat men ze eerst eenige dagen droogen in de zonne; of liever men doopt ze voor eenen stond in kokend water, om ze te dooden, dan laten zij immers gemakkelijker de vochtigheid los die zij inhouden en zij droogen beter; 't zelfste kunt gij ondervinden zoo gij kruiden wilt droogen voor uwe verzamelinge. Sommige die vele sap inhouden, laten het straf moeilijk los, droogen geheel trage of bijna niet, en dan bederven zij; wilt gij dit vermijden, dopt ze dood in kokend water, maar als ge ze daar een Ave Maria of

zoo in gehouden hebt, doet ze dan seffens in koud water, en zij zullen min veranderen van verwe.

Als de kruidnagels nu gedroogd zijn, worden zij nog berookt, 't is 't gene hun die bruinzwarte verwe geeft, die zij hebben als zij hier toekomen.

Het gebruik van kruidnagels om spijzen te bereiden is van elkendeen gekend; ze worden ook met caneele in witten wijn gezoden tot eenen zweetdrank.

Ware er ooit, - 't gene ik betwijfele - onder de lezers en lezeressen van Biekorf, iemand die droefgeestig is en ongenegen om te lachen, dat hij (of zij) trachte te ondervinden of Dodoens de waarheid zegt, daar hij schrijft, immers dat karnoffelnagel, bij de spijze gedaan, het herte verheugen en den mensche vervroolijken kan.

JULIAAN FOVÉ

Zaaitijd

TOE broeders op! 't is tijd van zorgen:
de handen aan den ploeg gezet;
het werk niet uitgesteld tot morgen,
geen uur, geen oogenblik verlet!
Het is de dag van planten, ploegen,
den zwaren last geen pink verdaagd,
ontziet geen zweeten, vlucht geen zwoegen;
zoo niet, te laat is 't eens geklaagd.

Ons neerstig volk werkt zonder schromen,
van 's morgens vroeg tot 's avonds laat;
het ziet vol vreugd den zaaitijd komen,
en neemt elk oogenblik te baat.
't Is spitten, ploegen, delven, zaaien,
't is werken zonder rooie of rust;
hoe rap toch lijf en armen zwaaien
verheugd en blij naar hertelust!

Het werk is af; gedaan is 't planten,
   het zaad rust diep in 't kille graf,
om eens nen rijken oest te zanten
   zendt God ons gunstig weder af.
‘o Schepper, Heer van heil en zegen,
   die 't werk der menschen rijk beloont,
zend milde zon en malschen regen
   van uit den Hemel waar Gij woont.’

Houdt moed! o mensch, uw God zal waken,
   hebt moed en sla gerust uw kruis!
Geen kwaad en zal uw werk genaken,
   de Heere waakt op land en huis.
Na wintertijd schiet 't zaad eens wakker,
   door 's Scheppers milde hand gevoed;
dan schenkt u land en hof en akker
   nen oest vol weelde en overvloed.

o Schepper, God van dood en leven!
   o Heer, door wien het al verrijst!
gebied! en 't zaad zal vruchten geven,
   mijn God, die mensche en dieren spijst.
Dat mensche en dier u dankbaar loven
   en bidden om hun daaglijksch brood,
o Heer en Meester van hierboven,
   o bron van leven; Heer van dood.

Verpleeg met zorg het zaad der deugden,
   o mensch! in 't kuisch en vruchtbaar hert;
eens schenkt u God de zoetste vreugden,
   na wel en wee, na vreugd en smert.
Volzalig dan van zielsgenuchten
   zal langs de zoete hemelbaan,
uw' vore, uw veld vol rijpe vruchten
   te groeien en te bloeien staan.

ALFONS BEELAERT

Over 't peerdeken Malagys

NA de maaltijd trokken Magdalena, en hare twee gezellinnen, rechte naar den dikken slotheere, die nog altijd in zijnen zetel zat.

‘Mijnheer,’ sprak zij, ‘laat ons nu naar huis keeren; onze ouders moeten zoo ongerust zijn over ons lang wegblijven. Zegt ons, zijt zoo goed, zegt ons waar wij zijn en alwaar wij te Iper kunnen geraken. Overigens, wij weten u hertelijken dank om uw heerlijk onthaal.’

‘Mijne lieve gasten,’ riep de heere, - en 't klonk door de zale, zoo dat alle geruchte en gelach stille viel, - ‘mijne lieve, wij hebben van dezen avond de eere drie edele meiskes van Iper in onzen kring te ontvangen. Dat hebben wij te danken aan 't peerdeken Malagys: daarom zullen wij ons eens wel verzetten; wij zullen pand spelen ten voordeele van ons wonder peerdeken.’

Seffens stonden al de jonkvrouwen in eene groote ronde geschikt, en daar waren drie plaatsen open.

Magdalena smeekte nog eens om te mogen naar huis gaan, en de andere twee vroegen 't ook; maar, daar en was niets aan te doene. Bovendien, die dikke slotheere die altijd zoo lieftallig en beleefd geweest hadde te hunnen opzichte, bekeek ze al met eens zoo wreed en zoo nijdig, dat ze, verschrikt, elk in eene openstaande plaatse gingen staan, en geen woord meer en dorsten spreken.

De dikke slotheere keerde weêr naar zijn verhoog, zonk neêr in zijnen zetel en riep eene gansche reke onverstaanbare vreemde woorden. Al de jonkvrouwen kosten ze gemakkelijk achtertalen; maar, onze drie ongelukkige Iperlingskes en wisten geen gebenedijd woord na te zeggen; zij moesten pand geven en eene der grootste jongvrouwen ging bij hen en beroofde ze van hunne gouden oorslingers.

Dan begon die aardige kerel een nieuw onverstaanbaar gebrabbelsel, en nogmaals moesten de drie meiskes pand geven.

Alzoo gerochten zij te langen laatste al hun goudewerk kwijt, daarna hunnen geldbeugel met hunne spaarpennings-

kens, ja zelfs tot hun haar toe dat afgesneden wierd om altijd reke pand te betalen. Daar stonden zij nu zoo deerlijk gesteld, beschaamd en verlegen, te midden al die vreemde, aardige jonkvrouwen, die met hunne deernisse loegen en kachaaiden.

Die dikgebuikte mijnheer kwam eindelijk van zijn gestoelte en hij sprak: ‘Wij zullen nu wat rusten en een glas drinken op 't peerdeken Malagys, die ons van dezen avond drie zulke verzettige Iperlingskes bezorgd heeft.’

Daarop ging wederom een verdoken deurtje open, en een knecht in schitterend gewaad kwam te voorschijn met een schinkberd, dat vol stond met glazen lekkeren wijn. Elk een der speelsters nam een glas en hief het in de hoogte. Magdalena, Lucia en Maxima en durfden niet anders en zij namen ook elk een glas en staken het bevend omhooge.

‘Op de gezondheid van ons peerdeken Malagys!’ riep de vijze slotheere.

‘Op de gezondheid van ons peerdeken Malagys!’ riepen al die jonkvrouwen, en hunne oogen begosten al met eene keer te vonkelen en te branden in hun hoofd, zoodat de drie meisjes louter van schrik, van hun zelven op den grond vielen.

Hoe lange zij daar lagen en wisten zij niet te vertellen; maar als zij bekwamen, was slot met heer en jonkvrouwen weg en verdwenen, en zij lagen alle drie op malkaâr in eene klove van den Kemmelberg[1].

't Was nog altijd donker en nacht en daar lagen die drie ongelukkige meiskes nu; hun goudewerk, hun geld, hun haar, 't was al gestolen, en z' en wisten op geen honderd uren waar zij waren.

Och! ze weenden zoo bitterlijk en ze losten zoo menigen zucht over hun droevig wedervaren. De koude, wakke nachtwind deed ze rillen en beven. Magdalena, de moedigste nog van de drie, kroop de eerste uit die verwenschte klove en zei:

(1) Die klove heet nu de kinderpit, misschien legt deze geschiedenisse den oorsprong van den name uit.

‘Kom, kom, wij en kunnen hier toch niet blijven zitten janken, wij zouden hier iets krijgen van de koude; ten anderen, wij moeten trachten te weten waar wij zijn en huiswaards keeren. Onze ouders gaan sterven van angste en verdriet. Gauw, zeere van hier weg, en ievers de menschen opgeklopt. Wij zullen wel eene goede ziele vinden, die medelijden zal hebben met ons.’

Zoo zij gingen alle drie al tutteren en trekhielen den berg af, tot dat ze langs de bane aan een hofstedeke kwamen.

‘Wij zullen hier kloppen,’ zei Magdalena.

‘Brave menschen! doet open, als 't u belieft! doet open!’ riepen zij; en ze klopten en ze kleunden op de deure, dat de boer en de boerinne er eindelijk van wakker schoten.

‘Vent,’ zei de boerinne, ‘wat helsch gedruis is er daar aan de deure! wat aardig gejank! wij en zijn toch in de kattemaand niet zeker! Loopt en kijkt een keer door de venster. Wat mag dat zijn!’

De boer sprong met zeven haasten uit zijn bedde, trok wat kleeren aan en liep naar de venster. ‘Wijf,’ zei hij stille, ‘'t zijn drie meiskes, zij zijn blootshoofds en hun haar is afgesneden, en zij zien er versnuisterd en leelijk uit gelijk heksen.’

‘Ge zoudt 't wel kunnen geraden hebben ook,’ zei de vrouwe, benauwd: ‘vraagt ne keer wat dat zij hebben moeten!’

‘Wat komt gij hier doen, zoo late in den nacht?’ riep de boer, door de opgeschovene venster.

‘Ach! brave man toch, wij zijn drie eerlijke meiskes, de heksen hebben al ons goudewerk en ons geld gestolen, ja zelfs, ze hebben ons haar afgesneden, wij beven van de koude en zijn bijna dood van angste en schrik. Ach! laat ons binnen, wij en weten niet waar wij zijn.’

‘Maria, de moeder Gods’ riep de boerinne, van uit haar bedde, ‘vent, 't zijn heksen die van den Kemmelberg komen, waar zij alle nachte vergâren en in ronden dansen: doet stillekens de deur open, en stekt eene vast en brandt ze op!’

De boer, rap gelijk eene katte, snakte de deure open, sprong buiten en stekte Magdaleentje vaste, terwijl de andere twee al kermen verschrikt wegvluchtten. Magdaleentje was kloek, en de vreeze miek haar nog sterker, zoodat ze toch, na vele wringen en worstelen, uit den boer zijne handen gevochte en algauwe hare twee gezellinnen ingekregen hadde. Ze was tenden asem en bijna dood van 't geweld dat zij gedaan hadde om uit dien boers's handen te geraken.

‘Wat nu gedaan?’ riep Lucia Lamerson.

‘Wij moeten opperwaard uit ievers binnen,’ zei Magdalena, ‘'k en kan niet meer, 'k ben tenden alle markten.’ Zoo ze sukkelden voort en ze kwamen aan eene herberge.

Ze klopten. ‘Wie is er daar?’ riep eene stemme al binnen.

‘Drie verdoolde meiskes van Iper, door baanstroopers geplunderd en mishandeld: doet zeere open, brave menschen, wij zijn bijna dood van schrik; gij en zult het u niet beklagen; doet zeere open!’

De baas, die een goê herte van een mensch was, deed de deure open en liet ze binnen.

‘Wel Heere God toch!’ riep hij, ‘wie zijt gij, meiskes, en wat is er u gebeurd? wel wel! wat zijt gij deerlijk gesteld!’

Al krijschen en snikken deden zij hem geheel hunne gevaarnisse uiteen, en wie zij waren en waar zij woonden.

Als de baas dat al gehoord hadde, riep hij zeere zijne vrouwe; een groot vier wierd ontsteken, en ze zaten algauwe getroost en gestild rond den verkwikkenden heerd.

‘Wel hemelsche deugd!’ zei de baas, ‘troost u, meiskes, ik ken uwe ouders stijf wel, ik zal u, eer het dag wordt, nog naar huis voeren; gij en zijt niet verre van Iper, gij zijt hier te Kemmel. Hoe moet men ongerust en verlegen zijn thuis. Vrouwe, geeft hun zeere wat warme melk, binst dat ik mijn peerd inspanne. In eene ure zult gij thuis zijn.’

Of ze blijde waren! dat kunt gij wel peizen. Al hun

leed en angste was weg, en de warme melk herstelde ze geheel en gansch, zoodat ze algauwe welgezind alle drie in de karre zaten, en met den braven baas naar huis reden.

‘Wel, wel, wel! wat zullen ze zeggen, als wij thuis komen?’ zei de eene; ‘'k en zal het nooit van mijn leven vergeten,’ zei de andere; ‘dat verwenscht peerdeken Malagys,’ riep de derde. ‘Tut, tut, tut!’ zei de baas, ‘'k en ben ik noch van duivel noch helle benauwd, en noch veel min van dat peerdeken Malagys; 'k zou 't ne keer willen zien, dat spokepeerdeken: 'k kapte 't blind met mijne zweepe!’

Moord en brand! nauwelijks hadde de baas die stoute woorden gesproken, of 't peerdeken Malagys liep voor den kop van zijnen draver en 't was er aan vaste. De drie meiskes zagen 't, en vielen verschrikt van hun zelven achterover in de karre. De baas hadde 't ook bemerkt en begost in dulle woede te kappen en te slaan op dat peerdeken, maar hoe meer hij sloeg en zweepte, hoe meer het liep, 't wierd eene benauwdelijke vlucht. De baas wierd ook benauwd en zat vol angste en vreeze op zijn bankske, zoo stille en gerust als of hij dood ware. Zijne oogen begosten te schemeren; eene koude rillinge liep van zijne voeten opperwaards naar zijn herte, en hij viel van zijn zelven.

't Wierd dag als ze alle viere tot hun zelven kwamen; 't peerdeken Malagys was verdwenen en de karre stond stille langs de bane.

De baas zijn peerd stond te blazen alsof het de hondejacht hadde, 't schuim stond op zijnen rugge en 't liet zijnen kop hangen bijna tot op den grond: de beeste was tenden en bijna dood geloopen.

Waar waren ze nu? Was 't eerste dat zij vroegen aan eenen werkman, die naar zijn werk ging.

‘Tusschen Steenvoorde en Cassel,’ zei de man, en hij ging voort.

‘Tusschen Steenvoorde en Cassel, dat is vijf uren van Iper,’ zei de baas, ‘wij zullen mijn peerd ievers wat laten rusten en een ander huren; hoe eer gij thuis zijt,

hoe beter, want uwe ouders moeten om uw wegblijven in doodelijken angst verkeeren.'

Zoo gezeid, zoo gedaan. 't En leed al niet lange of een versch goe peerd wierd in de karre gespannen en 't liep in vollen draf Iperwaard. 't Was rond den noene als ze thuis gerochten. U de blijdschap beschrijven dier ouders, om het wederzien van hunne verlorene kinders, ware te lang en bovendien moeilijk.

Nu, om kort te maken, alles wierd verteld en als 't avond was, geheel de stad wist het en, daar en wierd van niet anders meer gesproken als van de gevaarnissen der drie jonkvrouwen, van 't peerdeken Malagys en van de heksen van den Kemmelberg. De baas wierd wel betaald en voldaan, en, trok welgezind naar huis.

Eenige jaren later trouwde Magdalena Ghyselin, en zij deed op een der wanden van hare schoonste kamer geheel die gevaarnisse schilderen, met jaar en dag daar onder; misschien bestaat die schildering nog, 'k en wete het niet.

J. LEROY

Mingelmaren

MISDRUK - In T^k 16, in de *Mingelmaren*, gelieve men te lezen *Ethiopiën*, in plaats van *Ktiopien*, en *Ethiopes* (lat.) in plaats van *Ktiopes*. Alen leze ook *Thersites* in plaats van *Thersite*.

De fonteynisten van Isenberghe

OMTRENT den 15sten in Koornmaand 1891 wierd er bij brouwer Rooryck te Isenberghe een handschrift gevonden op pergament. Het was het reglement der Fonteynisten, der rederijkers van gemeld dorp, gelijk het in 1582, den 13sten in Herfstmaand, den dag der kerkwijdinge, 'hersteld wierd van ouden in nieuwen dicht.'

Het gedicht is zoo mank en pijnlijk opgezet - gelijk meest al de pronkstukken der rederijkkamers - dat het wreed zoude zijn,

gansch dit geknoeisel aan verstandige lezers op te disschen. Nochtans, daar de christenzin en de zeden van dien tijd er hun merk in geslegen hebben, kan het aangenaam zijn eenige hunner best gepaste rijmreken, en wetten aan te halen.

De Gilde staat onder de bescherminge van God, van zijne Lieve Moeder en van de heilige Mildra (Mildreda).

Het wapen bestaat in eene bronne, en de leuze is ‘gheen milder in 't vloyen’.

Over de gildebroeders wordt onder ander het volgende vermeld:

> ‘Begeert iemand te commen oft zijn van ons getal.
> Consent zal hij versoucken niet van een maer van al;
> Voor incomst zal hij geven twaelf schel. paresys[1].
> En oock jaerlickx in 't leven vier schel., syt het wijs.
> Uitscheiden zal niemand sonder wetliken nood
> Die hij ons moet bewijzen, oft wel men hem verstoot
> En dat als m'is vergaert gild'wijs. voor afscheiden
> Jaergeld en doodschuld zal hij betalen beyde.
> Comt iemand van ons al te scheiden uit het leven
> Zal voor zijn doodschuld drie pond paresys geven.

De gildebroeders dragen het lijk, doen de uitvaart, doen een endeklokke luiden van eene ure; doen misse zingen; elk medebroeder moet er tegenwoordig zijn op boete van 3 pond. De Pastor zal daarvooren hebben 24 sch., de caplaan 8, de koster 8, en de klokkeluider 12 sch.

De 8ste schikkinge zegt ons hoe men de beschermheilige viert.

Men vergaart op Mildradag. De gildebroeders zullen komen naar de kerke, ‘op order zoo 't betaamt, van daar trekken zij naar 't gildenhuis, om de kosten te stellen op enkel en paar. Verder zegt men dat de gildebroeders niet langer en mogen blijven als ten tien 's avonds, en dat de deken en de bezorger daarop moeten letten.

De gildebroeders moeten hen deftig gedragen in woord en in daad, want de 20ste en 21ste schikkinge luiden:

> ‘Van onreine woorden, zweren, vloeken, wilt u wachten;
> toebak smooren, satan noemen wilt het verachten’.

Daar en valt niet te spotten noch te schimpen te schande der gilde.

> ‘Wie kome t' onteeren het heilig sacrament
> door zweren bij het zelve, ofwel Gods name schendt,
> hij zal boeten 5 schell. en wie calaignie maakt
> legt neder uwen haet hem 't opnemen staakt
> tot dat men 't ordonneert of wel zijn schuld bekent.’

(1) Een pond parisis deed van 1589-tot 1610, 2 fr. 40; van 1610 tot 1613 1 fr. 60; van 1643-1715 1 fr. 75. Ieder pond par: was verdeeld in 20 schel. en de schelling in 12 penningen.

De 22ste schikkinge meldt dat men het geld der boeten besteden zal ter eere van de heilige Mildra om haren autaar of haar kleed te versieren. De gastvrijheid wordt goed geoefend, want:

> ‘Elk gildebroeder goed commende in de kerke
> 't zij van verre ofte naar, wilt dit wel aanmerke
> zal mogen vrijlijk, zonder dat men hem stoor,
> zijn zitplaats kiezen in Sint-Mildra choor.

En 't einde luidt:

Edele fonteynisten in dicht wilt herbloeien onder de fonteyn van geen milder in 't vloeien.

K.R.K.

IN den verslagboek der H. Thomas en H. Lucasgilde, op de bldz. 12 van het jaar 1895, meldt ons M. Weale het volgende:

‘De Vlamingen brachten rond 1374 het gebruik van den baksteen in te Huil, in Engelland.

Hull was eene Hansestad, en de Vlamingen hadden er pakhuizen van kraamwaar (*mercerie*). Een wijk der stad draagt den naam van “*flemish*”. De “*Flemish Gate*” te Hull was het huis, der vlaamsche kooplieden, bijzonderlijk der (merciers). (?)

De Vlamingen, ten anderen, kwamen hunne woonstede vestigen in verschillige deelen van Engelland, namentlijk in Norfolk, in Sussex en vooral in Wallisland, waar de lakenwevers van Leuven hunne nijverheid kwamen vestigen, tijdens de b eroerten onder hertog Wenceslas.

Om maar van de kunste alleen te gewagen, de Vlamingen hebben onder opzicht van schilderkunst en bijzonderlijk van muurschildering, eenen grooten invloed in Engelland uitgeoefend.’

Op bldz. 103, meldt M. Weale nog dat er in de kerke van ‘St. Mary,’ te Beverley, eene zijcapelle gekend staat onder den name van ‘*Flemish Chapel*’. De noorderbeuk alsook deze capelle, doen op den vlaamschen bouwtrant peizen en schijnen het werk te zijn van Vlamingen.

ONLANGS zijn overleden te Belle eerw. heer *Van Soeterstede*, wijlen geloofsbode in vreemde landen, en te Rysel, vrouw *Vande Stofflegath*: Wat twee schoone middeleeuwsche geslachtsnamen, die bij onze taalbroeders van Fransch Vlanderen zijn bewaard gebleven! En ik, die peisde dat *Roelant Van Stoffelgate*, dien ik ergens tegenkwam in de jaren 1400, reeds sedert eeuwen, van name was uitgestorven!

WILLIAM Caxton, de eerste drukker in Engelland leerde zijn ambacht bij den vermaarden Brugschen drukker Colaert Mansioen. Hij verliet Brugge in 1476 en begon te Londen te drukken in 1477. Het is bewezen dat hij voor Engelland ook boeken deed drukken bij Mansioen. Misschien trok hij ook zijn papier uit Vlanderen en, later, daar zijne onderneming meêsloeg en de man van geld wist, zou hij geene vlaamsche papiermakers naar Engelland doen overvaren hebben?

J.B.

UIT Lapschuere:

Hier ligt begraeven
Louis Vanden Broucke, fs. Andries,
Coster van Lapschuere,
overleden den 3 April 1747.
Die heeft gesongen
Tantum ergo in templo
Laet hem Heere syngen
Te Deum in coelo.

EEN brugsche schilder, bekend onder den name van Finsonius (1580-1632), kwam, op zijne terugreize uit Italie, te Aix, in Provenceland. Hij bleef daar wonen en stichtte er de schilderschool waaraan de stad Aix haren naam heeft gehecht.

Jan Daret (1613-1663), van Brussel, kwam ook in Provenceland wonen en wierd, na Barthelemy Parrocel, de beroemdste schilder dezer school.

Uit: *La terre provençale* van *Paul Mariéton*.

Wie weet er meer over *Finsonius* en *Daret*?

DE BO's Idioticon meldt 36 vlaamsche woorden, samengesteld met *ijzer*. Ik weet er nog zeven bij te voegen, immers het gekende *peerd-* en *oorijzer*, en deze vijf alleen overgebleven in de nog gangbare geslachtsnamen: *Kimmyzer* (Holland); *Kerfyser* (Gent en Oostende); *Meulenyser* (Rousselaere, Ronsse en Galmaerden); *Pylyser* (Oostende en Rousbrugge), en *Schutyser* (Moerkerke en Wardamme).

Kan het nog achterhaald worden wat deze vijf laatste wel mogen beteekenen?

[Nummer 20]

De aloude bevolkinge van Westvlanderen

II. Het Kimbersch Tijdvak.

OMTRENT drie eeuwen vóór onze tijdrekening, vielen de Kimbers in de landstreken die later Belgisch-Galliën zouden heeten.

Vele eeuwen waren verloopen, sedert dat deze volkeren hun caucasich vaderland verlaten hadden.

Eerst hadden zij in aanraking, ja, meermaals in strijd geleefd met de Grieken en de andere Zuiderlingen, bij dewelken zij onder den benaming van *Kimmerioi* (*Cimmériens*) bekend stonden.

Langzamerhand wierden zij westwaards gedreven door de snel aangroeiende menigte der Germanen en der Slaven. Eeuwen lang bleven zij nu ronddolen] in de geheimzinnige wouden van Midden-Europa en in de waterige landstreken van het Noorden, vooraleer zij, van het Zuiden afgekeerd door de vroeger gevestigde Kelten, ook meer en meer westwaards gedrongen door de volksmenigte der Germanen, eindelijk in onze landen vielen.

In Belgisch-Galliën gingen de Kimbers de bestgeschikte vlakten van het Zuiden en van het Noorden bezetten, alsook de tusschenruimten van het uitgestrekt Ardennenwoud.

De Kelten, ondertusschen, bleven op hunne minst toegangelijke hoogten veelal onaangeroerd.

***

Voorzeker en waren niet alle Kimbers in Galliën gevestigd, want in hunne langdurige zwerftochten waren vele volksstammen onderwege gebleven.

Zoo kan men vooreerst I OOSTERSCHE en II WESTERSCHE Kimbers onderscheiden.

I Onder de OOSTERSCHE Kimbers zijn verscheidene volksstammen in de geschiedenis vermaard geworden.

Van dezen ontleende de *Bosphorus Cimmerius* of *Cimbricus* zijnen naam: deze zeeëngte ligt, zoo men weet, benoorden de Zwarte Zee.

Drie eeuwen vóór onze tijdrekening (279 v. Chr.), verwoestten de Kimbers verscheidene streken van Thraciën, Macedoniën en Griekenland. Deze vijandelijke inval in Griekenland gaf aanleiding tot het opstellen eener Pythische *hymne*, die, op twee marbelen bladen gekapt, langs de tempelwanden te Delphos gevestigd wierd. Deze *hymne* wierd over weinige jaren weergevonden; getoonzet; volgens de aanwijzingen bij middel van bepaalde letterteekens, die men boven de woorden gesteld vond, wierd zij te Parijs, te Brussel en in andere hoofdsteden uitgevoerd: welnu, in dit gedicht staat de ‘krijgstocht der Galaten’ uitdrukkelijk vermeld: *Ταλαταν 'Αρης*.

Weinige jaren later vielen ook de Kimbers in Kleen-Asiën; zij bleven in de landstreek van Galatiëa gevestigd.

Al de voorzeide Kimbers schijnen melkwit geweest te zijn, zooals hun grieksche naam (*galatès*) aanduidt; ook is de vrouwnaam *Galatea* (= de melkwitte) bij iedereen bekend.

Men bemerke wel, dat het geenszins deze Kimbers en waren, die aan den hoofdstam den naam van Gallen deden geven, want deze benaming bestond alreeds sedert twee tot drie eeuwen.

II De WESTERSCHE Kimbers zijn te onderscheiden in a/ *Over-Rhynsche*, b/ *Gallische*, en c/ *Over-zeesche* Kimbers.

a/ De *Over-Rhynsche* Kimbers kunnen verdeeld worden in *noordsche* of kustbewonende, en *zuidersche* of midlandsche Kimbers; deze volkeren waren in twee'n gescheiden door de Germanen, die, reeds in de derde eeuw vóór Christus, tot den Rhyn gedrongen waren.

Van deze noordsche Kimbers ontleende de *Chersonesus Cimbrica* (= het kimbersch schiereiland) zijnen naam. Plinius vestigt die noordsche Kimbers met de Teutonen nevens de Chauken, terwijl de midlandsche Kimbers met de *Istaevones* langs den Rhyn woonden.

Zoo schreef Plinius: *Alterum genus Ingaevones, quorum pars Cimbri, Teutoni ac Chaucorum gentes. Proximi autem Rheno Istaevones, quorum pars Cimbri Mediterranei*. (Plinius IV, 14).

De invallen der Germanen, als ook de volksverhuizing der Kimbers en Teutonen met hare gewichtige gevolgen, hopen wij in ons 'Vóór-Romeinsch tijdvak' te kunnen bespreken. De landverhuizers wierden, zoo men weet, door Caius Marius vernield.

Ziehier nu hoe de overwinningen van Marius in de eereboeken van het Capitolium vermeld stonden (*in fastis Capitolinis*).

V.C. DCLII: C. MARIVS C.F. CONSVL. V DE TEVTONEIS AMBRONIBVS ET CIMBREIS TRIVMPHAVIT.

Dit beteekent:

't Jaar 652 na het bouwen van Roome, heeft Caius Marius, Caius' zoon, Consul 5 maal, over de Teutonen, de Ambronen en de Kimbers gezegepraald.

Kort en goed, voorwaar!

b/ De *Gallische* Kimbers kunnen insgelijks in *noordersche* en *zuidersche* verdeeld worden.

Deze *zuidersche* Kimbers woonden van aan de Seine en de Marne tot aan het Ardennenwoud. Hier telde men, volgens Caesar, gaande van het Oosten naar het Westen: De Mediomatriken, de Rhemers, de Suessonen, de

Bellovaken, en de Ambianen; ten Zuiden der voornoemden, van oost naar west, ontmoette men: de Leuken, de Catalaunen, de Melden, de Parysers, de Velocassen en de Kaleten.

De *noordersche* Kimbers van Galliën woonden in het bestrek en ten Noorden van het Ardennenwoud.

In de opene plaatsen (= laren) van het woud; tusschen de heiden en moerassen; op de heuvelen door de Kelten verlaten; maar vooral in de beste landen der vlaktestreken, zag men de kimbersche hutten wijds en zijds gebouwd: gewonelijk prijkten er boven den ingang, eenige schedels van gesneuvelde vijanden.

c/ Voor dit lichtzinnig, maar strijdzuchtig en stoutmoedig volk, hadden de Germanen eeuwen lang moeten onderdoen. Maar, twee eeuwen vóór onze tijdrekening, wierden de noordsche Kimbers van Galliën op hunne beurt overmand en uitgemoord, ofwel verdreven tot bij hunne zuidersche stamgenooten; anderen vluchtten westwaards tot in de britsche eilanden, waar de Britten, de Siluren en andere keltische volksstammen reeds gevestigd waren.

Over deze *over-zeesche* Kimbers en zijn wij niet voornemens hier afzonderlijk te handelen. Het zal genoeg zijn aan te stippen, dat vele blonde, slanke bevolkingen van Ierland en van Schotland uit die Kimbers schijnen gesproten te zijn.

***

Over de westvlaamsche Kimbers ontbreken, zoo wij meenen, alle geschiedenis-overleveringen.

Waarschijnelijk kwamen deze volkeren, omtrent drie eeuwen vóór Christus, in onze landen.

Zij verkozen tot woning de bestgeschikte vlakten, en verjoegen, waarschijnelijk niet zonder strijd, de Kelten van vele hunner heuvelen. Daarna bleven zij vreedzaam hun nieuw vaderland bewonen, tot dat zij, op hunne beurt, door de Germanen verdreven wierden.

De Kimbers hebben den landsbouw gekend en beoefend. Het schijnt dat deze volkeren de eersten geweest zijn,

om de mergelaarde (*marne*) tot meststof te benuttigen.

In ons Vlanderen bewoonden waarschijnlijk de Kimbers de striepe gronds, die strekte ten Noorden der wouden, van de zee tot in het huidige Oostvlanderen en Nederland; zij waren ook gevestigd ten Oosten en ten Zuiden van Kortrijk, alsook in de omstreken van Werveke, van Rousselare en van Thourout.

In eene verdere bijdrage over *eenen gemengden keltischen volksstam onzer omstreke*, zullen we eenige bewijsredenen aanbrengen om onze zienswijze te bevestigen, en eenige waarschijnlijkheden wegens de oordkunde van het kimbersch tijdvak doen kennen.

Nog blijft ons het moeilijk en ingewikkeld vraagstuk van den oorsprong der Kimbers te bespreken: Dit verschuiven wij tot onze eerstvolgende bijdrage.

D^{r} JUL. BLANCKE

Wit het Oude

WAAR leven nog de ware Vlamingen, 't en zij onder de eenvoudige landlieden? Daar alleen vindt men nog al de eigenschappen die onze voorvaderen kenmerkten, dien geest van geloof, van eenvoudigheid en diep gevoel.

De blommen uit hunnen hof dragen nog de heilige namen van vroeger. Daar kent men nog de talrijke Mariablommen, met liefde gekweekt en genoemd.

Daar leven nog de oude gebruiken, zoo diep godsdienstig, al zijn ze soms wat bijgeloovig. Daar leven nog de oude gebedekens, die bij elk huis- en hof werk gebeden wierden.

Daar wordt nog een schat van oude boeken bewaard en oude santjes vol dichtjes gedrukt, zoo gemoedelijkdat ze aan pater Poirters doen denken of beter nog, aan Guido Gezelle. Somtijds heb ik het geluk mij bij den nederigen heerd van vrouw S. Weyn neder te zetten en ik en zou niet kunnen zeggen wat al schoone en oude vlaamsche *poesie* ik daar niet gevonden en heb.

Waarlijk, mij dunkt, dat ik zou van vrekkigheid mogen

beschuldigd worden, hield ik dit alles voor mij alleen.

Daarom, Heer Opsteller, heb ik gedacht wel te doen 't een en 't ander aan uw belangrijk blad, uit den schat van vrouw S. Weyn, mede te deelen.

Spreken wij eerst van de santjes, of beeldekens, gelijk als wij hier zeggen. Zij zijn meestal klein, zoo wat 7 1/2 op 9 1/2 cent., gedrukt langs eene zijde, op oud pergamentachtig papier; de onderste helft is bekleed door een gebed in dicht. Van boven staat er een klein beeld, zeer grof overschilderd. Ze en dragen geen jaartal, enkel eenen naam, die veeleer die van den plaatsnijder als die van den dichter schijnt te zijn.

Hier laat ik eenige dier gebedekens volgen.

Op een santje verbeeldende *Christus' rechter hand*, lees ik:

Oefeninghe op de wonde van de rechte handt.

Jesu, k' bid u door de wonde,
Die ghy in u rechte handt
Hebt ontfangen voor myn sonden,
Stelt my aen den rechten kant,
Als ghy sittend' op een wolcke
Sult op dien ionghsten dagh
Oordeel over alle volcken
Strycken, geeft dan, dat ick magh
Hooren: comt gebenedyde,
Comt besit myns vaders ryck,
T' geen hy u van alle tyden
Heeft bereydt voor eeuwighlyck.
Amen.

F. HUBERTI.

Op den *H. Naam van Jesus*. Ghebedt.

o Goeden Jesu, Jesu soet
Print uwen naam in myn gemoet
Opdat ik menigmaal ten dag
Op u o Jesu peyzen mag
En gy in al myn werck en pyn
Myn hulp en mynen troost mogt syn

'k Wensch gy myn hertsbewaerder syt
En ick minnen t' allen tydt
En eer myn ziel voor u verschyn
Myn leste wort mag Jesus syn.
Amen.

A.J. HEYDREIX.

Op *O.L.V. van Zeven Wee'n*. Ghebedt.

O Moeder vol van wee en smert
Hoe was doorsneden u teer hert;
Als ghy u Soon saegt in die pyn
Waer van myn sonden d'oorsaeck syn
Och waert my naer myn wensch geiont
Dat ick met u aen 't cruys oock stont!
En door u voorspraeck in myn ziel
Tot rouw een waere droefheyt viel
Om te beweenen metter daet
En dat my seer ter berten gaet
Jae met myn traenen, met myn bloet
Myn boosheyt die hem lyden doet.

F. HUBERTI.

Op *O.L.V. met het Kindeken*.

Lieve moeder, suyver Maeght
Die voor Jesum sorge draeght
En voor ons hebt opgevoedt
Onzen Heer, ons hooghste goedt.
Uwe vreugt was wonder groot,
Als hij sat in uwen schoot,
.....
Als g' hem kuste aen den mondt
Oft hem in syn doecxskens wondt,
Voor dees sorgh, voor dese vlydt
Syt van ons gebenedyt.
Amen.

F. HUBERTI.

Op den *Kruisdragenden Jesus*. Ghebedt.

O Jesu gheeft my moet,
Myn Cruys met u te draeghen
En laet my dat ik magh,
Wat lyden zonder klagen,
Maar kom' ick niet soo ver'
Dat t' lyden my verheught
Versterckt my, dat ick maeck
Oock van den noodt een deught.
Amen.

CORNELIUS DE BOUDT.

Op den *Ecce Homo*. Ghebedt.

O Jesu, k' sien dit Jodtsche ras
Dat stelt u achter Barrabas,
En roept met een seer groot gedruys
Dat m'u sou hechten aen het cruys.
Hoe dickmals volghe ik niet naer
Dees ioden, die den moordenaer
Voor u verkiesen, als ick stel
Mijn quade driften voor 't bevel
Van Godt, en mynen eygen sin
En driften meer dan u bemin.
O Jesu ghy sult nu voortaen
Voor alle myn quaey driften gaen.
Amen.

Cor. de Boudt.

Seventiende bemerckinghe t'en xi. uren *als Jesus syn cruys draeght*.

O Jesu! die u Cruys nu draeght
Dat u van ioncks af heeft behaeght
Geeft, dat ick sonder tegenstant
Het Cruys ontfange van u handt
Hetwelck ghy my opleggen sult
En t' selve drage met gedult.

F. HUBERTI exc.

Op *de Geeseling*.

O aldersoetste lydsaemheydt!
O wondere sachtmoedigheydt!
O goedtheydt sonder eynd oft maet
Die al ons schuldt te boven gaet!
In al uw lyden en verdriet
En klaeght ghy oft en dreyght my niet
Ey siet myn droeve traenen aen
En hoort de banghe suchten gaen,
Die schieten uyt myn rouwigh hert
Dat door uw doodt ghemorselt wert
Verschoont toch Jesu myn misdaedt
Vergeeft my, Jesu, al myn quaedt.
Amen.

F. HUBERTI.

Is 't dat deze mededeelingen de lezers van Biekorf bevallen, ben ik bereid die voort te zetten.

A.J.M. JANSSENS

Vlaamsche Oordnamen in Normandien

HET reizen van de S. Lucasgilde in Normandiën heeft aan een onzer medewerkers het gedacht gegeven van eens de germaansche prochienamen op te sporen, die blijkbaar nog in wezen zijn in het bisdom van Roanen. Hij voegt er eenige gissingen bij die eenen kundigen navorscher misschien zullen te passe komen.

Alvimare, Halvemare of moere.
Anceauville, Handzame*ville*.
Auppegard. Opgaard? vglk. den geslachtsname Van Autgaerden.
Auquemesnil. Hoog-Mesnil?
Avremesnil. Haver; over?

Beaubec. Schoonbeke?

Berville.
Beuzeville. Vglk. Buyse, Buysinghen bij Halle.
Biville.
Bolbec. Bollebeke.
Bolleville. Vglk. Bollezeele.
Bosc. Bosch; en woorden die er mede samengesteld zijn als zijn:
Boschyon. Kleene bosch? Vglk. Longwy en Longwyon in Luxemburg; Hye en Hyon bij Bergen.
Bosc-Geoffroy.
Bosc-Mesnil.
Bosville.
Auzebosc.
Bornambusc. Bornembusch?
Colbosc.
Neuf Bosc. Nieuwenbossche. *Nouveau Bois* te Gent.
St. Martin-au-bosc.
Boudeville. Baelden, Bouden, Boutten.
Bracquemont. Berg die brake ligt? hetzelfste als de geslachtsnaam Woestenberghs?

Caudebec. Coudebeke.
Cauville. Coudekerke.
Crasville. Cras is een veel verspreide geslachtsnaam in Brabant.
Criel.

Dieppe. Diepe, langst de zee.
Doudeville.

Ectot. Ten Eeckhoutte?
Emalleville.
Ernemont.
Esclavelles. Slave, in 't Duitsch: Sklave.
Estouteville. Stoute*ville*.
Etalleville. Stal of staal?
Etampuis. Estaimpuis palenden aan Herseaux (in de jaren 1200: ‘Herzeele *prope* steenput’).

Flocques.
Freuleville.

Ganzeville.
Grumesnil. Groot-Mesnil?
Guerbaville, Guerbweiler in Elzaten.

Hattenville. Vglk. de geslachtsnamen Aden, Adens, Adyns, rond Kortrijk.
Haudricourt (waarvan Dautricourt te Dixmude?) Auderghem bij Dendermonde.
Hermanville.
Heuqueville. Huyghe*ville*?
Houquetot. 7 parochien die bij malkander liggen.
Hugleville. Omtrent hetzelfste als Heuque*ville*? Huyghen en Heugle zijn geslachtsnamen van Westvlaanderen.

Lammerville.
Lanquetot. Lankhout?
Le Havre. De zeehave.
Le Houlme. De olme.
Limpiville. Geslachtsname Lampens.
Lindebeuf.
Lintot. Linckhout in Brabant. (t en k wisselen gemakkelijk.)
Longroy. Langrode.

Maromme. Marhem.
Marques. Marcke: Maerke-kerkhem, Corte- en Langemarck; Marckeghem.
Melamare. Mellemare, moere?
Melleville. Melden, Melle bij Gent en bij Doornijk.
Meulers.
Morville. Moorseele, Mooreghem.

Nointot.
Normanville.
Norville. Noordville tegenover Zuyddorpə.
N.D. de Bliquetuit. O.L.V. van Blek-het-uit?

Octeville en *Hocqueville*. Met verwisseling van t en k. Vergelijkt de geslachtsnamen Occo in Vriesland; Hocke over 100 jaar uit Duitschland in Brugge gekomen; Hacke te Brugge; Accou rond Mosschroen; Otto, Otte.

Oissel. Osselt (Brabant), Hoesselt (Limburg), Oesselghem. Hoogzeele of Oostzeele?
Osmoy. Vglk. Orscamp, nu Oostcamp.
Ouville. Audeghem.
Ouistreham. Westrem.

Preuseville.

Raffetot.
Royville. Van Rode? Vglk. Roymans, Royackers.

Senneville.
Serqueux. Sercu, Zerkeghem.
Smermesmil. Vglk. Smeermaas bij Maastricht.
Sierville. Sierck bij Trier.

Thietreville. Diedrichshoffen.
Thiouville en Thil. Thielt, O.L.V. Thielt in Brabant.
Torpmesnil. Dorp.
Turretot. Torhout?

Vautuit. Waaduit?
Varengeville. Warenghien, Wareghem.
Vattetot-sur-mer. Watou?
Vatteville. Watten.
Vicquemare. Wijkmare?
Vinemerville. Wenemaer.
Vittefleur. Witteblomme.

Wanchy. Vglk. Wanneghem, Wannebecq.

Ypreville.
Yport.
Yvecricque. Kreke.

Mingelmaren

K*oninklijke Vlaamsche Academie voor taal- en letterkunde*. - Letterkundige Wedstrijden voor 1897.

Eerste vraag. - OUDGERMAANSCHE TAALKUNDE: *Verhandeling over de vormen van het werkwoord in het Oudfriesch*. Prijs: 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Tweede vraag. - MIDDELNEDERLANDSCHE LETTERKUNDE: *Opgave van bewijsplaatsen uit taalbronnen, d.i. uit gedrukte of ongedrukte geschriften, alsmede uit gewestspraken, voor elk der woorden, door* KILIAAN *als* vetus Flandricum *opgegeven*. Prijs: 600 frank, of een gouden gedenkpenning.

Derde vraag. - NIEUWERE TAAL- EN LETTERKUNDE: *Men vraagt eene zoo volledig mogelijke lijst van de verwerpelijke* neologismen, *die heden gebruikt worden in de Nederlandsche taal, met aanwijzing van hunnen oorsprong en hunne onnauwkeurigheid, alsmede van de juiste Nederlandsche woorden, uitdrukkingen of zegswijzen*. Prijs: 600 frank, of een gouden gedenkpenning.

Vierde vraag. - GESCHIEDENIS: *Een volksboek over de Geschiedenis van België van 1792 tot 1814*. Prijs: 600 frank, of een gouden gedenkpenning.

BUITENGEWONE PRIJSKAMP. - Vijfde vraag: *Eene volledige Kunsten Vakwoordenlijst over het ambacht van den 'Meubelmaker'. Zooveel mogelijk met bijvoeging van de afbeelding der opgegeven voorwerpen en werken*. In het antwoord zullen de mededingers ook, zoo veel mogelijk, de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche benamingen mededeelen. Prijs: 300 frank, of een gouden gedenkpenning.

***

Prijskampen voor 1898.

MIDDELNEDERLANDSCHE TAAL- EN LETTERKUNDE: *Historische studie over de verandering der vorming van het meervoud der zelfstandige naamwoorden, - van het Middelnederlandsch tot het nieuw Nederlandsch*. Prijs: 600 frank, of een gouden gedenkpenning.

BUITENGEWONE PRIJSKAMP. - Gewestwoorden: *Idioticon van het Antwerpsch dialect*. (Stad Antwerpen en Antwerpsche Kempen). Voor de twee beste verzamelingen Idiotismen, gewestelijke eigenaardige uitdrukkingen, spreekwoorden, vergelijkingen en taalkundige eigenaardigheden worden twee prijzen uitgeloofd: 1e prijs, 400 fr.; 2e prijs, 200 fr.

(A.b.c.-gewijze volgorde en duidelijke uitlegging worden verlangd. Het plan der *Idioticons* van Hutten en Tuerlinckx wordt aanbevolen.)

Voorwaarden.

Voor de wedstrijden worden enkel handschriften en niet te voren uitgegeven stukken aanvaard. De werken moeten leesbaar in het Nederlandsch geschreven zijn.

De Schrijver stelt zijnen naam op zijn opstel niet; hij voorziet dit slechts van eene kenspreuk, welke hij, met opgave van zijnen naam en woonplaats, in een gesloten briefje, dat dezelve spreuk tot opschrift heeft, herhaalt. Voldoet hij aan de laatste bepaling niet, dan kan de prijs hem geweigerd worden.

De mededingende handschriften voor den wedstrijd van 1897 moeten ten huize van den bestendigen Secretaris (den heer Fr. de Potter, Godshuizendreef, 29) *vrachtvrij* ingezonden zijn vóór den 1 Februari 1897. - Die voor den wedstrijd van 1898, vóór den 1 Februari 1898.

De stukken, na den voorgeschreven dag ontvangen, of zulke welker Opstellers zich op eenige manier zullen doen kennen, worden uit den wedstrijd gesloten.

De Academie eischt voor de werken de grootste nauwkeurigheid in de aanhalingen en vraagt uit dien hoofde dat de Mededingers de uitgaven, alsook de bladzijde der door hen aangehaalde boeken, aanduiden. - Zij meent den Mededingeren te moeten berichten dat al de handschriften, aan haar oordeel onderworpen, als haar eigendom in hare archieven bewaard blijven, en zij zich het recht voorbehoudt deze, geheel of gedeeltelijk, in druk te geven.

Van de niet ter uitgave aangenomen stukken zullen de Mededingers, op hunne kosten, een afschrift kunnen bekomen, mits overeenkomst met den bestendigen Secretaris.

DE BESTUURDER, C. HANSEN.
DE BESTENDIGE SECRETARIS, FR. DE POTTER.

BRUGGE-ZEEHAVEN - DEN HEUGELIJKEN NACHT van 29sten September 1895. Gedicht door *Jerome Noterdaeme*... te Brugge bij F. Claeys en zoon, op de Aardappelmarkt. (tegen 0 fr. 50.)

Dat is het voorblad van een klein boeksken dat omtrent de 250 rijmreken bevat en dat zeer lief van uitzicht en keurig van druk is.

Het bezingt in vijf kleine zangen, het ontwaken en 't verrijzen van 't oude Brugge, dat door het graven van eenen breeden watergang wederom met de zee zal verbonden worden, en dat, hoopt men, alzoo zijne vorige rijkdom en grootheid zal wederkrijgen.

Den nacht van 29sten September, waarin het Brugsche volk met ongehoorde geestdrift het stemmen van Brugge-zeehaven vierde, lag het leven van 't oude roemrijke Brugge, verbeeld door eene maagd, te slapen langs het treurig Minnewater. De maagd droomt over de grootheid van weleer, als een engel haar komt wekken en haar op den Halletoren draagt, om haar te laten zien dat Brugge niet dood en is. Zij herkent de oude stad, en roept haren bruidegom den Oceaan weder tot bij haar. Deze antwoordt dat hij zijne oude genegenheid niet afgeleid en heeft en dat hij haar aanbod aanveerdt. Daarna komt eene stemme uit het volk ons bewijzen

dat Brugge verre van dood te zijn grootscher zal worden dan het van te voorn was.

Het is eenigzins te verwonderen dat onze vinder niet geëindigd en heeft met ons ‘in heemlijken beelde’ de zegen en de vruchtbaarheid van dat dichtelijk verbond te bezingen; schepen en schatten, grootheid, kunste, enz. hadden als de telgen van die vereeniginge kunnen aanschouwd worden.

Dit dichtwerkjen in zijn geheel aanschouwd, is wel een van de schoonste stukken die onze vinder op mate gesteld heeft.

De opvattinge is edel, de tale is eenvoudig maar keurig; de rijmreken zeer vloeiend, de beelden aangenaam en soms slaande door hunne lieflijkheid, de omstandigheden van tijd en plaatse zijn zoowel afgeschilderd, dat, alwie Brugge ooit gezien heeft, bij het lezen, die oude stad aanstonds voor zijnen geest zal zien verrijzen.

Tot genot van den lezer, deel ik hier den derden zang mede, die met eene uitroepinge der maagd van Brugge begint.

Op den Halletoren.

Mijn Brugge! mijn Brugge! 'k herken u! gij zijt
gebleven gelijk in 't verleden,
en zoo 'k u verliet in dien somberen tijd
zoo vind ik u weder op heden.

'k Herken nog uw straten, thans helder verlicht,
die waaiende wimpels versieren,
met duizende poorters gevuld die, wellicht
uw wedergeboorte nu vieren.

'k Herken nog het volk aan zijn zingende lied
dat klinkt in die vloeiende tale
van ‘schild ende vriend’ waarin 't strijdende diet
eens zei ‘goedendag’ aan den wale.

'k Herken nog die Reye, mijn oudste vriendin,
die gevels, met kunstige trappen,
die schijnen als leden van 't zelfste gezin
van Brugge's herworden te klappen.

Welk heerlijke nacht! wat een prachtige stoet
trekt, juibelend, door uwe straten;
gij viert eene zege behaald zonder bloed
op 't rookende slagveld te laten.

Een zee is 't van licht en van weem'lende vier
omhooge, langs d'huizen, beneden,
en tusschen de golven, met bonte bannier,
komt gilde na gilde getreden.

Komt nader, komt allen, en schaart u bijeen,
hier, aan mijne voeten, voor d'Halle,
en zingt dat uw lied sta geprent in de steen
en boven de sterrewacht schalle!

Wat hoor ik daar, diep in het Noorden! Die stem
die ruischt in de oneindige verte?
't Is 't lied, ik herken het, de tale van hem,
'k gevoel het aan 't slaan van mijn herte.

O Bruidegom! 'k reik U de rechtere hand,
zoo ver ik vermag, uit den toren
en 'k roep u: ‘wees welkom! O kondet ge, aan 't strand
mijn bevende stemme nog hooren!’

En ziet! al met eens staat het Noorden in vier,
de wateren roeren en graven
door strange, door duinen, door velden, tot hier,
een vaart en de schoonste der haven.

Daar drijven de schepen, met waren gelaan,
- Zij zag het in heimlijken beelde -
en brengen in Brugge de Nijverheid aan,
die draagt in haar armen de weelde.

En hoog in de lucht, aan der hemelen vout,
alsof het een sterrezang ware,
daar stond er geschreven, in letters van goud,
‘Lang leven Visart en de Maere.’

DE CAELE

Hiervoortijds lag er in de kerk van Hooglede een zerk van Steven Seurynck, overl. 31 Jan. 1780. Daarop stond er:

Het soetste leven self den meesten tijd is seur:
't is eenen schoonen rynck van korten slechten duer.
Bidt God dat hij ons wilt naer dit krank en seur leven,
Een leven altijd soet den rynck van glorie geven.

***

OP 't eerste blad van eenen ouden heerlijke-Rentenboek:

Ungentem pungit,
Pungentem rusticus ungit.

Dat ware in 't Vlaamsch:

Zeemt den boer, en hij zal stralen:
Straalt hem, wilt ge 'r zeem uit halen.

[Nummer 21]

Oude Gebruiken

ALS er te lande iemand om sterven ligt, en als de omstaanders geware worden dat hij allichte zijnen geest zal geven: ''t Is gang!' zeggen ze, en ze vluchten den toebak, en al de eetwaren, uit het huis, opdat ze nieten zouden bereeuwen: trouwens, bereeuwde toebak en veust niet en bereeuwd graan en komt niet uit.

Men prijst het ook niet andere eetware te laten bereeuwen, omdat ze daardoor vermindert van weerde en op rijsche loopt van te bederven.

Als de sterveling den ademe, of den âme uit is: 'Menschen, hij is overleden', zegt deze die hem bijgestaan heeft: 'God verleene zijn ziele de eeuwige ruste!' En men loopt om den *barbier*, den scheerder, die alles uit zijn handen smijt om den overledene te komen zijnen baard afdoen.

Is de overledene van zijne ronde, de scheerder wordt voortbetaald tot Allerheiligen, en is hij er niet van, of schoer hij hem zelven, dan krijgt hij veertien stuivers en nen dreupel.

De afleggers zijn lieden van den hoek, die bekend zijn dat ze aan doo' menschen kunnen werken. Als ze in huis komen krijgen ze nen dreupel, en beginnen zij met den overledene zijn aanzichte en zijn handen te wasschen; ze doen hem een versche slaapmutse en een versch hemde aan; daarna spreiden ze een versch slaaplaken op den grond, en leggen ze den doode daarop, met zijne handen overkruise, de rechtere over de slinkere; het slaaplaken wordt rond het lijk gewonden en toegevest of toegehicht, de kafzak wordt opgeschud en de doode erop geleid. De afleggers krijgen dan warm water om hunne handen te wasschen en nog nen dreupel.

Als de gestorvene tot den liederlijken of burgerlijken stand behoort, krijgen de afleggers voor loon elk veertien stuivers; en de kleederen, die zij den overledene afgedaan hebben, mogen ze deelen; was hij maar een werkman, dan krijgen ze de kleederen; en, was hij arm, ze doen hun werk om Gods wille, zelfs zonder dreupels, is 't dat de menschen in den grooten nood zijn.

Het lijk afgeleid zijnde, zet men een tafelke bij 't bedde, op dat tafelke een kruis tusschen twee brandende keersen, en een glas wijwater met een taksche bossemboom. Bij de geheel arme menschen vervangt men de keersen door de brandende lante.

De gebuurs worden ontvangen, om bij den overleden te bidden, en, eer zij weggaan, nemen ze het taksche bossemboom, doppen het in 't wijwater en besproeien er het lijk mêe.

De doode wordt 's nachts gewaakt door de gebuurs en uit gebuurschap; de wakers krijgen nen halven pot geniver en te middernacht caffee met boterammen.

Die den laatsten nacht waken moeten de kruiskes maken.

Deze kruiskes worden gemaakt van twee bandekes stroo, die vaste toegebonden zijn en die omtrent eenen voet lang en eenen bezemsteel dikke zijn; in 't midden en op de tuiten van 't kruiske zit er een takske bossemboom. Men legt die kruiskes aan al de hoeken, kruisstraten, capellen en kruisen, die men op den kerkweg tegenkomt.

Aan 't hofgat of aan 't mengat, als 't hofgat langs de bane niet en komt, legt men twee handsvollen stroo overkruise; met eenen geheelen baksteen erop, als de doode boven de eerste communie is, en met nen halven, als hij zijn eerste communie nog niet gedaan en heeft.

Al 't Rousselaarsche maakt men het kruis aan 't hofgat van vier gleien, die met de toppen naar malkander liggen en met nen steen of nen halven steen in 't midden.

's Avonds voor de begravinge komt de timmerman om te kisten; hij moet zelve voor eene hulpe zorgen; voor en na het kisten krijgt ieder man nen dreupel.

's Nuchtens, voor de begravinge, gaander twee gebuurs om de lijkbare en om den pelder:

De dragers worden gebeên onder 't volk van den hoek; men vraagt er zoo vele als men er krijgen kan. Getrouwde mans dragen huns gelijken en de wijfs; daar het gebruik bestaat van de dooden tot aan 't dorp te voeren, daar dragen de wijfs huns gelijken, op 't dorp; de jonge dochters dragen huns gelijken.

In 't noorden, van aan Ardoye en Meulebeke te beginnen, voert men, te lande, de dooden op nen boerenwagen, die met eene blauwe of witte wijte overspannen is; deze wagen wordt getrokken door twee peerden. De boeren doen dat onvergolden, en ze 'n weigeren 't nooit, zelfs niet in den verlaânsten bot van 't werk.

De kiste staat te midden den wagen, en aan de vier hoeken zitten de vier naaste vrouwennamen, de allernaaste vriendinnen van vooren; de boever zit op het handpeerd. Op de kiste ligt er een wollen bedlaken; men neemt daartoe nooit het schoonste, want het is onmogelijk van het nog zuiver te wasschen. Tot zulk gebruik een wollen bedlaken uitleenen, dat en doet niemand.

De boever moet 's avonds te vooren zijne peerden vermanen, en in hunne oore zeggen: ‘Morgen moet ge nen doôn voeren, anders zouden ze weigeren te trekken of langs den weg verstellen; de lijkwagen en wordt nooit door een enkel peerd getrokken, en nochtans zweeten ze altijd.

Daar het gebruik niet en bestaat van de dooden te voe-

ren, worden ze tot aan 't dorp gedregen door twee man, met den schou'erband; deze twee man worden af gelost van knok tot knok, en ieder doet zijn stekke.

De gebuurs halen de kiste uit en zetten ze op de lijkbare of op den wagen, iedereen knielt toen en leest een kruisgebed; men besproeit de kiste met wijwater en een van de dragers zegt tot den naastbestaande: ‘Is het met uwen dank dat we ermêe voortgaan?’ Op de antwoorde van: ‘Ja-'et gaat in Gods gelee''! neemt men de kiste op.

Men staat stille aan al de knokken, kruisstraten, capellekes of kruisen, en men leest daar, geknield op den grond, eenen Onze Vader. Waar het lijk gevoerd wordt, houdt de boever zijne peerden in, doet zijne klakke af, en de menschen bidden zoolange alsdat de boever zijne klakke niet wêer aan en doet; die de kruiskes draagt legt een af, en men gaat voorts.

Een kleene jongen of een kleen meiske gaat voorenop, met het kruiske, dat op het graf moet gezet zijn.

Na de begravinge volgt iedereen de naastbestaanden naar de herberge.

Is het volk van stand, zijn 't koeieboeren bijvoorbeeld, ze houden rouwmaaltijd; deze bestaat uit koekestuiten met bier, of voor die hooger willen gaan, hespe met brood, en koekestuiten met bier. Groote boeren geven nu gemeenlijk eene volle maaltijd ten besten.

Na de begravinge van de werkmenschen gaat er iemand rond met zijn klakke, en ieder legt den gestelden penning in, om de stoopen van 't gelage te betalen; de verwanten betalen nevens de andere.

Heeft het volk armoê, dan drinken ze kosteloos meê, en men zou allichte ne keer te hunnen voordeele rondgaan.

Men legt ook altijd in, om een dragersmesse te doen zingen. De twee stoutsten gaan die messe aan den pastor vragen en leggen geld op stake.

Inghelmunster.

Vlaamsch in Normandiën

WIE met opmerkzaamheid de namen der steden, dorpen, gehuchten en casteelen van het oude hertogdom Normandiën, in Vrankrijk, gadeslaat, moet noodzakelijk getroffen zijn door het kenmerkend vlaamsch uitzicht, dat aan eenige dezer oordnamen eigen is. Zou het dan wel mogelijk zijn dat ons Vlaamsch in die verwijderde landstreken ook zijn spel zou gespeeld hebben? En waarom niet? De geschiedenis leert ons immers dat Vlanderen en de middeleeuwsche tijden in nog al innige betrekkingen met Normandiën moet geweest zijn. De vrouwe van hertog Willem, die in 1066 Engelland veroverde, was eene dochter van onzen grave Boudewijn V. Ja, mag men eenige geschiedschrijvers gelooven, dan zouden de vlaamsche krijgslieden een niet onaanzienlijk deel uitgemaakt hebben van het leger, waarmede Willem in Engelland te velde trok. In latere jaren, na de moord die op onzen gelukzaligen Karel den Goede gepleegd wierd, was het een kleenzoon van Willem den Veroveraar en van Mathilde Van Vlanderen, te weten Willem van Normandiën, die ons door den koning van Vrankrijk opgedrongen wierd. Misschien hebben wij nog een krachtiger bewijs, - maar 'k en weet niet of de geschiedenis daar gewag van maakt, - van de nauwe en duurzame banden die het oude Normandiën aan het vroegere Vlanderen snoerden. Daar zijn in Normandiën twee dorpen, nog al verre van elkander afgelegen, die den name dragen van *Flamanville*, het eene op 7 kilom. van Yvetot (*Seine-Inférieure*) en het andere op 26 kilom. van Cherbourg (*Manche*). Zou men niet genegen zijn daaruit te besluiten dat er in verschillige omstandigheden en op verschillige tijdstippen volksmenigten uit Vlanderen zijn opgetrokken naar het weinig bevolkte en weinig bebouwde Normandiën, en daar in gunstige oorden eene blijvende woonstede gevestigd hebben? Eene getuigenis daarvan hebben wij mogelijks ooks in *Ypreville* (*Seine-Inférieure*). Zulke volksverhuizingen kunnen natuurlijk meer dan twee of drie maal

voorgevallen zijn; de Vlamingen kunnen even natuurlijk meer dan twee of drie plaatsen in beslag genomen hebben; zij kunnen mogelijks uitgebreide streken bevolkt hebben, zonder dat de oordnamenlijste daar rechtstreeksche getuigenis van aflegt. Is echter het vermoeden, dat hier uitgesproken wordt, gegrond, dan wordt het onmiddelijk verstaanbaar dat een zeker getal der Normandische plaatsnamen op eenen vlaamschen oorsprong zouden wijzen.

Daarom heb ik al de oordnamen van Normandiën, die ik heb kunnen vinden, nauwkeurig onderzocht, gewikt en gewogen, en ik wil hier in korte woorden uiteen doen, en trachten te staven het besluit tot hetwelk ik gekomen ben. Ik meen te mogen beweren dat eenige dezer namen *kunnen* van vlaamschen oorsprong zijn; doch, met uitneminge van een, die er gansch jong uitziet, is het mij onmogelijk dit met volle zekerheid te bewijzen. De groote reden waarom het mij onmogelijk is vaste gevoltrekkingen te doen, is dat mij vaste grondslagen, te weten de oudere vormen der behandelde namen, gansch ontbreken. Niettegenstaande de onzekerheid der gevolgtrekkingen, scheen het mij belangrijk dit vraagpunt eens in het midden te brengen. Misschien mag het anderen, die over, mij ontbrekende middelen beschikken, een spoorslag zijn tot nadere navorsching en toelichting dezer duistere zake. Ik wijs hier, in het voorbijgaan op het mij ontoegankelijke werk van JORET: *Caractères et extension du patois Normand*, waar ook de oordnamen behandeld zijn.

Vooraf moet ik doen bemerken dat ik hier *vlaamsch* neme in zijnen eigentlijken zin, te weten onze tale, op het tijdstip dat zij reeds den klankstand en woordgedaante aangenomen had, die haar in de middeleeuwen kenmerkten en heden nog in hare groote trekken, en doorgaans in het Westvlaamsch, kenmerken, en ze van alle andere germaansche talen afzonderen. Dit dagteekent van binnen de 11ste eeuw. 't En is bijgevolg geen sprake van woorden die kunnen hunnen oorsprong te danken hebben aan de *Saxones Bajocassini*, waarvan de heilige Gregorius van Tours gewag maakt; noch van het spraak-

goed dat mag ingevoerd zijn 't zij door de Noordmannen, ten tijde hunner bezitneming van Normandiën, 't zij door de Engelschen, sedert de verovering van hun land. Dat deze laatsten in menigte naar het hertogdom zijn overgetrokken is gansch natuurlijk, en wordt bewezen door de drie plaatsnamen *Anglesqueville* (*Seine-Inférieure*) en de twee *Englesqueville* (*Calvados*). In een of ander geval kan het moeilijk zijn te onderscheiden aan welk een dezer volkeren een naam moet toegeschreven worden.

De vlaamsche woorden, wier bestaan in de Normandische oordnamen mogelijk is, zijn de volgende: *beke, bosch, dal, huis en steen*. Ik bespreke de eene achter de andere. Ik stelle vast wat die woorden, in de middeleeuwen, bij onze franschsprekende geburen geworden zijn, en vinde dat zij onder den zelfsten vorm in Normandiën voorkomen.

Beke.

Het westgermaansche *baki*, waaruit ons *beke, beek*, is al vroeg overgenomen in de franschsprekende streken, waar de Germanen in grooter getal ingevallen zijn, namelijk in de noordergouwen van Vrankrijk en in de belgische provinciën Henegouwen en Braband. Evenals het volkslatijnsche *pake* (*cl. pacem*) in het Fransch overging tot *paiz, pais, paix*, zoo wierd het germ. *baki*, mogelijks door *bake*, tot *bais, baix*, zooals in vele oordnamen te bespeuren is: in Braband: *Corbais* (vgl. *Corbeek-Dyle* en *Corbeek-Loo*), *Glabais* (vgl. *Glabbeek-Suerbempde*), *Marbais* (vgl. *Meerbeek*, Brab. en *Meerbeke*, Oost-Vland.), *Orbais* (vgl. *Oirbeek*,) enz.; in Henegouwen *Marbaix, Molembaix* en *Moulbaix* (eertijds *Molembais*, vgl. *Molembeek*, Brab. en *Meulebeke*, West-Vland.) enz.; in 't Noorden van Vrankrijk: *Marbaix, Wambaix* (vgl. *Wambeek*, Brab.), enz.

In de middeleeuwen is ons woord *beke*, uit *baki*, weder door onze geburen ontleend onder de vormen *be*(*c*)*que* en *becq*. Onder den vorm *becque*, vinden wij het b.v. in Braband: *Becquevort, Rebecque-Rognon*; in 't Noorden van Vrankrijk: *Bousbecque, Bambecque, Escobecques, Morbecque*, enz.; alsook in de verfranschte eigennamen

Delbeke, Delbèque, Delebecque. Zelfs wordt in het Noorden van Vrankrijk het woord *becque*, als gemeen zelfst. nw., gebruikt, in den zin van ons *beke, beek*. Onder den vorm *becq*, vindt men het veelvoudig in Henegouwen: *Everbecq, Gibecq, Hellebecq, Wannebecq*, enz., in Brabant: *Clabecq*; in 't Noorden van Vrankrijk: *Esquelbecq* (*Nord*), *Robecq* en *Rebecq* (*Pas-de-Calais*). Zoo ook in de geslachtsmannen *Delbecq* en *Hollebecq*,

Welnu in het land van Normandiën vindt men twintig plaatsnamen samengesteld met het woord *bec, becq*, dat aan het vorige *becq* schijnt te beantwoorden; eenige voorbeelden: *Orbec* (vgl. *Orbais* en *Oirbeek* in Braband) *Clarbec, Annebecq, Mobecq, Varenguebec, Caudebec, Bricquebec, Bolbec* (eertijds ook *Bollebec*, vgl. *Molhem-Bollebeek* en *Bollebeek* onder Brusseghem-Ophem-Ossel, beide in Braband), *Houlbec-Cocherel* en *Houlbec-près-le-gros-Theil* (vgl. *Hollebeke* in West-Vland.), enz. Dat dit *bec, becq* eigentlijk een gemeen zelfst. nw. is, blijkt uit het gebruik van het lidwoord, in samenstellingen zooals *S.-Martin-du-Bec* en *Le Bec-Hellouin*.

Bosch.

Uit het volkslatijnsche *boscus, buscus* ontsproot regelmatig het gemeen fransche *bois*, dat inzonderheid ook normandisch is, of toch was, reeds in de elfste eeuw, zooals blijkt uit het vers van de Chanson de Roland:

Entr'els nen ad ne pui ne val ne tertre, Selve ne bois.

Dit *bois* komt in eenige oordnamen der normandische streek te voorschijn; doch daarnevens vinden wij een overgroot getal namen, die samengesteld zijn met *bosc* of *bosq*, instêe van *bois*. Deze namen zijn over geheel het oude Normandiën verspreid; meest komen zij voor nochtans in de huidige *departements* van: *Seíne-Inférieure, Eure* en *Calvados*, doch ook in de *departements Orne* en *Manche*, Eenige voorbeelden zullen genoegen: *Le Bosq*, op *Commes-Briquebosq, La Neuville-du-Bosq, Le Bosc-Renoult, Bosc-Geffroy, Bosc-Mesnil, Neufbosc, Auzouville-Auberbosc, S.-Martin-au-Bosc*, enz. enz. Welnu, dit *bosc, bosq*, beantwoordt aan het vlaamsche bosch, wiens middeleeuwsch

fransche weêrgade gevonden wordt in *Bosc*, op Acquin (*Pas-de-Calais*), in *Meinier Bosc* (op Roquetoire, ten jare 1219) en in de verfranschte geslachtnamen *Dubosch, Dubosc, Dubosq, Duboscq, Delbosc*. - Verder zij bemerkt dat men ook eens *busc* tegenkomt, te weten in *Bornambusc* (*Seine-Inférieure*), Dit *busc* kan beantwoorden aan het Westvl. *busch*, bijvorm van *bosch*. - De uitgaande *c* of *q*, zooals dit wel te verwachten was, valt in eenige namen uit voor eenen medeklinker: *Bosguérard-Marcouville, Bosgouet, Bosrobert*, enz. (*Eure*), *Bus-St.-Remy* (*Eure*). Vgl. hiermêe *Bousbecque*, dat wel gelijk is aan *Boschbeke*. - Het bestaan van *bosc, bosq* als gemeen zelfst. nw. wordt insgelijks bevestigd door het gebruik van het lidwoord in *Le Bosc, S.-Martin-au-Bosc*, enz.

Dal.

Ons *dal*, benevens de *dativ*gedaante *dale*, wordt in het middeleeuwsch Fransch wedergegeven door *dal, dale*. Zoo vondt men eertijds *Le dale* als oordnaam in *Pas-de-Calais*. Heden nog bestaat *Dippendal*, vroeger (in de jaren 1300) *Dyeppendale*, als casteelnaam te Bouquehaut (*Pas-de-Calais*). Hiertoe behoort misschien ook *Nordal*, vroeger *Nordale*, op Acquin (*Pas-de-Calais*). Men vindt nog den geslachtsnaam *Deldal*, en in de middeleeuwen wordt *van Dale* of *van den Dale* in het Fransch overgezet door *de le Dale*.

In het *departement* van de *Seine-Inférieure* vindt men eenige namen uitgaande op *dalle*, die met de vorige mogen vergeleken worden. *Dieppedalle* en *S.-Vaast-Dieppedale* doen onmiddelijk aan ons *diependale* denken. Deze vergelijking mag gegrond zijn; nochtans is het mogelijk dat de stadsnaam *Dieppe* deel maakt van de samenstelling dezer woorden. In allen gevalle blijft hier vlaamsche invloed waarschijnlijk, niet alleenlijk om reden van het tweede deel *dalle*, maar ook om reden van den samenstel zelve van den naam, daar eene woordvorming als *Dieppedalle*, voor *Dal*(*le*)*-de-Dieppe* (?) in het Fransch tot de onmogelijkheden behoort. *Croixdalle* geeft aanleiding tot de zelfste beredening. Daarnevens komen nog *Bruquedalle* en *Oudalle*.

Op Dieppe ligt een casteel dat den name draagt van *Rosendal*, en op 5 kilom. van Dieppe, te Rouxmenil-Bouteilles, een ander met name *Rozendale*. Deze twee naamgedaanten zijn toch wel echt vlaamsche; maar zij schijnen mij te wel bewaard, om van vlaamschen invloed in vroegere eeuwen te getuigen. Waarschijnlijk zullen zij wel in onze tijden, 'k en weet niet hoe, ingevoerd zijn. Dit vermoeden schijnt te meer gegrond, doordien dat de twee casteelen wel behooren of toch in 1886 behoorden tot eenen zelfsten eigenaar, wiens naam ik eerst Lachambre, en dan La Chambre geschreven vind, in den *Annuaire-Almanach du Commerce Didot-Bottin* van het jaar 1886.

Huis en Steen.

De germaansche *ai*, die in het volkslatijn niet gekend en was, is, in de vroeg ontleende woorden, in het romaansch *a* geworden, b.v. germ. *haim*-, ofr. *ham*, waaruit *hamel*, later *hameau*. Zoo moest ook het germ. *stain*-, waaruit ons *steen*, in het fransch (*e*)*stan* worden, en alzoo hebben wij *Estanfort, Stanfort* voor en nevens *Steenvoorde*, en daarom en aarzel ik niet het henegouwsche *Stambruges* (eertijds ook *Estambruge* geschreven) met ons *Steenbrugge* te vereenzelvigen.

Maar in latere tijden, alswanneer *Stain*- reeds tot *steen* overgegaan was, dan wierd dit dietsche woord in het Fransch dikwijls wedergegeven door (*e*)*stain*. Zoo vinden wij den naam van het henegouwsche *Steenkerque* in de middeleeuwen geschreven *Estainkierke, Stainkerke*, enz. Overblijfsels daarvan zijn wel de namen der gemeenten *Estaimpuis* (gesproken als *Etaimpuis*) en *Estaimbourg*, beide in de provincie Henegouwen.

Welnu, in het *departement* van de *Seine-Inférieure* bestaan *Etaincmare* (casteel), dat ik niet verder en weet te verklaren; *Etaimpuis*, dat evenals *Estaimpuis* in Henegouwen, wel een vlaamsch *Steenput* zal verbeelden, met vertaling van het tweede lid; en *Etainhus*, dat wel aan een vlaamsch *Steenhuis* kan beantwoorden (vgl. *Steenhuyze*, in Oost-Vlaand.). Dat het middeleeuwsche *huus* door *hus* verbeeld zij, is gansch natuurlijk; zoo is

het ook in het noordelijk fransche en henegouwsche *pacus, pachus*, vroeger ook *paquus* geschreven, beteekenende *magasin*, en dat een vlaamsch *pakhuis* vertegenwoordigt. - De *s* voor eenen sluitklank is in het fransch verdwenen rond de jaren 1100. Daar de *s* van de hiervoren genoemde normandische oordnamen met *étain* verstomd is, moeten wij veronderstellen dat zij rond dien tijd reeds ingevoerd waren.

Nog eenige oordnamen uit Normandiën hebben een min of meer vlaamsch uitzicht. Bij voorbeeld: *Heuland*, vergeleken met *Hoogland* (op Werchter) en *Hooland* (op Nukerke). - *Sanvic*, bij Le Havre, zal wel eer vlaamsch zijn dan engelsch, want, ingezien de engelsche en de fransche middeleeuwsche *ch* (klankweerde *tch*) overeenkwamen, zou men voor engelsch *Sandwich* in het fransch *Sanvich* (of *Sanwich*) verwachtende zijn. - Eindelijk zijn samenstellingen als *Pierrepont* (vgl. *Steenbrugge*) en *Pierrecourt* doorgaans onfransch, en kunnen (doch en moeten niet) vertalingen zijn uit het vlaamsch.

***

Nog een woord over *Le Havre*, niet dat ik beweer dat deze naam, *als stadsnaam*, door Vlamingen zou ingevoerd zijn. *Le Havre*, eertijds *Le Havre de Grâce* genoemd, en in het Latijn *Portus Gratiae*, en is anders niet dan het gemeen zelfst. nw. *le havre*. Dit woord luidde in de middeleeuwen (men komt het reeds tegen in de 12ste eeuw) *havene*; later is de ongewone uitgang (*e*)*ne* verhangen door den meer gebruikelijken *re*, zoo hebben wij ook *ordre*, uit middelfr. *ordene*, lat. *ordinem*, en *Londre*(*s*) uit *London*. Dit *havene* nu is van germaanschen oorsprong. Aan het middelhoogduitsch *habene*, waarmede men het in rechtstreeksch verband brengt, kan het niet beantwoorden, daar de overgang van *b* tot *v* onverklaarbaar ware. Volgens Fr. Kluge, *Grundriss der Romanischen Philologie*, I Band, blz. 397, zou het van het middelengelsche *havene* komen. Dit middeleng. *havene* en vind ik in de etymologische woordenboeken van Kluge, Franck en Skeat niet vermeld, maar alleenlijk

het jong oudeng. of angelsaks. *haefene*. Het is nochtans wel mogelijk dat *havene* in het middeleeuwsch Engelsch zou bestaan hebben, al was het maar in de eene of de andere gouwsprake; ja, dit is zelfs, uit zijn eigen, en om reden van den nieuweng. vorm *haven*, waarschijnlijk, en de afleiding van Fr. Kluge en is niet te verwijzen. Ik wil eventwel doen bemerken dat fr. *havene* ook, klank voor klank, overeenkomt met het middeleeuwsch dietsche *havene*, en dat het bijgevolg zoowel van dietsche als van engelsche afkomst kan zijn.

A. DASSONVILLE

Ochtendregen

DE lucht hangt vol met dikken smoor
in de eerste morgenstonde,
en 't schijnt dat ééne wolke maar
en dekt de hemelronde.

Met moeite komt de keukenrook
de kaven uitgewenteld;
hij'n stijgt niet op, maar zakt en zinkt
de straten langs, en drentelt.

Een bende zwarte kraaien tiegt
het zuiden in, al krassen,
terwijl de honden, ketenvast
om volle vrijheid bassen.

Het regent, stille, stille; ik hoor,
door 't venster, dreupels vallen
op steen en dak, en blad en blom,
bij honderdduizendtallen.

De boomen blijven lijdzaam staan;
zij zien den winter naderen,
maar pogen zelfs de dreupelen niet
te schudden van hun bladeren.

Het regent rechte neerwaard; geen
met storm bespannen wagen
die voert, al schokken, over 't veld
gescheurde watervlagen.

Maar stille is 't boven, stil benêen,
't en roert niets, allerwegen;
komt, luistert, door het venster, naar
den lijzen ochtendregen.

21 October 95.
JER. NOTERDAEME

Nog een gouden geldstuk van keizer Antoninus Pius

IN *Biekorf*, bl. 233 van dees jaar, staat er veel geschreven over het gouden muntstuk dat onlangs te Werveke gevonden wierd. Dit geeft gelegentheid om eenen anderen penning te onderzoeken, dien wij reeds meermalen hadden hooren melden. Hij wierd eindelijk ons bezorgd door Jonkheer Juliaan van Caloen van Basseghem, die hem voor eenige dagen uit de handen van den vinder en bezitter van het stuk ontvangen heeft. Geene welkdanige gissingen en zijn er hier te maken. Het goudstuk is beschreven door Henry Cohen II, bl. 313, t^k 278. Het opschrift, rond den kop van den keizer, luidt als volgt: ANTONINUS AUG*ustus* PIUS P*ater* P*atriae*. Op de keerzijde leest men TR*ibunicia* P*otestate* CO*n*S*ul* II *â vice*, en men ziet er eene P*ietas* die wierook werpt op een kleinen altaar waarop er een vier laait. Dit stuk, van het jaar 139 na Christus, is 35 frank weerd. Het wierd over 25 jaar, in october, gevonden, te Aertrycke in den groenselhof der hofstede die toen door den eigenaar Jan Strubbe-Boone bewoond was. Tegenwoordig is zij bebouwd door zijnen zoon Jan Strubbe-Eeckman, en zij ligt rond de 1200 meters van het dorp, tusschen den hedendaagschen steenweg van Aertrycke naar Thorhout en de oude steenstrate, een der Romeinsche wegen die wij in *Biekorf*

1894 beschreven hebben. 't Is eigentlijk Lodewijk Strubbe-Lammens, een andere zoon van Strubbe-Boone, die den gouden penning van Antoninus Pius door eenen mol zag uit den grond steken, hem opraapte en sedert dien weigerlijk bewaard hield. Volgens zijne getuigenis, heeft men ten tijde zijner ouders, herhaalde malen, oude muntstukken rond de zelfste plaats ontdekt. Doch hij en weet niet welke opschriften zij droegen. Gemelde hofstede, eene der oudste van Aertrycke, draagt het jaartal 1666.

***

In den brief uit Antwerpen bl. 249, 4de regel, is Cohen waarschijnelijk kwalijk aangehaald. Ons dunkens zou men moeten lezen ‘bij Henry Cohen bl. 323, tk 359’: daar immers staat er uitleg over het Werveeksche goudstuk.

Stippen wij hier nog aan dat Cohen de kortbondige beschrijving geeft van 451 gouden of zilveren muntstukken van Antonius Pius, die allen in het een of het ander verschillen; daarna meldt hij nog meer dan 500 bronzen penningen van den zelfsten keizer, die ieder ook hunne bijzondere kenmerken hebben. Er bestaan evenveel geldstukken van andere Romeinsche keizers. Dit bewijst dat de kunst-nijverheid van het munteslaan te dien tijde ontzaggelijk meer uitgebreid was als in de volgende eeuwen.

H.R.

Oude opschriften in S. Baselis of de H. Bloed capelle

HET is reeds verschillige jaren dat de geleerde oudheidskundige James Weale, onze oud stadsgenoot, binst een uitstaptje in Duitschland, daar in eene boekerij een handschrift uit de XVde eeuw ontdekte, waarin de schrijver het verhaal geeft van eene reize in Vlanderen gedaan in het jaar 1468. Meer als eens vroegen wij aan

onzen vriend dat stuk te laten drukken. Hij heeft altijd geweigerd, omdat hij van zin is *geheel* het handschrift eerst af te schrijven. Met reden zwijgt hij tot nu toe den naam der stad waar hij die voor Brugge zeer belangrijke vondste deed. Ondertusschen heeft M. Weale nochtans ons eindelijk de opschriften overhandigd die door den duitschen reiziger van 1468, te Brugge, in de in de H. Bloedcapelle, onder de acht muurschilderingen gelezen en opgeschreven wierden. Hier zijn ze letterlijk, 't en zij dat wij er punten en commas bij gevoegd hebben:

Concernunt isti plagas in corpore Christi
De cruce depositi, mundantes stigmata Christi,

Pyxide servatur sacer et Cruor alle locatur;
Christicolis stratis flexis genibus veneratur

Regis Jherusalem Fulconis nata Sibilla;
Flandrensi comiti Theoderico ducitur illa,

Anglicus et Francus reges, Cesar, ad mare scandunt,
Ut heresim vastent sono de helzat Theoderico.

Obsidet Edissam Theodericus hellico villam,
Jherusalem missam semper fovendo Sibyllem,

Jherusalem reges et Samarie tribuerunt
Sanguinis egregium munus Christi Theoderico.

Basilii Sancti datur ecclesie Cruor iste
Presbiteris: *danti Theoderico parcite Criste*.

Presbiter ostendit populo miranda Cruoris
Quem Jhesus in terris ob signum misit amoris.

Er zijn eenige moeilijkheden in sommige verzen; maar het is gemakkelijk, met dien tekst, ons de acht muurschilderingen van het midden den XVde eeuw te verbeelden. Heeft men ooit overblijfsels van dat schilderwerk ontdekt? Heeft men in het herstellen der bovencapelle van het H. Bloed, daarover onderzoek gedaan?....

H.R.

Mingelmaren

OP den laatsten dag in Zaaimaand, zijnde Alderheiligen avond, is te Rousselaere toegekomen eene '*Briefkaart*,' dragende het Neêrlandsch Wapenteeken; en, met maleische en gewone boekstaven gedrukt, het volgende: '*Kartoe pos. Alamat*.'

Dat is: Postkaarte. Opschrift.

Verder was die *Kartoe pos* nog bestempeld met '*Ned.-Indle 5 cent*;' met '*Malang, 24/9/1895*;' met '*Weltevreden, 28/9/1895*;' en, in 't Fransch nu, met: '*Roulers, 31 Octo 8-M 1895*.'

Het '*Alamat*' (het opschrift) was als volgt:

'Den Heere Julius de Meester, Uitgever te Rousselaere (Roulers) in West-Vlaanderen, België. Afzender: J.F. Dijkstra, Dir. "*Insulinde*", Malang Java N.O.J.'

Op de andere zijde stond er:

> 'Malang, 22/9 '95 Ned. Oost-Indie.
> M'n eere,
> Als beminnaar van de Vlaamsche sprake, had ik geerne toegezonden, gedurende één jaar, het blad van den gevoelvollen Dr Guido Gezelle, n. 1. het blad "Loquela". De kosten gelieve UEd. mij op te geven, benevens een catalogus uwer Vlaamsche werken.
> Met betuiging mijner hoogachting:
> UEd. dienstveerdige dr.
> J.F. Dijkstra.'

Van 22/9 tot 31/11, is dus 39 dagen, dat die *kartoe pos* op weg was!

WIE weet er ons het volgende knieliedtje, dat te Ruysselede opgeteekend wierd, te verbeteren en te volledigen? Zegge verbeteren en volledigen, niet uit eigen vindinge, maar uit den zoeten mond des volks:

> Jute kow te peerdeke,
> van Aersle om e steerdeke;
> hebben wij geen goe bestaan,
> me ryen dermeê na thuizewaard;
> van thuizewaard om Nevele;
> wa' ga' me da' peerdeke geven?
> me gaan da' peerdeke doen beslaan,
> en me gaander meê na' Thorhout gaan;
> van Thorhout na' Winendaele,
> van Winendaele na' Couckelaere,
> van.....ies,
> scheert het schaap, en geeft ons 't vlies.

[Nummer 22]

Diëlkystinda

BOVEN dezen kleinen opstel staat er een grieksch woord en 't geeft ons een gebruik uit den ouden griekschen tijd te kennen, dat nu nog in zwang is.

Wat is er van de grieksche munten, van de grieksche kleederdracht, van het grieksch huiselijk leven, van de grieksche instellingen, van de grieksche geplogentheden in zwang gebleven?

De grieksche beschaving verdween, en 't is eene moeilijke wetenschap uit oude lezen, oude puinen en onderaardsche vondels het leven en de doeninge der oude Grieken voor onze oogen terug te tooveren.

Welnu ons grieksch woord beschrijft een grieksch gebruik, dat stand hield, terwijl al het overige in stof en asschen verging.

Dat grieksch woord kunnen wij ook verdietschen; maar 't is noodig daartoe eenen ouden woordenboek open

te slaan; in de nieuwe en vinden wij het woord niet aangestipt.

Hadrianus Junius schreef zijn woordenboek van zes talen, zijnen *Nomenclator omnium rerum propria nomina variis linguis explicata indicans*, in de zestiende eeuw, toen het Vlaamsch algemeen in Europa bekend was en hier ook allerhande vreemde talen gesproken wierden.

Hadrianus Junius heeft zijn merkweerkigen woordenboek niet ABC wijze geschikt: ieder woord staat bij het vak, waar het te pas komt.

Daar vinden wij:

> *Diëlkystinda, poorthouden*.

Die dietsche uitdrukking en vinden wij ook in onze woordenboeken niet.

Wij zeggen nochtans dat het grieksch gebruik bij ons nog in zwang is: daarom zouden wij ook den dietschen name in onze woordenboeken moeten aantreffen.

In de woordenboeken onzer gewestspraken hebben wij ook vruchteloos de verdietsching opgezocht.

Wij zullen zanten op den akker der levende tale, en daarom geven wij de vertaling van het Grieksch woord, zooals wij ze gehoord hebben.

Wij vertalen *diëlkystinda* door *Poortje giere-gore-garre*.

Menigeen onzer lezers uit de Mandelstreken zal hier misschien glimlachen, bij zalig herdenken, en zeggen in zijn eigen: Dat is van 't verste van mijn onthouden.

Anderen zullen aardig opkijken, omdat een edel en plechtig grieksch woord door een deel wisselklanken overgezet wordt, van zulk een minderachtig voorkomen.

Beste lezers, dat grieksch woord, is de naam van een kinderspel.

Bij Hadrianus Junius staat het beschreven als volgt:

> *Diëlkystinda, quo duplices puerorum turmae, porrectis hinc inde manibus, alteros ad se pertrahere conantur, dum pars altera superior existat*.

Twee benden kinderen steken hunne armen uit, en trekken malkander, tot dat de eene of de andere bende de sterkste blijkt.

Die beschrijving is te kort en te bondig: aangezien het spel uit de grieksche oudheid en misschien van veel verder dagteekent, zal 't hier wel 't beschrijven weerd zijn.

***

Twee knapen staan, strekken hunne arms uit en reiken ze malkander toe.

Ze staan poortje.

Al de andere kinders maken eene reke, die door het poortje moet loopen, waar iederen keer de laatste gevangen wordt en tusschen twee dingen, twee woorden moet kiezen, die hem stillekens toegefluisterd worden.

Naar hij raadt, moet hij langs den eenen of den anderen kant staan.

Langs den eenen kant staan de *hemelkinders* en langs den anderen kant de *hellekinders*. Dat zijn nog twee namen die in De Bo niet en staan.

Als er geene spelers meer over en schieten staander twee benden en iedere bende maakt eene hage.

De eerste der twee hagen staan aan elke zijde een er schreve en de andere die volgen hebben hunne speelmaten bij het lijf vast.

De eerste grijpen malkander bij de handen en de twee reken, de beide hagen trekken, uit al hunne macht, om hunne tegenstrevers over de schreve te krijgen.

Het spel en is nog niet ten einde.

Gansch de bende die verloren is, moet nu door de baffen.

***

Nu dat de groote menschen zoo kinderachtig met *sport* bekommerd zijn en allerlei nieuwerwetsche spelen en onverstaanbare zegwijzen uitgevonden hebben, en spelen de kinders bijkans niet meer.

De kinderspelen verdwijnen met hunne overoude geplogentheden en hunne bonte woord- en klankverwen.

't Wordt hoog tijd al dien honing op te doen.

J. DE BIE

Gedenkenis der eerste Heilige Mis

opgedragen door Joseph (*Désiré*) *Scheiris, in de abdijkerk van Grimberghen, den* 27 *September* 1892.

GIJ hebt me uw hand op 't hoofd geleid,
o Heer, en 't hoopvol woord gezeid,
dat rust in 't herte mijn:
‘o, zalig die zijn vaderwoon
‘om mijnentwil verliet! - Zijn loon
‘zal honderdvoudig zijn.’

Al wat ik liet, ik vind het weêr,
nu dat mijn hand U houdt, o Heer,
voor Wien ik nederkniel!
Heb dank! mijn God, mijn loon, mijn goed,
bij 't stroomen van mijn tranenvloed,
bij 't juichen van mijn ziel!

Gij zult mij leidend vorengaan,
en steunen langs de levensbaan,
en wandlen aan mijn zij.
Wanneer mijn ziel van 't strijden zucht
en vrede en vreugd mijn hert ontvlucht,
dan troost en sterkt Gij mij.

't Zij ik der zonden banden breek,
of in de Mis de woorden spreek
waarvoor de hemel beeft:
Gij zijt het die, met mij vereend,
mijn stemme kracht en klem verleent
en in mij werkt en leeft.

o Jesu! richt mijn levensreis,
in bede en boete, in liefde en peis,
ter glorie die ons wacht.
En ruste ik dan, mijn Liefdevorst,
gelijk Johannes aan uw borst,
als alles is volbracht!

Geloofd zij Jesus-Christus. Amen.

Van Sneeuwwitje

't **W**AS nen keer 'en koninginne, en zij zat voor heur venster te naaien.

't Was in den pit van den winter, en de sneeuwbrokskens speelden met malkander en vielen al draaien en krinkelen op den grond. Binst dat de koninginne bezig was met naaien, stekte zij in haren duim en 't vielen drie druppeltjes bloed op den grond. De koninginne bekeek dat bloed, en dachte bij haar zelven: ach! hadde ik een kindje met kaakskens zoo rood als bloed en een lijf zoo wit als sneeuw[1].

't En leed niet lange of zij had een kindtje zoo wit als sneeuw, met kaakskens zoo rood als bloed, en daarom wierd het van iedereen Sneeuwwitje genaamd. Korten tijd daarna stierf de koninginne en de koning hertrouwde met eene koninginne die zeer boos was, en buitenmate hooveerdig. Zij was eigentlijk eene geheele schoone vrouw, maar, die niet verdragen en wilde dat iemand aan haar koste; en, als zij hoorde spreken van iemand die misschien zoo schoone was als zij, stond zij om te bersten van spijt. Die koninginne had eenen spegel die de waarheid zei, en als zij voor dien spegel stond en vroeg:

> Spegeltje, spegeltje van den wand,
> wie is er de schoonste van ons land?

Dan antwoordde de spegel:

> O koninginne, gij zijt de schoonste van 't land.

Intusschentijd wierd Sneeuwwitje grooter en grooter, en 't was zoo schoone dat de menschen op hunnen weg bleven staan om het te bekijken. Het gebeurde eens dat de koninginne wederom voor haren spegel stond en zei:

> Spegeltje, spegeltje van den wand,
> wie is er de schoonste van ons land?

(1) Tot hier het begin dat in verschillige vertellingen over Sneeuwwitje onvolledig is, oftewel verward met andere vertellingen, zooals deze van het wit vogeltje, dat reeds in Biekorf verschenen is.

Maar de spegel antwoordde:

> Gij en zijt de schoonste niet meer van 't land:
> 't is Sneeuwwitje, dat nu de kroone spant.

Als de koninginne dat hoorde, wierd zij zoo kwaad, dat zij te wege was den spegel in stukken te werpen. Van dan af en kon zij Sneeuwwitje voor haar oogen niet meer zien; en zij besloot het van kante te helpen. Op zekeren dag riep zij een van hare jagers en zei tot hem: ‘Ga met Sneeuwwitje tot in 't diepste van den bosch en vermoordt het, en tot bewijs dat het dood is, zult gij mij zijo herte wederbrengen.’ De jager vertrok dan, doch hij en kon het over zijn herte niet krijgen zulk een schoon en onschuldig kind ter dood te brengen. Onderwege zeide Sneeuwwitje tegen hom: ‘Ach! beste jager, laat mij los, en vermoordt mij niet: de koninginne is veel boozer als zij wijs is; laat mij gaan en zij en zal het nooit weten, ik zal vluchten verre van hier, en nooit meer wederkomen.’ De jager had medelijden met Sneeuwwitje en hij liet het gaan. Op dien eigensten stond kwam er een hert voorbijgeschoten; de jager liep hem na, schoot hem dood, haalde zijn hert uit, en droeg het mede. De koninginne en dacht niet beter of dat het Sneeuwwitjes herte was, zij at het op, en zij en sprak nooit geen woord meer van Sneeuwwitje.

Middens de wijle en ging Sneeuwwitje maar altijd gaan, tot dat het avond wierd, en het eindelinge aan een kleen huizeken kwam. Daar ging het binnen om wat te rusten, en wat eten te vragen. Alles was er kleen en bekrompen, maar zoo zuiver en zoo net, dat het niet geloovelijk en is. Sneeuwwitje keek overal rond vol bewonderinge. Voor hem stond een bevallig tafelken met zeven kleene schotelkens, en nevens ieder schotelken, een kleen bekerken, een kleen lepelken, een kleen mesken en een kleen vorksken. Zeven kleene bankskens waren romdom de tafel geschikt, en langs den kant stonden zeven kleene beddekens schoone gemaakt. Sneeuwwitje had grooten honger, en de schotelkens waren voorzien met allerhande spijzen. Maar 't en hadde niet geren één schotelken geheel uitg'eten; het dacht immers, die er moet komen uit eten

zoude alleen alles missen. Het nam dan uit ieder schotelken een brokaten, en uit ieder bekerken een sloksken, en omdat het zeer moede was, ging het te wege in een beddeken gaan liggen. Maar 't eene was te kort, 't andere te smal, en 't was altijd entwat, tot dat eindelijk het zevenste hem goed ging. Sneeuwwitje sliep allichte. 't Was al donker avond als er zeven kleene mannekens binnen kwamen, 't waren kaboutermannekens, de zeven bergmannen genaamd.

Van met dat die zeven binnenkwamen riepen zij: ‘'t Heeft hier iemand geweest: de vloer is vuil’. ‘'t Heeft iemand uit mijn schotelken g'eten,’ sprak 't eerste manneken. ‘Uit 't mijne ook,’ sprak 't tweede. ‘Ze hebben mijn brood gestolen’ sprak het derde. ‘En mijn vleesch,’ zei 't vierde. ‘Mijn bekerken is half uit,’ stamerde het vijfde. ‘'t Mijne is ook geminderd,’ antwoordde het zesde. ‘Ze hebben mij van alles wat ontnomen,’ zei het zevenste. ‘Kijk,’ zei 't eerste wederom, ‘onze bedden zijn al buiten hunnen schik!’ En iedereen naar zijn beddeken. ‘Al hier!’ riep het zevenste, ziet eens. ‘En het toogde hun Sneeuwwitje dat sliep gelijk eene rooze. Zij waren vol bewonderinge voor dit schoon kindtje en lieten het slapen. s' Morgens, als Sneeuwwitje ontwaakte, en was het niet weinig verwonderd van rond hem de zeven bergmannen te zien; maar 't en dorste niet spreken van benauwdheid. Doch de bergmannen spraken het eerst aan, en vroegen en taalden tot dat Sneeuwwitje hun alles vertelde. ‘Blijft gij maar hier,’ zeiden zij tot hem, ‘wij'n zullen u geen kwaad doen; gij en moet maar voor het eten zorgen, en het huizeken begaan; wij zullen u beschermen tegen debooze koninginne.’ Sneeuwwitje was zeer tevreden, en het was de bergmannen zeer dankbaar, en het beging geheel hun huis, 's Nuchtens gingen de bergmannen in den bosch, achter wild, en 's avonds keerden zij weder, om te eten. Het verging alzoo eenige tijd.

Intusschen was de booze koninginne in 't gedacht dat Sneeuwwitje al lange dood was; en op zekeren keer ging zij wederom voor haren spegel staan en vroeg:

Spegeltje, spegeltje van den wand,
wie is er de schoonste van ons land?

En de spegel antwoordde:

Gij en zijt de schoonste niet meer van 't land;
't is Sneeuwwitje, dat nu de kroone spant,
't is Sneeuwwitje over de bergen,
bij de zeven dwergen.

Als de koninginne dat hoorde, viel zij bijna kwalijk van gramschap, en Sneeuwwitje moest, kost wat kost, om het leven. De jager heeft mij bedrogen, zeide zij, ik zal eens zelve gaan om Sneeuwwitje te zoeken en te vermoorden. Zoo zij verkleedde haar in eene koopvrouw, trok den bosch in en ging kloppen aan de deure van de bergmannen. Sneeuwwitje vroeg wie het was, en zij antwoordde met eene zoete stem: ‘Doet maar open, lief kind: het is eene koopvrouwe, met allerschoonste kleederen.’

Sneeuwwitje was nieuwsgierig, en 't deed open.

De koopvrouw toogde hem eenen schoonen halsdoek, die hem wel aanstond; maar, middens dat het bezig was met kijken, sloeg de koopvrouw al met eens den doek rond zijnen hals, en trok hem zon hevig toe dat Sneeuwwitje zonder asem op den grond viel. De koninginne dachte dat het dood was en ze vluchtte weg. Als de bergmannen thuis kwamen, vonden zij het kind bewusteloos op den grond liggen[(1)].

‘Het is dood!’ zeiden zij, en zij weenden bitterlijk. Doch een van hen zag den doek die rond zijnen hals gesnoerd was, ontknoopte hem, en rechtte het kind op. Nauwelijks was de doek af, of Sneewwitje begon te herleven. Het vertelde hun hoe de koopvrouwe hem bedrogen had, en zij zeiden: ‘Die booze koopvrouwe en is niemand anders dan de koninginne; weest dan voorzichtiger in het toekomende.’

(1) Het eerste voorval van den doek en heb ik maar in eene vertelling over Sneeuwwitje aangetroffen; de gebr. Grimm en maken er ook geen gewag van.

De koninginne, als zij thuis gekomen was, haastte heur om den spegel te ondervragen, maar hij antwoordde wederom:

> Gij en zijt de schoonste niet meer van 't land:
> 't is Sneeuwwitje, dat nu de kroone spant,
> 't is Sneeuwwitje over de bergen,
> bij de zeven dwergen.

De koninginne was woedende; zonder te verletten, verkleedde zij haar in eene rondleurster, met kammen, oorringen en spellen. Zij klopte wederom aan 't huizeken, en Sneeuwwitje en kon niet laten van open te doen. ‘Mijn lieve kleene,’ sprak de rondleurster, ‘hebt gij geene gadinge naar eenen schoonen kam?’ Sneeuwwitje bekeek gedurig den kam; maar de koninginne nam hem uit zijne handen en zij zeide: ‘Kijkt hoe gij hem moet insteken!’ En zij stak de scherpe tanden met zoo veel geweld in zijn hoofd, dat het op den grond nederviel en geen teeken van leven meer en gaf. De bergmannen kwamen wederom thuis en zagen Sneeuwwitje nog eens daar liggen. Zij bezagen het kind al alle kanten, maar ze 'n vonden noch wonden noch moordgetuig. ‘Hier is het,’ zeide al met eens een bergman, en hij haalde den kam uit En, op den zelfsten oogenblik was Sneeuwwitje weder in 't leven. Als het verteld had wat er was voorgevallen: ‘Nog eens de koninginne,’ riepen de bergmannen: ‘en doet nu voor niemand meer open, en ne koopt niets meer.’ Wederom thuis, stond de koninginne op nieuw voor den spegel, doch hij gaf de zelfste antwoorde.

De koninginne en bezat haar zelven niet meer van gramschap, en, met de eerste gelegentheid keerde zij weder naar het huizeken, nu in eene boerinne verkleed. ‘Wilt gij eenen appel hebben?’ riep zij Sneeuwwitje toe. ‘Ik en mag niet open doen,’ antwoordde het kind, ‘en ik en mag niets meer koopen.’ - ‘Ik geve hem u voor nieten,’ sprak de boerinne, ‘zie, wij zullen hem te samen opeten, elk eenen helft.’ Zij sneed den appel in tween, gaf den rooden kant aan het kind, en behield den witten voor

haar. Sneeuwwitje at den vergiftigden kant op, en 't viel op den grond neder.

De koninginne dacht nu zeker te zijn van haar stuk, en keerde verblijd naar heur paleis terug. Haar eerste werk was voor haren spegel te gaan staan en te vragen:

> Spegeltje, spegeltje van den wand,
> wie is er de schoonste van ons land?

En de spegel antwoordde:

> O koninginne, gij zijt de schoonste van 't land.

Nu was zij gerust en tevreden in hare hooveerdigheid. Als de bergmannen wederkeerden vonden zij Sneeuwwitje zonder leven op den vloer liggen. Zij zochten en herzochten, doch en zagen er niets aan; zij mieken zijne kleederen los, besproeiden zijn aangezichte met water, doch 't kon al niet baten: Sneeuwwitje bleef dood. De bergmannen waren over van verdriet, en zij en wilden Sneeuwwitje niet begraven. Zij deden het kostelijke kleederen aan, met goud en edelgesteenten versierd, en ze zetten het in eene glazene kasse, om het te kunnen bezien, als zij wilden, zij zetten de kas op eene hoogte in den bosch en zij hielden overhands de wacht erbij.

't Geviel nu, dat een koningszoon, die op jacht was, derwaards kwam, en Sneeuwwitje daar zag staan onder die glazene kasse. Terwijl hij de schoonheid van het kind bewonderde en den rijkdom van zijne kleederen, vroeg hij aan den bergman die het bewaakte, wie het kind mochte zijn. Als hij vernam dat het eene koningsdochter was, bad en smeekte hij zoo schoone en zoo lange, tot dat de bergmannen hem Sneeuwwitje gaven om 't naar zijn paleis mede te voeren.

Onder wege, door het schokken en het stuiken, ontviel er iets uit den mond van Sneeuwwitje, en men hoorde het tegen het glas rollen: het was een stuk appel, dat uit zijne kele kwam. Sneeuwwitje was weder levende. De koningszoon was uitermaten verblijd, hij nam Sneeuwwitje voor koninginne en hij deed een groote bruiloft bereiden.

Intusschen vernam de booze koninginne uit haren spegel, dat Sneeuwwitje weder levende geworden was, want als zij hem vroeg:

> Spegeltje, spegeltje van den wand,
> wie is er de schoonste van ons land?

antwoordde de spegel, voor den laatsten keer:

> Gij en zijt de schoonste niet meer van 't land:
> 't is Sneeuwwitje, dat nu de kroone spant,
> Sneeuwwitje bij den koningszoon,
> dat zelve nu draagt een koningskroon.

De koninginne en sprak geen woord, maar zij vertrok haastiglijk naar het koninglijk hof, waar de bruiloft wierd gevierd; zij zag Sneeuwwitje in zijne kamer, en zij vloog er naartoe om het te verworgen. Maar de zeven bergmannen, die de koninginne in de ooge hadden, ze grepen ze vast, en ze sloegen ze dood[(1)].

J.V.

Uit het Oude

Op het beeld van den stervenden Jesus.
Ghebedt.

> **O**M die grootste bitterheden
> Die Ghy, Jesu, hebt geleden;
> Maer om dese aldermeest,
> Als verscheyden uwen Geest
> Laet my, bid ick, uw Ghenaede
> Comen allessins te stade;
> Maer dan aldermeest van al,
> Als myn Siel verscheyden sal.
> Amen.

F. HUBERTI

(1) Deze vertelling is opgemaakt en volledigd uit vier, vijf verschillige en onvolledige vertellingen over de zelfste stoffe.

Op het beeld der H. Margarita.
Ghebedt.

O Margarita, suyver Maeght,
Die recht den naem van perel draegt,
En voor geen duyvels list vervaert,
U suyver peirel reyn bewaert
Die ghy in uwe suyverheyt
Godt uwen Heer had toegeseyt,
Die hy met arbeyt heeft gesoght,
En met seer grooten prys gecoght,
Den prys die ghy hier voor verwerft
Is, dat ghy martelaresse sterft!
Bidt dat myn ziel magh suyver syn,
Als ick voor 't oordeel Godts verschyn.
Amen.

M. BUNEL

Op Maria onder 't kruis.
Ghebedt.

O Maria, k' vraeg van u
Door de droefheyt van u hert
Ick sondaer, die als-nu
Ghedachtigh ben uw smert
Als 't op een scheyden komt
O peyst doch wat op my,
Op dat myn arme ziel
Door u behouden sy.
Amen.

F. HUBERTI

Op een zinnebeeld van het Lijden Onzes Heeren.

Onsen Herder voeijdt sijn schaepen,
eer hij gaet op 't Cruijs ontslaepen,
met sijn eijgen vleesch en bloedt;
geessels, dorens, Cruijs en slaegen
heeft hij al om ons verdraegen:
Siet wat dat de liefde doet!
ach! o liefde! sonder eijnde,
dat noijt mensch, noch engel meijnde

soo heeft Godt den mensch bemindt,
om te geven hem het leven,
heeft hij sijnen soon gegeven,
liefde die geen eijnde vindt,

L. FRUIJTIERS

Op een beeld van den H. Vader Franciscus.
Ghebedt.

Al wat, Francisce, ghij oijt dacht,
Het sij bij daeghe, t' sij bij nacht,
Gij wenschte altijt meer en meer
Te sijn verslonden in den heer.
Gij treedt de aerde met den voet,
Veracht den rijckdom, geit en goet,
Om soo aan uwen Godt heel recht
Te wesen hier seer vast gehecht.
Maeckt dat mijn ziel uijt alle cracht
Hier altijt Jesum, als gij, acht.
Amen.

M. BUNEL

Op een beeld der H. Barbara.
Ghebedt.

O Barbara, die van geen vaêr,
Gevoedt syt, maer van een barbar,
Die u met eygen and van 't hooft
Heeft voor het waer geloof berooft,
Bidt Godt voor ons, dat hy in 't eynt
Ons levens ons syn hulpe sent,
En van een haste doodt bewaert
En dat wy syn van=deeg beryt,
Eer onse ziel van 't lichaem scheyt,
Op dat wy eeuwig in Godts hof
Met d'engels singen synen lof.

(De naam is afgesneden. De plaat schijnt van A. Heyndrix te zijn, gezien de onregelmatigheid der letters en der spelling.)

Op een beeld van O.L.V. Hemelvaart.
Ghebedt.

O Maeght! der Engelen Coningin,
Die ick naest Godt het meest bemin
Ghy syt die door de Enghlenschaer,
Met lichaem en met ziel te gaer,
Syt opgevoert in 't hemels slot,
Tot voor den stoel en troon van Godt,
Verheven boven 't Engheldom,
Die hun verwonderen, en stom
Staen, en te samen oock syn bly
Om uwe hooghe heerschappy.
Nu ghy by Godt soo veel vermeught
Verwerft my dat ick groey in deught
Amen.

M. BUNEL

Op een beeld van O.L.V. Boodschap.
Ghebedt.

Maria, als u Gabriel
De bodschap brenght door Godts bevel,
Dat ghy Godts Soon ontvanghen sult
En baeren, die ons sondens schuldt
Betalen sal, en t'eeuwigh goedt
Ons geven, ghy spreekt met oodtmoet:
De dienst-maeght van den heer aensiet
En dat my naer u woordt geschiet!
O Moeder Godts, en t'samen maeght,
Wiens ootmoet Godt soo heeft behaght,
Maeckt, dat ick dese deught oock ken
En met u oock ootmoedigh ben.
Amen.

CORN. DE BOUDT

Op de vlucht naar Egypte.
Ghebedt.

Hoe bitter sweert, hoe droeve smert,
In 't binnenst van dees Moeders hert,
Met haer cleyn kint soo onverwacht,
Te moeten vlughten in den nacht,

En naer een vergelegen landt
Om te ontgaen Herodes handt,
Sy steunt op Josephs soet beleyt
Maer meest op Godts voorsichtigheyt,
O ziel syt ghy in anghst en druck,
Betrouwt op Godt, t' is u geluck,
En door syns moeders smert en pyn
Sult wel getroost in droefheyt syn.
Amen.

F. HUBERTI

Al deze santjes zijn letterlijk en zeer nauwkeurig afgeschreven, opdat de kenners, uit de spelling en de schrijfwijze, zouden kunnen opmaken rond welken tijd zij gemaakt zijn. De namen ook der plaatsnijders geven eenig licht.

Mochten de geleerde naspeurders van *Biekorf* daar iets meer over weten, ze wezen zoo goed het hunne lezers mede te deelen.

Ik weet nog vele santjes van den zelfden aard af te schrijven, doch ik houd mij voor alsnu aan de verzameling van vrouw S. Weyn, om in de volgende aflevering met hare andere schatten voort te gaan.

A.J.M. JANSSENS

Mingelmaren

Van een fransch Spook

MEN vertelt dat een der gesneuvelde fransche ridders die, in 1302, op Groeningheveld begraven wierden, geene ruste noch slaap en vond in dien vlaamschen grond, en dat zijn geest gedurig in Kortrijk rondzwiert. Die geest, als om hem over de fransche nederlage te wreken, had zijn vermaak in vrouwen en kinders schrik aan te jagen, en daarom sleepte hij achter hem eene zware keten die een gedruisch miek van de andere wereld. Hij brak in de huizen, liep de trappen op en stormde met zijne rammelende keten rond de kamers, dat de menschen beefden van benauwdheid. Vond hij ievers spijze of drank, dan keerde zijne oude sloksdrift weder en hij at en dronk alles op en uit. Hij woonde in Klackaerts hol, een hol, bij de steenen brugge, over de beke, 't ronduitje genaamd, geheel dichte bij de stadswallen.

Als 't winter was en gevrozen, daar lag op 't ijs, niet verre van zijn hol, een splinternagelnieuwe speel- of kaatsebal. Het volk van Kortrijk kende dat spokeding en zij zwichtten hen wel dien bal op te rapen. Maar als er jongens van den buiten daar kwamen geslijderd of geschaverdijnd, die Kortrijksche deugnietjes van jongens riepen: ‘Kijkt, daar ligt een schoone katsebal.’ En zij gebaarden er naar toe te schieten om hem op te rapen. Die boerenjongens schoten vooren en zij grepen hem vaste te wege; maar al met eens daar kwam een ander bal uit dat hol, met zulk geweld tegen de beenen van den lichtgeloovigaard gevlogen, dat hij achterover tuimelde, eene sterre in 't ijs, en daarbij kreeg hij zoo eene afgrijzelijke kaaksmete, dat hij achter geen tweede meer en vroeg en zoo gauw mogelijk de plate poetste.

Die geest heeft alzoo het volk van Kortrijk geplaagd tot in de voorige eeuwe, toen een deel van Vlanderen aan de fransche kroone wierd afgestaan. Sedert dien scheen die fransche geest voldaan en hij en spookte niet meer, men hoorde het gerammel van die ketens niet meer, noch 's winters en lag daar in de Sint-Jans-veste geen kaatsebal meer op het ijs. Daar is wat ik over dien franschen geest gevonden hebbe; wie er meer van weet, die brieve het mij over, het zal met dankbaarheid aanveerd zijn.

J. LEROY

Nosce teipsum

U zelven kent:
'n zijt ge u niet
bekend, hoe durft
gij leven?
met hand of voet,
met tonge of taal,
ontvangen iets,
of geven?

Ge 'n weet noch hoe,
noch waar gij zijt,
noch wie: ge moet
het gissen;
en, wat gij doet
of niet en doet,
uw daaglijksch brood
is missen.

Kortrijk, 21/10/'95.

Guido Gezelle

[Nummer 23]

Tot nut van elkendeen

AL 't voorgaande, dat kan men nog, al en hadde men ook maar boerenverstand, met dat boerenverstand te begrijpen komen; maar het geld verricht ook dingen die alle verstand en alle begrijp, van boeren en andere brave lieden, te boven gaan.

Immers het geld geslacht de slijpsteenen en de bollaards, of de kopwulgen.

Zoo de slijpsteen snêe geeft, hij die zelve geene en heeft, en zoo de kopwulge herte geeft, die holde en herteloos is zelve, zoo geeft het geld verstand, en 't en heeft geen.

Ja, daar moet, na mijnen zin, de kwade vijaud mêe gemoeid zijn, of ik en versta 't niet.

Horkt:

Ik kome in de kamer van eene herberge, en daar zit er mij een, dien ik van knie'n noch van ellebogen niet en kenne.

Ik ga hem deun en dichte genoeg voorbij, ik en geve hem sprake noch aanzichte: 'k en kenne den man niet.

De deelman, of de *Notaris* van 't geweste, die daar ook is, bij geval, stuikt tegen mijnen arme, en, terwijl hij, over mijn' schou'ere, den man beziet daar sprake van is, zoo vezelt hij mij al zoetjes in mijn oore:

‘Die kerel daar,’ zegt hij, ‘alzoo gij hem ziet, hij bezit tien tonnen gouds. Zou men dat zeggen van zulk een?’

Op dat woord kijke, en ja *gape* ik naar dien man, daar ik vroeger voor geen boone om en gaf, met de grootste aandachtigheid van de wereld. Mijne oogen nemen de mate van zijne menschelijke, lijvelijke tegenwoordigheid, rechte alsof 't een olifant ware, ievers in eenen dierentuin; en met mijn aanzichte sta en doe ik alsof ik zeggen wilde: ‘Ei! gij daar, hoe is 't toch Gods mogelijk? En zijt gegij die man, die tienmaal honderd duizend goudene guldenen rijke zijt?’

Wel, is dat nu niet verbazend aardig, en drollig daarbij?

Wat heeft het geld, in Gods namen, in zoo 'n kleene wijle tijds, aan dien man kunnen veranderen?

Is zijn' neuze blauw geworden, of zijn haar groene?

Nu, dat en wete ik immers niet, maar 't gene ik wete en 't gene ik zeggen wille, 't is dat het geld, laat het zelve nu maar zoo dwaas zijn als den dommen steen uit de eerde, en 'n laat het nu ne keer hoegenaamd geen verstand hebben, dat het geld dien man daar verstand gegeven heeft.

Gij weet het immers zoo wel, misschien veel beter als ik, dat de gesprokene woorden van dien rijken scheuvel daar, en de gesprokene woorden van den eersten den gereedsten schamelen arbeidsman, in zake van wijsheid en verstand, zoo vele of nog meer van malkaar verschillende zijn als 't licht van die schoone nieuwe barnbollen aan de spoorhalle, vergeleken tegen 't licht van een oordtjekeerske, dat half dood is en in de pijpe brandt.

Een vernuftige *poep*, zoo gij wilt een magergeleerde Duitschman, heeft het pas of het slag opgemaakt en uitgegeven, van 't verstand dat de roste kopkens meêbrengen, daar ze thuisvallen of nest dragen; en aldus heeft hij dat uitgerekend:

Drie duizend goudguldenen, een gematigd goe', menscheverstand.

Twintig duizend goudguldenen, 't verstand van een die niet vervrozen en is.

Veertig duizend goudguldenen, 't verstand van een daar men van zou zeggen: ‘Hij heeft hersens in den kop.’

Tachentig duizend goudguldenen, een fijn verstand, daaromtrent zoo fijn als voshaar.

Tweemaal honderduizend guldenen, verstand - gelijk nen Engel!

En nu!

Daar 't geweten en bewezen is dat geld hebben en verstand hebben een en 't zelfste zijn, zult ge nu niet moeten lijden en bekennen dat de menschen eigentlijk nog zeer fraai zijn, de menschen, zegge ik, die hunnen evenkersten eeren en aanzien na de hoeveelheid en na de hoegrootheid van zijn geld... 'k wil zeggen van zijn verstand?

Ik heb ik een gekend - zijn name is mij ontvlogen - die 't in zulke zaken zoo verre gebracht hadde, dat hij wist te geraden, op eenen gulden of tiene na, aan 't goendagzeggen van zulk of zulk eenen, hoeveel verstand ze altemaal hadden, die hij langs de bane tegenkwam en groette.

Een gewoon kleenhandelaar, of zulk slag, van die niets bachten den lijs zitten en hebben, kreeg, benevens zijn' schoone oogen, een half lief knikkentje met zijn hoofd.

Voor vijfduizendgoudguldenhebbers begonnen zijne voorenste vingers allengskens naar de vooie van zijnen hoed te reeken.

Voor twintig duizend goudenen, ging het hoedtje van zijnen hoofde heel weinig op waards, men ha' gezeid, om geen vallinge te krijgen.

Voor vichtig duizend, kwam het wel tot schouderwaards neder.

Voor honderd duizend goudguldenen, viel 't groetpeil tot beneên den mond toe.

Maar voor vijf tonnekens, ta! zoo kwam de hoed, eerbiediglijk, benevens eenen rugge die schielijk zoo krom wierd als eenen hoepel, tot beneden de rechter fraksleppen van den goendagzegger afgedaald.

(*'t Vervolgt.*)

Brugge-Zeehaven

DE verhandeling van den heer Gilliodts-van Severen bestaat uit drie deelen, waarvan wij een beknopt verslag zullen geven. Eerst zullen wij spreken over het *Zwin*, daarna over het *Nieu ghedelf* en eindelijk over de *Zuutleye*. De werken aan het *Zwin* wierden besproken, uitgevoerd of verbeterd, van 1470 tot 1550, tusschen Sluis, Breskens en Biervliet. Onder den naam van *Nieu ghedelf* verstaat men de verbeteringen aan de vaarten van Brugge naar Damme en Sluis, en aan de Lieve, die Damme met Gent in verband stelde (1550 tot 1580). Aan de *Zuutleye*, te weten van Brugge naar Sint Jooris-ten-Distel, en verder tot aan Deynze, vrocht men van 1580 tot 1600. Drie prachtige kaarten, ware kunstwerken, door Heer Eugeen De Haene in steendruk volgens oude kaarten nagemaakt, brengen veel bij om den uitleg van den Heer Gilliodts-van Severen duidelijker te maken.

Eerste deel.
Het *Zwin* (1470-1550).

Het eerste Berek in de zake van Brugge-Zeehaven wierd benoemd door hertog Karel-den-Stoute, in 1470, en bestond uit de volgende leden der Staten van Vlanderen: De abten van Ten Duyne en van Ter Doest; Jan en Joost van Halewyn en J^{r}. van der Gracht, Joost van Mol, Sohier van Baenst, Paul van Dixmude en Cornelis van Boneem.

Deze heeren, na een grondig onderzoek van het *Zwin*, getuigden dat de slechte toestand dezer haven te wijten was aan het afdijken van verschillige polders en schorrelanden in de nabijheid der zee gelegen, zoo wel in het eiland Cadsant en elders, tusschen Sluis en de steden Oostburg en Biervliet, alsook tusschen Sluis en Damme. Daaruit is het gekomen dat het zeewater niet genoegzaam meer door het *Zwin* en liep, en niet machtig genoeg meer en was om de verzanding ervan te beletten.

Vier middels wierden beraamd om den toestand te

verbeteren, en men verkoos dezen die als goedkoopst aanzien was. Men besloot dus den ouden zeeweg te heropenen tusschen de haven van Sluis en de zee, met den polder van het *Zwartegat*, die tusschen Wulpen en Cadsant lag en aan de haven van Sluis paalde, wederom open te breken.

Ongelukkiglijk bestond er in de XVde eeuwe, tusschen de groote steden, misschien meer haat en nijd als op den dag van vandage; Gent, alsook de twee andere Leden van het graafschap Vlanderen, te weten Jper en het brugsche Vrije, weigerden hun deel in de kosten van het ontworpen werk te betalen. Dit werk immers scheen hun nutteloos, en, lukte het, al de voordeelen ervan moesten uitsluitelijk tot het welzijn van Brugge strekken(1).

Hertog Karel-de-Stoute, bij brieven van 27 Julij 1470, gaf gelijk aan de Bruggelingen, en besliste dat de onkosten door geheel het graafschap zouden gedregen worden.

Reeds het volgende jaar was het werk uitgevoerd; maar het kwam op eene bittere teleurstelling uit. Aartshertog Maximiliaan bekent het, in zijne brieven van 24 April 1486: - ‘Het zeewater,’ zegt hij, ‘dat door het *Zwartegat* binnen de haven komt, keert al den zelfsten weg naar de zee terug; 't en spoelt bijgevolg het *Zwin* niet, dat meer en meer door het zand belemmerd wordt.’

Om hunnen vollen ondergang tegen te houden, besloten de Bruggelingen het *Zwartegat* wederom te stoppen. Zij vroegen de hulpe der drie andere Leden, en, omdat de nood dwingende was, deden zij het werk uitvoeren zonder antwoord op hunnen voorstel af te wachten. De Aartshertog bekrachtigde deze handelwijze en stond Brugge een *octroi* of vergunning toe, ten einde nieuwe lasten op te leggen en geld voor deze onderneming in te zamelen. Het *Zwartegat* wierd dus op nieuw gestopt, in de jaren 1485-87, en volgens de bijzonderheden die de Heer Gilliodts mededeelt, mag dit werk een reuzenwerk genoemd worden (bl. 47).

(1) Brugge had inderdaad zijn aloude stapelrecht, *le droit d'étaple*.

Alzoo was de eerste middel om het *Zwin* of Brugge-Zeehaven te redden teenemaal mislukt.

Ondertusschen nam de verzanding der haven dagelijks toe. Tusschen 15 september 1499 en 8 februarij 1500, pleiten de Bruggelingen, te Gent, met aanhoudenden ijver, hunne zake voor de Staten van Vlanderen. Van zijnen kant is de Aartshertog er ook mede bekommerd, en hij noemt een Berek, dat beslist eene vaart te doen delven tusschen de Passegeule, door den Sinte Catharine polder, tot aan het *Zwin*, bij Potscruce, ten oosten van Coxide[1]. Aartshertog Maximiliaan stemt daarin toe, bij vergunning van 2 oegst 1500. De nieuwe vaart zal eene breede hebben van 100 roeden, en eene oppervlakte van 462 gemete, wezende meer als 200 hectaren. Het oogwit van dezen voorstel was eenen overvloed van water te krijgen om, bij leeg tij, het zand uit het *Zwin* weg te ruimen. Bij middel der nieuwe vaart zou men het zeewater van ten zuiden Biervliet naar het *Zwin* afleiden; maar, om te beletten dat het, vooraleer zoo ver te geraken, door het *Zwartegat* in de zee zou loopen, is het tevens noodig deze opening door eenen machtigen dijk af te sperren.

Het ontwerp wierd gemaakt door Jan Avezoete. De Staten van Vlanderen stemden eene bijlage van 100,000 kroonen, in 3 jaar te betalen, en den 13 april 1501 teekende de jonge hertog Philips-de-Schoone de vergunning tot het uitvoeren der besloten werken. Geven wij een gedacht van dit *octroi*:

De jonge vorst bekent dat het behouden van het *Zwin* noodig is om den volkomen ondergang van Vlanderen af te weren. Daarna stelt hij vaste dat men aan ieder uiteinde der toekomende vaart eenen grooten dijk zal opmaken, en alsdan het *ghedelf* beginnen om er water in te trekken, ten einde het *Zwin*, door een krachtigen stroom, te zuiveren, te spoelen en te verdiepen. Dit ontwerp van Brugge, zegt het *octroi*, heeft door de drie andere Leden tegengekant geweest: maar de hertog is ter plaatse gegaan;

(1) Niet te verwarren met Coxyde bij Veurne.

hij heeft zelve alles onderzocht, en het zal uitgevoerd worden, *op voorwaarde nochtans, dat de vaart maar en zal mogen geopend worden wanneer de vorst het zal gebieden*.

Om die werken uit te voeren had de stad Brugge reeds den 30 maarte 1501, besloten nieuwe en zware lasten hare inwoners op te leggen. Nu, een *tweede octroi* van hertog Philips, in date van 22 april 1501, stemt daarin toe, en vergunt dat het gemeentebestier acht soorten van belastingen mag doen betalen(1).

Door een *derde octroi* aan Brugge geeft de hertog de noodige macht 1° om nogmaals nieuwe belastingen te eischen; 2° om eene loterie te doen, en 3° om de vergunning der lasten van het voorgaande jaar nog een ander jaar geldig te laten.

Een *vierde octroi* (Junij 1502) stelt onder het opzicht van voorrechten de nieuwe vaart van Oostburg op den zelfsten voet als het *Zwin* (bl. 71).

De vaart was in 1505 voleindigd, en de rekeningen ervan, op 16 september gesloten, laten ons weten dat het geheele werk 4209 pond grooten gekost had. Doch om de vaart te mogen openen was er vereischt dat het *Zwartegat* (ook *Mariaveer* genoemd) gestopt zoude zijn, en het geld ontbrak om voort te doen. Van daar een *vijfde octroi* van Philips-den-Schoone (27 maarte 1506) om dezen keer eene leening toe te staan aan de stad Brugge, die reeds 50,000 pond grooten verteerd had. De leening bracht weinig geld op en de stad wierd algelijk (den 7 april 1506) verplicht nieuwe lasten op te leggen. De hertog gaf ook eene persoonlijke bijlage, en dank aan al die middels, was de versperring van het *Zwartegat* ten einde gerocht.

Maar in die verafgelegene tijden en ging alles zoo gemakkelijk niet! Wij hebben gezeid dat het eerste *octroi* van Philip-de-Schoone aan den vorst het recht behield van de vaart, toen zij zou gedolven zijn, door eene nieuwe vergunning te laten openen. De jonge

(1) Nu dat Brugge-Zeehaven den 23 oegst door Kamers en Senaat gestemd is geworden, zal het oogenblik komen van de beurzen te openen. Zie bij den Heer Gilliodts (bl. 62 vlgg.) hoe de Bruggelingen van de jaren 1500 ook zware belastingen te betalen hadden.

hertog was in 1506 gestorven, en de gewenschte vergunning wierd eindelijk den 23sten maarte 1509 geschonken, door Maximiliaan, den voogd van den toekomenden Keizer Karel den Vijfde.

Groot was de vreugde der Bruggelingen! Maar zij en duurde niet lang: immers den 4 maarte 1510 kwam een hevige storm aan de vaart zoowel als aan de afsluiting van het *Zwartegat* de schrikkelijkste schade veroorzaken. Nieuwe geldopofferingen waren noodzakelijk om het kwaad tegen te houden. De zee trouwens is hier, in het Noorden, zeer omstuimig, en Brugge voorzag dat de onderhoudwerken bijkans jaarlijks zouden moeten hernomen worden.

Deze beweegreden was de oorzaak waarom Brugge aan Maximiliaan een verzoekschrift zond om te bekomen dat de drie andere Leden van Vlaanderen hun deel in de jaarlijksche onkosten zouden moeten geven. De antwoorde van Maximiliaen, uit Mechelen gedagteekend, op den 16 december 1613, wierd toegestierd aan den weledelen J. de Luxemburg, Heer van Fiennes, die toen stadhouder van Vlanderen was. Deze hooge ambtenaar kreeg last een nieuw onderzoek aan te gaan nopens de middels om het *Zwin* te verbeteren en om den toestand na te zien die zou te wege gebracht zijn door de opening der nieuwe en tot nu toe ongebruikte vaart van Oostburg.

Vier voorname heeren: Antonius Mettinée, Jan Sucket, Jacob de Blasere en Jan Ruffault wierden door den landvoogd tot een Berek vereenigd. Eerst hadden zij te beraadslagen over een geschrift waarin het Magistraat van Brugge (18 januarij 1514) de redens en de middels aanwees om het *Zwin* in eenen beteren toestand te brengen.

De Heer van Fiennes ondervroeg eerst de overheden van het brugsche Vrije. Den 21 Januarij antwoordden zij dat zij van zin waren niets zonder de tusschenkomst van Gent en Jper te verrichten. Dus den 24sten verschenen de vertegenwoordigers dier steden voor het Berek. Maar toen men hun gedacht vroeg, verzochten zij de toelating om den staat der zaken aan de wet van Jper en Gent

voor oogen te leggen: zij zouden dan, na beraadslaging, op 3 februarij de antwoorde komen aankondigen.

Vooraleer nieuwe bevelen te gaan ontvangen, kwamen deze van Jper en Gent in onderhandeling met het Magistraat van Brugge, die hun de plans en schikkingen met den noodigen uitleg ter hand stelde, om met rijpen raad over alles te laten oordeelen.

Den 6den februarij 1514 houdt het Berek eene vergadering, voorgezeten door den Heer van Fiennes. Zes afgeveerdigden van Gent, Jper en het Vrije, komen er te voorschijn: zij getuigen dat, alles nagezien, het openen der vaart van Oostburg de oorzaak van vele gevaren en ongelukken zou kunnen wezen; bij gevolg verzoeken zij den Heer van Fiennes de geheele zaak op te schorsen tot dat de Staten van Vlanderen daarover hun gedacht zouden geuit hebben. Deze voorstel wordt door de afgeveerdigden der drie Leden schriftelijk uitgebreid, en hun schrijven bewijst eene hevige tegenkanting tegen Brugge (bl. 97).

Daarop besluit het Berek niet vooruit te gaan zonder het gedacht der Staten te kennen. Ondertusschen worden de afgeveerdigden verzocht eerst hunne bemerkingen over de zake in te dienen, en zij maken inderdaad eenen opstel waar al de opwerpingen tegen de brugsche onderneming samengevat staan (bl. 100-104).

Dit stuk wordt aan de Bruggelingen medegedeeld, en het Magistraat geeft ook een schriftelijk antwoord (bl. 105-109) en wederlegt al de opwerpingen zijner tegenstrevers.

Daarop gaan de leden van het Berek, den 9 februarij, naar Suis, en 's anderendaags beginnen zij hun onderzoek. In twee onderafdeelingen verdeeld, onderhooren zij 39 getuigen, die allen bij name en voorname door den Heer Gilliodts aangeduid zijn, en die vrijmoedig hun gedacht uitspreken (bl. 111-127).

Den 17 en 18sten februarij zijn de leden van het Berek te Oostburg en nemen in oogenschouw den *Zuutdyck*, de *Passeguele, Gaternesse* en eindelijk het *Zwartegat*: hier blijkt het dat het geld tot het afsluiten van deze opening nutteloos verteerd is geworden.

Den 11sten maarte overhandigen de Berekheeren hun verslag aan den Heer van Fiennes. Wij geven er, in het korte, den inhoud van: ‘1. Indien men binnen de drie of vier jaren geene werken en onderneemt om het *Zwin* te verbeteren, zal deze haven voor altijd verzanden en ongebruikelijk zijn. 2. Geene ongelukken en zijn te vreezen uit het openen der vaart van Oostburg, noch in Zeeland, noch in het land der vier Ambachten.’

De stadhouder van Vlanderen, heer van Fiennes, houdt eindelijk eene vergadering, daarbij allen eenstemmig over de volgende bepalingen overeenkomen: 1. Vóór den huidigen toestand van het *Zwin* en de laatste onlusten, was Vlanderen het schoonste, vruchtbaarste en machtigste land der Christenheid; nievers en bestond er meer welzijn en vrijheid, en deze toestand was te danken aan het *Zwin* en aan den koophandel die er gedreven wierd. 2. Heden zijn Damme en Sluis verarmd en vervallen; Brugge ook gaat ten onderen; de vreemde kooplieden hebben alle middels aangewend om den tegenspoed af te keeren, en zij zullen hen welhaast elders gaan vestigen, te meerdere schade van Vlanderen en bijzonderlijk van den Aartshertog, die uit Brugge, Damme en Sluis *het derde deel* zijner hulpgelden plag te trekken. 3. De Vorst heeft er het grootste belang in Brugge de toelating te geven om de vaart te openen en eenen afsluitdijk te Croxhoucke te laten oprichten. Ondertusschen ware het te wenschen dat hij de Staten van Vlanderen zou bijeenroepen om over het gedane onderzoek raad te slaan en alzoo tot een besluit te geraken (11 maarte 1014).

Dit verslag wierd den Hst en te Mechelen overhandigd aan de landvoogdes Margareta van Oostenrijk, die de afgeveerdigen der Staten van Vlanderen te Dendermonde samenriep. De vergadering wierd gehouden op den 3 den April. De vertegenwoordigers van Brugge vroegen toestemming om de vaart van Oostburg te mogen openen en eenen dijk te Croxhoucke te mogen opvoeren.

De afgeveerdigden der drie Leden van Vlanderen antwoorden dat zij uitsluitelijk belast zijn de voorstellen te *aanhooren*; om er over te *beslissen* hebben zij nieuwe

voorschriften noodig; en, de stoffe zoo gewichtig zijnde, vragen zij, elk van zijnen kant, te mogen naar huis gaan om nieuwe bevelen te ontvangen!!

De Heer van Fiennes geeft hun toen den '*Summaire van alden ghebesoignerden angaende de beteringhe van den Zwene ter Sluis*,' waar de zake kort maar wel uiteengedaan staat. De afgeveerdigden lezen en studeeren dit verslag, en verschijnen opnieuw, op den woensdag in de Goe Weke, 5den April, voor den heer van Fiennes, die eindelijk hun eenen uitstel geeft tot den dijsendag na Quasimodo.

Dezen keer heeft de vergadering plaats te Sotteghem, waar J. van Luxemburg, heer van Fiennes, zijn casteel had. En wat zal nu de voorstel, het besluit der Staten wezen?.. Dat er niets en zou beslist worden vóór de meerderjarigheid van den aartshertog Karel!!!

Men kan wel denken dat de Bruggelingen hevig tegen zulken uitstel opkwamen! Hunne geschrevene antwoord (bl. 144-147) wierd door den Heer van Fiennes te Brugge overhandigd aan de vertegenwoordigers der Staten, die gedurig voort uitstel vroegen.

Den 20sten Junij vergaderde Fiennes de zelfste heeren te Gent, en antwoordde hun dat in de zake van Brugge-Zeehaven eene dringende beslissing noodig was. De verantwoordelijkheid der tegenkanting is zeer groot; doch, ingezien de goede meening (!?) der Staten, zal men in Julij een nieuw onderzoek aangaan, nopens de gevaren die voor sommige gewesten uit het openen der vaart van Oostbrugge zouden kunnen voortspruiten. (25 Junij).

Den 26sten Junij vertrekken de afgeveerdigen van Gent, Jper en het Vrije om nieuwe bevelen. Den 17sten Julij keeren zij terug en bieden den zelfsten wederstand als vroeger: dezen keer vragen zij den uitstel tot aan de meerderjarigheid van den jongen Aartshertog en het verzenden der zaak, niet naar de Staten van Vlanderen maar naar de algemeene Staten der Nederlanden!

De Heer van Fiennes eindigt zijne zending als voorzitter van het Berek met een verslag te zenden naar de landvoogdes Margareta van Oostenrijk. Zijn gedacht is

dat het brugsch ontwerp geen gevaar en zal te wege brengen. (Geschreven uit Sotteghem 26 september 1514).

Den 17sten october kwamen de leden van het Berek te Brussel bij de landvoogdes, die ze naar Mechelen zond, daar zij voor den *Grooten Raad* verschenen.

De Groote Raad was ook van gedacht dat de Bruggelingen gelijk hadden en dat hun werk ten voordeele der Vorsten strekken zou. De geldmiddels dienen door geheel het graafschap bezorgd te worden, en de Staten, zoo het trouwe onderdanen betaamt, moeten gehoorzamen.

Eindelijk wordt de zaak van Brugge-Zeehaven voor den Bijzonderen Raad (*Conseil privé*) der landvoogdes gebracht. Den 16sten october beslist hij dat men, na den winter, eenige dijken zal vermaken, en dat alsdan de landvoogdes haar laatste woord zal zeggen.

De tegenstrevers van Brugge hadden alzoo van alle Rechtsmiddels gebruik, en zeggen wij het zonder aarzelen, misbruik gemaakt; ongelukkiglijk en was de zake maar half en half beslist geworden.

De meerderjarigheid van den Aartshertog, detoekomende keizer Karel V, kwam alles eindigen: op den 18sten april 1515 deed hij zijne blijde en plechtige intrede te Brugge en 17 dagen later, op den 4den mei, nadat hij zelve ter plaatse geweest had, vergunde hij de opening der reeds lang gedolven vaart van Oostburg.

En toch sleepte de zake nog gedurig aan, tot den 14 februarij van het volgende jaar: men kreeg dan eindelijk toelating om de dijken, op de twee uiteinden der vaart, door te delven.

Dit gebeurde na den 30sten april 1516; maar de omstandigheden en de dag dezer gebeurtenis zijn onbekend.

(*'t Vervolgt*)

H. ROMMEL

Uit het Oude

WIJ hebben in de twee vorige nummers kennis gemaakt met de gedichtjes, die bij onze brave landslieden zorgvuldig bewaard blijven, ja, somtijds met eerbied omlijst aan den muur hangen; maken wij nu kennis met de gedichten die nog leven in hunnen mond. De goede vrouwe, die mij haren dichterschat heeft opengelegd, weet honderden verzen op te zeggen van het spel van Barbara, dat zij in hare jeugd nog heeft zien spelen in eene boerenschuur. Doch daar en gaan we niet bij stil blijven. Veel belangwekkender is het de gedichten op te sporen die met het leven der landslieden verbonden zijn. Daar zullen wij de oude vlaamsche zeden, in al hunne zuivere eenvoudigheid, in al hunne heilige dichterlijkheid, zien herleven. Doch het is beter dat ik hier zwijge en vrouw S. Weyn zelve late spreken. Daarom schrijf ik hier letterlijk af wat zij voor mij heeft willen op papier zetten.

‘Oud gebed dat onze vlaamsche voorouders lazen, als zij des avonds voor de leste maal rond hun hof gingen, om te zien of alles in ruste was. Jammer dat dit schoon gebruik bijna teenemaal verdwenen is, jammer dat onze vlaamsche zeden teenemaal te niet gaan. Gave God dat er een leger vlaamsche strijders mocht optreden, om die schoone oude gebruiken weder te doen herleven 1’

Gebed.

Als ik 's avonds rond mijn hofsteê ga,
volgt mij eenen engel na;
eenen engel van mij onbekend,
een engel die den goeden God mij uit den hemel zendt,
eenen engel die, den ganschen nacht,
op mijn hof houden komt de wacht.
Ik zeg dan met ootmoed,
o! goeden engel zoet,
ik bid u dat, terwijl wij slapen,
dat gij over alles wilt waken,
maar waakt bijzonderlijk, vooral,

over ons huis, schuur en stal;
bevrijd ons van tooverij en brand,
en alle kwaed en spookerij van ons hof verbant.
En als dan komt den morgen aan,
goeden engel, wilt dan uwe vleugels slaan,
vliegt dan tot uwen God en Heer,
om hem den ganschen dag te geven lof en eer;
en als 't dan weder avond is
dan daalt gij voor gewis
weder op mijn hofsteê, stil en zacht,
om te waken daar den ganschen nacht.
Zoo zult gij doen geheel mijn leven lang
lieven engel, daarvoor zal ik u weten dank;
en als eens mijn leste uur zal slaan,
goeden engel, wilt mij dan bijstaan,
en wilt mij van duivels list bewaren
opdat ik mag met u ten hemel varen;
neemt mij op onder uwe vleugels schoon,
brengt mij met u in 's hemels woon,
opdat ik daar voor altijd
God met u mag loven in alle eeuwigheid. Amen.

A.G.M. JANSSENS

Mingelmaren

DEN vrijdag voor Cinxenhoogdag worden hoven, weiden en velden doorloopen van de kinders der vlaamsche bewaarschool der blauwe zusters binnen Veurne, die geheele panders blommen naar huis brengen. De hoogstgeschatte zijn de ‘Cinxebruids’ (beuterblomme, *butterflower, jaunet*). 's Avonds, met moeders hulpe, maken de kinders eenen hoepel van wijdauw, daarrond vlechten zij hunne geluwe Cinxebruids. Hoe dikkerder de blommen liggen, hoe schoonder. De burgerskinders steken in top twee, drie bloedroô pioenroozen, of wat andere groote blommen. 't Zijnder die ze maken van groen (vlindergroen) met hier of daar eene blomme er tusschen, maar de die handelen zoo om dat ze geene blommen gevonden hebben.

's Nuchtens zijn de kinders altemets eene ure voor tijd op, want vele zijn er die maar half en kosten slapen, 't is immers eene schande van dien dag de laatste in schole te komen.

Met geheele benden trekken zij, vroeger als gewoonte, met de kroone op hun hoofd, al zingen naar schole. 't Is dat ze preusch zijn! Natuurlik hunne eigene kroone boven gelijk wiens verkiezen zij. Dien zaterdag voornoene hoort ge geenen anderen zang als den eentonigen zang der kinders:

> Cinkschebruid,
> de leêgaard uit!
> Hadtje wel eêder opgestaan,

Ge gingt wat vroeger naar schole kunnen gaan,

> je hebt de kroone gestolen
> te Veuren in de schole!

Dan met nen ‘awoe!’ voor dezen die te late komt.

Het vlaamsch dagboeksken voor 1896

VOOR den derden maal is het vlaamsch dagboeksken of *agenda* verschenen.

't Is nog beter bezorgd als de voorgaande jaren, 't is gehandig en gerievig bovenmaten, ten anderen, wij en moeten het niet meer prijzen, vele onzer lezers kennen het bij ondervindinge.

't Is zeer dienstig om als nieuwjaargeschenk aan vrienden en kennissen gegeven te worden. 't Vlaamsche Davidsfonds, en andere gilden en genootschappen zullen een waar vlaamsch werk verrichten met het onder hunne leden te verloten of uit te deelen.

De ondersteuninge van zulk een verdienstelijk werksken diene grootelijks toe te nemen, en al de lezers van Biekorf die het tot nu toe nog niet en kochten, wakkeren wij aan erop in te teekenen; zij en zullen 't niet beklagen.

Dat boeksken is te bekomen tegen *eenen frank* bij de Heeren Van Mullem, drukker in de Geerolfstrate, en Th. Laureyns, boekhandelaar in de Oudeburgstrate, beiden te Brugge.

Geene *agendus* meer, maar het vlaamsch dagboeksken gekocht.

H. DE VLAMINCK

Kleengebedeken

Als ik kind en kleene was, zoo leerde men mij, 's avonds, altijd met mijn rechter been eerst, in mijn bedde te stappen, terwijl ik zei:

> 'k Zette mijn rechter voet op 't heilig graf:
> 'k Hope dat ik met Gode rusten mag.

En dan, al mij in mijn deksel draaien, en al mijn hoofd op het kussen leggen, moest ik voort bidden:

Heere Jesus, 'k legge mij nêer in 't heilig graf;
neemt toch altijd mijn zonden af,
zoowel bij dage als bij nachte,
dat ik nooit in mijne zonden en versmachte!

En nu dat ik in jaren meer gevorderd ben, toch zegge ik nog elken avonde het gebedeken dat mijne goede moeder mij weleer leerde bidden.

o Teedere bezorgdheid der christene vlaamsche moeder, of er nu nog vele waren die uw voorbeeld volgden!

Een knieliedtje

Het knieliedtje dat te Ruysselede gehoord wierd en daar sprake af is in 't loopende jaar van Biekorf bl. 336, hebbe ik te Lendelede hooren zingen gelijk het hier onder staat.

't Kan wel zijn dat ik het ook niet geheel onthouden en hebbe en dat er wijzigingen en volledigingen behooren aan gedaan te worden, nu die het beter weet mag het zeggen.

Jute jute peerdtjen,
naar Jper om e steertjen,
Is er 't Jper geene goe mostaard,
djike djakke huize waard.
'k Jage mij peerdtjen vooren
en mijn hondtjen achtere,
over dijk en over al,
tot te Brugge in 't peerdstal
.....
De mol kerende beutere,
de katte wies de scheutele,
de puit vaagde 't huis,
de zwaluw smeet het gruis
al in de groene straten,
alwaar de heeren zaten
.....
Koekoek en leeuwerke
maakten daar en kerke
te midden van de zee;
't kwam daar ne kwakkele
met ne vorten appele
en hij smeet die kerk in tweên,
en hij brak zijn beste been!

[Nummer 24]

Ten en *ter*, ofwel *te*?

DIKWIJLS ontmoeten wij, al schriften, dagbladen en ander drukwerk lezende, *ten* en *ter* nevens zelfstandige naamwoorden, bij zegwijzen als; *ten mijnen huize, ten uwen dienste, ter dezer* of *dier gelegenheid, ter welker oorzaak, ten allen tijde*, enz.

Onze voorvaders schreven, in *diergelijke* gevallen, gestadig *te* insteê van *ten* of *ter*. 't Zal wel onnoodig zijn, dit zeggen met voorbeelden te staven: leest eenige oude schrijvers, en ge zult er geheel van overtuigd wezen.

Daarom wordt de vrage gesteld: die hedendaagsche schrijfwijzen, zijn ze eene verbetering of eene ontaarding der taal? 't En is veelal niet noodig de zaken op den keper te beschouwen, om aanstonds te zien dat onze voorouders de eenig ware schrijfwijze volgden, en de spraakkunsten leeren zulks genoeg, zoodat ik bijna met dit mijn schrijven niet durve voor den dag komen.

***

Ten en *ter* zijn samengetrokken uit *te den* en *te der*, zijnde het eerste 't voorzetsel *te*, dat eertijds en thans nog gevolgd wordt van den derden naamval of *datif*, en over 't algemeen een betrek uitdrnkt van tegenwoordigheid op zekere plaats of tijd; zijnde 't andere den derden naamval van het bepalend lidwoord *den* voor 't meervoud der drie geslachten en voor 't enkelvoud van 't mannelijk en 't onzijdig; *der* voor 't enkelvoud van 't vrouwelijk.

Daaruit volgt reeds blijkbaar, dat men dus *ten* en *ter* moet schrijven, waar 't bepalend lidwoord te pas komt; en alleenlijk *te*, waar het bepalend lidwoord overtollig is ofwel waar het geenszins en mag gebezigd worden.

Wanneer men dus bij zekere zegwijzen, het voorzetsel te door zijn gelijkweerdig *tot-,in-,op* enz. vervangende, gewaar wordt dat het bepalend lidwoord of overtollig of te veel is, zal men *te* en niet *ten* of *ter* schrijven; integendeel, moet of mag het uitgedrukt worden, men schrijve *ter* waar er een vrouwelijk zelfstandig naamwoord in 't enkelvoud op volgt, en *ten* waar het anders is. 't Volgende zal dit alles nog ophelderen.

***

I 't Bepalend lidwoord de-,de-,'t, is oorspronkelijk het in toon verzwakte aanwijzend bijvoegelijk naamwoord die-,die,-dat, en wordt dus geplaatst (sommige uitzonderingen, hier van weinig of geen belang, daargelaten) vóór zelfstandige naamwoorden die bepaalde wezens of gekende enkelingen noemen. Zulke zijn: 1° de eigennamen van mindere aanzien, dewijl ze wezens noemen die bepaald zijn, uit reden dat zij alleen zijn van hun slag: de hemel, de helle, de wereld, enz.;

2° De gemeene zelfstandige naamwoorden die soms in in 't enkelvoud een bepaald wezen noemen, namelijk wanneer ze gebruikt worden om geheel het eenig bestaande slag te bedieden: de mensch is sterfelijk, de vos is slim;

3° De gemeene zelfstandige naamwoorden die een wezen noemen bepaald door de omstandigheden: de koning (van ons land); de steê (bekende stad van 't omliggende), het hof (des konings);

4° De gemeene zelfstandige naamwoorden die wezens noemen, bepaald door een bezitsvorm of eene andere bepaling: de eere Gods, de rechter hand des Vaders, de dag van heden, in den tijd dat beesten spraken.

Voornaamste uitzonderingen. 't Bepalend lidwoord valt somtijds als *overtollig* weg vóór een zelfstandig naamwoord dat een gekend wezen noemt, bepaaldelijk wanneer dat naamwoord wordt voorgegaan van:

a) Een bezittelijk bijvoegelijk woord: mijne gedachtenis, uw dienst, zijne eer, onze beschaming, enz.; *de* mijne gedachtenis, *de* uw dienst, enz. ware geen vlaamsch;
b) Een aanwijzend bijvoegelijk woord: deze gelegenheid, die tijd, dat einde;
c) Een betrekkelijk bijvoegelijk woord: hij gaf mij geld..... *welk* geld ik gebruikte...
d) Een vooropgezetten tweeden naamval: zijner ziele zaligheid of lavenis, iemands voordeel, niemands nadeel.

II. De aanwijzende kracht van 't bepalend lidwoord, alhoewel merkelijk verzwakt zoowel als de toon waarmeê het wordt uitgesproken, is nochtans niet geheel verdoofd, gelijk men uit het bovenstaande kan besluiten; 't spreekt dus vanzelf dat het, ingezien zijnen oorsprong en beteekenis, geheel *strijdig*, vóór een zelfstandig naamwoord zou komen, dat een *onbepaald* wezen noemt.

Die onbepaaldheid echter is niet altijd even waarneembaar.

a) *Zij komt duidelijk uit* als 't zelfstandig naamwoord voorafgegaan wordt van:

1° een onbepaald bijvoegelijk woord of onbepaald telwoord, als: ieder, zeker, elk, een (uitgedrukt of verzwegen), enz.; alle. B.V. bij iedere gelegenheid, elk maal; op (een) gestelden dag, op (een) goede uur, op (een) gepasten tijd. Zegwijzen die verschillen van: op den (eenig) gestelden dag; op de (eenig) goede uur; op den (eenig) gepasten tijd. Insgelijks alle man, alle tijd, en *niet* de alle man, de alle tijd;

2° een vragend bijvoegelijk woord: welk, wat, enz.; welke oorzaak? wat tijd?

Opm. 't Zelfste geldt doorgaans voor stofnamen, en

somwijlen voor zelfstandige naamwoorden voorafgegaan van een hoofdtelwoord: met water en brood; één maal.- Anders is het met de reek wijzende telwoorden: de eene (eerste) zijde, de ander (tweede) zijde.

b) *Zij is veelal min merkbaar* als 't zelfstandig naamwoord in een algemeenen of onbepaalden zin alléén komt, zooals het vooral gebeurt in bijwoordelijke of werkwoordelijke uitdrukkingen: te rechte, naar school-, naar bed gaan.

***

't En zal nu niet moeilijk zijn, uit het bovenstaande te rapen wanneer men, in de meest voorkomende gevallen, 't lidwoord dient te gebruiken of niet, en dus *ten* en *ter* moet schrijven ofwel alleenlijk *te*.

Men schrijve dus:

I.

1° die opgeklommen is *ten* hemel; die nedergedaald is *ter* helle; 'k en doe dit voor niets *ter* wereld;

2° hij verliet den hemel en kwam ten mensche (beter algelijk: tot den mensch);

3° hij kwam dagelijks ter steê, en ging ten hove;

4° ten tijde dat..., ter eere Gods, heden ten dage of ten huidigen dage.

Men schrijve zonder uitzondering te vreezen, of tegenspraak te verwachten:

a) doet dit te mijner gedachtenis, 't is te uwen dienste, te uwer eere en glorie, hij zei dat te onzer beschaming;

b) hij deed zulks te dezer, te dier gelegenheid, te dien tijde, te dien einde, enz.;

c) 't is heden uw naamdag, te welker gelegenheid ik u.....;

d) doet eene misse te zijner ziele zaligheid, te zijner ziele lavenis; te iemands voordeele, en te niemands nadeele.

Men schrijve ingezien 't voorhandig geval, of den bedoelden zin:

II. *a*) 1° hij was te of ter goeder trouw; hij kwam te of ter goeder ure, te of ten gepasten tijde, te of ten

gestelden dage enz.... maar altijd: God zij lof te allen tijde, (te elken male) telkenmale;

2° te welker oorzaak gebeurde dit? te wat gelegenheid zag hij u? Insgelijks: hij vastte te water en te broode; (te eenen male) teenemaal, maar: ter eener (zijde)..... en ter andere (zijde);

b) hij rijdt te peerde, hij woont te lande, en gaat te voete; zoo sprak hij, en te rechte.

Opmerkingen. In bijna alle voornoemde gevallen zal hij, die wat taalkennis heeft, de nauwkeurigheid der bovenstaand schrijfwijzen beseffen, en zindelijk zijn als hij zulkdanige uitdrukkingen gebruikt.

In 't laatste geval nochtans dat naar II b verzendt, is men niet evenzindelijk. Wat is daar de reden van?

Naar onze meening, zijn zulke zegwijzen meestal geijkte uitdrukkingen, waarvan vele, eertijds naar den eisch der taal gemaakt, als wettelijk geslegen geld hunne eerste gedaante bewaard hebben en onveranderd als nog gangbaar in zwang zijn gebleven. Wij spreken namelijk van uitdrukkingen waar zelfstandige naamwoorden in voorkomen die, maar met ter tijd en door hun veelvuldig gebruik nevens andere woorden, bijzonderlijk bij aanduidingen van veel bezochte plaatsen, hun oorspronkelijk *bepaalden* zin eenigszins gewijzigd en een 't zij meer 't zij min *onbepaalden* zin gekregen hebben. Vergelijkt onder andere, naar school en naar de school gaan; naar bed of naar 't bed gaan; ter dood veroordeelen; en stelt daarnevens *aller à l'école, aller au lit, condamner à mort*.

Voegt daarbij dat, aangezien die overgang maar met der tijd en niet al met eens geschiedt, er kunnen gevallen komen waar het meer dan moeielijk is om weten, dat het zelfstandig naamwoord in een bepaalden ofwel in een onbepaalden zin genomen wordt. Verders, noch de sprekende noch de schrijvende taal kan hierin geen onfaalbare gids zijn, want het volk is zuchtig naar navolging, zij weze recht of verkeerd (vergelijkt te rechte met ten onrechte); en de schrijvers zijn niet allen keurig fn hun schrijven, zooals men ondervindt bij 't ontmoeten van: ten allen tijde, ter dier gelegenheid, ter St. Lievens eere.

Die opmerkingen gedachtig zijnde, zal niemand verwonderd wezen, zelfs bij goede schrijvers en in goede woordenboeken uitdrukkingen tegen te komen, waar hij te zou schrijven in plaats van *ten* of *ter*, en wederkeerig. Daarom ook denken wij, dat er in de zeg- of schrijfwijze van sommige uitdrukkingen van dit slag, min nauwkeurigheid vereischt wordt.

Zoo schrijft men: ter wereld komen, ten deele vallen, ten slotte, ten einde, ter dood veroordeelen, te kerke of ter kerke gaan; te onrechte (of ten onrechte?), ter herten nemen, ter aarde vallen, ter zee varen, ter hand stellen, enz.....

ALOYS DE VISSCHERE

Op de wagens

SLAANDE rolt het rad daarhenen,
op de vastgevrozen schenen,
en het ruchtbaar roerend staal
rooft mij oore en tonge en taal.

Dichte ineengevlokte vlagen
doom, lijk snee die versch is, vagen
snel voorbij, en, stikken lands
verre, zie 'k hun' witten glans.

Overal, omleege, omhooge,
hier en daar en vat mijne ooge
niet als sneewwit, als en als
net gelijk nen zwanenhals.

Zwart alleen zijn esschen, iepen;
zwart de duistere boomenstriepen,
ginder, lijk nen dam, geleid,
tenden al die wittigheid.

Kwetsen zie 'k uwe ingewanden
mannevolk, die, happe in handen,
moeder Eerde, in uwen schoot,
grijpen naar hun daaglijksch brood.

Kraaien, nu waarom niet laten
eens uwe arme voeten baten
't dikke van uw' kleêren? Zwart
zit gij in de snee en schart!

't Doet mij dere, en 'k wou ulieden
veerdig hulpe en bijstand bieden:
horkt!... Maar, eer 'k een zake u zeg,
roeit gij van den werke, en weg!

't Sneeuwt nog eens al! Op en neder
danst het lijzig lochtgeveder;
uit den hoogen afgedaald,
't een vlokske om het ander dwaalt.

Roeren doet de locht alomme,
vol gestorte runselblomme,
room gelijk, die, moegepord,
beuter in de keren wordt.

't Sneeuwt! Hoe gaat, hoe gaat ge varen,
die 't, met een, met al te sparen,
kostet houden, nog nen dag
's maals, aleer de snee daar lag?

Die de vogels, zonder zaaien,
laat den scherpen honger paaien,
Heere, neemt uw volk in acht,
dat van U nen troost verwacht!

Slaande rolt het rad daarhenen,
op de vastgevrozen schenen;
en 't mij verder voerend staal
rooft mij oore en tonge en taal.

14/2/'95.

GUIDO GEZELLE

Brugge-Zeehaven

WAT was nu, voor den brugschen handel, het gevolg van deze zoo lang gewenschte opening der vaart van Oostburg? Stadsrekeningen der volgende jaren doen veronderstellen dat het gedane werk aan de algemeene verwachting niet en beantwoordde. Wanneer de ondergang eener stad begonnen is, valt het moeilijk er den handel weêr in op te beuren. Wel is waar, in 1519-20 gaf het Magistraat van Brugge geldelijke belooningen aan elf zeecapiteins die het *Zwin* binnenzeilden; twee Venetiaansche scheepvaarders kregen ook prachtige geschenken (bl. 171) en genoten een plechtig onthaal '*met trompetten, stede speellieden ende bomslaghers*;' maar de neringen bleven kwijnen, en ja, de vaart van Oostburg zelve bracht nieuwe bekommernissen te wege.

Den 4den van Hooimaand 1522 gaven de Schepenen van Brugge aan een nieuw Berek last om de Passegeule te gaan schouwen, en middels te beramen om den loop van het water sneller en krachtiger te maken. Twintig uitgelezene mannen, met verschillige bevoegde kenners, en met de twee *Hooftmans* Antonius Voet en Jan de Grutere, die namens de zeven *Zwaerdekens* opkwamen, onderzochten ter plaatse den deerlijken toestand van het *Zwin*. De hulpmiddels die zij beraamden, bewijzen dat de vaart, op hare twee uiteinden, bij Biervliet en bij Sluis, door het zand belemmerd was. Dit gebeurde in 1523; en de volgende jaren moesten er tot den onderhoud der vaart aanzienlijke gelden besteed worden. De zaken verslechtten nog ten gevolge van onstuimige winden den 2 november 1532, en eilaas, het *Zwin* en bekwam de noodige diepte niet weder, waarop men gerekend had, en alzoo bleef de bijzonderste oorzake van den ondergang van Brugge bestaan. In 1537, deed men, onder andere, veel onkosten 'om tupvloyen ende jnt droghe te stellene' van een spaansch schip, dat in het zand versteld zat. In 1541 kwam nogmaals een schrikkelijke storm de zaken verergen. De oproer der Gentenaars belette, in 1541, het

uitvoeren van sommige werken. Maar ook wierd de onderneming der verbeteringen bestierd door Jan van der Meersch, '*den Overziender van den wateren*' der stad Brugge, en deze bekwame ambtenaar gaf talrijke bewijzen van zijnen ijver en van eene nooitvolprezene behendigheid (bl. 176). Maar Jan van der Meersch, zoo wel als Joos Gomaer, zijn leerling, die hem ter zijde stond, en die een nieuw ontwerp voorstelde, deden vruchtelooze pogingen om den tegenspoed af te weren.

't Is toen dat Lanceloot Blondeel eene wondere uitvindingskracht toonde met eenen geheel verschilligen weg in te slaan. In stede van het *Zwin* te verbeteren, kwam hij met een gansch nieuw ontwerp voor den dag. Het voorstel van dezen begaafden schilder en teekenmeester is meer als drie eeuwen lang vergeten gebleven. Men wist wel dat L. Blondeel wondere kunstwerken gemaakt had; maar zijne bekwaamheid als *ingenieur* was tot in deze laatste jaren nog onbekend. En nochtans komt zijn ontwerp van Brugge-Zeehaven zoodanig wel met eene grondige kennis der Noordzee en met de gezonde rede overeen, dat de wetenschap der 19de eeuwe, zonder het ontwerp van Lanceloot te kennen, op het zelfste gedacht is uitgekomen.

Een korte schets van Blondeel's ontwerp zal dit bewijzen. De teekeningen ervan zijn in de Archieven van Brugge over weinige jaren wedergevonden. De Heer Gilliodts-van Severen heeft ze laten drukken, in zijn *Bruges ancienne et moderne* (*Britxelles, Institut national de Géograpltie, rue des Paroissiens*, 1890). Ongelukkiglijk en heeft men den geschreven uitleg van Lanceloot Blondeel niet kunnen wedervinden.

Alleszins mag men, uit het gedrukte plan, het volgende besluiten: 1. Er zou eene groote eivormige haven moeten gedolven worden, in de nabijheid der duinen, op eenigen afstand van Heyst, daar waar de zee, bij onze kusten, de meeste diepte heeft. 2. Deze voor-haven, gedolven op eene oppervlakte van 400 hectaren[(1)], zou bij middel van eene breede en diepe vaart, rechtsnoers met Brugge

(1) 't Is daaromtrent de oppervlakte der stad Brugge.

verbonden zijn. 3. Het zeegat, waarmede de haven aan de zee moet houden, zou geopend worden in de richting van het Noord-Noord-Oosten, en alzoo, in alle slag van weder, de grootste schepen laten binnenzeilen. 4. Twee sluizen zouden de haven, de eene met de zee en de andere met eene nieuwe en schier rechte vaart naar Brugge verbinden. 5. Het water van twee zeegolven zou te nutte gebracht worden: dit van den *Princepolder* om het zeegat tusschen den nieuwen kom en de zee te doorspoelen bij middel van eene stroomsluis (*écluse de chasse*); dat van den *Gauweloos*, om insgelijks den kom zelven of de haven diep en zuiver te houden. 6. Eindelijk, bij *Becaf*, zou de vaart van Brugge eene vertakking hebben, in de richting van Damme, om verder, door de Lieve, tot aan Gent uit te strekken (bl. 133).

Gelijk de Heer Gilliodts-van Severen het opmerkt, was zulk een ontwerp te schoon, en stemde met de gedachten van die tijden niet overeen! Men had liever de ontwerpen van Joos Gomaer uit te voeren, en men zocht altijd middels om den waterstroom in de vaart van Oostburg en in het *Zwin* krachtiger te maken. Met dat inzicht wrocht men sedert twee jaar in de omstreken van Biervliet, toen, in zijne zitting van 17 october 1549, het gemeentebestier van Brugge besloot Joos Gomaer af te zetten en van zijn ontwerp af te zien!

Dit onrechtveerdig vonnis tegen eenen stadsdienaar was zeker gesteund op den flauwen uitslag dien men bekwam: doch waarom aan Joos Gomaer niet toegelaten zijn ontwerp ten volle uit te voeren, en het te volledigen door het verbeteren en rechte trekken der damsche vaart gelijk hij zulks voorgesteld had?

In hunne vierigste hope bedrogen, bleven de Bruggelingen nog ondertusschen eenige werken aan de vaart, van Oostburg uitvoeren: men vindt daarover eenige laatste bijzonderheden in de stadsrekeningen der jaren 1581 en 1583. Men mag dus zeggen dat de eerste middel om Brugge-Zeehaven te redden veel tijd en geld gekosthad, eenen deerlijken uitslag te wege bracht, en met het einde der zestiende eeuwe door Brugge voor goed verlaten wierd.

(*'t Vervolgt*)

H.R.

Adeste fideles

1

GETROUWE vriendinnen,
Jesus is hierbinnen,
een kleen kind, geboren
in Bethlehem:
Hij is de Koning,
Koning van Gods Engelen:
Komt laat ons hem aanbidden, (3 maal),
al in den stal!
Allen: Hij is... enz.

2

Verlatend' hun' schapen,
ziet die herdersknapen,
ootmoedig, eerbiedig,
daar komen ze al:
Jesus begroeten,
komen zij, in Bethlehem:
Komt... enz.
Allen: Jesus... enz.

3

Het Licht van hierboven
kwam uit 's hemels hoven,
en God bij de menschen
is neêrgedaald:
haast u, aanschouwt hem,
liggende in dat krebbeken:
Komt... enz.
Allen: haast u... enz.

4

Bij ons is gekomen,
vleesch heeft aangenomen,
die God vóór alle eeuwen,
nu arm en teêr,
heeft, op der aarden,
luttel meer als hooi en strooi:
Komt... enz.
Allen: heeft... enz.

5

Dat kindtje, vriendinnen,
moeten wij beminnen,
die eerst ons beminde,
met raad en daad:
zoo zal 't geschieden,
't zal en 't moet, van nu voort aan:
Komt... enz.
Allen: zoo zal 't... enz.

G.G.

Langswaar - Waarlangs

IN *Het Belfort* (n. 8, bl. 120), wordt het woord *langswaar* door *M. Meert* afgekeurd, in de volgende zinsnede: ‘ik ken geheime gangen *langswaar* ik de gevangen kan buiten leiden.’

In West-Vlaanderen en hebben die twee woorden de zelfste beteekenisse niet. *Langswaar* beteekent in het fr. *par où; waarlangs* is het fr. *le long de*... in ondervragenden of betrekkelijken zin. B.v.: *Langswaar* gaat gij naar huis? De weg *langswaar* hij kwam...; *waarlangs* loopt die beek? De weg *waarlangs* hij eene haag geplant heeft...

Dat schijnt *M. Meert* niet geweten te hebben, of niet te aanveerden. Het is nochtans zeker dat men hier tusschen die twee woorden nooit en zal missen.

Daarom, als *M. Meert* zegt: ‘In Zuid-Nederland zal iedereen *langswaar* bezigen,’ moet er bijgevoegd worden: in den zin van: *par où*, ja; maar in den zin van: *le long de*..., neen. ‘Het behoort trouwens tot de volkstaal:’ zekerlijk, evenals *waarlangs*, maar ieder woord met zijne eigene beteekenisse.

‘Zonder er op verdacht te zijn, dat het een *gallicisme* is: *par où*.’ Zekerlijk en dacht dat niemand; want eene vlaamsche uitdrukkinge en is toch zeker geen *gallicisme* omdat men ze in 't fransch letterlijk kan vertalen.

‘Sla maar de *Wdl*. op of *Van Dale* of *Kramers*: *langswaar* is er niet in te vinden.’ Welneen, gelijk vele vlaamsche woorden, waarvan er nu eenige, veel te weinig in het groot woordenboek uit *De Bo* of *Loquela* opgenomen worden. Ten anderen, *Kramers* verstaat *waarlangs* in den zelfsten zin als de Vlamingen; hij vertaalt het immers: *le long duquel*... en niet: *par où*, dat hij vertaalt: *waardoor, langs welken weg*.

Maar *Kiliaen* kende reeds: *langhs hier, hàc*; *langhs daer, illàc; langhs waer, quà*.

‘Het Nederlandsch zegt immers uitsluitend *waarlangs*’; het heeft ongelijk het deugdelijke *langswaar* uit te sluiten; het is immers gevormd gelijk *alwaar*, dat de zelfste beteekenisse heeft, en door *Kiliaen* reeds opgenomen is; *al hier, al daer, al waer, hac, illac, qua*; en gelijk *van waar, naar waar, naar hier, naar daar*, die alle in twee woorden geschreven worden, waaruit men zou kunnen besluiten dat *langswaar* ook beter *langs waar* geschreven wierde, omdat beide woorden hunne kracht behouden.

‘*Ledeganck* heeft beter geweten dan zijne langenooten: ‘De dichterharp in hand, *waarlangs* mijn vingrenvlogen.’ en: ‘een weg... tot aan Germanjes stroom, *waarlangs* uw handel zweeft op vleuglen van den stroom.’

(Aan Antw. 4° en 15° str.)

Hij heeft wel geweten, gelijk zijne landgenooten, maar niet beter, niemand zou hier *langswaar* schrijven. Anderen kennen ook *waarlangs*, b.v. Muskeyn:

> daar is 't pad *Waarlangs* zijne moeder hem naar 't kerkjen leidde.
> (Onze dichters, bl. 100.)

Zoo ook D^{r} Am. De Vos:

> ‘Gij hoort hoe 't volksgeroep de duinen dreunen doet, *Waarlangs* de laatste bliksems branden.’
> (Ibid. bl. 216).

Schrijft *N. Beets* (Gedichten 1. bl. 12): ‘Koud, ijskoud is uw wang *waar langs* geen traan komt leken’, geen West- Vlaming zou anders schrijven.

Wij weten wel dat de weg van Zuid- naar Noord-Nederland een weg is *waar langs* vele deugdelijke vlaamsche woorden en wendingen vergaan en miskend worden, alhoewel het een weg behoorde te zijn *langs waar* alle goede woorden vrijen doorgang zouden moeten hebben.

C.D.J.

Mingelmaren

Maneghem

M*AN* is een naamdeel, dat meest als uitgang in de oudgermaansche eigennamen dienst doet.

De oude Germanen droegen schilderende namen, zegt de geleerde en begeesterende geschiedschrijver, G. Kurth, en onder die gekleurde en gespierde voornamen komt men er meer dan honderd tegen die uitgaan op *man*.

Man bestaat ook echter ook op zijn eigen, of als eerste lid van eenen samengestelden naam.

Men heeft *Manno*, met korte *a* en dubbelen medeklinker, en *Mano*, wellicht met lange *a* en enkelen medeklinker.

Deze naam *Mano* komt alleen te voorschijn en ook als naamdeel der samengestelde voornamen *Manogold* en *Manowald*.

Onder de oude Franken, die uit de Rhynstreken naar hier getogen zijn, moet er ook een *Mano* geleefd hebben.

Geene oorkonden en vonden wij noch eenig kostbaar opschrift, dat zijnen naam vermeldt, maar eene benaming heeft zijne gedachtenis bewaard.

Op Pitthem ligt *Maneghem* en de naam van dit oord beteekent het heim der *Maninga*, de zate der kinderen van *Mano*.

J. DE BIE

Sente-Maartens avond

‘**O**P de feestdaghen, alderliefste, ist wel redelijck dat ghy wat fraeyder ende reynder ghecleet gaet, wat cierlycker eet..... op dat men met die uitwendige blijdschap die inwendige zoude helpen, ende als belijden. Daarom ist wel te gevoelen dat die goede christenen den wijn die nu drinckelijk was ende ontrent desen tijt gewoonlijk ontsteken wert, gestelt hebben tontsteken op S. Martens avond ende daer af te drincken ende haer vriende-

kens mede te deelen. Maer door onse gebreken ende cranckheyt, ondercruypt sonderlinge in dese laetste tijden dronckenschap ende overdaet, zo dat daer bij' gelastert wort desen Heylighen Bis8chop van dengenen die vande Christen Godsdiensticheyt ende kercke afgeweken zijn ende geseyt te zijn eenen Patron der goeder gesellen die den dronckaerts ende wijnsuypers in zijn bewaringe neemt. Daerom, alderliefste, laet ons dat gebrec beteren ende soo blijde zijn na den lichame, dat die blijschap der sielen daer door niet versmacht en worde ende dat God in zijn heylighen niet gelastert maer geeert mach wesen. Dus zullen wij blijde zijn zonder dronckenschap ende overdaet, ende volgende den milden S. Marten van dat ons God verleent den gebreckigen mede deylen.'

Uit den '*Schadt der catholicke sermoonen door Martinum Baccium Tiletanum*,' *kanonik van Yper*, gedrukt tot Antwerpen bij Verdussen, 1597.

ONLANGS hoorde ik eenen *franschbrekenden* Vlaming vertellen van eene '*openatie*,' daarbij aan *gajusteerd* hadde: men had, zeide hij, 'de *croguillage* van den *crachée-à-terre* opengedaan, en men had er eene *canicule* ingesteken;' - anders en kost het kind geen asem meer halen.

In dien Vlaming zijn hoofd zat er een allegaartje vernesteld van *openen*, en van *operatie;* van *assisteeren* en van *ajusteeren*; van *krakebeen, cartilage en coquillage;* van *trachée artère, cracker à terref ventre à terre*; *pied à terre*; van *canule* en van *canicule*, etc..

Oude gebeden

't **I**S op ne goe vrijdag geleên,
dat Jesus voor ons heeft gestreên:
met zijn' doorne kroone was hij behangen,
met zijn' tranen was hij bevangen,
met zijn dierbaar bloed was hij bespreid,
dat dede Marie zulken groot...
dat heeft hij gedaan uit liefde heet:
o mensch, aanziet hem,
gedinkt toch zijn bloedig zweet,
want 't is door zijn vijf bloedige wonden
dat wij vergiffenesse
bekommen van als ons zonden!

Opgeteekend te Ruysselede.

PATERNOSTERKE, de groene,
't is met u dat ik 't hebbe te doene:
God die is onendig goed:
Hij heeft voor ons gestort
al zijn dierbaar bloed;
al zijn bloed en zijn vijf wonden.
o Jesus, vergeeft toch al ons zonden;
al ons zonden en ons misdaad,
heere Jesus, geeft
mijn herte toch goeden raad.

Opgeteekend te Ruysselede.

KRUISKE, kruiske, goe begin:
den heiligen Geest in mijnen zin,
't bidde onze' lieven Heere,
dat ik wel mag leeren;
'k bidde onze lieve Vrouwen
dat ik wel mag onthou'en;
Jesus, Maria, Moeder zuiver en...
laat mijn herte en ziele
toch altijd zuiver zijn!

Opgeteekend te Ruysselede.

'k **W**EET drie dingen certein,
die mijn herte maken zwaar:
't eerste, dat ik sterven moet,
en 'k en wete niet waar.
't Tweede is zoo veel meer:
dat ik niet en wete wanneer.
't Derde, en dat gaat boven al:
dat ik niet en wete
waar mijn arm zielke varen zal!

Opgeteekend te Ruysselede.

VAN een huwelijkscontract tusschen arme liên, zeggen ze: Een contract van luizen en vlooien, en 't bijleven van den spletzak.

Spletzak is een bedelzak met een' splette.

Bijblad van ‘Biekorf’ in Slachtmaand, 't jaar 1895.

Friesch, Saksisch of Frankisch

IN vroeger tijd waren onze kusten ten grooten deele door Friezen bewoond; in onderscheidene deelen onzer gouwe, vooral in het Westen en in fransch Vlaanderen, schijnen talrijke Saksische uitwijkelingen eene woonstede gekozen te hebben. Hier moet een onderscheid gemaakt worden tusschen de Zeesaksen, die reeds in de eerste eeuwen onzer tijdrekening, in onze streken, en verder op in het fransche grondgebied, zijn komen rondzwerven, in een deel van Normandie (de *Saxones Bajocassini*, waarvan Gregorius van Tours gewaagt) hunnen zetel gevestigd, het *Littus Saxonicum* bevolkt hebben, en, een deel hunner broederen aan dezen kant der zee achterlatende, naderhand, gezamentlijk met hunne naaste geburen, uit het Noordwesten van Germanie, het brittische eiland zijn in bezit gaan nemen; en deze Saksen, die in latere eeuwen vrijwillig of gedwongen, op onzen bodem mogelijks zijn komen aanlanden of hunne woonstêe vestigen. De eersten noem ik, waar dit passend of noodig geoordeeld wordt, *insulaire* of eilandsche Saksen, zelfs wanneer ik ze beschouw in de tijden vooraleer zij in het eiland gezeten waren, de anderen noem ik *continentale* of vastelandsche Saksen.

Welk is het uitwerksel geweest dezer onfrankische bevolking op onze westvlaamsche tale? Ik versta hierdoor de tale van het eigentlijke Westvlaanderen, daarin niet meêrekenende, voor alsnu, de tale van fransch Vlaanderen. Is het waar dat er in het Westvlaamsch *vele* en *duidelijke* sporen zijn van frieschen oorsprong en frieschen invloed? Is het waar dat het Westvlaamsch een *duidelijk* saksisch kenmerk draagt? In enkele gevallen kan, vooral langs onze zeekusten en bij onze westelijke bevolking, het eene en het andere waar zijn, althans kan het niet op voorhand geloochend worden. Maar is er sprake van de westvlaam-

sche tale, in hare algemeenheid genomen, zoo en heb ik beduidende sporen van frieschen of saksischen invloed tot nu toe niet kunnen gewaar worden. Het schijnt mij niet te kunnen betwijfeld worden, dat het algemeen karakter onzer tale duidelijk frankisch is, frankisch in hare ontwikkeling en bijgevolg ook wel in haren oorsprong.

Wat ik hier zegge van de westvlaamsche thans gesprokene tale, geldt ook wel van de oordnamen die op westvlaamschen bodem voorkomen. Er is mij gevraagd geweest eenige der bestanddeelen, die meest in westvlaamsche plaatsnamen gebruikt zijn, te onderzoeken, met het doel te weten te komen of zij, en tot hoeverre zij, hetzij frankisch, hetzij saksisch of friesch zijn. Dat heb ik naar mijn bekrompen vermogen trachten te doen; niettegenstaande mijn pogen, was het mij niet altijd mogelijk een beslissend antwoord te geven, of tot eenen uitslag te geraken die volle voldoening gaf.

Overal, waar het noodig was, heb ik onderscheid gemaakt tusschen de ontwikkeling van het woord en zijnen oorsprong.

Om de ontwikkeling van het woord te beoordeelen, moest ik de klankwijzigingen, veranderingen en verwisselingen, die eigen zijn aan het frankisch, vergelijken met deze die de friesche en de (eilandsch- en vastelandsch-) Saksische talen kenmerken. Daar de medeklinkers in al deze talen gewoonlijk dezelfste zijn, moest ik meestal op de klinkers alleen voortgaan; dit maakte de taak niet gemakkelijker, te meer daar in sommige gevallen de klinkers in deze onderscheidene talen eenen gemeenschappelijken ontwikkelingsgang volgen. In deze vergelijking heb ik mij doorgaans tevreden gehouden met eene bloote bevestiging, zonder wijdloopige bewijzen in het midden te brengen: anders liep ik gevaar mijn opstel tot een lijvig boekdeel te doen aangroeien. Die de bewijzen begeert, raadplege de spraakkunsten die over deze talen geschreven zijn.

Wij zijn doorgaans tot het besluit gekomen dat de *ontwikkeling* van het behandelde woord rein nederfran-

kisch, en met de gewone dietsche en westvlaamsche klankwetten in overeenstemming is (eene mogelijke uitneminge zie onder *Hille*). Maar volgt daaruit, met noodzakelijkheid, dat de *oorsprong* van het woord ook frankisch is? Geenszins; in de verschillige talen immers, die hier ter sprake komen, hebben de behandelde woorden eens een gemeenschappelijke gedaante gehad; in 't meestendeel der gevallen zelfs, is deze gemeenschappelijke vorm lang blijven bestaan. Bijgevolg kan hier wel een woord door de Friezen of de Saksen in omloop gebracht zijn, vooraleer het eene kenmerkende wijziging ondergaan had, en verder door het machtig overheerschen der frankische spraakgewoonten, op frankische wijze ontwikkeld zijn. Slechts dan, wanneer eene kenmerkende klankwijziging heel vroeg ingetreden is, is eene onbetwistbare beslissing mogelijk: een voorbeeld daarvan hebben wij onder *Muide*. Daar echter het meeste deel der klankveranderingen van jongere dagteekening zijn, weinige tot oudere tijden dan de vroege middeleeuwen kunnen vervolgd worden, in enkele gevallen zelfs, zooals hooger bemerkt is, geene kenmerkende verschillen voor den dag komen, zoo geeft de ontwikkeling doorgaans geen bevredigend antwoord wegens den oorsprong van het woord. Doch, aangezien onze taal in het algemeen frankisch is, zoo is, in de onzekerheid, frankische oorsprong waarschijnlijker, dan onfrankische, 't en ware, natuurlijk, dat daar andere redenen tegen opkwamen.

Eenige der woorden die wij behandelen zijn nog gansch duister. De andere hebben wij gemeenlijk gevonden in het algemeen Dietsch en in de andere frankische talen, b.v. in het Hoogduitsch, dat ten grooten deele frankisch is, en ook in de Saksische talen. Bijgevolg en vonden wij hier ook geen vasten steun, om over den oorsprong van het woord te oordeelen: eene uitzondering hebben wij in het woord *Hil*(*le*) Het Friesch is min wel vertegenwoordigd, hetzij omdat het met zijne voormalige letterkundige gewrochten en schriftelijke oorkonden arm gesteld is, hetzij omdat het tot nu toe in de leere der germaansche spraak vergelijking eene minder begunstigde plaats inneemt.

Het ware ook wenschelijk te weten in welke streken een of ander woord, hetzij op zijn eigen, als oordnaam, hetzij als bestanddeel in de samenstelling van oordnamen, gebruikelijk is. Ik heb hier of daar dit punt in twijfelende bewoordingen aangeraakt; ik mocht mij alleszins niet ver op dit gebied wagen. Ik had nu eens den tijd niet om dit nader te onderzoeken, noch en heb ik de boeken en andere bronnen die mij dit werk zouden mogelijk maken. Misschien is dit van eenen anderen kant reeds verwezentlijkt in Förstemann's *Namenbuch*; en zoo niet, zoo zou men daar toch het noodige vinden om het gewenschte onderzoek met vrucht te beginnen en spoedig te voleindigen. Wilde iemand, die over Förstemann beschikt, een dergelijk werk aangaan, en door de drukpers aan de Vlamingen bekend maken, hij zou den hertelijksten dank verdienen van al degenen die in zulke zaken belang stellen.

Een woord tot beter verstand van het hierna volgende. Men weet dat de germaansche talen verdeeld worden in Oostgermaansch of Gotisch, Noordgermaansch, omvattende de scandinaafsche talen, en Westgermaansch. Dit alleen gaat ons hier bijzonder aan; wij zullen er bijgevolg de verdeeling van geven, op eene wijze die terzelfder tijde den verwantschapsgraad der verschillige talen oogenschouwelijk voorstelt.

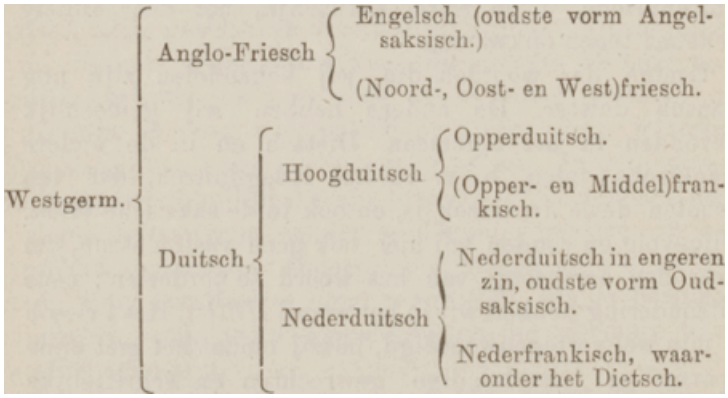

In deze talen onderscheidt men gewoonlijk drie tijdperken, die *oud, middel*(*eeuwsch*) en *nieuw* genoemd

worden. Het oude tijdvak strekt tot rond de jaren 1100, het middel(eeuwsch) tot rond 1500. Het Friesch en bezit geen oud tijdvak; men noemt gemeenlijk de tale oudfriesch tot rond 1700.

Lijst der afkortingen:

ohd., mhd., nhd., = oudhoogduitsch-, middel-, nieuwhd. os. of ond., mnd., nnd.,= oudsaksisch of oudnederduitsch, enz.; ags. of oe., me., ne., = angelsaksisch of oudengelsch, enz.; od., md., ndie.,= ouddietsch, middeldietsch, nieuwdietsch; ofri. of mfri., = het oudere friesch; nfri., = het tegenwoordig friesch; on., = oudnoordsch.

Werken die mij vooral dienstig geweest zijn: F. Kluge, *Etymol, Wörterb. der Deutschen sprake*. J. Franck: *Etym. Woordenb. der Nederlandsche Taal*. J. Verdam: *Middelnederlandsch Woordenboek*.

Nomina Geographica Neerlandica.

Th. Siebs: *Geschichte der Friesischen Sprache, in Grundriss der Germ. Philologie*.

Aard.

De middeleeuwsche vormen van het woord zijn: *aerd, aert, ard, art*. De beteekenissen: beploegde of bebouwde grond, bouwland, - land (in 't algemeen), grond, vaste grond, - landstreek, - (westvl. bij De Bo) plein of werf waar men goederen lost, enz.

Het woord is gemeen westgermaansch.

Ohd. *art*, os. *ard* met de beteekenis: woonplaats, verblijf, ags. *eard* (uit een ouder *ard*) met de beteekenis: woonplaats, vaderland. In het Friesch en vind ik het woord niet; het zou denkelijk wel (onder andere) den vorm *erd, ird* hebben, evenals *berd, bird* aan ons *baard* beantwoordt.

De verlenging van *a* voor *r* + medeklinker is een verschijnsel, dat het Dietsch met het Hoogduitsch en andere germaansche talen gemeen heeft, alhoewel deze klankwandel nergens ten volle uitgevoerd is.

Wij hebben geene redenen om onfrankischen oorsprong of invloed op de ontwikkeling te veronderstellen. Vroeg eilandschsaksische of latere vastelandschsaksische invloed is te onwaarschijnlijker, daar het woord in die talen, zoo-

als hooger aangeduid is, merkelijk afwijkt in beteekenis.

In nederlandsch Friesland komen wel namen voor, uitgaande op - *aard*, maar dit schijnt te moeten opgelost worden in - *waard*; zoo, ten minste, volgens Johan Winkler (*Nom. Géogr. neerl*. I deel, blz. 168), *Birdaard* = ouder *Birdawert. Werd, weerd, waard, woord* beteekent: eiland in eene rivier, ingedijkt land, oever, enz.

Beke.

Dit woord is algemeen germaansch. Het komt voor onder de dubbele stamgedaante *bakjo-* en *baki-*. Aan *bakjo-* beantwoordt het ags. *becc*, dat naderhand verloren gegaan is; het on. *bekkr*, dat naar Engelland overgegaan is, me. *bek*, ne. *beck*; en het hd. nd. *beck*, dat nevens - *bach* in eenige plaatsnamen voorkomt. Aan *baki* beantwoorden ohd. *bah*, m. en nhd. *Bach*; het os. *beki*, mnd. *beke*; het fri. *bitze*, het md. en vl. *beke*, nnl. *beek*.

De ontwikkeling van *baki* - tot *beke, beek* is louter frankisch, d.i. komt gansch en geheel overeen met de gewone dietsche klankwetten, die in hoofdzake frankisch zijn. Daar het woord overigens door geheel het dietschsprekende taalgebied verspreid is, behoort het zekerlijk tot den oudnederfrankischen taalvoorraad, en wij hebben bijgevolg, in het algemeen, zijnen oorsprong niet te gaan zoeken noch in de Saksische, noch in de friesche gouwspraken.

Het woord behoort echter ook tot den frieschen en saksischen taalvoorraad; is het dan niet mogelijk dat in deze streken, die vroeger door Saksen en Friezen bewoond waren, dit woord door de vroegere inwoners ingebracht zij?

Het nederduitsch of vastelandschsaksisch komt, zoowel wat de oorspronkelijke gedaante die tot uitgangspunt dient, als wat den lateren ontwikkelingsgang aangaat, ten volle met het nederfrankisch - dietsch overeen. Bijgevolg is de taalkunde bij machte niette beslissen of, in bijzondere gevallen, ons woord wel eigentlijk frankisch, of mogelijks ook saksisch is.

Het eilandsch saksisch heeft als uitgangspunt *bakjo-*.

De oorspronkelijk *gutturale k* is vroeg, waarschijnlijk sedert de derde eeuw, palataal geworden; dit wordt uitgedrukt door de ags. schrijfwijze *becc*. Later is deze *palatale k*, door *kj, tj*, in de 10de eeuw tot *tch* geworden, en is dit gebleven; zoodat het woord, indien het in de engelsche tale had blijven voortleven, hedendaags zou *betch* luiden. Misschien hebben wij daar eene gouwsprakelijke, of in onbeklemtoonde lettergreep gewijzigde bijgedaante van den oordeigennaam *Woodbatch*, dien ik in een engelsch woordenboek vermeld vinde. Indien het woord zeer vroeg, voor de *palatalisatie*, b.v. in de 2de eeuw, of vooraleer de *palatalisatie* verre genoeg gevorderd was om aan de *k* hare weerde van *k*-klank te ontnemen, b.v. in de 3de, 4de of ookwel in de 5de eeuw, bij ons ingevoerd was, dan zou het *bekke, bek* luiden. Indien het in latere tijden ingevoerd ware, - maar van een lateren angelsaksischen invloed en kan er wel niet sprake zijn, - dan zou het den vorm *bets* hebben. - Het is wel mogelijk dat bij de eilandsche saksen, nevens *bakjo-*, ook de bijvorm *baki -* bestaan hebbe. Indien zij deze gedaante in de zelfste vroege tijden bij ons ingebracht hadden, dan zou zij, verder op frankische wijze ontwikkelende, met het frankische *beke* overeenkomen. Maar het bestaan bij de eilandsche Saksen van eenen woordstam *baki -* is eene bloote veronderstelling, die op geene daadzaken gesteund en is.

Als grondvorm heeft het Friesch *baki-*. Hier, even als in het Angelsaksisch, is de *k* eerst verweekt, om later verdere wijzigingen, verschillend in de verschillige gouwspraken, te ondergaan. Het is echter onmogelijk na te gaan wanneer de *palatalisatie* begonnen is. Bij de Noord -en Oostfriezen mag dit wel geschied zijn omtrent op den zelfsten tijd als bij de eilandsche Saksen, die alsdan nog het vasteland bewoonden, en de naaste geburen waren van de Friezen. Dit taalverschijnsel schijnt van het Noorden en het Oosten, langs de Noordzeekusten, zuidwestwaarts voortgezet te zijn, zoodat de Westfriezen er mogelijks later, en de zuidersche Westfriezen merkelijk later door getroffen zijn. Zij zijn dit ook in mindere mate.

Terwijl bij de Noord- en Oostfriezen in latere tijden, *assibilatie* ingetreden is, van daar *bitze* uit *baki* - zijn eenige westfriesche gouwspraken op het standpunt eener sterke, voltrokken *palatalisatie* gebleven, en leveren *tj* voor eene oudere *k*.

Daaruit volgt dat een zeer oud friesch *baki-*, indien het verder bij ons op zijn frankisch zou ontwikkeld zijn, rechtstreeksch zou leiden tot *beke*. Maar wij hebben het recht te veronderstellen dat bij de westvlaamsche Friezen, afgezien van allen frankischen invloed, de vorm *baki-*, en later *beke*, nog eeuwen lang met onverweekte, of min uitdrukkelelijk verweekte *k*, is blijven bestaan. Den vorm *beke* doe ik opklimmen tot de 8ste eeuw. Het is in die eeuw immers dat in onze streken de omklank van *a* tot *e* schijnt te moeten geplaatst zijn. Vgl. *Bijblad van Belfort*, 1894, blz. 5 en *Biekorf*, 1894, blz. 280, 281. Wat daar voor het frankische Westvlaamsch bestatigd is, mag met waarschijnlijkheid voor het friesche Westvlaamsch verondersteld worden.

Misschien hebben wij een echt friesch-westvlaamsch *beke* aan de hand. Zeer verlokkend is het vermoeden, door den Heer Claerhout geopperd, en door den H. Johan Winkler bevestigd (z. *Biekorf*, 1894, blz. 139, 140 en 191), als zou het eerste deel van den naam *Jabbeke*, in 961 *Jatbeca*, den stam zijn van het friesche werkwoord *jata* = gieten. Indien dit zoo is, dan moet ook wel het tweede lid oorspronkelijk friesch zijn. In *jat* - schuilt ook eene *gepalataliseerde*, allengerhand tot *j* verweekte *g*. De ontwikkelingsgang is de volgende: germ. *geut-*, > *geot-*, > fri. *giat-* > *jiat-* > *jat-*. Nu is het wel mogelijk dat de ingaande *g* reeds volkomen tot *j* was overgegaan, wanneer de binnenstaande *k* nog niet tot *kj* verschoven was; zoodat een vorm *Jatbeke*, in frieschen mond, eenigen tijd kan bestaan hebben. Dan is *beke* verder op frankische, niet friesche wijze ontwikkeld; of beter de friesche ontwikkeling is opgehouden, en het woord is, op frankische wijze, bij den vorm gebleven, tot den welken het gekomen was. Dit intreden van den frankischen invloed mag geplaatst worden in de 10de of Ode eeuw, of misschien vroeger.

Vatten wij alles inliet korte te zamen. Van oorsprongswegen is ons woord *beke*, in het algemeen genomen, voorzeker frankisch; in enkele gevallen kan het ook van onfrankische afkomst zijn. - Wat den ontwikkelingsgang betreft, deze kan zuiver frankisch zijn: in dit woord echter komen de vastelandschsaksische, nederduitsche taalwetten toevallig met de frankische overeen; sporen van *specifisch* friesche ontwikkeling zijn, in het woord op zijn eigen genomen, niet te ontdekken.

Brouk of Broek.

Brouk is een bijzonder vlaamsche gedaante; het gemeen dietsche woord luidt *broek*: in het Vlaamsch immers hebben wij altijd *ou* insteê van het dietsche *oe* vóór de lip - en keelklanken. In het hedendaagsch Westvlaamsch verschilt de uitspraak van *oe* en *ou* hierin: dat de *oe* steeds lang gesproken is, soms zelfs met eenen onduidelijken naslag, die van de *oe* eenen halven tweeklank maakt, terwijl *ou* gesproken wordt als eene korte, steeds enkelklinkende *oe* (duitsche *u*).

In zijn *Etymol. Wörterb. d. deutschen Sprache*, 4de uitg., noemt Fr. Kluge dit woord een frankisch-saksisch, daarmede beduidende dat het buiten de verschillende frankische en Saksische gouwspraken niet aangetroffen wordt. De gemeen germ.-westgerm. stam is *brôko*-. Daaruit ohd. *bruoch*, nhd. *Bruch*; mnd. *brôk*. In het ags. verschijnt het woord, met eene merkelijk verschillende beteekenis, onder den vorm *brôc*, ne. *brook* = beek. In het oudere Friesch wordt het woord niet aangetroffen; indien het niettemin in het hedendaagsch gebruikelijk ware, dan zou het wel uit de naburige gouwspraken ontleend zijn. Veronderstellen wij nochtans dat het ook tot den ouderen frieschen taalvoorraad behoorde, dan moest het in het oud en middelfri. insgelijks den vorm *brôk* hebben.

Daar de medeklinkers van dit woord in de nederfrankische en Saksische (en evenveel ook in de friesche) talen dezelfste zijn en dezelfste moesten blijven, zoo kunnen wij

alleenlijk uit de geschiedenis der *ó* iets verders vernemen. Bij de Friezen zou die *ô* tot in de middeleeuwen gebleven zijn; bij de vastelandsche Saksen insgelijks, zooals blijkt uit het mnd. *brôk*, heden ten dage nog is deze *ô* gebleven bij de nederduitsche bewoners der Noordzeekuste, bij de Saksen van Nederland en in andere streken van het nederduitsche taalgebied. Bij de eilandsche Saksen is de *ô* ook langen tijd gebleven, te weten tot de 15de eeuw, alswanneer zij in *û* (= *oe*) overgegaan is; van daar het eng. *brook*, wiens uitsprake nagenoeg met die van ons *broek, brouk* overeenkomt, alhoewel zij aan eene gansch verschillende ontwikkeling te danken is. In het Frankisch immers (zoowel in het Hoog- als in het Nederfrankisch) is de *ô* vertweeklankt tot *uo*, waaruit in het latere Dietsch de tweeklank *oe* (gesproken *ûə*) ontstaan is, dewelke tegenwoordig gewoonlijk als een enkele klank gesproken wordt. Vóór de lip- en keelklanken is in het Vlaamsch waarschijnlijk de *ô* eerst vervangen geweest door den tweeklank *ou*, dewelke nu ook enkel gesproken is. De vertweeklanking in onze tale hebben wij kunnen bestatigen sedert de 9de eeuw; naar alle waarschijnlijkheid klimt zij op, evenals in het Hoogduitsch, tot de 8ste eeuw. Zie *Bijbl. van het Belfort*, 1894, blz. 8, en *Biekorf*, 1894, blz. 94.

Daaruit volgt dat de ontwikkeling van ons woord, sedert de 8ste, 9de eeuw louter en uitsluitelijk frankisch is. Van oorsprongswegen hebben wij ons woord voorzeker niet aan eilandschsaksischen invoer te danken, want bij deze Saksen heeft het eene gansch andere beteekenis dan bij ons en bij de andere vastelandsche volkeren, bij dewelke het in gebruik is. Het is verder om zoo te zeggen zeker dat wij aan het woord geene friesche afkomst mogen toekennen; want hoogst waarschijnlijk was het bij de Friezen onbekend. Het is bijgevolg frankisch of vastelandschsaksisch, doch aangezien onze tale doorgaans frankisch is, zoo hebben wij aan geenen saksischen oorsprong te denken, zoolange deze niet bewezen is.

Dal.

Dit woord komt in de oordnamen regelmatig onder den dat.-loc.-vorm *dale*, en daar, waar de uitgaande *e* verloren gegaan is, *daal*, voor.

Dit is een algemeen germaansch woord. Ohd. *tal*, nhd. *thal*, os. *dal*, ags. *dael*; ne. *dale* is uit het Scandinaafsch ontleend. In het fri. en vind ik het woord op zijn eigen niet vermeld; nochtans lees ik in De Haan Hettema's *Idioticon Frisicum: dal lidza* = nederleggen (beantwoordende aan een dietsch: daal leggen), *del* = neder, *dele* = neder, naar beneden (dale, daal, zooals men in eenige gewestspraken zegt), *delefal* = aardval, het nedervallen (daalval), *delgong* = nederdalende lijn (van eenen geslachtsboom, - daalgang).

In het Angelsaksisch en regelmatig ook in het Friesch veranderdt de germ. *a* in gesloten lettergrepen (op bepaalde uitzonderingen na) in *ae, e*. In het Angelsaksisch, en bijgevolg waarschijnlijk in het Friesch, gebeurt dit reeds in de eerste eeuwen onzer tijdrekening; indien wij bijgevolg eilandschsaksischen of regelmatigen frieschen oorsprong voor ons woord mogen veronderstellen, moeten wij tot zeer vroege tijden opklimmen.

Het Vastelandschsaksisch komt met het Nederfrankisch overeen. Ik wordt niet gewaar dat het woord in de Saksische gouwen als tweede lid in samengestelde oordnamen voorkomt; in de frankische streken echter is het nog al veel gebruikt. Geene redenen bijgevolg om den frankischen oorsprong en vrijen ontwikkelingsgang van ons woord in twijfel te trekken.

Dam.

Mhd. *tam*, mnd. *dam;* ne. *dam* veronderstelt een oudengelsch *damm*, dat niet voorkomt tenzij in het daarvan, met omklank, afgeleid werkwoord *for-demman* (uit *dammjan*); het ofri. heeft ook het werkw. *demmen*, hd. *dammen*, en in het westfri. vind ik het zelfst. nw. *dammen*dam. - Het woord is algemeen germaansch; zijne ontwikkeling is, in de talen, die ons hier aangaan, dezelfste, bijgevolg

kan de vrage naar zijnen oorsprong alleenlijk volgens den algemeenen regel beantwoord worden, dat is: in het Vlaamsch zal dit woord wel frankisch zijn, om reden dat onze tale in het algemeen frankisch is in hare ontwikkeling en ook wel in haren oorsprong.

Donk.

Dit woord is breedvoerig behandeld door H. Kern, in *Nom. Geogr. Neerl*. II deel, blz. 190 en vlg. ‘In de nederlandsche gewesten Noord-Brabant in Limburg, alsmede in de aangrenzende deelen van Belgie (voeg daarbij het verder afgelegene Westvlaanderen, zie *Biekorf*, 1892, blz. 111) en Rijn-Pruisen treft men... eene menigte plaatsnamen aan, die uitgaan op *donk*. Aan dit *donk* beantwoordt het oud- en middelhoogduitsch *tunk, tunc*, nieuwhoogd. *dunk*, alsook het middelnederduitsche *dunk*. Behalve *tunc* bezat het Oudhoogd. echter eenen vorm *dung*... in dezelfste beteekenis, en dat deze vorm op nederlandsch gebied niet geheel onbekend geweest is, mag men opmaken uit het verlatijnschte *Ursidongus*, letterlijk “*Berendonk*,” en *Hramusdung, Rodung* in Stallaerts Glossarium’. (zie ook *Cartul. de S. Bavon. Spergedung* en *Metmedung* 967, nu Sprendonck en Mendonck, in Oostvlaanderen, enz., enz.).

Verder: ‘Uit de talrijke bewijsplaatsen, aangehaald in het duitsche Woordenboek der gebroeders Grimm, blijkt dat men onder *dunk* verstaat een onderaardsch vertrek waar de wevers hunne werkplaats hebben, een weefvertrek, en verder een vrouwenvertrek, vrouwentimmer.’

De schrijver doet daarna den geleidelijken overgang uitschijnen van ‘diepliggend vertrek’ tot ‘binnenvertrek,’ en dan tot ‘woning’. Hij gaat voort: ‘In de aan Limburg grenzende streek van Pruisen, waar zooveel plaatsnamen op *donk* aangetroffen worden, kent men het woord thans alleen nog in den zin van voorname heerenhuizinge, of... kasteel’.

Verder tracht de schrijver het fransch *donjon* van ons

dung, dunk af te leiden, en bemerkt in 't voorbijgaan dat het oudengelsch eenen vorm *ding* (voor *dung*) had, met de beteekenis van het latere *dungeon*, dat uit het normandisch Fransch overgenomen is. Daarna wordt op grond van den samenhang der begrippen ‘diepte, het binnenste en donker,’ aan ons woord *donker* denzelfsten oorsprong toegekend als aan *donk*. Eindelijk zoekt de schrijver samenhang van ons woord met andere stamverwante woorden in de germaansche en in de balto-slaafsche talen.

Om te sluiten: ‘Wij gelooven dat de vermelde feiten ons in staat stellen eene redelijke gissing omtrent de beteekenis van *donk* in plaatsnamen te wagen. Nemen wij in aanmerking dat *ursidongus* in een tijd, toen men de eigenlijke beteekenis van 't woord nog kennen kon, verklaard werd met “berenleger, berenhol”, en dat sommige dorpen althans, wier naam op donk uitgaat, in laagten liggen, dan houden wij het voor niet onwaarschijnlijk dat men zulke namen gaf aan vestingen op eenigszins laag gelegen terreinen. Mogelijk is het dat in sommige gevallen *donk* meer algemeen “verblijf, schuilplaats” aanduidt. Alleen een zorgvuldig plaatselijk onderzoek kan hier tot nauwkeuriger uitkomsten leiden.

Volgens Stallaert, *Glossarium, i.v.*, zou *donck* ook “weide” beteekenen. Is dit soms afgeleid uit het feit dat zekere weide den naam draagt van “de Wolfsdonk”? Wauters, in *Environs* 2, 273 (aangehaald door Stallaert) ziet er in “*un lieu endigué ou polder”*. Nu, een eigenlijke polder kan bij de meeste plaatsnamen op *donk* niet bedoeld wezen, maar eene laag gelegen plaats zeker wel.’

Daar de beteekenissen van het woord *donk* alhier misschien niet overbekend zijn, scheen het mij niet overbodig de meening van den uitstekenden geleerde wat breedvoerig mede te deelen.

Bemerken wij om te eindigen dat *dung* en *dunk* in de vlaamsche uitspraak moesten te zamen vallen. De verandering der oude *u* in *o* is algemeen Dietsch, hoewel deze *o* voor neusklanken in verschillende streken nagenoeg nog uitgesproken wordt als de oude *u*. In alle geval

laat de ontwikkeling niet toe tot noodzakelijken frankischen oorsprong te besluiten; maar aangezien het woord in oordnamen, zoo het schijnt, alleenlijk op frankischen bodem te voorschijn komt, ware het ongerijmd aan het westvlaamsche woord eenen anderen oorsprong te veronderstellen, dan in de andere gouwen waar het voorkomt, en het elders te gaan zoeken dan in den frankischen woordvoorraad.

EE - Heede.

In de friesche of eertijds friesche gewesten van Nederland, en de onmiddelijk daaraan grenzende streken, vindt men *ie* en *ee*, met de beteekenis ‘water’ in oordnamen gebruikt. In de westfriesche streken heerscht meest *ie*, in Zeeland meest *ee*. Men meent ook oordnamen in Vlaanderen te kunnen aanduiden, die met hetzelfste woordeken samengesteld zijn; en dat mag waar zijn. Ik ben niet bij machte den oorsprong van dit woord te verklaren; mogelijks is het eene friesche voortzetting van het oudere *ah*(*w*)*ô*, later *ahu* = water; maar de friesche klankwetten zijn mij te weinig bekend, om mij toe te laten daar een oordeel over te wagen. De echt dietsch-vlaamsche gedaante van dit woord, dat in het oorspronkelijk Duitsch *aha* luidde, is *a, aa*, die als riviername bewaard is.

In het *Bijblad van 't Belfort*, 1895, blz. 53, wordt door den heer Claerhout den name aangehaald van eenen ouden waterloop, te weten het *eyeleedeken*. Dit *eye* zou ik genegen zijn, met het saterlandsche Friesch *eje* en *ei* in ons woord *ei-land* dat van frieschen oorsprong is, rechtstreeks af te leiden van het germ. *awj-*, uitbouw van *ah*(*w*)*ô* = *aqua* (z. onder *Ouwe-Ooie*). Vgl. over dit alles Claerhout, *Bijbl. van 't Belfort*, 1893, blz. 1 en vlg., en 1895, blz. 51 en vlg.

Een woord van geheel verschillende herkomst hebben wij in het oudere westvlaamsch *heede* = waterloop, vliet. Bij De Bo staat het woord *Noordee*, name van eene rivier in 't Noorden van Westvlaanderen. In de omstreken

(b.v. te Oudenburg) spreekt men *Noordee*) met eene scherplange *e* en met den klemtoon op de tweede lettergreep. ‘In de liggers en omloopers, zegt De Bo, leest men *Noordheede*’. In de oudere oorkonden immers vindt men het woord *heede*, afzonderlijk gebruikt, met den hooger aangegeven zin. De Bo geeft twee uittreksels, een onder *Noordee*, en een onder *Zwin*, waar het meervoud *heeden* in genoemd is. Daar het woord gestadig met *h* geschreven is (een bijvorm *eede* wordt, door De Bo niet aangegeven), moeten wij wel besluiten dat deze klank oorspronkelijk aan het woord toekomt. Door het genoeg bekende wegvallen der *d* tusschen twee klinkers, wordt *heede* tot (*h*)*ee*; omgekeerd echter en is het niet mogelijk dat *ee* of *eie* tot (*h*)*eede* gewijzigd worde.

Het ware nu nog te ziene tot hoeverre dit *heede* in het zeelandsche *ee* kan verscholen zijn. Vgl. ook den zeelandschen dorpsnaam *Eede*. Bemerkt dat in Zeeland, even als in Westvlaanderen, de *h* niet meer uitgesproken is. De oudere gedaanten dezer namen zouden hier kunnen eenig licht verspreiden.

Het woord *heede*, wiens bestaan alleszins niet en kan betwist worden, en is in het middelnederlandsch Woordenboek niet vermeld. 'k En hebbe de bronnen niet noch de woordenboeken onder de handen, die mij zouden toelaten het woord, zoo mogelijk, in de verwante talen te vervolgen; nochtans lees ik in Ducange, i.v. *Heda*: *Spelmannus* HEDAM... *ex saxon*. HAETH, FOVEA (dat is: gracht, groeve, enz.) *deducit*. De uitleg door Spelmannus voorgesteld, voor zooveel deze het ags. woord *heda* (zie onder *IJde*) betreft, is valsch; maar indien de aangehaalde ags. vorm *haeth* vertrouwen verdient, en eene lange *ae* heeft, wat bij Ducange niet aangeduid en is, dan hebben wij daar de volkomen wêerga van ons *heede*: beide vormen zouden beantwoorden aan een germ. *haithjô*; even als ons in beteekenis verschillend woord *heide* = *bruyère*, ags. *haeth*.

Uit dit alles blijkt genoeg dat de vlaamsche plaatsnamen, waar een *ee* in te voorschijn komt, nauwkeurig moeten onderzocht worden; en dat het dikwijls zal

onmogelijk zijn te beslissen, indien oudere vormen ontbreken.

Hier nog eene bemerking of twee, om in de ontleding dezer namen tot voorzichtigheid op te wekken.

Men moet zien of men niet te doen en heeft met eenen uitgang *rede* of *reede*, behoorende bij rijden, en beteekenende 'weg'. De waarschijnlijkste vorm is *reede*, met scherplange *e*, beantwoordende aan het eng. *road*. Dezen uitgang hebben wij in *Meunike*(*n*) *re*(*e*)*de*.

Of met eenen uitgang *leede* (nevens *leide*), met scherplange *e*, beteekenende waterloop. Daarnevens moet alleszins een *lede* met zachtlange *e* bestaan, misschien met eene andere, of met verschillende beteekenissen. Ik geloof dat het woord in Veurne-Ambacht nog al gemeene is: ik zou wel willen weten of het met zachtlange of met scherplange *e* gesproken is.

Of met eenen uitgang *nede*, ouder *nithe*, bijv. nw. behoorende bij *neder*. In dit geval moet de *e* zachtlang zijn. Een voorbeeld daarvan hebben wij misschien in *Assenede*.

Of met het achtervoegsel *the*, later *de* (uit *thjo*), met voorgaande *e* (uit een vroeger *e, i* of eenen anderen klinker) *ethe, ede ee*. In dit geval zou de *e* insgelijks zachtlang zijn.

Vgl. verder onder *ijde*.

Opm. - Het bovenstaande was gedrukt, toen mijne aandacht viel op *Heidenzee* (vroeger ook *Hedensee*, enz. geschreven), dat is een gedeelte zee dat eertijds waarschijnlijk gelegen was tusschen het eiland Walcheren en het door de golven verzwolgen Schooneveld, en op *de Eede* of *Oude Eede*, eene beek die in Oostvlaanderen haren oorsprong heeft en te Sluis in het Zwin loopt. Deze naam schijnt eertijds (en is het misschien nog) met eene *h* geschreven geweest te zijn; von Bichthofen immers schrijft in zijne *Unters. z. Fries. Rechtsgesch*. II, 103 (aangehaald in *Nom. Geogr. Neerl*. II deel, blz. 159): 'in dreizehnten Jahrhundert (war) der Name *Heidin-zee* gangbar für die Seebucht, in welche die *Hede* bei Sluys... mündete.'

Bijblad van ‘Biekorf’ in Wintermaand, 't jaar 1895.

Friesch, Saksisch of Frankisch

Ham.

DE oorspronkelijke beteekenis van dit woord schijnt te zijn: kromming, bocht, hoek; van daar hoek lande, mnd. *ham* = een door grachten afgezonderd, afgesloten stuk land, ofri. *ham* = *id*., oudoostfri. *hem*, *hemme* = eene afgesloten, tot den tweekamp bestemde ruimte; bijzonderlijk hoek lands nabij een water gelegen, en bijgevolg, zooals dit gemeenlijk gebeurt, met gras of met wilgen begroeid: westvl. (De Bo) *am* = weide, weiland, gemeenlijk omringd van grachten, Kil. *am, amme, ham* = *pascuum, locus pascuus*; *amme, am, flandr. j. ham* = *pascuum; hamme, ham, hammerick* = *pratum, pascuum; hamme van wilghen* = *salicetum, salictum, locus salicibus consitus*; verder schijnt de naam overgegaan op de erve en de woning of woningen die er op gebouwd zijn, ags. *ham*(*m*) = woning, kooi, ingesloten eigendom, (z. Gallée, *Nom. Geogr. Neerl*. III. deel, blz. 336).

Gelijk men ziet behoort het woord tot het eilandsch en vastelandsch Saksisch, tot het Friesch en het Vlaamsch. In het Hoogduitsch schijnt het weinig bekend; nochtans komt het volgens Gallée, *ibid*. voor in hd. keuren van de 14de-15de eeuw.

Men bemerke wel dat tot het woord eene dubbele *m* behoort; wel wordt deze in den uitgang dikwijls, in het Dietsch altijd, enkel geschreven, maar zoodra het woord verlengd wordt bij middel van eenen uitgang, die met eenen klinker begint, komen beide te voorschijn.

Nevens *ham* hebben wij den vorm *hamme*: deze kan van den eersten vorm afgeleid zijn, of wel oorspronkelijk een meervoud of een datief zijn van *ham*. In het Friesch staan *hem* en *hemme*, nevens *ham*; in het Westvl. hebben

wij ook *hemme* = hofstede op Ramscapelle (z. *Bijblad van 't Belfort*, 1895, bl. 53); misschien leeft de vorm *hem* voort in het fransche dorp *Hem* (*Nord*).

Blijven wij een oogenblik stil staan bij de zoo even genaamde hofstede: *de Groote Hemme*. Op eene kaart van Veurne-Ambacht staat: *'t Hof ter Hemme*. De *r* van *ter* is in *hemme* vergroeid, en ik zou moeten missen, of ik heb in de omstreken van Veurne gehoord dat men die hofsteê tegenwoordig noemt: *de Remme* of *de Groote Remme*. In alle geval staat zij vermeld onder den naam van '*la Grande Rème*', in eene fransche '*Carte du Comté de Flandre, par Guill. de l'Isle*', die dagteekent ievers van de jaren 1600, peis ik. Het zelfste verschijnsel hebben wij in *Rysel*, uit *ter Ysele* (*insula*), *Roesten* (zoo spreekt men in den omtrek), uit *ter Oestene, Woestene*. - Het is te verwonderen dat men het vrouwelijke *ter* heeft insteê van het mannelijke *ten*, daar *ham* van het mannelijk is; maar men weet hoe gemakkelijk, reeds in de middeleeuwen, de vrouwelijke datiefvorm de plaats innam van den mannelijken of onzijdigen; vgl. *uitter herten* voor *uit den herten*. - Uit het voorgaande volgt dat wij niet noodzakelijk eenen nominatiefvorm *hemme* moeten veronderstellen; *hemme* kan, wel is waar, een datief zijn van *hemme*; doch ook van *hem*.

Of de bijvormen *hem, hemme*, regelmatig omgeklankt zijn, of aan bijzondere klankwetten moeten toegeschreven worden, is onklaar, daar de vorming van het woord gansch duister is.

Waar moeten wij nu den oorsprong van ons woord gaan zoeken? Aangezien het in 't Hoogd. weinig in gebruik is, is het waarschijnlijk dat wij het van de Saksen of Friezen gedeeld hebben; dit is echter verre van zeker, want, indien het woord, in Nederland, meest in de oordnamen van de Saksische en friesche streken in gebruik is, zoo komt het toch ook voor in de frankische gouwen van Nederland en Belgie. Saksische invloed op de ontwikkeling is alleszins onwaarneembaar; de tegenwoordigheid van vormen met *e* bij de Friezen en de Westvlamingen bewijst niets beslissends.

Heem - Hem.

De woord*basis haim*-, waaruit de stammen *haimo*- en *haimi*-, is algemeen Germaansch. In het oudere en het hedendaagsche Hoogduitsch heeft het woord de gedaante *Heim*; os. *hém*-, ags. *hâm*; mfri. *hâm* en *hêm*: ik weet niet of de westelijke Friezen de gedaante *hâm* ooit gekend hebben. Het Dietsch heeft *heem*, ouder *hêm*, waarnevens *heim*; de vlaamsche vorm moest uitsluitend *heem* zijn; het is ook de eenige dien wij hier in 't bijzonder te bespreken hebben.

De klankontwikkeling *haim*- > *hêm* > *heem* is zuiver Westvlaamsch; onderzoeken wij of het woord van oorsprongswegen frankisch is of niet; en zoo niet, tot hoeverre het kan friesch of saksisch zijn.

Indien wij hier aan eilandschsaksischen, of voor zoovele het den vorm *hâm* geldt, aan (noord- of oost-) frieschen invoer denken mogen, dan moet het woord natuurlijk ingedrongen zijn, vooraleer in die talen *ai* in *â* veranderd was. Bij de Angelsaksen schijnt deze verandering alleenlijk ingedrongen te zijn, na hunne huisvesting opbrittischen grond, bijgevolg na 400; bij de Friezen is de zelfste klankverwisseling waarschijnlijk van wat latere dagteekening.

Maar het (west-)friesche en vastelandschsaksische *hêm* komt toch met het ouddietsche overeen. In het Ouddietsch en het Oudsaksisch is *ai* veranderd in *ê*, in de 8ste eeuw (gedeeltelijk reeds vroeger); in het Oudfriesch zal dit wel rond den zelfsten tijd geschied zijn. Deze *ê* moet in de eerste tijden een open klank geweest zijn in de drie talen, maar de latere ontwikkeling bewijst dat deze overeenkomst niet lang is blijven bestaan: in het Dietsch hebben wij uit deze *ê* eene zoogezeide scherplange *e*, die een tweeklank is; in het Saksisch van het vasteland is daaruit *ei* ontstaan, dat reeds dikwijls in de middeleeuwen nevens *ê* geschreven wordt; in het Westfriesch *hiem*, is *ê* in *ie* veranderd. Nu, het saksisch *ei* en het friesch *ie* vorderen beide als onmiddelijke voorzaat eene gesloten *é*; het dietsche *ee* daarentegen eene opene *ê*. Wanneer deze

ee de plaats van *ê* ingenomen heeft, kan niet nader bepaald worden; in alle geval bewijst het voorgaande dat ons woord, indien wij het aan Friezen of Saksen te danken hebben, ten laatste kan ingevoerd zijn, of zijne friesche of Saksische ontwikkeling moet opgegeven hebben, ten tijde dat de Friezen en de Saksen nog eene opene *ê* spraken: dit zal wel niet later dan in de 8ste, 9de of 10de eeuw gebeurd zijn.

Hier stooten wij nochtans op een vraagpunt van meer algemeene draagkracht. In het Dietsch is de germ. *ai* overgegaan tot *ê* (later *ee*), of, in bepaalde, hier niet nader aan te duiden, gevallen, tot *ei*; in het Westvlaamsch echter doorgaans tot *ê* (later *ee*). Daar nu het Westvlaamsch, met of zonder recht, door velen als eene sterk saksisch gekleurde taal aanzien wordt, zoo heeft men niet verwaarloosd dit bijzonder verschijnsel aan saksischen (natuurlijk vastelandschsaksikschen) invloed toe te schrijven, daar in het Saksisch alle *ai* tot *ê* verschoven is. Het is mij onmogelijk te zeggen tot hoeverre dit kan waar zijn. De vermoedelijke, hier ingezeten Saksen kunnen immers, ten tijde dat zij eene opene *ê* spraken (bij voorbeeld in de 8ste of 9de eeuw) eenen dergelijken invloed wel uitgeoefend hebben. Doch dit is niets min dan bewezen; het is wel mogelijk dat in het uiterste Westfrankisch, dat is op westvlaamsch gebied, de ontwikkeling wat verschillend zij van deze der oostelijke Franken: dit gebeurt altijd wanneer een oorspronkelijk eenvormig dialekt over wijd uitgebreide landstreken verspreid is. Bepaaldelijk in het geval dat ons bezig houdt, bemerken wij dat *ei*-vormen niet in gelijke mate in de verschillende frankische gouwen verdeeld zijn, maar in de eene veelvuldiger voorkomen dan in de andere.

Wat ons woord aangaat, de stam *haimi-* moest tot *heim* leiden in de *ei-* streken, tot *heem* in het Westvlaamsch; aan den stam *haimo-* beantwoordt niet alleen in West Vlaanderen, maar in geheel het dietsche land de vorm *heem*. Deze daadzaak maakt den saksischen invloed nog twijfelachtiger. In alle geval heb ik mij uit voorzichtigheid tot hiertoe van de uitdrukking ‘frankische

ontwikkeling' onthouden, en daarvoor de woorden 'dietsche of vlaamsche ontwikkeling' verkozen.

Tot herhaling van het voorgaande zij bemerkt, dat ons woord kan frankisch zijn van oorsprong, en, volgers den algemeenen regel, als zulkdanig moet aanzien worden; dat de ontwikkelingsgang dien het gevolgd heeft, volgens den zelfsten algemeenen regel, hoogst waarschijnlijk frankisch is, misschien ten deele specifisch westvlaamsch (voor zooveel *heem* aan *haimi-* kan beantwoorden), zonder dat het bewezen is dat alle Saksische invloed moet uitgesloten worden.

Doch genoeg van dit woord, op zijn eigen beschouwd; wij hebben nu nog te onderzoeken wat het geworden is als tweede lid in de samenstelling van oordnamen. Hier en droeg het woord geene volle, maar alleenlijk eene halve stemzate, en derhalve en is de *ê* niet ontwikkeld tot *ee*, maar verkort tot *e*; een dergelijk verschijnsel hebben wij bij voorbeeld in het achtervoegsel -*dom*, voor *doem* uit een ouder *dôm*. Deze *e* wordt echter in Westvlaanderen volkomen uitgesproken, met de zelfste klankweerde als de gewone korte e in eene beklemtoonde lettergreep. Dit schijnt ook zoo te zijn in Oostvlaanderen en in andere deelen van Belgenland; doch in de meer oostelijke gouwen niet zonder uitzondering, b.v. *Betekom* (ouder *Bettenchem*), *Binckom* (ouder *Benchem*) in Braband. In Nederland vindt men ook den uitgang -*hem* en zelfs -*heim* doch meest de verdoofde uitgangen -*om*, -*um*, en soms -*am*, die reeds in de middeleeuwen aangetroffen worden.

In de friesche gedeelten heeft men gewoonlijk (of uitsluitelijk?) -*um*, een vorm die nevens -*em*; -*om* ook reeds tot de oudere tijden behoort.

In de nederduitsche gedeelten van Duitschland, waar de *hêm-* namen nooit zeer veel schijnen gebruikt geweest te zijn, vindt men soms- *heim*, misschien wel onder schriftduitschen invloed; doch ook -*um* en -*en*. De verdooving klimt hier ook op tot de middeleeuwen.

De westvlaamsche ontwikkeling verschilt hier bijgevolg niet alleenlijk van de friesche en de Saksische, maar zelfs

ten grooten deele van de oostelijk frankische; men kan ze specifisch vlaamsch noemen, en ze toeschrijven aan de westelijk nederfrankische taalgewoonten.

Ik geloof niet dat er in Westvlaanderen uitnemingen zijn aan den hier vastgestelden regel; dat -*hem* bijvoorbeeld zou verzwakt zijn tot -*en*: daar ken ik ten minste geene voorbeelden van; of tot -(*h*)*am*: eene zulke verzwakking ware overigens strijdig met al onze taalgewoonten.

Maar kunnen wij geen -*ham* hebben als verkorting van *hâm*. Dit *hâm*, *ham* zou dan friesch zijn? Maar vooreerst zou dan moeten een westfriesch *hâm* aangewezen worden; want wat zou het noord- of oostfriesch hier komen doen? Of zou het misschien angelsaksisch zijn? Het angelsaksisch *hâm* (nieuwengelsch *home*, met verandering van *â* in *ô* sedert de 13de eeuw) is, als tweede lid van samengestelde oordnamen, inderdaad verkort tot *ham*. Maar wie zal er ernstig aan zoo laat angelsaksischen invloed gaan denken?

Het is nochtans mogelijk dat ons *haim*- in vroegere, vooral voormiddeleeuwsche latijnsche oorkonden, ook in onze streken, door -*ham* verbeeld zij. Ik geloof zulke vormen werkelijk ontmoet te hebben. De reden hiervan is eenvoudig. De Romeinen, ten tijde hunner beroeringen met de Germanen, en bezaten den tweeklank *ai* niet meer, en de germaansche *ai* ging bij latijn- en later romaanschsprekende volkeren over tot den naastgelegenen klank *a*: vgl. oudfr. *ham, hamel*, nu *hameau*, uit *haim*-. Dergelijke -*ham* -vormen en zijn bijgevolg anders niet dan eene verlatijnsching, waaraan de vlaamsche spreektaal natuurlijk altijd vreemd gebleven is.

Op franschen bodem echter, en op de grenzen waar de plaatsen eenen franschen name hebben, ware de woordgedaante op -*ham*, indien de fransche ontwikkeling in voormiddeleeuwschen tijd begonnen is, regelmatig. Maar dat er ook zulke vormen zouden zijn in Westvlaanderen! Daar ken ik in geenen gevalle voorbeelden van, noch en geloof ik dat dit mogelijk is.

Ik heb gemeend dit punt wat breedvoerig te moeten behandelen, omdat het mij wil voorkomen dat zekere

Vlamingen zich nog immer verbeelden dat *heem, hem* en *hâm, ham* niets anders dan wisselgedaanten zijn van een en het zelfste dietsche woord.

Hil(*le*) - *Hul*(*le*).

Ags. *hyll*. me. *hil, hul*, ne. *hill*; nd. *hull*, fri. *hel*. Bij Kiliaen wordt *hille, hil* ‘vetus’ genoemd. Westvl. *hil, hille*, Zeeuwsch en Maaslandsch *hil*; op de Veluwe *hul*.

Bij dit merkweerdig woord zijn vooral twee zaken in achtte nemen: zijne aardrijkskundige uitbreidingen de staf wissel *u-i*.

In het Hoogduitsch is het woord niet te vinden; op zuiver frankisch gebied schijnt het volkomen te ontbreken. Daaruit volgt dat zijn oorsprong hoogst waarschijnlijk, onfrankisch is. Voor zooveel ik kan nagaan, is het woord ook weinig bekend bij de Friezen en de vastelandsche Saksen; bij de eilandsche Saksen integendeel is en was het van alledaagsch gebruik. Dit is misschien eene reden om onze aandacht al dien kant te richten. Daar geeft ons ook de klankontwikkeling aanleiding toe.

Vooreerst verzend ik naar het opstel ‘*Rik en Rugge*’ in *Biekorf*, 1890, blz. 369 en vlg. Daar wordt waargenomen dat de omklank van *u* tot *i*, die in het middeleeuwsch Dietsch soms, doch niet veelvuldig voorkomt, in het westelijk en noordelijk Westvlaamsch nog al regelmatig is. Onder andere luidt ons woord langs de kusten, waar het ook meest in gebruik is, *hil, hille*. Ik verneem nu uit *Nom. Geogr. Neerl.* dat de vorm *hil* ook zeeuwsch en maaslandsch is (Maasland is zeker de heerlijkheid gelegen in de aan Zeeland palende provincie Zuid-Holland). Het Engelsch nu heeft regelmatig den zelfsten omklank. De ontwikkelingsgang is *u* > *ii* > *i*. Germ. *huljom*, natuurlijk met de uitspraak der duitsche *u*; later *hüll*, in het Oudengelsch geschreven *hyll*; daarna, gedeeltelijk reeds in het oudengelsch tijdperk, en ten volle in de middeleeuwen, *hill*; van daar ook *ridge* = *rik, rigge, rug* (*ge*), enz. De zelfste ontwikkeling moeten de daaraan beantwoordende vlaamsche vormen doorloopen hebben. Zou dit gansch toevallig zijn? Wel is waar is het niet bewezen dat de

angelsaksische omklanken hooger opklimmen dan de 7de eeuw, en zulk een late, ten minste zoo diepgrijpende invloed der eilandsche Saksen op onze taal is niet aan te nemen. Doch zeker is het dat, vóór de volvoering van den omklank, - en mogelijks reeds lange daarvooren -, de betroffen klanken reeds aangetast en in hunne phonetische weerde gewijzigd waren; dat de *u* bijgevolg reeds vroeg op den weg gesteld was die tot *ü* en van daar tot *i* voeren moest.

De uitkomst van den frieschen omklank is *e*; b.v. *hel - hil, hreg = rik, pet = pit, put*, enz. Met dezen hebben wij bijgevolg min rekening te houden.

Wij komen alzoo tot het volgende besluit: het woord *hul*(*le*), *hil*(*le*) is *hoogstwaarschijnlijk* van onfrankische, *waarschijnlijk* van eilandschsaksische afkomst; in de streken waar vreemde invloed minder krachtig gewerkt heeft is zijn *u*, alhoewel mogelijks reeds gewijzigd, te zamen gevallen met de gewone *u*, en het woord is, op frankisch-dietsche wijze, regelmatig ontwikkeld tot *hul*(*le*); in de kuststreken echter waar de eilandschsaksische invloed zich krachtiger gelden deed, heeft de *u* den begonnen eilandschsaksischen ontwikkelingsgang voortgezet, en het woord is tot den vorm *hil*(*le*) omgewandeld.

Nog een woord betrekkelijk de beteekenis. De beteekenis ‘heuvel’ is algemeen gekend; van daar deze van ‘duine’ op de zeekusten. In *Nom. Geogr. Neerl*. II deel, blz. 13, vermoedt H. Kern ook de beteekenis ‘akker’, b.v. ‘een hooger gelegen stuk bouwland’. Bij De Bo, i.v. *hul*: uitstekende groep van bijeenstaande dingen, enz. *Middelnederlandsch Woordenboek*: stuk land door water omringd, eiland.

Hout.

Een algemeen germaansch woord, ohd. mhd. nhd. *holz*, ags. me. ne. *holt*, os. mnd. *holt*, ofri. *holt*.

Overal de zelfste ontwikkeling, hierop naar dat in het Nederfrankisch de *l* in *u* veranderd is. Deze wijziging schijnt ingetreden binnen de 11de eeuw (z. Bijbl. van Belfort, 1894, blz. 6.). Over den oorsprong van het woord

in onze streken moet volgens den algemeenen regel geoordeeld worden.

Ijde.

Voor zooveel ik zie, wordt dit woord alleenlijk op de westvlaamsche zeekust aangetroffen. Oorsprong en beteekenis zijn duister. Verdam, in zijn Middelnederlandsch Woordenboek, vertolkt het door: ankerplaats, strand, en plaatst daarna een ondervragingsteeken. Dan, steunende op de beteekenis door Ducange aan het angelsaksische woord *hida, hyda* toegekend, vermoedt hij als eigentlijke beteekenis: eene bepaalde hoeveelheid ploegland, en gaat van daar over tot deze, die hij waarschijnlijk noemt, van, werf, of breede strook tusschen het dorp en het strand, waar de schepen aankomen en afvaren. Indien dit waar is, moet samenhang aangenomen worden tusschen het verlatijnschte *hida, hyda*, ne. *hide*, ags. *hid* en ons (*h*)*ijde*. Maar deze samenhang kan geenszins oorspronkelijke verwantschap zijn, daar het angelsaks. woord, volgens Skeat, samengetrokken is uit *hîgid*, het woord zou moeten ievers in de middeleeuwen, misschien nog al vroeg ontleend zijn.

Heeft deze meening eenigen grond, zoo is het wel geoorloofd eene tweede, op zijn minst zoo gewettigde gissing daarnevens te plaatsen. Het thans verouderde engelsch *hitke* of *hytke*, me. *hitke*, ags. *hyth* beteekent: haven, kleine haven, eigentlijk wel schuilplaats. Is het niet mogelijk dat dit woord, ook in de middeleeuwen (want ware oorspronkelijke verwantschap in het spel, dan zou het bij ons *huide* luiden), van de engelsche tot de vlaamsche kust zou overgewaaid zijn? Het is niet overbodig hierbij te bemerken dat het woord in Engeland ook in oordnamen voorkomt, b.v. *Rotherhithe, Greenhithe* enz. Dat de engelsche *th* in het Vlaamsch door den naastgelegen *d*- klank zou vervangen zijn, hoeft ons niet te verwonderen; wat meer is, in het Zuiden van Engelland wordt hedendaagsch de *th* veelal als *d* uitgesproken, en wie weet hoe oud dit gebruik reeds is? Bij Ducange staat het woord *heda* vermeld, reeds voorkomende in het

Doomsdaybook, of beschrijvinge van de grondbezittingen van Engelland, opgemaakt door Willem den Veroveraar, rond de jaren 1080-1086. In dit woord moet *e* geschreven zijn voor *i*, hetgeen in het middeleeuwsch Latijn soms gebeurt; maar de *d* voor *th* schijnt te bewijzen dat de engelsche *th* reeds op het einde der elfde eeuw den zelfsten klank uitgaf, als *d*, ten minste in het Zuiden van Engelland, want het aangehaalde woord wijst op eene haven in het graafschap Kent. Zie Ducange, i.v. *heda, hitha*.

Maar hier stooten wij op eene andere moeilijkheid. Tot ons woord *ijde* behoort geene *h*; dat is ten minste hoogst waarschijnlijk. Wel is waar schreven de Vlamingen in de middeleeuwen, wanneer de uitspraak der *h* bij hen reeds aan het weifelen, of mogelijks reeds opgegeven was, niet zelden zonder *h* een woord tot hetwelk een *h* behoorde, en omgekeerd met *h* een woord tot hetwelk deze klank niet en behoorde. En zoo schrijft een saarter van 1270 *Nieuwerhijde* (Edw. Vlietinck: *Eene bladzijde uit de geschiedenis der stad Nieupoort*, blz. 10); maar het woord, afzonderlijk genomen, wordt altijd zonder *h* geschreven. Ten minste geeft Verdam alleenlijk *ide, yde* als wisselvormen, niet *hide* of *hyde*, en in de drie voorbeelden door hem aangehaald staat *yde* geschreven. Dit maakt ten minste waarschijnlijk dat het woord op vlaamschen bodem nooit met eene *h* gesproken wierd. Hoe dit verklaard? Misschien is deze zwarigheid niet onoverwinbaar. Het woord is voorzeker tot ons overgekomen, - indien wij het inderdaad aan Engelland ontleend hebben - door mondelijksche mededeeling, b.v. onder de visschers der beide kusten, en niet als schrijf-, school- of boeken woord. Welnu de Engelschen hebben eene buitengewone neiging om de *h* in de uitspraak weg te laten; ja, indien de *h* niet door schooldwang en letterkundigen invloed in de schrijftale en in de spreektale der beschaafde kringen bewaard ware, zou zij al lange verdwenen zijn. Men mag niet aannemen dat dit in de middeleeuwen reeds zoo was; maar in enkele streken mag dit reeds zoo geweest zijn. En op die wijze zou ons *ijde* met het engelsche *hide* of *hithe*, gesproken als *ide ithe*, kunnen verbonden worden.

Dit alles is echter tamelijk onzeker. En daarom hier nog eene veronderstelling. Het Germaansch schijnt een woord *î* bezeten te hebben, met de beteekenis van ‘water’ van daar, onder andere, het *Y*. Van daar kan, door middel van een met eenen tandklank beginnend achtervoegsel, een woord afgeleid geweest zijn met den zin van ‘strand, oever, enz.’ Maar het ware al raar dat men daar niets zou van bespeuren in de verwante gouwepraken en talen.

Laten wij nochtans, voor den oogenblik, de engelsche afkomst varen, en stellen wij een werkelijk *îthô* of *îdô* met lange *i* aan, waaruit later *ijde*, zoo kan daarnevens een *ithô, idô*, met korte *i*, bestaan hebben, waaruit later ede, waarnevens *ee*. Ik weet niet of wij in Vlaanderen werkelijk zulk een *ede, ee* hebben of niet; het is aan de naamvorschers dit te onderzoeken, vooral, zooveel dit doenlijk is, door het opsporen der oudste vormen. Vgl. hooger onder *Ee-Heede*.

***Ijze*.**

Er moet eene stam *îs-* bestaan hebben, met de beteekenis ‘water’. Deze komt, uitgebouwd met eenen klinker, of met een door *l, n* of *r* gekenmerkt achtervoegsel, als riviernaam veelvuldig voor, waarschijnlijk ook in de samenstelling van oordnamen. Volgens de gouwspraken beginnen deze woorden in Duitschland met *is* of *eis*, voor *l* is de *s* dikwijls verscherpt; b.v. *die Ise* (Lüneburg), *die Isar, die Isen* (Beieren), *Isselburg, Isselhorst* (Pruisen), *Eisach, Eisbach, Eisenbach, Eisenberg* (Oostenrijk, Duitschland, Luxemburg), enz. In Westvlaanderen *de Yser*; in Nederland *IJsel* of *IJssel, IJzendoorn, IJzenloo*, enz. In Frankrijk: de *Isère* en de *Oise*.

Misschien stonden nevens de vormen met eene lange *i*, die door de hedendaagsche namen met *i, y, ij, ei* vereischt wordt, ook vormen met eene korte *i*; dit verlangt het fransche *Oise*, uit *Isa*, een bijvorm van *Isara*. Mogelijks hebben wij eenen dergelijken vorm in *Siboudeneze* (*ultra aquam que vocatur Siboudeneze*, oorkonde van het jaar 1227, in *Annales de la Société d'Emulation*, tom. III,

p. 221); maar het is ook mogelijk dat *eze* eene middellatijnsche schrijfwijze zij voor *ize*.

De herkomst van het woord is niet duidelijk; daar het echter in uitgestrekte deelen van Europa, niet alleenlijk op germaansch, maar ook op romaansch gebied, in gebruik is, zoo is het waarschijnlijk dat het in eenige (of in alle?) gevallen van keltischen oorsprong is.

In geen geval is dit woord te zoeken in namen als *Iseghem*, dat is: het heem van Iso met zijne huisgenooten en afstammelingen. In namen als *Isenberghe* (vgl. in Duitschland *Eisenberg*) en *IJsendijke* kan ons woord aanwezig zijn; doch *isen, ijzen* kan ook de genitief zijn van den persoonsnaam *Iso*.

Ing.

Dit is een in de noord- en westgermaansche talen veelvoudig gebruikt achtervoegsel, dat, onder andere, dient om afstamming en verdere verwantschapsbetrekkingen aan te duiden. Van daar komen patronymika, geslachts-of stamnamen, dewelke, hetzij op hun eigen, hetzij in samenstelling met andere zelfst. nw., zooals *heem, hof*, enz., dienen om oordnamen te vormen.

Eenige bemerkingen over de vormen waaronder dit achtervoegsel in de plaatsnamen te voorschijn komt.

Buiten samenstelling met een ander woord, wat alhier zelden gebeurt, hebben wij in Westvlaanderen den uitgang -*inge*, bij ons nog gewoonlijk op middeleeuwsche wijze geschreven -*inghe*; b.v. *Poperinghe, Vlamertinghe*, enz. Dit -*inge* is voortzetting van een ouder *inga* dat kan een nom. meerv., en misschien ook een gen. meerv. zijn.

In Friesland komt men nog -*inga* of -*inge* tegen; b.v. *Eakinga*, ook A*kinga, Akinge* geschreven. Dit ook kan een oude nom. of genit. meerv. zijn.

In Nederland, alook in de oostelijke gouwen van Belgie, en in Duitschland, is de uitgang meest -*ingen*. Deze beantwoordt aan eenen ouderen datiefvorm -*ingon*, -*ingun*; doch schijnt dit -*ingen* dikwijls de plaats ingenomen te hebben van een vroeger, van een middeleeuwsch

-*inge*, dat met den westvlaamschen uitgang overeenkwam. Doch daarnevens heeft Nederland dikwijls den uitgang -*ink*, zonder uitgaanden klinker. Daar deze vorm, natuurlijk afwisselend met -*ing*, reeds in de middeleeuwen voorkomt, alswanneer de uitgaande klinkers ook in de tale van Nederland nog bewaard waren, mag deze vorm met den westvlaamschen niet vereenzelvigd worden. Daar deze oordnamen doorgaans van het onzijdig geslacht zijn, kan het betwijfeld worden of wij hier met eigentlijke *patronymica* te doen hebben; het kan ook gebeuren dat zij, met weglating van het tweede lid, uit oudere samenstellingen gevormd zijn; bijvoorbeeld, met weglating van *hêm*, uit eenen vorm -*ing*(*a*)-*hêm*, zonder den tusschenklinker *a* of met vroegen wegval van den tusschenklinker. Dat de uitgang -*ing* tot -*ink* overgaat, komt overeen, niet alleen met de algemeene gewoonten van het Middeldietsch, maar ook met de klankwetten der andere middeleeuwsche germaansche talen; zoo is het ook zeker nog in de huidige gouwspraken, zoo is het ten minste in het Westvlaamsch, b.v. *keunink* = koning.

De zelfste verscherping hebben wij in samenstelling voor eenen medeklinker, onder andere voor *h*: b.v. *jonkheer, jonker*. Van daar vormen zooals *Bavichove* (gesproken *Bavekove*), bij Kortrijk, *Bavinckhove*, bij Cassel, enz., *Bardinckhof*, enz. in Nederland.

In onze streken is -*inga-hêm* tot -*egem*, of met nog dikwijls gebruikte middeleeuwsche schrijfwijze -*eghem* (in Fransch Vlaanderen ook nog -*inghem*), of, achter *l* en *r*, -*g*(*h*)*em* geworden.

Van waar dat verschil in de behandeling van -*inga-hova* en -*inga-hêm*? In -*ingahêm* moest de *h* in het Dietsch regelmatig uitvallen, daar zij tusschen twee klinkers stond; vgl. b.v. *zien*, uit een ouder *schan*. En daar het woord heem, op zijn eigen genomen, bij ons van oudtijds weinig of niet in gebruik was, wierd deze ontwikkelingsgang door niets gehinderd. In -*inga-hova* echter wierd de *h* gespaard onder den invloed van het afzonderlijk veel gebruikte *hof*, zoodat de tusschenklinker a uitviel terwijl de *h* nog gesproken was; het daaruit

ontwikkelde -*ing-hova* moest noodzakelijk tot -*ink-hove* overgaan.

In Nederland (gedeeltelijk ook in Belgie, b.v. *Betecom*, in Braband) is in den uitgang -*inga-hem* de *g* regelmatig tot *k* verscherpt, evenals bij ons in den uitgang -*inga-hova*; en aan ons -*eghem* beantwoordt aldaar -*ekom*, -*ekum*, vroeger -*ekem*. Dit kan wel te danken zijn aan den invloed van het afzonderlijk gebruikte heem; ook is het mogelijk, zooals reeds hooger vermoed is, dat de *a* van -*inga* daar vroeger weggevallen of nooit aanwezig geweest is. In de 9de eeuw komen de hier bedoelde namen in Nederland met den uitgang -*inghem, inchem* te voorschijn, terwijl wij in onze streken in die zelfste jaren steeds -*ingahem* hebben.

In Friesland is de uitgang ook -*kum* benevens -*gum*, enz., met dikwijls voorkomende verlies van de middelste, onbeklemtoonde lettergreep.

Er is een zelfst nw., middeldietsch *enc, enge* = weiland, grasveld, akkerland, bouwland, ags. *ing*. Dit woord, dat bij ons zou -*ing*(*e*) luiden, behoort tot de Saksische gouwen van Nederland, alsook tot de nederduitsche en noordsche talen; maar het blijkt niet dat het in onze streken ooit in gebruik geweest is.

Kot - Kote.

Algemeen germaansch, mnd. *kot*, oud en nieuw -eng. *cot*; met den bijvorm mnd. *kote*, ags, *cote*, middeldietsch *cote*. De ontwikkeling is in al deze talen gelijk; bijgevolg kunnen wij voor de beoordeeling van frankisch of onfrankisch karacter van ons woord alleenlijk steunen op den algemeenen regel, naar denwelken onze tale doorgaans frankisch is. - In het Friesch heb ik ons woord niet aangetroffen.

Laar.

Meest wordt dit woord in verband gebracht met het middeldietsch bijv. nw. *laer* = ledig, hd. *leer*, ohd. en os. *lâri*, ags. *laere, gelaere*. In dit geval ware *laar, lare* regelmatig frankisch-dietsch, daar in het Vlaamsch, alsook

in de meeste gouwspraken de lange â onomgeklankt blijft.

Doch aangezien in dit bijv. nwoord de oudste vormen zelfs met *l* aanvangen, ons zelfst. nw. integendeel in de oudste vormen met *hl* begint, zoo brengen wij, met J.H. Gallée (*Nom Geogr. Neerl*. III deel, blz. 344, 345) het woord terug tot eenen vorm *hlâra*, waarnevens *hlâri*, die alleszins, na het wegblijven der *h*, met *lâri* moest te zamen vallen. Indien het woord bij de Friesen bestond, zou het waarschijnlijk vroeger *hlîr* (of *lîr* als beantwoordende aan *lâri* geweest zijn, en nu *lier* luiden.

Het woord komt veelvuldig in en buiten de beide Nederlanden in plaatsnamen op frankisch gebied te voorschijn; onverschillig of het ook in onfrankische streken voorkomt of niet, toch hebben wij aan geenen onfrankischen oorsprong noch invloed te denken.

Beteekenissen: veld, open veld, onbebouwd land; bij Kil. *locus incultus et vacuus, solum incultum*; -weiland, broekland, bij Kil.: *pascuum publicum* = gemeene weide. Bij Vercoullie (*Beknopt etym. Woordenb. der ndl. Taal*): open plaats in een bosch.

Loo.

Ohd. *laoh, lôh, lôch*, mhd. *lôch, lô*, ags. *léah, léag*, me. *lay, ley*, ne. *lea lay, ley*, nd. (volgens Skeat: *A concise etym. Dict. of the engl. Language*) *loge* (waarnevens andere vormen kunnen bestaan hebben, bv. os. **lôh*, **lô*). Ware het woord bij de Friesen bekend, dan zou het eertijds *lách, lâg* geweest zijn. Al deze vormen, met het dietsche *loo* (met scherplange *o*, uit *au*, oude bijvormen *lôch* en *lôg*), beantwoorden aan een ouder germ. *lauh* - (waarnevens vermoedelijk *laug*-). Het woord leeft nog voort in Engelland en in enkele duitsche gouwspraken.

Als oordname, of in de samenstelling van oordnamen, is het zeer verspreid in Belgie, Nederland, Duitschland en ook in Engelland. In Nederland is het, als onbeklemd lid eener samenstelling, dikwijls verzwakt tot *lo* (met

zachtlange *o*), *el, l, le*. Of dit ook bij ons, in Westvlaanderen het geval is, weet ik niet te zeggen.

De ontwikkeling van ons woord is regelmatig frankischdietsch; onfrankische oorsprong of invloed zijn niet te ontdekken. Beteekenissen (volgens *Nom. Geogr. Neerl*): in het oudhoogd. is het woord gewoonlijk in het Latijn vertaald door *lucus* (waarmede het ook oorspronkelijk verwant is). In het middelhoogd.: leeg hout, struikgewas, kreupelbosch; onder mhd. *lô* mag men vooral verstaan: 'eene grasrijke en met laag houtgewas bedekte plek, hetzij in of bij een woud'. In het angelsaks. heeft het woord de zelfde beteekenissen als in het middelhoogd. Het tegenwoordig engelsch *lea, lay, ley* beteekent: 'weiland, weide, vlakte'.

Monde - Muide.

Ons *mond*, beantwoordende aan o. en nhd. *mund*, is op frankische wijze, ontwikkeld uit een ouder *munthoz*. In den zin van mond eener rivier of beek, hebben wij dit woord in verschillende plaatsnamen, zooals *Dendermonde. Roermond*, enz.

In het eilandsch Saksisch, in het Friesch en in een deel van het Nederduitsch is de *n* voor *th* uitgevallen, en de voorgaande klinker verlengd; van daar ags. *mûth*, ne. *mouth*, ofri. *mûth*, os. *mûth* (nevens *mund*.) Dazen vorm hebben wij in *Diksmuide, S.-Anna-ter-Muiden*, verder in *Cellemuiden, IJselmuiden*, enz. in de provincie Overijsel.

In *Diksmuide* hebben wij bijgevolg een bestanddeel van zekerlijk onfrankischen oorsprong. De latere ontwikkeling is eene gewone frankisch-dietsche, hetgene wij bespeuren aan de verandering van de lange *u* in eene lange *ü* (nu *ui* geschreven, en in het hedendaagsch Westvl. gesproken als eene korte *ü*). Wanneer echter deze verandering van lange *u* in lange *ü* ingetreden is kan niet nader bepaald worden, alleszins in vroegmiddeleeuwschen of voormiddeleeuwschen tijd.

Aan welk volk is het dat wij ons -*muide* verschuldigd zijn? Is het aan de Friezen? wel mogelijk. Is het aan de vastelandsche Saksen? Wel mogelijk ook, daar wij zien

dat zij dat woord in de Saksische gouwen van Nederland in denzelfden zin en in dezelfde samenstelling van oordnamen gebruiken. Of is het aan de oudere noordsche Saksen, die op hunne wilde tochten ook onze streken zijn komen doortrekken? Dat ook is volkomen mogelijk: langs de engelsche kusten immers zijn er ook verschillende oordnamen met *mouth* samengesteld, zooals *Plymouth Yarmouth*, enz., en de vorm van ons -*muide* laat toe zijn indringen in onze gouwe in zeer oude tijden te verplaatsen, daar zijn *n* voor *th* waarschijnlijk reeds rond Christus' tijd uitgevallen was.

***Nesse-Nisse*.**

Het nederlandsch woord *nes*, in den zin van ‘schorre, aangespoeld land,’ is wel verwant met het oostfri. *nesse*, dat ‘schiereiland, landtong’ beteekent, en met ags. *naess*, ne. *ness* (in verschillende oordnamen voorkomende), nd. *nesse*, die beteekenen: ‘landtong, voorgebergte’. De scandinaafsche talen hebben ook het woord in denzelfden zin. Zoals men ziet, behoort het woord bij al de kustbewoners der Noordzee; elders en vindt men 't niet. Dit woord is waarschijnlijk verwant met ‘neuze’ en afgeleid van eenen grondvorm *nasjo*-, waaruit later *ness*(*e*). Het woord zal wel van het eene volk tot het andere overgegaan zijn; doch, aangezien de overeenstemmende ontwikkeling, is het onmogelijk te zien van waar het uitgegaan is.

Of dit woord, dat bij ons wel ‘nesse’ zou luiden, in de westvlaamsche tale of in westvlaamsche namen in gebruik is, weet ik niet te zeggen; het is niet waarschijnlijk, daar het in het Middeldietsch niet aangetroffen wordt. Maar wij hebben een ander woord.

Nes, middeldietsch en nieuwvlaamsch *nesse* (waarnevens *nisse* een gouwsprakelijke bijvorm is, of verkeerde schrijfwijze, naar het voorbeeld van het achtervoegsel - *nis*(*se*), westvl. *nesse*), met de beteekenis ‘laagte, waterlaagte, zijp, waterland’. Dit woord is, bij middel van een met *t* aanvangend achtervoegsel, afgeleid van *nat*; de dubbele *t*, achter eenen korten klinker, wordt in het

vroeg germ. *ss*, en een vorm *nassjö* b.v. leidt regelmatig tot *nesse*. Men vindt dit woord ia de beide Nederlanden; of het daarbuiten ook gekend is, word ik niet gewaar. Het woord weze frankisch of onfrankisch, het moest alleszins dezelfde ontwikkeling doorgemaakt hebben: bijgevolg geen middel van hier een oordeel te strijken of zelfs veronderstellingen te doen.

Franck veronderstelt dat *nes, nesse*, ook zou kunnen het zelfst. gebruikt bijv. nw. *nesch* zijn. Dat wordt weêrleid door den westvl. vorm *nesse*: bij ons immers is *sch* als *s* uitgesproken alleenlijk op het einde der woorden en binnen de woorden voor eenen medeklinker, niet voor eenen klinker; weêrleid ook door de oude vormen die in *Nom. Geogr. Neerl*. III deel, blz. 350 aangehaald zijn.

Vgl. hiermede de verhandeling van J. Craeynest: *Hernisse-Lampernisse, Biekorf*, 1891, blz. 69 en vlg.

Indien het woord in eene samenstelling voorgegaan is van een lid dat op *n* sluit, mag het niet verward worden met *es, esse* = veld voor voeding, of *esch* = zaadveld, akker, bouwland, beide afgeleid van eenen stamvorm van ons werkw. *eten*. Ik weet wel niet of deze woorden in Westvlanderen eens gekend geweest zijn; maar in het ontleden der oordnamen moet de mogelijkheid daarvan in acht genomen worden.

Ouw(*e*) - *Ooi*(*e*).

Uit de verbuiging van een oudgermaansch woord met den grondvorm *awj-*, later *auwj-*, moest in het Dietsch een dubbele vorm ontstaan *ouw*(*e*) en *ooi*(*e*) (aan eenen vorm *oo* mag ook gedacht worden). Vgl. mdie. *couwe* nevens *kooi*(*e*), *gouw*(*e*) nevens Kil. *houwe* nevens *hooi*.

Deze ontwikkeling is frankisch-duitsch. De vorm *ouwe* komt overeen met ohd. *ouwa*, mhd. *ouwe*, nhd. *au*(*e*). -Bij de Angel-Saksen moest *auwj-*, door *auj-*, veranderen in *éaj-*, en naderhand omgeklankt worden tot *iej-*, het woord komt werkelijk voor onder den vorm *ieg*, en de bijvorm *îg, êg*, met *g* voor *j*. Al deze vormen zijn alleenlijk ontstaan na de verovering van het brittische land; zooals

natuurlijk is, kan aan geen eilandschsaksischen oorsprong voor ons woord *ouw*(*e*), *ooi*(*e*) gedacht worden, dan voor die tijden, toenhet nog den grondvorm *auj-* bewaard had.

Iu het Oudsaksisch en het Middelnederduitsch schijnt het woord, afzonderlijk genomen, niet voor te komen; althans en vind ik het nievers vermeld. Het schijnt nochtans in middeleeuwsche oordnamen gebruikt, onder de vormen *-owe*, en *-ô*, die tamelijk wel met de dietsche overeenkomen; in het os. komen eenige zonderlinge vormen voor, waarover later.

In het Friesch heerschen menigvuldige wisselvormen, volgens de verschillende gouwspraken. Regelmatig is *ei*, dat wij in ons woord *eiland* ontleend hebben; daarnevens komen, volgens Franck (*Etym. Woordenb. der ndl. Taal*), *ô, ôe, ôg*(*e*) (vgl. *Schiermonikoog*) enz.

Uit dit alles blijkt dat wij geene redenen hebben om onfrankischen invloed op de ontwikkeling van ons woord aan te nemen; zijnen oorsprong moeten wij bij de vastelandsche Saksen niet zoeken, aangezien het woord bij hen weinig bekend schijnt; indien het van eilandschsaksischen of frieschen oorsprong ware, zou het zeer vroeg moeten zijnen frankisch-dietsch-vlaamschen ontwikkelingsgang begonnen hebben.

Het woord *ouwe, ooie* mag niet verward worden met het oude woord *Oode* (hd. *oede*), dat als bijv. nw. wil zeggen: woest, verlaten, en als zelfst. nw. woeste, verlaten, onbebouwde streek, woestijn, en in *S. Joost- ten- Oode* schijnt aanwezig te zijn. *Ouwe* of *ooie* en kan in geenen gevalle overgaan tot *oode*; omgekeerd en geloof ik niet dat in het Westvlaamsch (doch wel in zekere andere streken van het dietschsprekende land) *oode* kan *ooie* worden.

Ons woord en hebben wij ook niet als eerste lid van sommige oordnamen, zooals *Oyghem*, uit een ouder *Odinghem*, dat is het heem van het gezin of de afstammelingen van *Ôdo* (of *Audo*). Al de oordnamen op -ghem, uit *-inga-hêm* zijn wel van dergelijke patronymika afgeleid.

Daar is het woord op zijn eigen genomen; maar wat is ervan geworden, wanneer het als tweede lid eener

samenstelling, met halve of nog geringere stemzate, gebruikt was? In nederduitsch Duitschland verschijnthet oudere -*owe* (of ook -*ô*, weet ik niet) onder der vorm *ow*, in andere gevallen schijnt het vervangen te zijn door *au*, misschien door hoogduitschen invloed. Bij de westelijke Friezen vindt men -*oog*; of nog andere vormen voorkomen kan ik niet zeggen. In het dietsche *landouw* is het woord ongeschonden bewaard. In neder-landsche oordnamen komt de uitgang -ooi nog al dikwijls voor; daarnevens ook -*ouwen*. In Westvlanderen schijnen met *ouwe* samengesteld te zijn: *Watawa* nu *Watou*, in den omtrek gesproken als *Watoeë*, in drie lettergrepen, met eenen vollen klemtoon op de eerste, en eenen halven klemtoon op de tweede lettergreep; *Holtawa*, nu *Houtave Saltanawa*, nu *Zoutenaeie:* de ontwikkeling dezer beide laatste vormen is gansch eigenaardig. Als ouddietsche vorm van ons woord hebben wij *Awi*, in 950 (z. *Nom. Geogr. Neerl.*, III deel, blz. 351). Veronderstellen wij *Holtawi*, later *Holtawe* (verlatijnscht *Holtawa*), en nemen wij aan dat *w* verandert in *v*, dan hebben wij regelmatig *Houtave*. In Brugge verandert de tusschenklinkers staande *w* in *v*, de uitgaande *w* in *f*; doch ik weet niet of deze wet ook te Houtave en in de omstreken heerscht. In het Oudsaksisch vindt men *Mulenôje* (beantwoordende aan ons -*ooie*); doch daarnevens de min gewone vormen *Mulenêgia* (-*êgia* is schrijfwijze voor -*êja*, met eene tot *ê* omgeklankte *ô*, beantwoorden de aan het fri. *ei*(*e, eje*), *Brêdanâja, Uuelanâja* (*z. Indogerm. Forschungen*, III Band, blz. 287); deze twee laatste vormen moeten met ons *Zoutenaeie* vergeleken worden, alhoewel het voorbarig ware daar eenig gevolg uit te trekken.

Daar de beteekenissen van *ouwe, ooie* misschien niet algemeen gekend en zijn, wil ik hier nog een woord ter verklaring bij voegen.

Dit woord is, mits een achtervoegsel dat met *j* aanvangt, afgeleid van het germaansche zelfst. nw. *ah*(*w*)*ô*, ohd. en os. *aha*, dietsch *a, aa*, dat gelijk is met het lat. *aqua*, en ‘water’ beteekent. Deze afleiding schijnt oorspronkelijk een bijv. nw. geweest te zijn, met de

beteekenis ‘waterachtig, waterrijk’. In de oudhoogduitsche gouwspraken heeft het woord de beteekenissen van: water, stroom, eiland, schiereiland, waterrijk weideland, weide, grasland. In het Angelsaksisch en het Friesch beduidt het ‘eiland’. Bij Kiliaan staat: *ouwe, auwe, vet*. = *pratum, pascuum*. - *insula*. - *ager*. - *tempe*: *locus pascuus et convallis*. In het Westvlaamsch bestaat nog het woord *ouwe* (zie De Bo) met den zin van: weide, *pâturage*; en, naar ik mij late gezeggen, ligt, ievers tusschen Wacken en Markeghem, eene vette weide die *de Ooie* genoemd wordt.

Zeele - Sele.

Het oudere Germaansch had eenen dubbelen vorm *saloz* en *saliz*. Aan saloz beantwoordt ons *zale, zaal*, nhd. *saal*, ohd. *sal*, dat beteekende: huis, woonste, zaal, gebouw met eene groote zaal dienende vooral voor feestelijke bijeenkomsten van gansche gezelschappen. Aan *saliz* beantwoordt het os. *seli*, het ohd. *seli* in *selihûs* = uit eene zaal bestaand gebouw, ons middeleeuwsch *zele*, en wel ook de vorm -*zeele*, -*sele* in onze oordnamen. Het ags. heeft *sele, salor, sael* beteekenende: zaal, paleis. In het Fri. vind ik het woord niet vermeld.

Wij hebben geene redenen om aan ons woord eenen onfrankischen oorsprong toe te schrijven; wel is waar komt de vastelandschsaksische ontwikkeling hier met de frankische overeen, maar aangezien het woord in Nederduitschland, als tweede lid eener samenstelling van oordnamen, zooveel het mij mogelijk is dit waar te nemen, weinig of niet in gebruik, in de ontegensprekelijk frankische deelen van Belgie daarentegen nog al tamelijk verspreid is, zoo hebben wij te meer recht ons westvlaamsch en franschvlaamsch *zeele, sele* als frankisch te aanzien.

Opmerkelijk bij dit woord is dat het in west-en Franschvlanderen (of dit elders ook het geval is, en weet ik niet te zeggen), wanneer het voluit, met eene halve stemzate gesproken is, eene scherplange e heeft, terwijl de regelmatige ontwikkeling eene zachtlange *e* vereischt. Waaraan dit mag te wijten zijn weet ik niet. Het zij mij

nochtans toegelaten eene veronderstelling te doen, - niets meer dan eene bloote veronderstelling, waaraan ik niet veel gewicht hecht. Komt het woord *zele* onmiddelijk na eene volbeklemtoonde lettergreep, dan verliest het dikwijls de halve stemzate en heeft eene neiging om over te gaan tot *z*(*e*)*le*, *s*(*e*)*le*: b.v. *Aa*(*r*)*sle* (Aerseele), *Daaizle* en *Deizle* (Dadizeele), *Moo*(*r*)*sle* (Moorseele). In deze ingekrompen vormen is het woorddeel *zele* voor den gemeenen man onherkenbaar geworden; en misschien is het uit misverstand, en terzelfdertijde uit eene streving om de volle vormen duidelijker van de ingekrompene te onderscheiden, dat *zeele* de plaats ingenomen heeft van *zele*: *zeele* immers, met den tweeklank *ee*, is klankvolier dan *zele*, en dient bijgevolg beter om in tegenstelling gebracht te worden met *zle, sle*.

***Schote*.**

In Nederland zijn eenige plaatsnamen die uitgaan op -*schoten*, ‘waarvan de beteekenis niet vast staat,’ zegt Verdam in zijn *Geschiedenis der Nederlandsche Taal*, blz. 139. Het woord behoort naar alle waarschijnlijkheid bij den germaanschen wortel *skeut*, waaruit de werkwoorden *schieten* en *schutten* gesproten zijn. Men lette vooral op de beteekenis van *schutten*: door een verweermiddel afsluiten, in een besloten ruimte brengen, opsluiten, weren, beschermen. Van daar tot een zelfst. nw. met de beteekenis: ‘iets dat dient om tegen te houden of af te weren, ingesloten ruimte, omheining, tuin,’ is er maar een stap. Ongelukkiglijk en wordt het woord als zelfstandig bestaande, onder de afleidingen van den wortel *skeut*, niet aangetroffen.

Men zie de woordenboeken onder de woorden *schot, schut*, enz.; alsook De Bo onder *schoot, schote*.

In alle geval is ons woord niet ten volle gelijk met *schot* = schut, scheimuur, schutsweer, kot. Tot dit laatste immers behoort oorspronkelijk eene dubbele *t*, en daarom luidt het in de verlengde vormen *schotte*(*n*).

De nederlandsche namen *Bunschoten, Voorschoten*, enz. hebben eene zachtlange *o*. In westelijk West Vlaanderen

en fransch Vlaanderen hoort man alleszins -*schoote*, met eene scherplange *o*; maar dit vloeit uit den algemeenen, in deze streken heerschenden regel, volgens denwelken alle *o* voor de tandklanken scherplang gesproken is.

Het woord weze oorspronkelijk frankisch of niet, zijne ontwikkeling zou op hetzelfde uitkomen, en daarom moet het naar den algemeenen regel geoordeeld worden.

Voord(*e*).

Dit woord waarvan de oorspronkelijke beteekenis is, doorgang, doorganbare, en dan doorwaadbare plaats, is algemeen germaansch. O. en nhd. *furt* os. *ford*, en *vurd*, ags. *ford* en *fyrd*. Het komt ook in menigvuldige plaatsnamen voor in Duitschland, Engelland, de beide Nederlanden, ook op friesch gebied, onder den vorm *firde*, b.v. *Santfirde* = *Zandvoorde*. De ontwikkeling die wij in ons woord voorhanden hebben, is goed frankisch-dietsch. Het kan van onfrankische afkomst zijn, indien wij veronderstellen dat het sedert zoowat de 11de eeuw op de gewone dietsche wijze voortontwikkeld is; doch wij hebben geene reden om aan zijnen frankischen oorsprong te twijfelen.

Ware

Uit eenen vermoedelijken indogerm. wortel *war* of *wor* komt ons werkw. *weren* (ouder *warjan*) en ons zelfst. nw. *were, weer*, dat tot al de westgerm. talen behoort, en waarvan de oudere vorm *warî* is. De beteekenissen zijn: afwering, bescherming, verdediging, in het Westvl. ook hage, in het Hoogd. ook dam. Had er nevens *warî* ook een zelfst. nw. *warô*, later *wara*, bestaan, met nagenoeg denzelfden zin, dit zou tegenwoordig *ware, waar* luiden, en op voldoende wijze verklaard zijn. Ongelukkiglijk en vind ik geen spoor van dit gewenschte *warô, wara. Weer* wordt gebruikt in nederlandsche oordnamen: *Siboldaweer* in Gelderland. *De Landweer* is ook een stroompje bij Emmerik.

Uit eenen indogerm. wortel *wor* gr. *ópaw* = zien, kijken, hebben wij het werkw. *be-waren*, en verschillende afleidingen, onder andere het zelfst. nw. middeldietsch *ware*

ouder *wara*, beteekenende: opmerkzaamheid, waarneming, opzicht, hoede, bescherming, verzorging. Dit woord kan bijgevolg eene passende beteekenis opleveren om den eenen of den anderen oordnaam te verklaren.

Er kunnen ook woorden van verschillenden oorsprong in eenen vorm te zamen gevallen zijn. Daar *wara* inzonderheid als benaming van waterloopen in gebruik is, zou men wel genegen zijn het woord in verband te brengen met het nederlandsche *waard*, en met het ags. *waer*, zee, oever, plaats om te visschen, oudnoordsch, *ver, vor* = zee, plaats aan de zee, plaats om te visschen, die al tot eenen vermoedelijken indogerm. wortel *vâr* behooren; vgl. sanskr. *vâr* = water.

Aangezien de onzekerheid waarin wij verkeeren wegens de etymologie van het woord, of de woorden, die wij hier bespreken, kan niets over hunnen oorsprong beslist worden; wij hebben echter geene redenen om onfrankische afkomst te veronderstellen.

Winkel

Algemeen germaansch ohd. *winchel*, nhd. *winkel*, m, en nnd. *winkel*, ags. *wincel*. Oorspronkelijke beteekenis: ‘uitwijkend gedeelte, hoek’. In de Haan Hettema's *Idioticon Frisicum* staat: *wincel* = hol, verblijf.

Welk ook de oorsprong van het woord weze, het moest tot den vorm komen, dien het werkelijk heeft, en bijgevolg en kan het niet anders dan volgens den algemeenen regel beoordeeld worden.

Sincfala- Zwin.

Over den oorsprong en de beteekenis van het oude *Sincfala* en weet ik niets te vermelden.

Zwin, zwen is veel gebruikt in het Noorden van Vlaanderen; middeleeuwsch *swin*, in de verlenging *swene*. Dit woord schijnt ook als riviername en in oordnamen van Duitschland en Engelland gebruikt te zijn. De oorsprong en de vorming van dit woord, dat toch wel bij den wortel van *zwemmen* en *zompe* of *somp* zal behooren, zijn gansch duister. - In geenea gevalle is het eene voortzetting van het oudere *Sincfala*.

A. DASSONVILLE

Bladwijzer van Woorden en Zaken

Aardrijkskunde

	Bladz.
Anaconda	206
Arduenna Sylva	279
Butte	206
Kerkebeke	197
Moubeke	197
Reye	196
Ringbeke	196
Ringpitten	196
Riviertje	196
Ter Herst	279
Veldbeke	197
Velddambeke	196
Waardamebeke	196
Zuidervaartje	196

Boeken

Nieuwe

Biblia sacra veteris Testamenti	49
Bruges port de mer	194
Brugge-Zeehaven	318
Het Vlaamsch dagboeksken	367
Flandria Franciscana	157
De Keure van Hazebroek	145
Les Régistres des Zestendeelen	111
Het oude Testament	49

Oude

Die sierheit der gheesteliker bruloft	62
Van Schrieck	256

Eigennamen

Aard	V
Aard- de gedaante	154
Ardoye	152, 175
Atrecht	85
Averbeke	93
Averloo	94

Bavichove	XXIX
Beke	VI 327
Betekom	XXI
Binckom	XXI
Bornhem	24
Bosch	328
Broechem	24
Brouk of Broek	IX
Caneghem	24
Daaizle	XXXVIII
Dal	XI 329
Dam	XI
Donk	XII
Ee- heede	XIV
Ei-de gedaante	153
Ergendale	94
Flamanville	325
Galatea	306
Gansekuts	174
Groote Hemme-de	XVIII
Ham	XVII
Havre- de	331
Heem- Hem	XIX
Heide	XV
Herewald- Thourout	57
Hil(le)- Hul(le)	XXIII
Hille	III
Hout	XXIV
Houtave	XXXVI
Huis	330
Ing	XXVII
Iseghem	24 XXVIII
Isenberghe	XXVIII
Jabbeke	VIII
Kerfijzer	304

Kimmyzer	304
Koekel	223
Kot- kote	XXX
Laar	XXXI
Leede	XVI
Loo	XXXI
Mametten	152
Maneghem	382
Meulenijzer	304
Monde- muide	XXXII
Muide	III

	Bladz.
Nerviers	279
Nesse- Nisse	XXXIII
Noordee	XIV
Ouw(e)- Ooi(e)	XXXIV
Oyghem	XXXV
Passegeule	376
Pijlijzer	304
Pitthem	23
Reede	XVI
Remme- de	XVIII
Roesten	XVIII
Rijsel	XVIII
Schote	XXXVIII
Sincfala-Zwin	XL
St. Joos-ten-Oode	XXXV
Schutijzer	304
Steen	331
Suene	194
Suin	194
Ter herst	279
Tiberghien	45
Timallum	45
Traneeuw	117
Tranel	117
Van den Bulcke	72
Van de Stofflegath	303
Van Soeterstede	303
Verloo	94
Vlaamsche oordnamen in Normandien	313
Voorde	XXXIX
Waard	XL
Ware	XXXIX
Watou	XXXVI
Winkel	XL

Zandvoorde	XXXIX
Zeele-Sele	XXXVII
Zillebeke	160
Zompe	XL
Zoutenaeie	XXXVI
Zween	194
Zwin	194
Yde	XXV
Ysendijke	XXVIII
Yze	XXVII

Friesland

Friesche kleeding	5
Friesen	3

Gedichten

	Bladz
Aan J. Lagae, den beeldkunstenaar	39
Adeste Fideles	379
Al temmerhout	224
De Bisschop	224
De Haerne	240
Den Eerweerden Heere Cneut	198
Engeltje Gabriël	7
Drie-en-dertig	214
Fiat Lux	55
Gedenkenis der eerste heilige Mis	340
Goeden dag	187
Hortensia	250
In 't Hofken van Oliveten	73, 88
't Lied van 't Noorden	26
Niemandsvriend	231
Nosce teipsum	352
Ochtendregen	332
O Heemelijke diepten	281
Op de Wagens	374
Paaschgedicht	144
Rouwklacht	171
Terwe	222
Trouwdicht	133
Tweekamp	62
Van Bedevaren	151
Zaaitijd	294
Zieldichtje	143

Geplogentheden

Biertap te Brugge	149
Oudgermaansch boerenhuis	4

Cinxebruids	366
Oude gebruiken bij de dood	321
Friesch eetmaal	6
Geverwde doeken	150
Hoepels en kranzen	148
Het huwelijk bij de Germanen	34
Binst de processie	206
Roomsch altaar	3
Schuimspaan en stroowisschen	150
Sente-Maartens avond	382
Vreugdevier	205
Wisselwaren	18

Geschiedenis

	Bladz.
Antoninus Pius of de Vrome	264
Arduenna Sylva	279
Bagijntjes van Haarlem	13
Berek voor Brugge-Zeehaven	360
Brugge-Zeehaven	19[3], 35[6], 376
Buschkanters	280
Caledoniërs	274
Caxton te Brugge	304
Eertbevinghe in Vlanderen	12
Flemish gate te Hull	303
Krijgstocht der Galaten	306
Gallen	275
Gallische hoofdmannen	184
Germanen	3
Hongersnood in Vlanderen	11
Kelten	274
Het keltisch tijdvak	273
De keure van Hazebroek	145
Kimbers	274, 305
't Kortrijksche linnen	16
Lanceloot Blondeel	377
Menapiërs	3
Vaart van Oostburg	364
Pythische hymine	306
Overstroomingen in Vlanderen	12
De Roomsche koopman	1, 17, 33
Sas der Brenta	194
Siluren	274
Sluis - de haven van	195
Smetziekten in Vlanderen	12
Ter Herst	279
Vlaamsche schilderkunst in Engelland	303
Vlaamsche volkszettingen in Duitschland	9

Waarom de Vlamingen verlandden	9
Vlamingen in Engelland	303
Waal	276
De aloude bevolkinge van West-Vlanderen	182, 274, 305
Zwartegat - het	357
Zwin - het	356
Zwin - het oude	194

Gods lieve Heiligen

Oude geschriften in St. Baselis of de H. Bloed capelle	334
Begroetinge aan de doornen kroone	48
Oude gebeden	383
Onze-lieve-Vrouwe van Eerdenburg	151
Onze-lieve-Vrouwe van Roosebeke	151

Kinderwereld

	Bladz.
Diëlkystinda	337
Hemelkinders en hellekinders	339
Kinderdeuntje	208
Kleengebedeken	367
Knieliedtje	336
Een knieliedtje	368
Oude Maroude	95
Poortje gierre-gorre-garre	338

Kunst en Wetenschap

Albalg	77
Oude opschriften in S. Baselis of de II. Bloed capelle	334
Caxton te Brugge	304
Eugenia aromatica	392
't Woord flessche	106
Nog ‘De Genesis voor Zuid en Noord’	104
h in sommige gouwspraken	119
Helledeur	122
Hellenamen	121
Kobben	76
Kortschedelig	277
Kruidnagel	292
Metskobbe	78
Note muscade en Kurnoffelnagel	289
Myristica fragrans	290
Brief van Z.E.V. Van Kasteren over 't H. Schrift	130
Over H. Schrift	97
Tabak	90
Tapioca en Sago	167
Ut Musica poesis	57

Det Dietsch van Vande Putte	100
Vlaamsche schilderkunst in Engelland	303
Waterkobbe	78

Oorkondschap

Baselis (St.) of de H. Bloed capelle	334
Berymde bedinghe tot Sinte Katheline	263
Bier, verschillige soorten te Rousselare en te Brugge	150
Broot heffen	165
Broodmerk	163
Brugge-Zeehaven	356, 376
Calanderich brood	165
Cuerbroodt te Brugge	163
Dagen van het jaar	258
Duymsteecko	163

	Bladz.
Fonteynisten te Isenberghe	301
Gauweloos	378
Geldstuk van Keizer Antoninus Pius	333
Hooftmans	376
Houp uutsteken	148
Huysteycken	163
Joris Lambrecht Adornes	34
Judocus de Beer, heer van Lendelede	44
Keure van Hazebroek	145 161 177
Koninginne van Timallum	44
Kwalijk sterven	177
Lentebusschen	204
Leven ons liefs heren Jhesu-Christi	63
Maerct	146
Mesvaere, crytloos vleesch	181
Muntstuk van Antoninus Pius	233
Nieuwe Zwin	194
Ontcommere - Lofgedicht op sinte	258
Oude (uit het)	309 347 365
Oude gebedenboeken	258
Oude gebruiken bij de dood	321
Oud geld	247
Overziender der Wateren	377
Paste van den broode	162
Pipe	163
Port	147
Potscruce	358
Princepolder	378
Princessemenlen	14
Rentenboek - uit eenen	320
Ridinghe van den Brode	162
Sas.	194
Schraventafel	204
Schreiboom	205

Sierheit der gheesteliker bruloft	62
Steide	147
Steppen-brood	163
Stijpe	163
Suudleye	197
't Upvloyen	376
Varssche vaart	194
Versawen, ongans vleesch	177
Vondel	43
Westvlanderen, De aloude bevolkinge van	182, 273, 305
Zoute	194
Zwaerdekens	376
Zwin	194

Taalkunde

	Bladz.
Aard	V
Aard - de gedaante	154
Ardoye	152, 175
Atrecht	85
Averbeke	93
Averloo	94
Bavichove	XXIX
Beke	VI, 327
Beluiken	70
Bepalend lidwoord	127
Betekom	XXI
Biecht	70
Bilk	69
Binckom	XXI
Boezeroen	46
Bosch	328
Brouk of Broek	IX
Buzurunka	47
Daaizle	XXXVIII
Dal	XI, 329
Dam	XI
Donk	XII
Ee-Heede	XIV
EEN en DE	138
Eenheid	20
EI - De gedaante	153
Ergendale	94
Friesch, Saksisch of Frankisch (verdeeling)	I
Ham	XVII
Havre - Le	331
Heem - Hem	XIX
Heide	XV

Groote Hemme-de	XVIII
Herewald - Thourout	57
Hil(le) - Hul(le)	XXIII
Hille	III
Hout	XXIV
Houtave	XXXVI
Huis	330
Ing	XXVIII
Iseghem	XXVIII
Isenberghe	XXVIII
Jabbeke	VIII
St. Joos-ten-Oode	XXXV
Koekel	223

	Bladz.
Kot - kote	XXX
Laar	XXXI
Langswaar - Waarlangs	380
Leede	XVI
Loo	XXXI
Maerct	146
Maneghem	382
Monde - Muide	XXXII
De mooie-Hel of de mooie-Nel	119
Muide	III
Nerviers	279
Nesse - Nisse	XXXIII
Nicht	86
Noordee	XIV
Onbepaald lidwoord, het	126
Ouw(e) - ooi(e)	XXXIV
Oyghem	XXXV
Particularismus - het gedoemde	21
Port	147
Puthem	23
Reede	XVI
Remme - de	XVITI
Roesten	XVIII
Rysel	XVIII
Schote	XXXVIII
Schuimwoorden - tegen de	41
Steen	331
Suene	194
Taalzuivering	41
Ten en ter, ofwel te?	369
Tiberghien, Tyberghein	45
Timallum	45
Traneeuw	116
Van den Bulcke	72

Vat	85
Verloo	94
Vlaamsche oordnamen in Normandiën	313
Visscher- en Zeemanstale	187, 200, 216, 251
Voorde	XXXIX
Waard	XL
Ware	XXXIX
Watou	XXXVI
Westgermaansch - de verdeeling van het	I
Westvlaamsch	22
Wijn	85
Winkel	XL

	Bladz.
Yde	XXV
Ysendijke	XXVIII
Yze	XXVII
Zandvoorde	XXXIX
Zeele- sele	XXXVII
Zillebeke	160
Zoutenaeie	XXXVI
Zompe	XL
Zwin - Sincfala	XL

Verdietschingen

Assessor = Meêzaat	36
Auditor = Toehoorder	36
Biscuit = Tweebak	171
Sergeant = Weijfelare	96
Toga = Kerel	36
Urna = Aschvat	35

Verhalen

Hoe Boudewijn van Vlaanderen met den duivel trouwde	65, 81
Genoveva of Maria's beschermelinge	209, 225
Kalle geete	241
Tot nut van elkendeen	113, 353
Over 't peerdeken Malagys	282, 296
De Roomsche Koopman	1, 15, 17, 33
De kleene Schotter	136
Van Sneeuwwitje	341
Van een fransch spook	351
Van 't wit vogeltje	123

Vlamingen

De Foordt	192
De Haerne	240
Rogiers van der Weyden,	191
Vlamingen te Hull	303

Zendelingen

Allaeys	206
Cneut	207
De Gryse C. (v. Donatianus)	175
De Gryse J.	208
De Siere	206
Vader Donatianus	175
Hoornaert	207
Leroeye E.V.A.	113

	Bladz.
Lievens E.V.	141
Roelens E.V.	142
Van Acker August.	176
Van Hoestenberghe Eugeen	176
Verleure	287

Volkszeg

Hoe Boudewijn van Vlaanderen met den duivel trouwde	65
Hoe komt het dat Jantje Rul in 't protestantsch geloove zit	92
Oude gebruiken	321
Oud geld, oud hooi	92
Leegaards-soepe	175
Over de mane	205
Oude Maroude	95
De Onze Vader van den Krijgsman	272
Hoe de raven zwart geworden zijn	95
Tooverspreuke	96
Van 't were	272
Over de worten	96

Vragen en Antwoorden

Donkerklokke - Wie hoorde't?	159
Donckerklokke - Wat is?	224
Drooghen Heere - Wat beteekent?	223
Finsonius, brugschen schilder - Wie kent?	304
Filier - Wat beteekent?	32
Kimmijzer, Kerfijzer, Meulenijzer, Pijlijzer - Wat beteekenen?	304
Koekel - wat beteekent?	160

Naam van Populus canescens - wie weet er den? 174
Pudderijen - weet er iemand van? 160

Wangeloove

Isis 4
Hamerte[e]ken 18
Helledeur 122
Hellenamen 121
Kinderput op den Kemmelberg 297
Bijgeloof over de verschillige dagen van 't jaar 258
De mooie-Hel of de mooie-Nel 119
Nehalennia 3, 4

Wansprekendheden

Als 30
Indien 28
Zoo 31

Wetensweerdigheden

	Bladz.
Vlaamsche brief uit Oost-Indië	336
Dominicus De Foordt	223
Dietsche woorden in 't Russensch	16
Doodbericht	143
Een gentsche geslachtboom	160
Geweefsels van Atrecht	87
Ter indachtigheid	112
Prof. Kern en het West-Vlaamsch	64
Kwelspreuke	128
Uit Lapschuere	304
't Kortrijksche linnen	16
Zendinge van Malabar	287
Eenige levende merkweerdigheden in onze tale	129
Mistral	176
O.L.V. broeders	192
Vlaamsche papiermakers in Engelland	155
Prijsvrage der Vlaamsche Academie	16
Prijsvragen der Koninklijke Vlaamsche Academie	316
Provençaalsche gedichten	176
Rooken uit eerden pijpen	91
Schuimwoorden	159
Soranus	95
Taaleenheid	79
Trane	117
Veugellijm	205

Woorden en Wendingen

Beluiken	70
Biecht	70
Bilk	69

Biloke	70
Blette, blet, stokkeblette	189
Boezeroen	46
Brood heffen	165
Calanderich brood	165
Cutter	188
Dendy - sloepe	189
Donkerklokke	159
Draagkorf	2
Gramgaten	114
Kluifhout	190
Koekel	223
Laren	308
Laveeren	189

	Bladz.
Loef - lieboecht	189
Loef - liestiere	189
Een luchtje rapen, halen, scheppen	158
Mengelaarde	309
Ouwich ofte wanbacken brood	164
Put	25
Reizenaars	4
Ter schole liggen	174
Spletzak	384
Stengestag	190
Over stiere	189
Verwelkeren	72
Vladen en bosschen	1
Woonhalle - friesche	4
Zotte riezen	152